José Saramago

praregėjimas

José Saramago

praregėjimas

ESĖ APIE PROTO AIŠKUMĄ

Iš portugalų kalbos vertė
Zigmantas Ardickas

Versta iš:
José Saramago. Ensaio sobre a Lucidez
UDK 821.134.3-31
© José Saramago and Editorial Caminho SA,
Sa201
Lisbon, 2004

José Saramago
Praregėjimas

Iš portugalų k. vertė Zigmantas Ardickas
Redaktorė Vilija Jarutienė

ISBN 978-609-427-196-0
© The Estate of José Saramago, 2004. Published by arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh. Nicole Witt e. K., Frankfurt am Main, Germany
© Zigmantas Ardickas (vertimas), 2015
© *vario burnos* (dizainas), 2015
© *kitos knygos*, 2015

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union
Paremta pagal Europos Sąjungos programą
„Kūrybiška Europa"

Obra publicada com o apoio do Camões –
Instituto da Cooperação e da Língua I.P.

Knygos leidimą parėmė Lietuvos kultūros taryba ir
Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Skiriu Pilar, savaime aišku
Manuel Vázquez Montalbán, vivo

Staukime, tarė šuo.
BALSŲ KNYGA

Nekoks oras balsuoti, pasiskundė keturioliktosios apylinkės rinkimų komisijos pirmininkas, visu smarkumu suskleidęs permirkusį skėtį ir nusimetęs apsiaustą, mažai jam padėjusį, kai dusdamas bėgo keturiasdešimt metrų nuo vietos, kur paliko mašiną, iki durų, pro kurias ką tik įžengė, vos atgaudamas kvapą. Tikiuosi, nesu paskutinis, tarė sekretoriui, kuris žiūrėjo į jį pasisaugodamas, pats saugus nuo vėjo blaškomos, žemę tvindančios liūties. Ne, dar trūksta pavaduotojo, bet mes kol kas laikomės dienotvarkės, nuramino sekretorius, Kai taip pliaupia, bus tikras žygdarbis, jei visi čia atvyksime, tarė pirmininkas jiedviem pereinant į salę, kur turėjo vykti balsavimas. Pirmiausia pasveikino savo kolegas iš balsų skaičiavimo komisijos, paskui partijų atstovus ir savo pavaduotojus. Pasistengė į visus kreiptis tais pačiais žodžiais, kad tik nei veide, nei tone neišryškėtų kokių nors ženklų, išduodančių, kam politiškai ir ideologiškai jis prielankus. Pirmininkas, net ir tokios eilinės rinkimų komisijos, kokia ši yra, bet kokiomis aplinkybėmis turi išlikti griežtai nepriklausomas, arba, kitaip tariant, paisyti padorumo.

Be drėgmės, kuri jau ir taip slogią kambario, turinčio vos du siaurus langus, išeinančius į kiemą, tamsų net saulėtomis dienomis, atmosferą darė dar tvankesnę, kambaryje tvyrojo nerimas,

toks tirštas, kad, kaip liaudis sako, jį buvo galima peiliu raikyti. Būtų buvę geriau atidėti rinkimus, tarė centro partijos, cp, atstovas, nuo vakar be perstojo lyja, aplink pilna nuogriuvų, viskas patvinę, šįkart nebalsuojančių smarkiai padaugės. Dešinės partijos, dp, atstovas pritariamai linktelėjo galva, bet po to pamanė, kad jo įnašas į pokalbį turi įgyti atsargaus komentaro pavidalą, Žinoma, nesumenkinu šio pavojaus, vis dėlto tikiuosi, kad išgryninta patriotinė mūsų tėvynainių dvasia, jau tiek daug kartų pademonstruota kitomis progomis, pasireikš ir šį kartą, jie suvokia, ak taip, puikiai suvokia, kokie nepaprastai svarbūs sostinės ateičiai yra šie rinkimai. Šitai pasakę, cp ir dp atstovai pusiau su skeptiška, pusiau su ironiška mina pasisuko į kairės partijos, kp, atstovą smalsaudami, kokią nuomonę sugebės pateikti jis. Kaip tik tą akimirką, tašydamasis į visas puses, į salę įsiveržė pirmininko pavaduotojas, ir, kaip buvo galima tikėtis, buvo sutiktas daugiau nei nuoširdžiai, net šiltai, nes rinkimų komisija dabar buvo visos sudėties. Todėl mums nepavyks sužinoti kp atstovo požiūrio, nors, sprendžiant iš kai kurių ankstesnių žinomų pasisakymų, reikia manyti, kad jis nepraleistų progos pakalbėti pagal aiškaus istorinio optimizmo liniją, pavyzdžiui, tarti ką nors tokio, Mano partijos balsuotojai tokių niekų neišsigąsta, jie ne tokie žmonės, kad liktų namie dėl keturių varganų iš debesies iškritusių vandens lašų. Iš tikrųjų buvo ne keturi vargani lašai, buvo kibirai, ąsočiai, buvo nilai, igvasu ir jangdzės, bet tikėjimas, tebūnie palaimintas jis per amžių amžius, ne tik pašalina kalnus iš kelio tų, kurie naudojasi jo galia, bet ir nuo pačių smarkiausių vandenų apsaugo ir leidžia išeiti iš jų sausiems.

Komisija susėdo, kiekvienas jos narys jam prideramoje vietoje, pirmininkas pasirašė aktą ir liepė sekretoriui pakabinti jį, kaip liepia įstatymas, ant pastato durų, bet pasiųstasis, pasirodydamas turįs sveiko proto, pastebėjo, kad ten tas lapas neišsilaikytų nė minutės, per du amen išsilietų rašalas, o per trečią jį nuneštų vė-

jas. Pakabink jį viduje, kur lietus jo nepasiekia, įstatymas nieko nesako, ką daryti tokiomis aplinkybėmis, svarbu tai, kad aktas būtų pakabintas ir matomas. Paklausė komisijos, ar sutinka, visi atsakė taip, su ta išimtimi, kad dp atstovas pareikalavo, kad sprendimas būtų įrašytas į aktą, norint išvengti užginčijimų. Kai sekretorius grįžo iš savo šlapios užduoties, pirmininkas jo paklausė, kaip oras, ir šis patraukęs pečiais atsakė, Niekas nesikeičia, Ar lauke matyti koks nors rinkėjas, Nė kvapo. Pirmininkas pakilo ir pakvietė komisijos narius ir partijų atstovus palydėti jį apžiūrėti balsavimo patalpos, ar joje nėra elementų, kurie galėtų suteršti čia visą dieną vyksiančio politinio pasirinkimo grynumą. Atlikę tą formalumą, jie grįžo į savo vietas tikrinti rinkėjų sąrašų, kad juose irgi nebūtų netvarkos, spragų ir ko nors įtartino. Atėjo iškilminga akimirka, kai pirmininkas atidaro ir rinkėjams pademonstruoja urną, kad tie galėtų įsitikinti, jog ji tuščia, tam, kad rytoj, jei reikėtų, jie paliudytų, kad į ją nakties tylumoje jokiu nusikalstamu veiksmu neįdėta netikrų balsų, galinčių suklastoti laisvą ir nepriklausomą politinę piliečių valią, kad dar kartą nepasikartotų ta istorinė apgavystė, kuriai duodamas vaizdingas mirusių sielų balsų vardas, kuri, nepamirškime, gali būti įvykdyta prieš, per ar po balsavimo akto, žiūrint kokia pasitaiko proga ir koks jos autorių bei vykdytojų sumanumas. Urna buvo tuščia, tyra, nesutepta, bet salėje nebuvo nė vieno rinkėjo, nors vieno, kam būtų galima parodyti, kam ji galėtų būti pademonstruota. Galbūt vienas iš jų eina į čia pasiklydęs, kovodamas su liūtimi, ištverdamas vėjo gūsius, spausdamas prie širdies dokumentą, kuris patvirtina jį esant pilietį su balsavimo teise, bet dedantis tokiems dalykams danguje ilgai užtruks, kol jis čia atvyks, jei galiausiai negrįš namo palikęs miesto likimą rankose tų, kuriuos juodas automobilis paleis prie durų ir paskui prie durų paims, asmeniui nuo galinės jo sėdynės atlikus savo pilietinę pareigą.

Patikrinus visus balsavimui reikalingus reikmenis, šios šalies įstatymas reikalauja, kad iškart balsuotų pirmininkas, komisijos nariai ir partijų atstovai, taip pat jų pavaduotojai, jei, žinoma, yra įrašyti į rinkimų apylinkę, kurios komisijai priklauso, kaip šiuo atveju ir buvo. Tačiau net ir labai tempiant laiką, pakako keturių minučių, kad urna gautų pirmus vienuolika balsų. Ir kadangi kitos išeities nebuvo, pradėta laukti. Dar nepraėjo nė pusvalandžio, kai nerimaujantis pirmininkas pasiūlė vienam iš komisijos narių nueiti ir pažiūrėti, ar niekas neatėjo, ar kartais nepasirodė rinkėjų, o gal jie atsidūrė prieš vėjo užtrenktas duris ir nuėjo piktindamiesi, esą jei rinkimai buvo nukelti, valdžia galėjo bent jau iš mandagumo perspėti gyventojus per radiją ir televiziją, juk informavimui šios priemonės ir skirtos. Sekretorius tarė, Visi žino, kad vėjo užtrenktos durys sukelia tokį triukšmą, kaip trisdešimt tūkstančių velnių, o čia nieko nebuvo girdėti. Komisijos narys suabejojo, eiti ar neiti, bet pirmininkas neatlyžo, Eikite, būkite malonus, tik pasisaugokite, kad nesušlaptumėte. Durys buvo atdaros, tvirtai pakištės prilaikomos. Komisijos narys iškišo galvą į lauką, akimirkos užteko pažvelgti į vieną ir į kitą pusę ir tuoj atitraukti varvančią, tarsi būtų buvęs po dušu. Jis troško elgtis kaip geras komisijos narys, įtikti pirmininkui ir, kadangi pirmąkart buvo pakviestas šioms pareigoms, norėjo, kad būtų vertinamas už greitą ir veiksmingą darbą, ir kas žino, gal kada įgijus daugiau patirties ateis diena, kai ir jis pirmininkaus balsavimo komisijai, aukštesni nei šis skrydžiai yra kirtę apvaizdos dangų ir jau niekas jais nesistebi. Kai jis grįžo į salę, pirmininkas, šiek tiek suirzęs ir sykiu pralinksmėjęs, sušuko, Žmogau, nereikėjo taip susilydyti, Nesvarbu, pone pirmininke, tarė komisijos narys šluostydamasis veidą švarko rankove, Ar ką nors pastebėjote, Kiek akys užmatė, nė gyvos dvasios, gatvė tuščia lyg vandens dykynė. Pirmininkas atsistojo, neryžtingai žengė kelis žingsnius palei stalą, nuėjo prie balsavimo patalpos, pažvelgė vidun

ir grįžo. Žodį tarė cp atstovas, kad primintų savo prognozę, jog neatvykimo procentas būsiąs labai didelis, dp atstovas dar kartą palietė sutaikinamąją stygą, rinkėjai balsavimui turi visą dieną, tikriausiai laukia, kol orai pasitaisysią. Kp atstovas buvo linkęs patylėti, suvokdamas, kaip paikai atrodytų, jei garsiai išsakytų tai, kas jam atėjo į galvą tada, kai pirmininko pasiuntinys įžengė į salę, Keturi vargani lašai mano partijos balsuotojų neišgąsdins. Sekretorius, pajutęs visų laukiamus žvilgsnius, nusprendė pateikti praktišką pasiūlymą, Manau, kad būtų nebloga mintis paskambinti į ministeriją ir pasiteirauti, kaip vyksta balsavimas čia ir visur šalyje, sužinotume, ar šis pilietinės energijos stygius visuotinis, ar esame vieninteliai, kurių rinkėjai neateina pagerbti savo balsais. Pasipiktinęs dp atstovas pakilo, Reikalauju, kad būtų įrašytas į protokolą mano, kaip dešinės partijos atstovo, ryžtingas protestas dėl nepagarbių terminų ir neleistino pašaipaus tono, kuriuo ponas sekretorius ką tik minėjo rinkėjus, tuos, kurie yra aukščiausi demokratijos gynėjai, be kurių tironija, bet kokia iš esančių pasaulyje, o yra jų daug, jau būtų užvaldžiusi gyvybę mums davusią tėvynę. Sekretorius truktelėjo pečiais ir paklausė, Ar įrašyti pono dp atstovo reikalavimą, pone pirmininke, Manau, kad nevertėtų, mes nervingi, sutrikę, sudirgę, ir žinia, kad tokios dvasios būsenos lengva pasakyti tai, ko nemanome, esu įsitikinęs, kad ponas sekretorius nieko nenorėjo įžeisti, jis pats yra savo pareigas suvokiantis rinkėjas, to įrodymas, kad visi, esantys čia, nepaisėme blogo oro ir ėjome ten, kur mus šaukė pareiga, vis dėlto šis nuoširdus dėkingumas netrukdo man prašyti pono sekretoriaus griežtai vykdyti jam pavestą užduotį ir susilaikyti nuo bet kokio komentaro, kuris galėtų užgauti asmeninius čia esančiųjų jausmus ir politines pažiūras. Dp atstovas neišraiškingai mostelėjo, ir pirmininkas tai buvo linkęs laikyti sutikimo ženklu, tad konfliktas neįsismarkavo, prie to, be viso kito, stipriai prisidėjo ir cp atstovas, priminęs sekretoriaus pasiūlymą, Iš tiesų, pridūrė jis,

esame čia kaip vandenyne sudužusio laivo keleiviai, be burės ir be kompaso, be stiebo, be irklo ir be degalų, Jūs visiškai teisūs, tarė pirmininkas, tuoj susisieksiu su ministerija. Ant nuošaly stovinčio stalo buvo telefonas, ir ten link jis pasuko, nešdamasis instrukcijų lapelį, įteiktą jam prieš kelias dienas, kuriame, tarp kitų naudingų nurodymų, buvo ir vidaus reikalų ministerijos telefonų numeriai.

Pokalbis buvo trumpas, Čia keturioliktosios rinkimų apylinkės rinkimų komisijos pirmininkas, esu labai susirūpinęs, čia vyksta kai kas tikrai keisto, iki šiol balsuoti neatėjo nė vienas rinkėjas, nors jau daugiau kaip valandą esame atsidarę, ir nė gyvos dvasios, taip, pone, darganos nėra kaip sustabdyti, lietus, vėjas, potvyniai, taip, pone, kantriai ir tvirtai lauksime toliau, žinoma, tam čia ir esame, nereikia ir sakyti. Nuo šios akimirkos pirmininkas prie dialogo prisidėjo tik keliais pritariamais galvos linktelėjimais, keliais prislopintais jaustukais, tris ar keturis kartus buvo bepradedąs kažką sakyti, bet sakinio taip ir nesugebėjo pabaigti. Padėjęs ragelį pažvelgė į kolegas, bet iš tikrųjų matė ne juos, o peizažą iš tuščių salių, kuriose nesuteptos registracijos knygos, laukiantys pirmininkai ir sekretoriai, partijų atstovai, nepatikliai žiūrintys vieni į kitus ir svarstantys, kas iš šios situacijos galėtų išlošti ir kas pralošti, o antai tolumoje matyti koks nors sušlapęs ir paslaugus komisijos narys, grįžtantis nuo įėjimo durų ir pranešantis, kad, deja, nieko nematyti. Ką atsakė ministerija, paklausė cp atstovas, Nežino, ką manyti, natūralu, kad dargana gali sulaikyti daugelį žmonių namie, bet kad visame mieste vyksta beveik tas pat, kas ir čia, tam jie neranda paaiškinimo, Kodėl sakote beveik, paklausė dp atstovas, Kai kuriose rinkimų apylinkėse, tikrai nedaugelyje, rinkėjų atėjo, bet tiek mažai, kaip niekad nėra buvę, O visoje šalyje, paklausė kp atstovas, juk ne vien sostinėje lyja, Būtent tai ir kelia nerimą, yra vietų, kur lyja taip pat, kaip ir čia, ir vis dėlto žmonės eina balsuoti, logiška, kad gausiau srityse, kur orai gra-

žūs, beje, sako, meteorologinė tarnyba į vidudienį žada pagerėjimą, Taip pat gali ir pablogėti, prisiminkite posakį, į vidurdienį lietus sustiprėja arba liaujasi, perspėjo antrasis komisijos narys, kuris iki šiol nebuvo pravėręs burnos. Stojo tyla. Tuomet sekretorius įkišo ranką į vieną iš išorinių švarko kišenių, ištraukė mobilųjį telefoną ir surinko numerį. Laukdamas, kada atsilieps, tarė, Tai daugmaž tas pat, kas sakoma apie kalną ir Mahometą, jei negalime paklausti nepažįstamų rinkėjų, kodėl neina balsuoti, paklauskime šeimos narių ir artimųjų, alio, sveika, tai aš, taip, tu namie, kodėl dar nėjai balsuoti, žinau, kad lyja, kelnių kiškos vis dar šlapios, taip, tiesa, atleisk, pamiršau, sakei, kad ateisi po pietų, žinoma, skambinu tau, nes čia sudėtinga, tu net neįsivaizduoji kaip, iki šiol dar niekas neatėjo balsuoti, tiesiog sunku patikėti, gerai, tai laukiu tavęs čia, bučiuoju. Atsijungė ir ironiškai pakomentavo, Bent vienas balsas garantuotas, mano žmona ateis popiet. Pirmininkas ir kiti komisijos nariai susižvalgė, buvo akivaizdu, kad reikėtų pasekti sekretoriaus pavyzdžiu, bet nė vienam nesinorėjo būti pirmam, tai reikštų pripažinti, kad mąstymo greičiu ir sumanumu šioje rinkimų apylinkėje sekretoriui niekas neprilygsta. Komisijos nariui, kuris ėjo prie durų pažiūrėti, ar lyja, nebuvo sunku suvokti, kad dar daug duonos ir druskos turi suvalgyti, kad pasiektų tokį lygį, kaip sekretorius, kuris kuo nerūpestingiausiai, tarsi fokusininkas triušį iš cilindro, sugeba ištraukti balsą iš mobiliojo telefono. Matydamas, kad pirmininkas, pasitraukęs į kampą, savo mobiliuoju kalbasi su namais, ir kad kiti, naudodamiesi savais aparatais, santūriai šnabždėdami daro tą patį, durinis komisijos narys įvertino savo kolegų sąžiningumą, nes jie, nesinaudodami fiksuoto ryšio telefonu, pastatytu čia naudotis darbo reikalais, kilniai taupė Valstybės pinigus. Vienintelis iš čia esančiųjų, neturintis mobiliojo telefono, kuriam teko susitaikius laukti žinių iš kitų, buvo kp atstovas, nors reikia pridurti, kad, gyvenant vienam sostinėje ir turint šeimą provincijoje, vargšui vyrui nėra kam

skambinti. Vienas po kito pokalbiai buvo baigti, ilgiausiai užtrunka pirmininkas, regis, jis reikalauja iš to asmens, su kuriuo kalba, atvykti tuoj pat, Pažiūrėsim, kuo viskas baigsis, kad ir kaip būtų, jam derėjo kalbėti pirmam, ir jei sekretorius ryžosi užbėgti jam už akių, ką gi, į sveikatą, jau matome, kad šis žmogėnas akiplėša, jei jis gerbtų hierarchiją, kaip ją gerbiame mes, būtų tiesiog pakišęs tą mintį viršininkui. Pirmininkas sunkiai atsiduso, įsidėjo telefoną į kišenę ir paklausė, Na, tai ar ką nors sužinojote. Klausimas ne tik kad bereikalingas, bet ir, sakytume, šiek tiek nekorektiškas, pirmiausia todėl, kad teiraujantis visada kas nors sužinoma, antra, buvo akivaizdu, kad klausiantysis naudojasi tuo autoritetu, kurį jam suteikia jo pareigos, kad išvengtų prievolės garsiai pradėti keitimąsi informacija. Jei dar nepamiršome to atodūsio ir reiklaus įkarščio, kuriuos, regis, tam tikru pokalbio metu pastebėjome jo žodžiuose, būtų logiška manyti, kad dialogas, tariant, jog kitoje pusėje buvo šeimos narys, nebuvo toks taikus ir informatyvus, o jo nurodymai, kurių jis teisėtai griebėsi kaip pilietis ir pirmininkas, nebuvo deramai išklausyti, ir kad jis, praradęs ramybę, taip reikalingą, norint sužibėti improvizuojant, dabar bando išsilenkti sunkumų kviesdamas pavaldinius pasireikšti, kas, kaip irgi žinome, yra kitas, šiuolaikiškesnis būdas būti šefu. Tai, ką pasakė komisijos nariai ir partijų delegatai, išskyrus kp, kuriam, neturint ką pasakyti, teliko paklausyti, susivedė į tai, kad giminaičiams nesinorėjo peršlapti ir jie laukė, kol dangus nuspręs išsigiedryti ir taip pagyvinti liaudies balsavimą, arba, kaip kad sekretoriaus žmona, balsuoti ketino eiti į pavakarę. Durinis komisijos narys buvo vienintelis, rodęs pasitenkinimą, veide švietė maloni išraiška to, kuris turi priežasčių didžiuotis savo nuopelnais, o žodžiais tai buvo išsakyta taip, Mano namuose niekas neatsiliepė, galima sakyti, kad visi jau vyksta čionai. Pirmininkas atsisėdo į savo vietą, ir vėl imta laukti.

Pirmasis rinkėjas įžengė beveik po valandos. Priešingai visų lūkesčiams ir duris tikrinusio komisijos nario nusivylimui, jis buvo niekam nepažįstamas. Prie įėjimo į salę paliko lašėti skėtį ir apsigaubęs plastikiniu blizgančiu nuo vandens gaubtu, avėdamas guminiais batais patraukė prie stalo. Pirmininkas pakilo su šypsena lūpose – šis rinkėjas, pagyvenęs, bet dar tvirtas vyras, atėjo paskelbti grįžimo į normalų ritmą, prie įprastos eilės pareigingų piliečių, lėtai, be nekantros judančių į priekį, suvokiančių, kaip sakė dp delegatas, nepaprastą šių municipalinių rinkimų svarbą. Vyras įteikė tapatybės kortelę ir rinkėjo pažymėjimą pirmininkui, šis virpančiu balsu, beveik laimingas, perskaitė pažymėjimo numerį ir jo savininko pavardę, už šį darbą atsakingi komisijos nariai pasklaidė registracijos knygas, radę pakartojo pavardę ir numerį, pažymėjo ženklu, kad balsuota, paskui, vis dar kapsėdamas lašais, vyras su biuleteniu pasuko prie balsavimo kabinos, netrukus grįžo su tuo popieriumi, keturgubai perlenktu, įteikė jį pirmininkui, šis su iškilminga mina įdėjo jį į urną, o žmogus atgavo dokumentus ir pasišalino, išsinešdamas skėtį. Antrasis rinkėjas pasirodė po dešimties minučių, o jau po jo tarsi lašai iš pipetės, be entuziazmo, tarsi lėtai nuo šakų atsiskiriantys rudeniniai lapai balsavimo biuleteniai pradėjo kristi į urną. Kad ir kaip lėtai pirmininkas ir komisijos nariai tikrino dokumentus, eilė niekaip nesusidarė, daugiausia būdavo trys ar keturi savo eilės laukiantys žmonės, tačiau trys ar keturi žmonės to, ką būtų verta vadinti eile, nesudaro. Buvau teisus, pastebėjo cp delegatas, bus baisiai žemas dalyvavimo procentas, tiksliau, masiškas nedalyvavimas, po šito niekas su niekuo nesusitars, ir vienintelė išeitis bus pakartotiniai rinkimai, Gali būti, kad išsigiedrys, tarė pirmininkas ir, žiūrėdamas į laikrodį, sumurmėjo lyg melsdamasis, Jau beveik vidurdienis. Ryžtingai pakilo iš savo vietos tas komisijos narys, kurį praminėme duriniu, Jei leisite, pone pirmininke, dabar, kol nėra balsuojančiųjų, nueisiu

pažiūrėti, koks oras. Neužtruko ilgiau nei akimirksnį, viena koja čia, kita jau ten, ir vėl laimingas pranešė gerąją naujieną, Lyja daug mažiau, beveik visai nelyja, ir dangus kai kur jau prasigiedrijo. Nedaug trūko, kad komisijos nariai ir partijų atstovai imtų glėbesčiuotis, bet džiaugsmas truko neilgai. Monotoniškas rinkėjų kapsėjimas nepasikeitė, atėjo vienas, atėjo kitas, atėjo duris tikrinusio komisijos nario žmona, motina ir teta, atėjo vyresnysis dp atstovo brolis, atėjo pirmininko uošvė, kuri, neparodžiusi rinkimų ceremonijai deramos pagarbos, pranešė prislėgtam žentui, kad dukra pasirodys tik į vakarą, Sakė, kad ketino eiti į kiną, be jokio gailesčio pridūrė, atėjo pirmininko pavaduotojo tėvai, atėjo kiti, nepriklausantys šioms šeimoms, įeidavo abejingi, išeidavo abejingi, aplinka šiek tiek pagyvėjo tik tada, kai pasirodė du dp politikai, o po kelių minučių – vienas iš cp, lyg burtų lazdele pamojus iš niekur atsiradusi televizijos kamera pafilmavo ir vėl grįžo į niekur, žurnalistas paprašė leidimo užduoti klausimą, Kaip vyksta balsavimas, ir pirmininkas atsakė, Galėtų būti geriau, bet dabar, kai orai, regis, taisosi, esame tikri, kad rinkėjų aktyvumas padidės, Įspūdis, kurį susidarėme kitose miesto rinkimų apylinkėse, toks, kad šį kartą labai daug rinkėjų neatvyks, pastebėjo žurnalistas, Esu linkęs žiūrėti į viską optimistiškai, turiu teigiamą požiūrį į meteorologijos įtaką rinkimų mechanizmo funkcionavimui, pakaks, kad nelytų popiet, ir mums pavyks atgauti tai, ką šio ryto dargana bandė iš mūsų atimti. Žurnalistas išėjo patenkintas, frazė buvo daili, galėtų tapti net reportažo paantrašte. O kadangi atėjo metas patenkinti skrandį, komisijos nariai ir partijų atstovai paeiliui susiorganizavo, vieną akį užmesdami į registracijos knygas, o kitą į sumuštinį, čia pat pavalgyti.

Lyti liovėsi, bet nebuvo jokių ženklų, rodančių, kad urnos turinys galėtų bent patenkinamai vainikuoti pilietinius pirmininko lūkesčius, balsai joje vos dengė dugną. Visi galvojo apie tą patį – rinkimai sužlugo, o tai jau didžiulė politinė nesėkmė. Laikas ėjo.

Bokšto laikrodis išmušė pusę keturių, kai balsuoti įžengė sekretoriaus žmona. Vyras ir žmona vienas kitam santūriai nusišypsojo, bet taip, kad buvo justi subtili ir sunkiai apibūdinama užuomina apie sąmokslą, ta šypsena komisijos pirmininkui sukėlė nemalonų vidinį spazmą, galbūt pavydų skausmą žinant, kad niekad nebus panašaus šypsnio bendrininku. Dar jam skaudėjo kažkuriame kūno kampe, kažkuriame dvasios užkampyje, kai po pusvalandžio žiūrėdamas į laikrodį klausė savęs, ar žmona jau nuėjo į kiną. Pasirodys čia, jei išvis pasirodys, paskutinę valandą, paskutinę minutę, pamanė. Būdų likimui užkeikti yra daug, ir beveik visi jie niekam tikę, o šis – versti save galvoti apie blogiausia tikintis, kad įvyks geriausia – būdamas iš populiariausių, gal ir būtų vertas dėmesio, bet šiuo atveju rezultatų neduos, nes iš patikimo šaltinio žinome, kad komisijos pirmininko žmona tikrai nuėjo į kiną ir kad bent iki šiol dar nėra apsisprendusi, ar eis balsuoti. Laimė, jau minėtoji pusiausvyros būtinybė, užtikrinanti, kad visata neišsimuštų iš vėžių, o planetos liktų savo trajektorijose, lemia, kad visada, kai kas nors atimama vienoje pusėje, kitoje būtų pridedama kas nors daugmaž atitinkamo, tos pačios kokybės ir kiek įmanoma ta pačia proporcija, kad nesikauptų skundai dėl šališkumo. Kitaip būtų nesuprantama, dėl kokios priežasties lygiai ketvirtą, kaip tik tokią valandą, kuri yra nei vėlyva, nei ankstyva, nei velnias, nei gegutė, rinkėjai, kurie iki tol ramiai lindėjo savo namuose, regis, atvirai ignoruodami rinkimus, ėmė ir išėjo į gatves, dauguma savo jėgomis, bet kiti padedami gaisrininkų ir savanorių, vertų už tai pagyrimų, nes vietos, kur jie gyveno, buvo užtvindytos ir nepraeinamos, ir visi, visi, sveiki ir ligoniai, anie savo kojomis, šie invalidų vežimėliuose, ant neštuvų, greitosios pagalbos automobiliais užplūdo savo balsavimo apylinkes lyg upės, nežinančios kito kelio, kaip tik į jūrą. Skeptikams ar tiesiog nepatikliems žmonėms, nusiteikusiems tikėti tik stebuklais, iš kurių tikisi išpešti naudos, tikriausiai

atrodys, kad esamomis aplinkybėmis minėta pusiausvyros būtinybė begėdiškai falsifikuojama, kad ta dirbtinė abejonė dėl to, ar komisijos pirmininko žmona ateis balsuoti ar ne, šiaip ar taip, kosminiu požiūriu pernelyg nereikšminga, kad ją tiksliai kompensuotų viename iš daugybės žemės miestų kilęs netikėtas judėjimas, kai tūkstančių tūkstančiai visų amžių ir socialinių sluoksnių žmonių, nederinę iš anksto savo politinių ir ideologinių skirtumų, pagaliau nusprendė išeiti iš namų ir eiti balsuoti. Taip argumentuojantis pamiršta, kad visata čia ne tik turi savus dėsnius, visai svetimus prieštaringoms žmonijos svajonėms ir troškimams, kurių suformuluoti mes nesam pajėgūs ir net nesugalvojam tam tinkamų žodžių, bet ir, atrodo, naudojasi jais tikslais, kurie pranoksta ir visada pranoko mūsų gebėjimą juos suprasti, ir jei šiuo konkrečiu atveju iškyla skandalinga disproporcija tarp to, kas galbūt, kol kas tik galbūt, bus atimta iš urnos, tai yra tariamai antipatiškos pirmininko žmonos balso, ir jau pajudėjusios vyrų ir moterų potvynio bangos, tai mums iš tiesų sunku suvokti tokio paskirstymo teisingumą, todėl atsargumas reikalautų kurį laiką susilaikyti nuo sprendimų ir dėmesingai sekti, kaip klostosi dar vos tik prasidėję įvykiai. Būtent tai, ką apimti profesinio entuziazmo ir nesulaikomo informacinio nerimo jau ima daryti spaudos, radijo ir televizijos žurnalistai, bėgiojantys iš vieno šono į kitą, kišantys žmonėms į veidą diktofonus ir mikrofonus, klausiantys, Kas paskatino ketvirtą valandą išeiti iš namų balsuoti, ar jums neatrodo keista, kad visi nusprendė išeiti į gatvę tą pačią valandą, girdintys sausus arba piktus atsakymus, tokius kaip, Nes būtent tą valandą jau buvau nusprendęs išeiti, Esame laisvi piliečiai, todėl pareiname ir išeiname kada mums patinka ir niekam neprivalome atsiskaitinėti dėl savo veiksmų, Kiek jums moka už tai, kad užduotumėt kvailus klausimus, Kam rūpi, kurią valandą išėjau ar neišėjau iš namų, Kokiame įstatyme parašyta, kad turiu atsakyti į šį klausimą, Kalbėsiu

tik savo advokato akivaizdoje. Taip pat buvo mandagių asmenų, atsisakiusių smerktino kandumo, kurio pavyzdžių ką tik davėme, bet net jie nesugebėjo patenkinti žvėriško žurnalistinio smalsumo, apsiribojo truktelėdami pečiais ir tardami, Labai gerbiu jūsų darbą ir nieko nebūtų man maloniau, kaip padėti jums paskelbti gerą žinią, deja, tegaliu pasakyti, kad pažvelgiau į laikrodį, pamačiau, kad keturios, ir tariau šeimai, Eime, dabar arba niekada, Kodėl dabar arba niekada, Sunku pasakyti, tiesiog tokie žodžiai man šovė į galvą, ir tiek, Gerai pagalvokite, pasukite galvą, Neverta, klauskite kieno nors kito, galbūt jis žinos, Jau klausiau penkiasdešimties, Ir ką, Niekas nesugeba man atsakyti, Nieko čia jau nepadarysi, Bet ar jums neatrodo keistas sutapimas, kad tūkstančiai žmonių balsuoti iš namų išėjo tą pačią valandą, Sutapimas, žinoma, keistas, o gal ir ne, Kodėl, Ak, šito nežinau. Komentatoriai, kurie per įvairias televizijas sekė rinkimų vyksmą, neturėdami tikslių duomenų, dievų valią bandė spėti iš paukščių skrydžio ir giedojimų ar kavos tirščių, dejuodami, kad jau nebeleidžiama aukoti gyvulių, kad iš jų dar virpančių vidurių būtų galima iššifruoti laiko ir likimo paslaptis, staiga pabudo iš stingulio, į kurį juos buvo įvariusios daugiau nei niūrios rinkimų perspektyvos, tikriausiai gaišti laiką aptariant sutapimus jiems pasirodė neverta jų švietėjiškos misijos, tad lyg vilkai metėsi prie nepaprasto pilietiškumo pavyzdžio, šiuo metu visai šaliai duodamo sostinės gyventojų, masiškai plūstančių prie urnų, kai beprecedenčio mūsų demokratijos istorijoje nedalyvavimo šmėkla rimtai grasino ne tik režimo, bet ir, kas būtų kur kas pavojingiau, sistemos stabilumui. Oficialus vidaus reikalų ministerijos pareiškimas nesistengė gąsdinti, bet iš kiekvienos eilutės buvo akivaizdžiai matyti, kad valdžiai palengvėjo. Kai dėl trijų rinkimuose kovojančių partijų, dešinės, centro ir kairės, tai jos, greitai sumetusios, kokia nauda ir kokia žala iš tokio nelaukto piliečių judėjimo, paskelbė sveikinimo deklaracijas, kur tarp kitų tos

pačios rūšies stilistinių grožybių teigė, kad demokratija gali švęsti. Panašiais žodžiais, pridėjus ar atėmus tašką ar kablelį, už nugaros kabant valstybės vėliavai, pakalbėjo pirmiausia valstybės vadovas savo rūmuose, paskui ministras pirmininkas savo kiek mažesniuose. Prie rinkimų apylinkių durų nusidriekė ilgiausios rinkėjų eilės ir sukosi apie kvartalą, kol pranykdavo iš akių.

Kaip ir kiti miesto komisijų pirmininkai, šis, keturioliktosios rinkimų apylinkės, aiškiai suvokė, kad išgyvena unikalų istorinį momentą. Kai jau vėlų vakarą po to, kai vidaus reikalų ministerija dviem valandomis pratęsė balsavimo laiką, o prie šio teko pridurti dar pusvalandį, kad savo rinkimų teise galėtų pasinaudoti visi suplūdę į pastatą, kai pagaliau komisijos nariai ir partijų atstovai, išsekę ir išalkę, stovėjo prieš kalną biuletenių, išpiltų iš dviejų urnų, antrosios buvo skubiai pareikalauta iš ministerijos, prieš juos esančios užduoties grandioziškumas privertė juos sudrebėti nuo emocijos, kurią nedvejodami pavadiname epiška, arba herojiška, tarsi šiuose popieriuose būtų magiškai materializavęsi atgiję tėvynės manai*. Vienas šių popierėlių buvo įmestas pirmininko žmonos. Atėjo atvesta impulso, privertusio ją išeiti iš kino, praleido kelias valandas eilėje, kuri judėjo į priekį sraigės lėtumu, ir kai pagaliau atsidūrė priešais vyrą, kai išgirdo tariant savo pavardę, pajuto širdyje kai ką, kas galbūt buvo bent senos laimės šešėlis, ne daugiau kaip šešėlis, bet vis tiek pagalvojo, kad vien dėl to vertėjo čia ateiti. Balsų skaičiavimas baigėsi po vidurnakčio. Galiojantys biuleteniai nesiekė nė dvidešimt penkių procentų, juos pasidalijo dešinės partija, trylika procentų, centro partija, devyni procentai, ir kairės partija, du su puse procento. Labai mažai sugadintų biuletenių, labai mažai nedalyvavusių balsavime. Visi kiti, iš viso daugiau kaip septyniasdešimt procentų, buvo tušti.

* Manai – mirusių protėvių dvasios. (Čia ir toliau – vert. past.)

Per visą šalį nuo vieno krašto iki kito persirito sąmyšis ir nuostaba, lydimi pajuokos ir sarkazmo. Provincijos municipalitetai, kur rinkimai vyko be incidentų ir be netikėtumų, išskyrus vieną kitą lengvą vėlavimą dėl blogo oro, ir kurie gavo rezultatus, nedaug tesiskiriančius nuo įprastinių, tiek ir tiek užtikrintų balsuotojų, tiek ir tiek tvirtų lyg uola nebalsuojančių, negaliojančių ir tuščių biuletenių ne ypač įspūdingas skaičius, šie municipalitetai, kuriuos triumfuojantis centras žemindavo pūsdamasis prieš visą šalį ir iškeldamas save kaip aukščiausią rinkėjų pilietiškumo pavyzdį, dabar galėjo kirsti antausį atgal ir juoktis iš kvailos tų ponų puikybės, kurie nosį riečia vien dėl to, kad jiems pasitaikė gyventi sostinėje. Žodžiai Tie ponai, tariami taip, kad lūpos sulig kiekvienu skiemeniu, jei ne sulig kiekviena raide, rodė panieką, buvo taikomi ne žmonėms, kurie, iki ketvirtos valandos prasėdėję namie, staiga susigriebė ir atskubėjo balsuoti, tarsi būtų gavę įsakymą, kuriam nepajėgė atsispirti, bet vyriausybei, per anksti ištrimitavusiai sėkmę, partijoms, pradėjusioms žongliruoti tuščiais biuleteniais, tarsi tie būtų užderėjęs vynuogynas, o jie vynuogiautojai, laikraščiams ir kitai žiniasklaidai dėl to, kaip lengvai ji persiorientuoja ir stumia nuo tarpėjos uolos tuos, kuriems

ką tik plojo kapitolijuje, tarsi ruošiant nelaimes patys nebūtų aktyviai prisidėję.

Provincijos pašaipūnai šiek tiek buvo teisūs, bet ne tiek, kiek manė. Politiniai neramumai, apėmę sostinę taip, kaip išplinta padegamąja virvute prie sprogstamojo užtaiso bėganti liepsna, paskatino nerimą, nors garsiai apie tai ir nebuvo kalbama, nebent būnant tarp lygių, žmogui su savo artimaisiais, partijai su savo aparatu, vyriausybei su savimi pačia, Kas nutiks, kai rinkimai bus kartojami, štai klausimas, kurį visi užduoda tyliu balsu, santūriai, pašnibždomis, kad nepažadintų miegančio slibino. Vieni mano, kad geriausia būtų nebaksnoti šliužo lazda į šonus, palikti viską taip, kaip yra, dp (dešinė partija) vyriausybėje, dp municipalinėje taryboje, nutaisyti miną, kad nieko neįvyko, pavyzdžiui, įsivaizduoti, kad sostinėje paskelbta nepaprastoji padėtis ir kad ten, vadinasi, sustabdytos konstitucinės laisvės, o praėjus kuriam laikui, kai dulkės nusės, kai nelemtas įvykis taps istorija ir bus užmirštas, tada bus galima rengti naujus rinkimus, pradedant nuo gerai paruoštos rinkimų kampanijos, turtingos priesaikų ir pažadų, sykiu visais būdais stengiantis, nesibaidant net šiek tiek, o gal net vidutiniškai nelegalių priemonių, išvengti galimybės, kad pasikartotų reiškinys, kurį labai žymus tokių reikalų specialistas jau yra griežtai apibūdinęs kaip socialinę politinę teratologiją*. Taip pat yra tokių, kurie reiškia kitokią nuomonę teigdami, kad įstatymai šventi ir tai, kas parašyta, reikia vykdyti, kad ir kaip skausminga tai būtų, ir jei leisimės užuolankų ir postalinių užglaistymų taku, eisime tiesiai į chaosą ir sąžinės likvidaciją, trumpai tariant, jei įstatymas numato, kad gamtinės katastrofos atveju rinkimai turi būti po aštuonių dienų pakartoti, tegu jie ir būna pakartoti po aštuonių dienų, tai yra jau kitą sekmadienį, ir tebūnie taip, kaip Dievas nori, tam jis

* Teratologija – apsigimimų mokslas.

ir yra. Vis dėlto pažymėtina, kad savo požiūrį reikšdamos partijos buvo linkusios per daug nerizikuoti ir bandė visiems įtikti, vieną kartą sako taip, bet tuoj pat pasako ir ne. Dešinės partijos vadovai, įeinantys į vyriausybę ir vadovaujantys miesto tarybai, kur ši partija sudaro daugumą, remiasi įsitikinimu, kad šis triumfas, pasak jų, neginčijamas, jiems atneš pergalę ant sidabrinės lėkštutės, ir todėl laikosi ramybės taktikos su diplomatiškumo prieskoniu, pasitikėdami sveika vyriausybės, kuriai priklauso prižiūrėti, kad įstatymas būtų vykdomas, nuovoka. Tai visiškai logiška ir natūralu tokioje įtvirtintoje demokratijoje kaip mūsų, apibendrina jie. Centro partija taip pat pageidauja, kad įstatymas būtų gerbiamas, bet reikalauja iš vyriausybės kai ko, ką iš anksto žino esant visiškai neįmanoma patenkinti, tai yra nustatyti ir taikyti griežtas priemones, kurios užtikrintų visiškai normalią rinkimų eigą, bet ypač, įsivaizduokite, normalius jų rezultatus, Tam, kad mūsų mieste, pareiškė jie, negalėtų pasikartoti gėdingas spektaklis, ką tik parodytas šaliai ir pasauliui. Kai dėl kairės partijos, aukščiausi jos vykdomieji organai po ilgų debatų parengė ir paskelbė pareiškimą, kuriame reiškia kuo tvirčiausią viltį, kad artėjantys rinkimai objektyviai paskatins atsirasti politines sąlygas, būtinas naujam vystymosi ir plačios socialinės pažangos etapui ateiti. Pažadų laimėti rinkimus ir perimti vadovavimą tarybai nebuvo, bet tai buvo galima perskaityti tarp eilučių. Vakare ministras pirmininkas nuėjo į televiziją paskelbti tautai, kad sutinkamai su galiojančiais įstatymais municipaliniai rinkimai bus pakartoti kitą sekmadienį, todėl nuo šios dienos dvidešimt ketvirtos valandos prasideda naujas keturių dienų trukmės rinkimų kampanijos periodas, truksiąs iki penktadienio dvidešimt ketvirtos valandos. Vyriausybė, pridūrė jis su griežtumo išraiška veide ir stipriai pabrėždamas kiekvieną kirčiuotą skiemenį, yra įsitikinusi, kad sostinės gyventojai, vėl pakviesti balsuoti, sugebės oriai ir prideramai atlikti savo pilietinę pareigą, kaip visada tai darė

praeityje, ir taip padarys negaliojančiu ir niekiniu tą apgailėtiną įvykį, per kurį dėl dar ne visai išaiškintų priežasčių, nors jų tyrimai gerokai pasistūmėję į priekį, įprasti aiškūs šio miesto rinkėjų kriterijai netikėtai buvo sujaukti ir iškreipti. Valstybės vadovo kalba numatyta kampanijos pabaigai, penktadienio vakarui, bet ją užbaigianti frazė jau parinkta, Sekmadienį, brangūs tėvynainiai, bus graži diena.

Diena tikrai buvo graži. Nuo ankstyvo ryto, įkvėptais televizijos reporterio žodžiais tariant, mus dengiančiame ir saugančiame krištolinio žydrumo danguje auksinei saulei visu puikumu suspindus, rinkėjai pradėjo eiti iš namų ir traukti į savo rinkimų apylinkes, ne akla minia, kaip, sakoma, buvę prieš savaitę, dabar kiekvienas ėjo pats už save ir visi labai susirūpinę ir labai pareigingai, kad durims dar neatsidarius savo eilės jau laukė kuo ilgiausios piliečių eilės. Ne viskas, deja, šiuose ramiuose sambūriuose buvo dora ir švaru. Nebuvo nė vienos eilės, nė vienutėlės iš visų daugiau kaip keturiasdešimties po visą miestą išsibarsčiusių, kurioje nebūtų vieno ar kelių seklių, turinčių užduotį klausyti ir įrašinėti aplinkinių komentarus, nes policijos vadovybė buvo įsitikinusi, jog ilgas laukimas, kaip kad būna laukiamuosiuose pas gydytojus, anksčiau ar vėliau atriša liežuvius ir atskleidžia, nors ir puse žodžio, slaptus rinkėjų dvasią skatinančius ketinimus. Dauguma jų sekliai profesionalai, priklausantys slaptosioms tarnyboms, bet yra ir tokių, kurie atėjo savanoriauti, patriotai šnipinėjimo mėgėjai, kurie prisistatė iš pašaukimo tarnauti, be atlygio, kaip kad sakoma jų pasirašytame priesaikos tekste, arba, ir tokių buvo nemažai, atėjo iš liguisto malonumo skųsti. Genetinis kodas to, ką daug negalvodami pavadinome tiesiog žmogaus prigimtimi, nesusiveda vien į organišką deoksiribonukleorūgšties, arba dnr, spiralę, jame yra visko gerokai daugiau, nei sakoma, ir jis gali daug daugiau mums papasakoti, bet tai, vaizdžiai kalbant, yra papildoma spiralė, ku-

rios mums dar nepavyksta išvesti iš, metaforiškai kalbant, vaikų darželio, nepaisant daugybės įvairiausių mokyklų ir kalibrų psichologų ir analitikų, kurie bandydami atidaryti jos skląsčius nusilaužė nagus. Tie moksliniai samprotavimai, kad ir kokie vertingi ir ateityje perspektyvūs būtų, vis dėlto neturi mums leisti pamiršti nerimą keliančių šios dienos realijų, kaip kad tos, kurias ką tik pastebėjome, o tai ne tik sekliai, su atsainia mina pasiklausantys ir slapčia įrašinėjantys tai, kas kalbama, yra ir automobilių, švelniai praslenkančių palei eiles, tarsi ieškotų vietos sustoti, bet viduje vežančių žvilgsniams nepasiekiamas aukštos raiškos vaizdo kameras ir paskutinės kartos mikrofonus, galinčius grafiniu vaizdu perteikti emocijas, kurios tikriausiai slypi įvairialypiame šnabždesyje grupės žmonių, kiekvieno iš jų manančių, kad galvoja apie ką kita. Įrašomas žodis, bet pavaizduojama ir emocija. Ir niekas negali būti saugus. Iki akimirkos, kai atsidarė balsavimo apylinkių durys ir eilės ėmė judėti, magnetofonai tegalėjo pagauti bereikšmes frazes, banaliausius pastebėjimus apie ryto grožį ir malonią oro temperatūrą ar apie skubiai prarytus pusryčius, trumpus dialogus svarbiais klausimais, pavyzdžiui, kam saugiai palikti vaikus, kai motinos išeina balsuoti, Liko prižiūrėti tėvas, vienintelis sprendimas buvo keistis, dabar aš, paskui ateis jis, žinoma, norėjome balsuoti kartu, bet buvo neįmanoma, kaip sakoma, ko nepakeisi, su tuo tenka susitaikyti, Mūsų mažylis liko su vyriausiąja seserimi, kuri dar per jauna balsuoti, taip, tai mano vyras, Malonu susipažinti, Man irgi, Koks gražus rytas, Tarsi pagal užsakymą, Kada nors turėjo taip atsitikti. Nežiūrint didelio mikrofonų jautrumo vis pravažiuojančiuose baltuose, mėlynuose, žaliuose, raudonuose, juoduose automobiliuose, su ryto vėjyje linguojančiomis antenomis, nieko ypač įtartino nebuvo galima išskirti, visos kalbos buvo įprastos ir, bent jau iš pirmo žvilgsnio, nekaltos. Vis dėlto nereikėjo būti įtarumo daktaru ar nepasitikėjimo magistru, kad dviejose paskutinėse

frazėse pastebėtum kai ką ypatingo, toje apie rytą, kuris yra tarsi pagal užsakymą, o ypač antroje, kur sakoma, kad kada nors tai turėjo atsitikti, tos dviprasmybės galbūt netyčinės, galbūt nesąmoningos, bet kaip tik dėl to potencialiai pavojingesnės, ir todėl jas reiktų sugretinti su kruopščia tono, kuriuo tie žodžiai buvo ištarti, analize, o ypač jų sukelto rezonanso gama, turime galvoje pustonius, neatsižvelgus į kuriuos, jei tikėsime naujausiomis teorijomis, bet kokio sakytinio diskurso suvokimo laipsnis visada bus nepakankamas, nepilnas, ribotas. Ten atsitiktinai atsidūrusiam sekliui, taip pat visiems jo kolegoms iš anksto buvo duotos labai tikslios instrukcijos, kaip elgtis tokiais atvejais kaip šis. Reikėjo neleisti įtariamajam nutolti, reikėjo įsitaisyti balsuotojų eilėje už jo per tris ar keturis žmones, dėl dvigubo apsidraudimo, nepasitikint vien tik su savimi nešiojamo diktofono jautrumu, reikėjo įsiminti rinkėjo pavardę ir numerį, komisijos pirmininkui garsiai juos ištarus, reikėjo dėtis ką nors pamiršus ir nepastebimai pasitraukus iš eilės išeiti į lauką, telefonu perduoti pranešimą informacijos centrui ir galiausiai grįžti į medžioklės plotą ir vėl užimti vietą eilėje. Griežtai kalbant, šio veiksmo negalima lyginti su šaudymu į taikinį, nes čia tikimasi, kad atsitiktinumas, likimas, šansas ar dar velniai žino, kaip tai vadinti, taikinį pastatys tiesiai priešais šaulį.

Laikas ėjo, o į centrą pylėsi pranešimai, bet nė vienas jų aiškiai, taip, kad nekiltų jokių abejonių, neatskleidė balsuotojų ketinimų, buvo fiksuojamos tik tokios frazės kaip mūsų jau anksčiau paminėtosios, ir net ta, kuri atrodė įtartiniausia, Kada nors tai turėjo atsitikti, netektų didžiumos savo pavojingumo, jei būtų atkurtas jos kontekstas, o tai nieko daugiau kaip dviejų vyrų pokalbis apie nesenas vieno iš jų skyrybas, kai nenorint sužadinti aplinkinių smalsumo buvo kalbama vien užuominomis, ir dėl to, kaip jis pasibaigė, šiek tiek apmaudžiai, šiek tiek apgailestaujant, ir dėl to, kad iš išsiskyrusio vyro krūtinės išsiveržė virpantis atodūsis,

išmintingas seklys, aišku, jei geriausias seklio profesijos bruožas būtų jautrumas, tikrai būtų jį įrašęs į susitaikymo su likimu grafą. Tai, kad seklys nelaikė to vertu dėmesio, kad magnetofonas to nepagavo, yra žmogiškos klaidos ir technologiniai nesklandumai, į kurių paprastą tikimybę geras teisėjas, žinantis, kas yra žmogus, ir neignoruojantis to, kas yra mašinos, turėjo atsižvelgti, net jei, ir tai būtų didžiai teisinga, nors iš pirmo žvilgsnio galėtų atrodyti skandalinga, bylos medžiagoje nebuvo nė mažiausio kaltinamojo nekaltumo ženklo. Suvirpame vien pagalvoję, kas rytoj nutiktų tam nekaltajam, jei jį nuvestų į kvotą, Ar prisipažįstate pasakęs su jumis buvusiam asmeniui, Kada nors tai turėjo atsitikti, Taip, prisipažįstu, Gerai pagalvokite prieš atsakydamas, ką šiais žodžiais norėjote pasakyti, Kalbėjome apie mano išsiskyrimą, Išsiskyrimą ar skyrybas, Skyrybas, Ir kokie buvo, kokie yra jūsų jausmai dėl šių skyrybų, Manau, kad šiek tiek pykčio ir šiek tiek susitaikymo su likimu, Daugiau pykčio ar daugiau susitaikymo, Manau, daugiau susitaikymo, Ar jums neatrodo, kad tokiu atveju natūraliausia būtų atsidusti, ypač kalbant su draugu, Negaliu prisiekti, kad neatsidusau, neprisimenu, O štai mes esame įsitikinę, kad neatsidusote, Kaip galite žinoti, juk ten nebuvote, Ir kas jums sakė, kad ten nebuvome, Galbūt mano draugas prisimena, ar girdėjo mane atsidūstant, Regis, šita draugystė jums nėra labai svarbi, Ką norite pasakyti, Norite pakviesti savo draugą čia ir įpainioti į rūpesčius, Ak, šito nereikia, Labai gerai, Ar dabar galiu eiti, Kas per mintys, neskubėkite, žmogau, pirma atsakykite į užduotą klausimą, Kokį, Apie ką iš tikrųjų galvojote, kai tarėte draugui tuos žodžius, Jau atsakiau, Pateikite mums kitą atsakymą, šitas netinka, Tai vienintelis galimas atsakymas, nes jis teisingas, Jūs taip manote, Negi aš dabar turiu čia kažką išsigalvoti, Pirmyn, mes nė kiek neprieštaraujame, kad išsigalvotumėte atsakymus, iš kurių ilgainiui ir su kantrybe ir dar tinkamai taikydami tam tikras technologijas galiausiai

išgausime tai, ką norime išgirsti. Tada pasakykite, koks turi būti atsakymas, ir pabaikime šitą reikalą, Ak ne, taip nejuokaujama, kuo jūs mus laikote, mes privalome gerbti mokslinį orumą, turime ginti profesinę sąžinę, mums labai svarbu savo vadovybei parodyti, kad nusipelnome pinigų, kuriuos mums moka, ir duonos, kurią valgome, Aš pražuvęs, Neskubėkite.

Įspūdinga balsuojančiųjų ramybė gatvėse ir balsavimo apylinkėse visai neatitiko dvasios, vyravusios ministrų kabinetuose ir partijų būstinėse. Ir vieniems, ir kitiems labiausiai rūpimas klausimas – kiek šįkart bus nebalsavusių, tarsi tai galėtų padėti išeiti iš tos sunkios socialinės ir politinės padėties, į kurią šalis panirusi jau savaitę. Būtų nebalsavusiųjų skaičius protingai didelis arba net šiek tiek didesnis nei per ankstesnius rinkimus ir daugiau nedidėtų, reikštų, kad grįžome į normalybę, į rutiną, pažįstamą tiems rinkėjams, kurie niekada netikėjo balsavimo nauda ir pirmauja pagal užsispyrimą nedalyvauti, tiems kitiems, kurie labiau linkę mėgautis geru oru ir dieną leisti paplūdimyje arba kaime su šeima, arba tiems, kurie namuose lieka tik dėl vienintelės priežasties, neįveikiamo savo tingumo. Jei rinkėjai plūsta prie urnų taip pat masiškai kaip ir per praėjusius rinkimus, be jokios abejonės, jau rodo, kad nedalyvavimo procentas būsiąs labai žemas ar net beveik nulinis, o dar labiau oficialiąsias instancijas trikdė tai, kad rinkėjai, išskyrus kelias išimtis, neįžvelgiama tyla atsakydavo į apklausėjų klausimus, už ką balsavo, Tai skirta tik statistikos tikslams, nebūtina atskleisti savo tapatybės, nereikia pasisakyti vardo pavardės, atkakliai teigė jie, bet net taip neįstengė įtikinti nepatiklių balsuotojų. Prieš aštuonias dienas žurnalistams dar pavyko pasiekti, kad jiems atsakytų, žinoma, arba nekantriu, arba ironišku, arba niekinamu tonu, tie atsakymai iš tikrųjų buvo daugiau būdas nutylėti, negu kas kita, bet bent apsikeisdavo žodžiais, viena pusė klausdavo, kita galvodavo, ką atsakyti, buvo visai nepanašu į šią tylos sieną, kuria tarytum visi atsitvėrė, prisiekę saugoti visų paslaptį.

Daugeliui tikriausiai atrodys nuostabu, o galbūt net neįmanoma, kad taip sutaptų, jog tūkstančiai žmonių, kurie vieni kitų nepažįsta, negalvoja taip pat, priklauso skirtingiems socialiniams sluoksniams, kurie, trumpai tariant, būdami politiškai dešinės, centro arba kairės pakraipos, o gal nė vienos, kiekvienas sau nusprendė nepraverti burnos tol, kol bus suskaičiuoti balsai, o paslaptį galbūt atskleisti kada nors vėliau. Tai, labai tikėdamasis, kad tai yra tiesa, vidaus reikalų ministras norėjo kuo anksčiau pranešti ministrui pirmininkui, šitai ministras pirmininkas skubėjo perduoti valstybės vadovui, o jis, vyresnis, labiau patyręs ir užsigrūdinęs, daugiau matęs pasaulio ir gyvenęs, apsiribojo pašaipiu atsakymu, Jei jie nenusiteikę kalbėti dabar, pasakykite man nors vieną įtikinamą priežastį, kodėl norėtų kalbėti paskui. Šis aukščiausiojo tautos pareigūno šalto vandens kibiras neatėmė ministro pirmininko ir vidaus reikalų ministro drąsos, nesviedė jų į nevilties nagus vien todėl, kad jie daugiau neturėjo ko nusitverti, netgi tam kartui. Vidaus reikalų ministras nenorėjo informuoti, kad, baimindamasis galimų rinkimų pažeidimų, nors šį nuogąstavimą ir paneigė faktai, į visas miesto balsavimo apylinkes pasiuntė budėti po du skirtingoms policinėms žinyboms priklausančius civiliniais drabužiais vilkinčius agentus ir abu įgaliojo prižiūrėti balsų skaičiavimą, be to, kiekvienam pavedė sekti kolegą, kad nebūtų nuslėptas koks nors bendrininkavimas klastojant rinkimus, ar sąžiningai idėjinis, ar tiesiog suderėtas niekingų išdavysčių turguje. Šitaip tarp seklių ir stebėtojų, tarp magnetofonų ir vaizdo kamerų viskas atrodė saugu ir labai saugu, apsaugota nuo bet kokio piktavalio įsikišimo, kuris suteršty rinkimų tyrumą, ir dabar, pasibaigus žaidimui, teliko sudėjus rankas laukti galutinio urnų nuosprendžio. Kai keturioliktojoje rinkimų apylinkės komisijoje, kurios veiklai, pagerbdami šiuos atsidavusius piliečius, mes su malonumu paskyrėme visą skyrių, nenutylėdami net kai kurių intymių jų gyvenimo problemų,

kai visose kitose apylinkėse, nuo pirmos iki tryliktos, nuo penkioliktos iki keturiasdešimt ketvirtos, pirmininkai išpylė balsus ant sustumtų suolų, kurie jiems pasitarnavo kaip stalai, per miestą persirito gandas apie ugninę laviną. Tai pranašavo politinį žemės drebėjimą, ir jis netruko įvykti. Namuose, kavinėse, užeigose ir baruose, visose viešose vietose, kur buvo televizija arba radijas, sostinės gyventojai, vieni ramesni, kiti nelabai, laukė balsų skaičiavimo rezultatų. Niekas nė artimiausiems žmonėms nepasakojo, kaip balsavo, tylėjo geriausi draugai, patys šnekiausi, regis, buvo pamiršę žodžius. Pagaliau dešimtą valandą vakaro per televiziją pasirodė ministras pirmininkas. Atėjo persimainiusiu veidu, įdubusiomis akimis – visą savaitę kankinusios nemigos rezultatas, išblyškęs, nepadėjo net makiažas, turėjęs įrodyti gerą sveikatą. Rankoje turėjo popierėlį, bet beveik iš jo neskaitė, tik retkarčiais užmesdavo akį, kad nepamestų kalbos gijos, Brangūs tėvynainiai, tarė, šiandien sostinėje vykusių rinkimų rezultatai tokie, dešinės partija, aštuoni procentai, centro partija, aštuoni procentai, kairės partija, vienas procentas, nedalyvavusių nulis, negaliojančių biuletenių nulis, tuščių biuletenių aštuoniasdešimt trys procentai. Padarė pauzę, kad galėtų prie lūpų pakelti stiklinę vandens, kurią turėjo pasidėjęs šalia, ir kalbėjo toliau, Vyriausybė pripažindama, kad šios dienos balsavimas patvirtina ir sustiprina praėjusį sekmadienį atsiradusią tendenciją, ir vienbalsiai sutardama, kad būtina rimtai ištirti tokių nerimą keliančių rezultatų pirmines ir galutines priežastis, pasikonsultavusi su jo ekscelencija valstybės vadovu mano, kad jos narių teisėtumas toliau eiti pareigas nebuvo nugińčytas, ne tik todėl, kad ką tik pasibaigę rinkimai tebuvo vietiniai, bet ir todėl, kad vyriausybė prisiima ir laiko įsakmia ir neatidėliotina pareiga iki galo išaiškinti anomalius įvykius, kurių per paskutinę savaitę buvome ne tik nustebę liudytojai, bet ir aktyvūs dalyviai, sakau tai labai apgailestaudamas, nes tie tušti

biuleteniai, sudavę smarkų smūgį normaliam demokratijos režimui, kuriame klostėsi mūsų asmeninis ir kolektyvinis gyvenimas, nenukrito iš debesų ir neiškilo iš žemės gelmių, jie buvo aštuoniasdešimt trijų iš kiekvieno šimto šio miesto rinkėjų kišenėje, rinkėjų, kurie sava, bet nepatriotiška ranka įmetė juos į urnas. Dar vienas gurkšnis vandens, šis reikalingesnis, nes burna staiga išdžiūvo, Dar ne vėlu ištaisyti klaidą, ne naujais rinkimais, kurie esant dabartinei dalykų padėčiai galėtų būti visiškai nenaudingi, neproduktyvūs, bet griežtai patikrinant sąžinę, ir tokiam patikrinimui iš šios viešos tribūnos ir kviečiu sostinės gyventojus, visus, vienus tam, kad galėtų geriau apsisaugoti nuo baisios grėsmės, sklandančios jiems virš galvų, kitus, ar būtų jų ketinimai buvę piktavališki, ar nekalti, tam, kad atitaisytų tą blogį, į kurį leidosi įtraukiami kas žino kieno, kad netaptų tiesioginiu taikiniu sankcijų, numatomų taikyti įvedus nepaprastąją padėtį, kurią paskelbti rytoj pat, po tuo tikslu šaukiamo nepaprastojo parlamento posėdžio, kuriame, tikimasi, joms bus vieningai pritarta, vyriausybė prašys valstybės vadovą. Tono pokytis, skėstelėtos rankos, iki pečių lygio pakeltos plaštakos, Tautos vyriausybė tikrai įvertins kaip broliškos vienybės valios pasireiškimą tai, jei likusi šalies dalis, kuri su pilietiniu jausmu, vertu visokeriopo pagyrimo, normaliai atliko savo rinkimų pareigą, ateis čia kaip mylintis tėvas nuo tiesaus kelio nukrypusiai daliai sostinės gyventojų priminti aukščiausią pamoką, kurią duoda palyginimas apie sūnų palaidūną, ir pasakyti, kad žmogaus širdžiai nėra klaidos, kurios nebūtų galima atleisti, jei tik būtų nuoširdus gailestis, jei tik būtų visiška atgaila. Paskutinę ministro pirmininko įspūdingą frazę, Gerbkite tėvynę, nes tėvynė žiūri į jus, palydėtą būgnų ir trimitų, ištrauktą iš labiausiai suplėkusios paveldėtos retorikos rūsių, sugadino Labanakt, nuskambėjęs nenatūraliai, paprasti žodžiai tuo ir simpatiški, kad nemoka meluoti.

Gyvenvietėse, namuose, baruose, užeigose, restoranuose, draugijose ar politinėse būstinėse, kur buvo dešinės partijos, centro partijos ir net kairės partijos šalininkų, ministro pirmininko kalba buvo plačiai aptariama, nors, žinoma, skirtingais būdais ir įvairiais atžvilgiais. Labiausiai performansu – jiems, o ne šios istorijos pasakotojui, ir priklauso šis barbariškas terminas – buvo patenkinti dešinės partijos šalininkai, su supratinga mina merkdami vienas kitam akį sveikino save dėl puikios vadovo panaudotos technologijos, kuri įdomiai apibūdinama kaip arba-botagas-arba-morka, senovėje taikyta daugiausia asilams ir mulams, bet šiais laikais vėl gana sėkmingai pravertė priderinta žmonėms. Vis dėlto kai kurie, tie iš pagyrūnų veislės, manė, kad ministras pirmininkas turėjo baigti kalbą toje vietoje, kur pranešė apie neišvengiamą nepaprastosios padėties paskelbimą, kad visa, pasakyta po to, buvo nereikalinga, su padugnėmis tik kuoka, per švelniai nevalia, priešui nė vandens ir kiti panašaus kirpimo stiprūs posakiai pasipylė. Partijos bičiuliai ginčijo, kad ne visai taip, kad vadovas turėjo savų motyvų, bet šie pacifistai, kaip visada naivūs, nežinojo, kad audringa nepakančiųjų reakcija buvo taktinis manevras, kurio tikslas – išlaikyti budrią kovinę partijos aktyvo dvasią. Būti viskam pasiruošusiems, taip buvo prisakyta. O kp šalininkai, kadangi buvo opozicija, nors iš esmės sutikdami dėl skubaus reikalo išaiškinti, kas atsakingas, ir nubausti kaltuosius, arba sąmokslininkus, manė, kad nepaprastosios padėties įvedimas – neproporcinga priemonė, juo labiau kad nežinia, kaip ilgai ji truks, ir kad galų gale visiška nesąmonė sustabdyti teises tų, kurių vienintelis nusikaltimas – kaip tik jomis ir naudotis. Kuo tai baigsis, klausė jie savęs, jei koks nors pilietis susipras kreiptis į konstitucinį teismą, Būtų protingiau ir patriotiškiau, sakė jie, tuoj pat sudaryti tautos gelbėjimo vyriausybę, kur būtų atstovaujamos visos partijos, nes padėtis šalyje tikrai kritiška ir ji neišsispręs įvedus nepaprastąją padėtį, dp pametė balnakilpes,

neilgai trukus pamatysime ją krintant iš balno. Tad kp aktyvistams švietėsi galimybė, kad jų partija įeitų į koalicinę vyriausybę, bet šiuo metu jiems labiau rūpėjo, kaip paaiškinti rinkimų rezultatus taip, kad būtų galima pridengti smarkiai sumažėjusį rinkėjų pasitikėjimą partija, nes per praėjusius rinkimus pasiekusi penkis procentus, o per pirmą šių rinkimų ratą perkopusi du su puse, dabar buvo su varganu vienu procentu, tad jai prieš akis nusimatė niūri ateitis. Ši analizė baigėsi tuo, kad buvo parengtas komunikatas, kuriame teigiama, kad neturint objektyvaus pagrindo manyti, jog tuščiais biuleteniais siekta pasikėsinti į valstybės saugumą arba į sistemos stabilumą, teisinga būtų laikyti, kad tokiu būdu išreikštas permainų siekis ir kp partijos programoje esantys pažangūs siūlymai sutapo atsitiktinai. Nieko daugiau, tik tiek.

Buvo taip pat ir tokių asmenų, kurie baigus kalbėti ministrui pirmininkui iškart išjungė televizorių ir prieš eidami miegoti užtruko kalbėdami apie savo gyvenimą, buvo ir tokių, kurie likusią vakaro dalį praleido plėšydami ir degindami dokumentus. Nebuvo sąmokslininkai, tiesiog bijojo, ir tiek.

Civiliui, armijoje netarnavusiam gynybos ministrui nepaprastosios padėties paskelbimo pasirodė mažai, jis norėjo įvesti rimtą tikrą apsiausties būvį, nepaprastąją padėtį tiksliausia šio žodžio reikšme, tarsi pastatyti sieną, be jokių spragų, tačiau judančią, galinčią izoliuoti riaušininkus, kad būtų galima žaibiška kontrataka tuoj pat nuslopinti riaušes, Kol užkratas ir gangrena neišplito po dar sveiką šalies dalį, perspėjo jis. Ministras pirmininkas pripažino, kad padėtis itin rimta, kad tėvynė tapo gėdingo pasikėsinimo į esminius atstovaujamosios demokratijos pagrindus auka, Aš tai pavadinčiau gilumine ataka prieš sistemą, leido sau nesutikti gynybos ministras, Taip ir yra, bet manau, ir valstybės vadovas sutinka su mano požiūriu, kad jokiu būdu neišleidžiant iš akių dabartinės situacijos pavojų ir pasiruošus taip, kad būtų galima bet kuriuo momentu pasirinkti tinkamas priemones ir tikslus, pageidautina iš pradžių imtis atsargesnių veiksmų, kurie nors ir nėra tokie demonstratyvūs, bet kartais veiksmingesni, negu liepti kariuomenei užimti gatves, uždaryti oro uostą ir išvažiavimuose iš miesto pastatyti užkardas, Ir kokių gi, paklausė gynybos ministras nė kiek nesistengdamas slėpti apmaudo, Nieko, ko jūs nežinotumėte, primenu, kad ginkluotosios pajėgos turi savas šnipinėjimo tarnybas, Savąsias mes

vadiname kontr-žvalgyba, Esmė ta pati, Taip, suprantu, kur link lenkiate, Žinojau, kad suprasite, tarė ministras pirmininkas, sykiu duodamas ženklą vidaus reikalų ministrui. Šis perėmė žodį, Nesileidžiant į operacijos smulkmenas, kurios, kaip lengva suvokti, konfidencialios, net, sakytume, visiškai slaptos, mano ministerijos parengtas planas bendrais bruožais remiasi plačiu ir sistemingu įsiskverbimu į gyventojų tarpą tinkamai parengtų agentų, kas padės mums suprasti priežastis to, kas įvyko, ir įgalins mus imtis reikiamų priemonių, kad blogis būtų likviduotas pačioje užuomazgoje, Nesakyčiau, kad užuomazgoje, jis jau čia, vaisius subrandinęs, pastebėjo teisingumo ministras, Tai tik toks posakis, kiek suirzusiu tonu atsakė vidaus reikalų ministras ir kalbėjo toliau, Atėjo metas šiai tarybai pranešti, visiškai ir absoliučiai konfidencialiai, jau man atleiskite už daugžodžiavimą, kad mano žinioje esančios šnipinėjimo tarnybos, tiksliau, priklausančios nuo man pavestos ministerijos, neatmeta hipotezės, kad to, kas įvyko, tikrosios šaknys yra užsienyje, jog tai, ką matome, yra tik ledkalnio viršūnė didžiulio tarptautinio destabilizavimo sąmokslo, ko gero, inspiruoto anarchistų, kurie dėl mums dar nežinomų priežasčių pasirinko mūsų šalį kaip savo pirmąjį bandomąjį triušį, Keista mintis, tarė kultūros ministras, bent kiek siekia mano žinios, anarchistai net teoriškai niekada nesiūlė imtis tokio pobūdžio ir tokio užmojo veiksmų, Galbūt tai todėl, sarkastiškai atitarė gynybos ministras, kad brangaus kolegos žinios yra iš idiliško jo protėvių pasaulio, nuo tada, kad ir kaip jam gali atrodyti keista, viskas ganėtinai pasikeitė, tada buvo daugiau ar mažiau lyriško, daugiau ar mažiau kruvino nihilizmo epocha, o šiandien prieš mus – grynas ir kietas terorizmas, jis gali keisti savo veidus ir išraiškas, bet savo esme visuomet bus toks pat, Nereikėtų visko taip perdėti ir daryti skubotų išvadų, įsiterpė teisingumo ministras, man atrodo rizikinga, netgi neleistina terorizmą, ir dar apibūdinant jį kaip gryną ir kietą, gretinti su tuo,

kad urnose pasirodė keli tušti biuleteniai, Keli, keli, sumurmėjo gynybos ministras, kone paralyžiuotas iš nuostabos, kaip galima vadinti keliais aštuoniasdešimt tris biuletenius iš šimto, negi negalite suprasti, įsisąmoninti, kad kiekvienas toks biuletenis buvo lyg torpeda žemiau vaterlinijos, Galbūt mano žinios apie anarchizmą ir pasenusios, nesakau, kad ne, tarė kultūros ministras, bet kiek manausi žinąs, nors toli gražu nelaikau savęs jūrų mūšių specialistu, torpedos visada pataiko žemiau vaterlinijos, spėju, kad kitaip negalima, jos taip ir sukonstruotos. Vidaus reikalų ministras staiga pašoko iš vietos tarsi spyruoklės pamėtėtas, ruošėsi ginti gynybos kolegą nuo tos begėdiškos frazės, galbūt demaskuoti šioje taryboje akivaizdžią politinės empatijos stoką, bet vyriausybės vadovas sausu smūgiu trenkė delnu į stalą reikalaudamas tylos ir nukirto, Ponai kultūros ir gynybos ministrai galės kitur pratęsti akademinius debatus, į kuriuos, regis, yra labai įsitraukę, bet aš prašau leisti jums priminti, kad čia, šioje salėje, kuri dar labiau nei parlamentas yra demokratinės valdžios širdis, esame susirinkę tam, kad priimtume sprendimus, kurie turės išgelbėti šalį, ir tai mums yra didžiulis iššūkis, iš rimčiausios krizės, su kuria jai teko susidurti per šimtmečių istoriją, todėl manau, kad tokios sunkios užduoties akivaizdoje reikia baigti visas paikas rietenas ir tuščias interpretacijas, nes visa tai neverta mus užgriuvusios atsakomybės. Padarė pauzę, kurios niekas nedrįso pertraukti, paskui kalbėjo toliau, Taigi noriu, kad gynybos ministrui būtų visiškai aišku, jog tai, kad vyriausybės vadovas šioje pirmoje krizės suvaldymo fazėje linkęs taikyti planą, parengtą kompetentingų vidaus reikalų ministerijos tarnybų, nereiškia ir niekada negalėtų reikšti, kad galimybė skelbti apsiausties būvį galutinai atmesta, viskas priklauso nuo to, kokia linkme klostysis įvykiai, nuo sostinės gyventojų reakcijos, nuo likusios šalies dalies pulso apčiuopimo, nuo ne visada nuspėjamos opozicijos elgesio, šiuo atveju ypač nuo kp, kuriai tiek mažai tėra

ką prarasti, kad didžiai rizikingame lošime nesunku pastatyti ant kortos tai, kas jai dar likę, Nemanau, kad mums turi labai rūpėti partija, kuri tesugebėjo gauti vos vieną procentą balsų, pastebėjo vidaus reikalų ministras, paniekinamai patraukęs pečiais, Ar skaitėte jų komunikatą, paklausė ministras pirmininkas, Žinoma, skaityti politinius komunikatus sudaro dalį mano darbo, tai viena iš mano pareigų, tiesa, yra tokių, kurie moka padėjėjams, kad padėtų ant lėkštutės jau sukramtytą maistą, bet aš priklausau klasikinei mokyklai, pasikliauju tik savo paties galva, net jei klystu, Pamirštate, kad ministrai yra vyriausybės vadovo patarėjai, Ir mums tai garbė, pone ministre pirmininke, tačiau skirtumas, didžiulis skirtumas, yra tas, kad mes jums atnešame jau suvirškintą maistą, Gerai, palikime gastronomiją ir virškinimo procesų chemiją ir grįžkime prie kp komunikato, pasakykite savo nuomonę, koks jis jums pasirodė, Tai negrabi, naivi versija seno recepto, kuris liepia prisidėti prie priešo, jei neišeina jo nugalėti, O taikant esamam atvejui, Taikant esamam atvejui, pone ministre pirmininke, jei balsai ne tavo, sugalvok, kaip sudaryti įspūdį, kad jie atrodytų tavo, Tegu ir taip, vis dėlto derėtų likti budriems, tas triukas gali šiek tiek paveikti gyventojus, linkstančius labiau į kairę, Tačiau šiuo metu nežinome, kiek jų, tarė teisingumo ministras, man atrodo, kad mes nenorime garsiai ir žiūrėdami tiesiai į akis pripažinti, kad iš tų aštuoniasdešimt trijų procentų dauguma yra mūsų ir cp rinkėjai, turėtume savęs paklausti, kodėl jie balsavo palikdami biuletenius tuščius, čia ir yra didžioji problema, o ne tai, kiek išmintingi ar naivūs kp argumentai, Tikrai, jei gerai pasvarstytume, atsakė ministras pirmininkas, mūsų taktika nelabai skirtųsi nuo tos, kurią naudoja kp, noriu pasakyti, kad jei dauguma tų balsų nėra tavo, dėkis, kad jie nepriklauso ir tavo priešininkams, Kitaip tariant, iš kampo tarė transporto ir ryšių ministras, visi esame vienodai įklimpę, Gal kiek per laisvas situacijos, kurioje esame, apibūdini-

mas, atkreipkite dėmesį, kad kalbu griežtai politiniu požiūriu, bet dalis tiesos jame yra, tarė ministras pirmininkas ir užbaigė posėdį.

Greitas nepaprastosios padėties įvedimas, kaip savotiškas saliamoniškas apvaizdos padiktuotas sprendimas, perkirto gordijo mazgą, kurį žiniasklaida, ypač laikraščiai, paskelbus nelemtuosius pirmųjų rinkimų rezultatus, o vėliau dar dramatiškesnius antrųjų, daugmaž vikriai, daugmaž subtiliai vis bandė atrišti, bet visada rūpindamasi, kad tas ketinimas nebūtų pernelyg pastebimas. Viena vertus, tai buvo jos pareiga, ir akivaizdi, ir elementari – energingai su pilietinio pasipiktinimo atspalviu tiek savo vedamuosiuose, tiek tyčia užsakytuose nuomonę išreiškiančiuose straipsniuose smerkti netikėtą ir neatsakingą elgesį elektorato, kuris, keisto pragaištingo iškrypimo apakintas ir nematantis aukštesnių tėvynės interesų, niekad anksčiau neregėtu būdu sujaukė nacionalinį politinį gyvenimą, įstumdamas tautą į tamsų skersgatvį, iš kurio išeities nemato net sumaniausiasis. Kita vertus, reikėjo pasverti ir pamatuoti kiekvieną rašomą žodį, apmąstyti, kas kam jautrus, taip sakant, žengti du žingsnius į priekį ir vieną atgal, kad skaitytojai nesupyktų ant laikraščio, po tiek tobulos harmonijos ir stropaus skaitymo metų ėmusio laikyti juos išdavikais ir silpnapročiais. Nepaprastosios padėties paskelbimas, leidęs vyriausybei prisiimti išimtines galias ir vienu plunksnos brūkštelėjimu laikinai sustabdyti konstitucinių teisių ir laisvių galiojimą, nuėmė nepatogią naštą ir išsklaidė grėsmingą šešėlį, kabojusį virš direktorių ir administratorių galvos. Žodžio ir spaudos laisvei esant ribojamai, per žurnalisto petį žvelgiant cenzūrai, buvo rastas geriausias pasiteisinimas ir tobuliausias pasiaiškinimas, Mes labai norėtume, sakė jie, savo gerbiamiems skaitytojams sudaryti galimybę, kuri taip pat yra ir jų teisė, prieiti prie informacijos ir nuomonių, laisvų nuo įkyraus kišimosi ir nepakenčiamų ribojimų, ypač tokiu kebliu metu, kokį dabar išgyvename, bet situacija yra tokia, kokia

yra, tik tas, kuris visada gyveno iš garbingos žurnalisto profesijos, žino, kaip skausminga dirbti beveik dvidešimt keturias valandas stebimam, be to, čia tik tarp mūsų, didesnė atsakomybės dalis dėl to, kas vyksta, tenka sostinės rinkėjams, ne tiems kitiems, iš provincijos, deja, kad mums būtų dar sunkiau, vyriausybė, kad ir kiek mes maldavom, neleidžia mums leisti vieną cenzūruotą leidinį sostinei, o kitą laisvą likusiai šalies daliai, dar vakar vienas aukštas vidaus reikalų ministerijos pareigūnas mums sakė, kad tinkama cenzūra yra lyg saulė, kai pateka, tai visiems, mums tai jokia naujiena, jau žinojome, kad taip sukasi pasaulis, bet visada už nusidėjėlius moka teisieji. Nepaisant visų šių atsargumo priemonių, tiek liečiančių formą, tiek turinį, greitai tapo akivaizdu, kad labai smuko susidomėjimas laikraščių skaitymu. Skatinami suprantamo nerimo ir noro visiems įtikti kai kurie laikraščiai galvojo, kad su pirkėjų stoka gali kovoti pribarstydami puslapius naujuose malonumų soduose išsirengusių kūnų, tai moteriškų, tai vyriškų, poroje ar po vieną, kartu ir atskirai, besiilsinčių ar ką veikiančių, bet skaitytojai, išvarginti vaizdų, kuriuose tie keli spalvų ir formų variantai ne tik beveik nejaudino, bet net tolimiausioje senovėje buvo laikomi libido tyrinėjimo banalybėmis, iš išsiblaškymo, abejingumo ir net šleikštulio ir toliau smukdė tiražus ir prekybą. Taip pat nepataisomai nuslūgusiam kasdieniam debeto ir kredito balansui nieko nepadėjo tai, kad buvo suieškoti ir rodomi visokie nešvankūs intymūs reikalai, skandalai ir gėdos, senas viešų dorybių, slepiančių privačias ydas, ratas, šventiška privačių ydų, iškilusių į viešas dorybes, karuselė, o dar taip neseniai jiems niekad netrūko ne tik žiūrovų, bet ir kandidatų kartą kitą pasisukti. Tikrai, atrodė, kad dauguma sostinės gyventojų buvo pasiryžę keisti gyvenimą, skonį ir stilių. Didžioji jų klaida, kaip nuo šiol vis geriau pasimatys, buvo ta, kad balsavo švarutėliais biuleteniais. Jau kad norėjo švaros, tai ją ir turės.

Toks buvo tvirtas vyriausybės, o ypač vidaus reikalų ministerijos nusistatymas. Apgaule į masių tarpą įsiskverbsiantys agentai, vieni atėję iš slaptųjų tarnybų, kiti – iš viešų žinybų, buvo parinkti greitai ir veiksmingai. Po to, kai davę priesaiką, kas turėjo pademonstruoti pavyzdinę jų, kaip piliečių, reputaciją, atskleidė vardą partijos, už kurią ir kodėl balsavo, po to, kai pasirašė, dar kartą prisiekę, dokumentą, kuriame išreiškė savo labai griežtą išsižadėjimą moralinio maro, kuriuo užsikrėtė nemaža gyventojų dalis, pirmoji užduotis agentų, abiejų lyčių, kad nebūtų kaip įprastai sakoma, jog viskas, kas blogai, yra vyrų darbas, organizuotų grupėmis po keturiasdešimt kaip klasėje ir vadovaujamų mokytojų, parengtų skirti, atpažinti ir interpretuoti elektroninius įrašus, ar vaizdo, ar garso, taigi, kaip sakėme, pirmoji užduotis buvo perkošti didžiulį kiekį medžiagos, surinktos seklių per antrąjį balsavimą, tiek tų, kurie įsitrynė į eiles pasiklausyti pokalbių, tiek tų, kurie nukreipę vaizdo kameras ir mikrofonus važinėjo pirmyn atgal palei tas eiles automobiliais. Ši pirminė paieška informaciniuose operacijos viduriuose agentams, prieš jiems entuziastingai ir su paukštšunio uosle metantis į tiesioginį veiksmą, į gatves, suteikė galimybę tiesiogiai patirti, kas yra kvota už uždarų durų, kurios turinio keliais puslapiais anksčiau turėjome progą pateikti trumpą, bet pamokantį pavyzdį. Paprastos kasdienės frazės, kaip kad šios, Paprastai balsuoti nevaikštau, bet šiandien nusprendžiau ateiti čionai, Pažiūrėsim, gal tai ir duos kokios naudos, Ąsotis tol vaikščiojo prie šaltinio, kol ąsą pametė, Aną kartą irgi balsavau, bet iš namų galėjau išeiti tik ketvirtą, Tai kaip loterija, beveik visada atitenka nelošiantis bilietas, Vis tiek reikia būti atkakliam, Viltis lyg druska, neprivalgysi, bet duoną paskanina, daugelį valandų šios ir tūkstančiai kitų tokių pat nekenksmingų, tokių pat neutralių, tokių pat nekaltų frazių buvo narstomos iki paskutinio skiemens, smulkinamos, sukinėjamos iš vienos ir kitos pusės, grūdamos tokių klausimų piestoje, Paaiškin-

kite, koks tai ąsotis, Kodėl ąsa liko prie šaltinio, o ne pakeliui arba namie, Jei nebuvote pratęs balsuoti, kodėl balsavote šį kartą, Jei viltis lyg druska, kaip manote, ką reikėtų padaryti, kad druska būtų lyg viltis, Kaip išspręstumėte spalvų skirtumo tarp vilties, kurią simbolizuoja žalia spalva, ir druskos, kuri balta, problemą, Ar tikrai manote, kad balsavimo biuletenis yra tas pat kaip loterijos bilietas, Ką norėjote pasakyti žodžiu nelošiantis, ir vėl, Koks čia ąsotis, Ar ėjote prie šaltinio todėl, kad buvote ištroškęs, ar su kuo nors susitikti, Ką simbolizuoja ąsočio ąsa, Kai į valgį dedate druskos, ar manote, kad dedate vilties, Kodėl vilkite baltais marškiniais, Galų gale koks tai buvo ąsotis, tikras ar metaforinis, O koks buvo molis, ar juodas, ar raudonas, Ar buvo lygus, ar raštuotas, Ar buvo su kvarco priemaišomis, Ar žinote, kas yra kvarcas, Ar esate kada nors išlošęs loterijoje, Kodėl per pirmą balsavimą iš namų išėjote tik ketvirtą valandą vakaro, nors lyti nustojo daugiau kaip prieš dvi valandas, Kas ši moteris šalia jūsų šioje nuotraukoje, Iš ko taip skaniai juokėtės, Ar jums neatrodo, kad toks svarbus veiksmas, kaip balsavimas, iš visų atsakingų rinkėjų reikalautų orios, rimtos, sutelktos išraiškos, ar manote, kad demokratija kelia norą juoktis, O gal manote, kad kelia norą verkti, Tai kaip jums atrodo, juoktis ar verkti, Dar papasakokite apie ąsotį, sakykite, kodėl jums neatėjo į galvą pataisyti ąsočio, priklijuoti ąsos, juk yra gerų klijų, Ar ši abejonė reikš, kad jums irgi trūksta ąsos, Kokios, Ar jums patinka metas, kuriuo tenka gyventi, ar labiau norėtumėte gyventi kitu, Grįžkime prie druskos ir vilties, koks jos kiekis būtų deramas, kad tai, ko laukiama, netaptų nevalgoma, Ar jaučiatės pavargęs, Ar norite eiti namo, Neskubėkite, skuba – blogiausias patarėjas, žmogus gerai neapgalvoja, ką ruošiasi atsakyti, ir iš to kylančios pasekmės gali būti pražūtingos, Ne, jūs neprapuolęs, kaip jums ir kyla tokių minčių, regis, dar nesupratote, kad žmonės čia ne prapuola, o atsiranda, Nusiraminkite, mes jums negrasiname, tik norime, kad neskubėtumėte,

daugiau nieko. Pasiekus šią pokalbio vietą, kai grobis užspeistas į kampą ir nuvargintas, jam užduodamas lemtingas klausimas, O dabar man pasakykite, kaip balsavote, tai yra už kokią partiją atidavėte balsą. O kadangi į kvotą pakviesti penki šimtai įtariamųjų, sumedžiotų rinkėjų eilėse, o, beje, tokioje situacijoje galėjo atsidurti bet kuris iš mūsų, turint galvoje tai, kokia aiškiai neesminė yra kaltinimo medžiaga, varganai paremta tokiomis ir panašiomis frazėmis, kurių įtikinamų pavyzdžių mes jums šiek tiek anksčiau pateikėme, užfiksuotomis kryptiniais mikrofonais ir magnetofonais, atsižvelgiant į santykinį klausimais apimto universumo plotį, būtų logiška, kad atsakymai pasiskirstys, nors ir su maža ir natūralia paklaida, ta pačia proporcija, kaip ir balsai per rinkimus, tai yra keturiasdešimt asmenų išdidžiai pareikš, kad balsavo už dešinės partiją, tą, kuri yra vyriausybėje, tiek pat atsakydami šiek tiek provokuodami teigs, kad balsavo už vienintelę opoziciją, tikrai vertą to vardo, tai yra už centro partiją, ir penki, ne daugiau kaip penki, priremti prie sienos, Balsavau už kairės partiją, pasakys tvirtai, bet sykiu tokiu tonu, kokiu atsiprašoma už užsispyrimą, kurio tiesiog ne jų jėgoms išvengti. Likusieji, tas didžiulis likutis iš keturių šimtų penkiasdešimt atsakymų, pagal formalią apklausos logiką turėtų būti atsakę, Palikau biuletenį tuščią. Tačiau tokį tiesų atsakymą, be dviprasmybių, atsirandančių iš pasipūtimo ar atsargumo, galėtų duoti tik kompiuteris arba kalkuliatorius, ir jis būtų vienintelis, kokį jų nepalenkiama ir sąžininga prigimtis – informatika ir mechanika – galėtų sau leisti, bet čia turime reikalą su žmonėmis, o žmonės visuotinai žinomi kaip vieninteliai meluoti sugebantys gyvūnai, nors kartais tai daro iš baimės, o kartais savanaudiškai, o būna, kad tai daro, nes laiku suvokia, jog tai vienintelis jiems prieinamas būdas apginti tiesą. Todėl, sprendžiant iš pirmo žvilgsnio, vidaus reikalų ministerijos planas sužlugo, ir iš tikrųjų pirmomis akimirkomis padėjėjus buvo apėmusi visiška ir gėdinga

sumaištis, atrodė, kad neįmanoma rasti, kaip apeiti netikėtą kliūtį, nebent ėmus kankinti tuos žmones, o į tai, kaip yra plačiai žinoma, nelabai palankiai žiūri demokratinės ir dešinės pakraipos valstybės, pakankamai išradingos pasiekti tų pačių tikslų nesigriebdamos tokių pirmykščių, tokių viduramžiškų priemonių. Šioje sudėtingoje situacijoje vidaus reikalų ministras ir parodė savo politinį talentą ir neeilinį taktinį bei strateginį lankstumą, kuris, žinia, rodo, kad toks žmogus gali toli eiti. Jis priėmė du sprendimus, ir abu svarbius. Pirmasis, vėliau oficialiame ministerijos pareiškime, išplatintame per žiniasklaidą tarpininkaujant oficiozinei valstybinei agentūrai, neteisingai pasmerktas kaip makiaveliškas, buvo visos vyriausybės vardu pareikšta nuoširdi padėka penkiems šimtams pavyzdingų piliečių, kurie pastarosiomis dienomis *motu proprio** prisistatė valdžiai, siūlydami savo ištikimą paramą ir visokeriopą bendradarbiavimą, kokio iš jų pusės reikės, kad pradėtas tyrimas dėl susidariusių nenormalių aplinkybių, išaiškėjusių per pastaruosius dvejus rinkimus, toliau judėtų į priekį. Sykiu su šia elementaraus dėkingumo pareiga ministerija, užbėgdama už akių klausimams, perspėjo šeimas, kad neturėtų stebėtis ir nerimauti dėl to, kad nėra žinių iš brangių joms, nors ir nesančių šalia asmenų, nes būtent ši tyla yra raktas, galįs garantuoti asmeninį jų saugumą, esant maksimaliam slaptumo laipsniui, raudona/raudona, priskirtam šiai kebliai operacijai. Antrasis sprendimas, skirtas susipažinti ir naudoti tik siauram ratui asmenų, buvo visiška anksčiau parengto plano priešingybė, jis, kaip tikriausiai pamenate, numatė masišką tyrėjų įsiskverbimą į masių tarpą, kas turėjo būti puiki priemonė tuščių biuletenių paslapčiai, mįslei, šaradai, galvosūkiui, ar kaip dar bevadintum, atskleisti. Nuo šiol agentai ėmė dirbti pasidaliję į dvi nelygias grupes, mažesnioji

* *Motu proprio* (lot.) – savo noru.

lauke, iš jos, tiesą sakant, nebebuvo tikimasi didelių rezultatų, didesnioji tęsė penkių šimtų užlaikytųjų, atkreipkite dėmesį, ne sulaikytųjų, kvotą, reikalui esant didindama jau daromą fizinį ir psichologinį spaudimą. Kaip senas posakis amžiais mus mokė, Verčiau penki šimtai žvirblių saujoj, nei penki šimtai vienas erelis girioj. Neilgai trukus jis pasitvirtino. Kai parodęs didžiulį diplomatinį išradingumą, daug sukęs aplinkui ir bandęs, lauke, tai yra mieste, dirbantis agentas sugebėdavo užduoti pirmąjį klausimą, Ar nepasakysite, prašau, už ką balsavote, atsakymas, kurį jam duodavo, buvo tarsi mintinai išmoktas ir žodis žodin sutapdavo su tuo, kas pasakyta įstatyme, Nė vienas valdžios atstovas jokiu pretekstu negali versti piliečių atskleisti, kaip jie balsavo, nei to klausinėti. Ir kai tonu to, kuris neteikia temai pernelyg daug reikšmės, buvo užduodamas antrasis klausimas, Atleiskite už smalsumą, ar kartais nebalsavote tuščiu biuleteniu, išgirstas atsakymas klausimo apimtį sumaniai susiaurindavo iki paprasto akademinio klausimo, Ne, pone, nebalsavau tuščiu biuleteniu, bet jei būčiau taip daręs, tai būtų tiek pat teisėta, kaip kad balsuoti už bet kurį pateiktą sąrašą ar sugadinti biuletenį prezidento karikatūra, balsuoti tuščiu biuleteniu, pone klausėjau, yra neginčijama teisė, ir įstatymas neturi kitos išeities, kaip suteikti ją rinkėjams, ten juodu ant balto parašyta, kad niekas negali būti persekiojamas už tai, kad balsavo tuščiu biuleteniu, šiaip ar taip, kad jums būtų ramiau, kartoju jums, kad nesu iš tų, kurie balsavo tuščiu biuleteniu, kalbėjau tik šiaip sau, teoriškai, pasakiau tik kaip hipotezę, nieko daugiau. Būtų situacija normali, išgirsti tokį atsakymą du ar tris kartus visai nebūtų neįprasta, tai tik parodytų, kad šiame pasaulyje yra žmonių, išmanančių įstatymus, pagal kuriuos gyvena, ir primygtinai reikalaujančių, kad jų būtų laikomasi, bet kai esi priverstas išklausyti tai ramiai, nė antakio nepajudindamas, šimtą kartų iš eilės, tūkstantį kartų iš eilės, tarsi mintinai išmoktą litaniją, tai, sutikite, kiekvieno kantrybė gali

trūkti, o ypač to, kuris, apmokytas tokiai delikačiai užduočiai, pamatė nesugebąs jos atlikti. Todėl nėra ko stebėtis, kad ši sisteminga rinkėjų obstrukcija padarė, kad kai kurie agentai nesuvaldė nervų ir perėjo prie įžeidimų ir agresijos, tačiau toks elgesys ne visada, beje, jiems baigdavosi gerai, nes veikė jie vieni, kad grobio neišgąsdintų, o užgautajam į pagalbą neretai ateidavo kiti rinkėjai, ypač vadinamosiose rizikingose vietovėse, tad tokių susidūrimų pasekmės lengvai įsivaizduojamos. Ataskaitos, kurias agentai perduodavo operacijų centrui, buvo gluminančiai skurdžios, nė vienas asmuo, nė vienas, neprisipažino balsavęs tuščiu biuleteniu, kai kurie jų dėjosi nesuprantantys klausimo, sakė, kad kitą kartą, turėdami daugiau laiko, pakalbėtų, dabar labai skubantys, kol dar neužsidarė parduotuvė, bet blogiausi iš visų buvo seniai, velniai juos rautų, atrodė, kad kurtumo epidemija juos visus uždarė į garso nepraleidžiančią kapsulę, ir kai agentas su gluminančiu naivumu užrašydavo klausimą ant popieriaus, tie begėdžiai sakė, kad paliko akinius, kad neįkerta rašysenos ar kad tiesiog nemoka skaityti. Vis dėlto buvo ir kitų agentų, sumanesnių, kurie rimtai pažiūrėjo į infiltracijos idėją, tiesiogine to žodžio prasme, lankėsi baruose, mokėjo už gėrimus, skolino pinigų stokojantiems lėšų pokerio lošėjams, daug vaikščiojo į sporto renginius, ypač į futbolo ir krepšinio rungtynes, nes ten ant suolų daugiausia grūdasi žmonių, mezgė pokalbius su kaimynais ir, futbolo atveju, jei lygiosios būdavo be įvarčių, su užuomina balse sakydavo, kad rungtynės, o aukščiausias gudrume, buvo tuščios, ir laukdavo, gal užkibs kas. Ir neužkibdavo beveik niekas. Anksčiau ar vėliau galiausiai ateidavo klausimų metas, Ar nepasakytumėte, už kurią partiją balsavote, Atleiskite man už smalsumą, ar kartais nebalsavote tuščiu biuleteniu, ir tuomet pasikartodavo jau žinomi atsakymai, arba solo, arba choru, Ar aš, ką jūs, Ar mes, nefantazuokite, ir tuoj pat pateikdavo teisinius argumentus, su visais straipsniais ir išlygomis,

ir taip sklandžiai dėstomus, kad atrodė, jog visi balsavimo amžiaus miesto gyventojai išėjo intensyvius kursus apie rinkimų įstatymus, tiek nacionalinius, tiek svetimšalius.

Laikui einant, nors ir ne iškart, bet imta pastebėti, kad žodžius tuščias arba baltas, tarsi jie būtų tapę nepadorūs ar blogai skambėtų, beveik liautasi vartoti, kad žmonės bando pasakyti kaip nors užuolankomis arba perifrazėmis juos pakeisti. Pavyzdžiui, vietoj balto popieriaus lapo sakyta neturintis spalvos, o vietoj tuščio lapo – neprirašytas, rankšluostis, visą gyvenimą buvęs baltas, virto pieno spalvos, sniegas nustotas lyginti su balta skraiste, virto didžiausia per pastaruosius dvidešimt metų balzgana našta, studentai liovėsi sakę, kad jų tuščia galva, tiesiog prisipažindavo, kad nieko ta tema nežino, bet įdomiausia buvo tai, kad staiga išnyko mįslė, kuria kartų kartas tėvai, seneliai, dėdės ir kaimynai manėsi skatiną dedukcinius vaikų gebėjimus, Baltas, vištos padėtas, ir tai nutiko todėl, kad žmonės, atsisakydami tarti tą žodį, susivokė, kad klausimas visiškai beprasmis, nes višta, bet kuri bet kurios veislės višta, niekad nesugebės, kad ir kaip stengtųsi, padėti ką kita nei kiaušinį. Jau atrodė, kad aukštos politinės perspektyvos, atsiveriančios vidaus reikalų ministrui, pranyko vos tik pasirodžiusios, o jam pačiam, beveik jau pasiekusiam saulę, lemta niekingai paskęsti helesponte, bet jį vėl pakėlė nauja idėja, netikėta kaip naktį nušviečiantis spindulys. Ne viskas buvo prarasta. Liepė surinkti į bazes agentus, paskirtus lauko darbui, daug negalvodamas atleido laikinai pasamdytuosius, davė pylos kadrinei slaptajai policijai ir ėmėsi darbo.

Buvo aišku, kad miestas yra melagių termitynas, o jo valioje esantys penki šimtai irgi melavo visais burnoje turimais dantimis, bet tarp anų ir šių buvo skirtumas, nes vieni dar buvo laisvi pareiti ir išeiti iš namų, buvo išsisukinėjantys ir slidūs lyg unguriai, tai pasirodydavo, tai dingdavo, kad vėliau vėl pasirodytų ir dar kartą pasislėptų, o kariauti su antraisiais buvo lengviausias dalykas

pasaulyje, pakako nusileisti į ministerijos požemius, ten buvo ne visi penki šimtai, visi netilptų, dauguma buvo paskirstyti po kitas tardymo įstaigas, bet ir to pusšimčio, nuolat stebimo, pirmajam bandymui buvo daugiau nei užtenkamai. Nors skeptikų mokyklos specialistai būtų suabejoję mašinos patikimumu, o kai kurie teismai atsisakytų priimti kaip įrodymą per kvotas gautus rezultatus, vidaus reikalų ministras manė, kad naudojant aparatą bus įskelta bent maža kibirkštis, padėsianti išeiti iš tamsaus tunelio, kuriame užstrigo tyrimas. Kaip tikriausiai jau supratote, užsimota sugrąžinti į areną įžymųjį poligrafą, taip pat žinomą kaip melo detektorius, arba, sakant labiau moksliškais terminais, aparatą, kuris vienu metu registruoja įvairias psichologines ir fiziologines funkcijas, arba, kalbant dar smulkiau, įrankį, registruojantį fiziologinius reiškinius, kurių pėdsaką elektra palieka ant drėgno popieriaus, impregnuoto kalio jodidu ir krakmolu. Prijungtas prie mašinos laidų sąvaržų ir čiulptuvų raizginiu, pacientas nesikankina, tik turi pasakyti tiesą, visą tiesą ir tik tiesą, ir liautis tikėti plačiai paplitusiu teiginiu, nuo laikų pradžios išūžusiu mums ausis pramanu, kad valia gali viską, pavyzdžių toli ieškoti nereikia, štai jums aiškiai jį paneigiantis pavyzdys, nes ši nuostabioji tavo valia, kad ir kaip tu ja pasitiki, kad ir kokia tvirta iki šiol ji atrodė, negalės kontroliuoti tavo raumenų susitraukimų, sustabdyti nederamo prakaitavimo, sutrukdyti antakių trūkčiojimo, išlyginti kvėpavimo. Galiausiai pasakys, kad melavai, tu paneigsi, prisieksi, kad sakei tiesą, visą tiesą ir tik tiesą, ir galbūt taip ir yra, nemelavai, reikalas tas, kad esi nervingas žmogus, taip, stipriavalis, bet lyg savotiška virpanti nendrė, kurią supurto menkiausias vėjelis, ir tave vėl prijungs prie mašinos, ir tuomet bus daug blogiau, klaus tavęs, ar esi gyvas, ir tu, žinoma, atsakysi, kad taip, bet tavo kūnas protestuos, prieštaraus tau, tavo virpantis smakras sakys, kad ne, kad esi miręs, ir galbūt jie teisūs, gal anksčiau už tave tavo kūnas jau žino, kad tave nužudys.

Nesitiki, kad tai dėtųsi vidaus reikalų ministerijos požemiuose, vienintelis šių žmonių nusikaltimas buvo balsavimas tuščiu biuleteniu, nebūtų labai svarbu, jei tokių būtų buvę kaip įprastai, bet tokių buvo daug, per daug, tokie buvo beveik visi, kas iš to, kad tai tavo neatimama teisė, jei tau jie sako, kad šia teise reikia naudotis homeopatinėmis dozėmis, po lašą, negali čia ateiti su ąsočiu, kupinu tuščių biuletenių, tai todėl tau nutrūko ąsa, ne veltui mums atrodė, kad toje ąsoje yra kai kas įtartina, jei tas, kuris galėtų nešti daug, pasitenkina nešdamas mažai, tai rodo vertą visokeriopo gyriaus kuklumą, tave pražudė ambicijos, maneisi pakilti iki saulės ir kritai į dardanelus, pamenate, jog tą patį sakėme apie vidaus reikalų ministrą, bet jis priklauso kitai žmonių rasei, patinams, vyriškiems, kietabarzdžiams, tiems, kurie nelenkia sprando, dabar pažiūrėsime, kaip išsivaduosi iš melų medžiotojo, kokius dideles ir mažas bėdas išduodančius pėdsakus paliksi ant kalio jodidu ir krakmolu impregnuoto popieriaus juostos, matai, tu, kuris maneisi esąs kažin kas, tiek skalambijęs apie žmogaus orumą, galiausiai esi sumenkintas iki sudrėkinto popieriaus.

Na, poligrafas – ne mašina, aprūpinta disku, kuris eina pirmyn atgal ir pagal aplinkybes mums sako, Šis tipas melavo, Šis tipas nemelavo, jei būtų taip, nebūtų nieko lengviau, kaip būti teisėju ir pasmerkti arba išteisinti, policijos komisariatus pakeistų taikomosios mechaninės psichologijos skyriai, advokatai, praradę klientus, nuleistų kontorų langines, teismai būtų atiduoti musėms, kol atsirastų kitas jų panaudojimo būdas. Poligrafas, kartojame, niekur nesugeba eiti be pagalbos, privalo turėti šalia techniką, įgudusį interpretuoti ant popieriaus nužymėtas linijas, bet tai nereiškia, kad minėtasis technikas yra tiesos žinovas, jis žino vien tai, kas yra jam prieš akis, kad stebimam pacientui užduotas klausimas sukėlė tai, ką inovatoriškai galėtume vadinti alergografine reakcija, arba, labiau literatūriniais, bet ne mažiau vaizdžiais žodžiais tariant,

nupiešė melo piešinį. Kai kas vis dėlto būtų laimėta. Bent būtų įmanoma pereiti prie pirmos atrankos, kviečiai į vieną pusę, pelai į kitą, ir grąžinti į laisvę, į šeimos gyvenimą, atjungus instaliacijas, tuos pagaliau reabilituotus subjektus, kurie, mašinai nepagavus jų meluojant, į klausimą, Ar balsavote tuščiu biuleteniu, atsakė, Ne. Kai dėl visų kitų, tų, kurių sąžinę slėgė rinkiminių nusižengimų kaltė, nieko jiems nepadėtų jėzuitiškas proto atsargumas nei zen tipo dvasinė savistaba, poligrafas, nepermaldaujamas, nejautrus, tuoj pat užuostų melagystę, tiek neigiant balsavus tuščiu biuleteniu, tiek teigiant balsavus už tokią ir tokią partiją. Palankiomis aplinkybėmis galima išgyventi vieną melą, bet ne du. Bet ar taip, ar ne, vidaus reikalų ministras buvo davęs nurodymą nieko dabar į laisvę neišleisti, kad ir kokie būtų patikrinimo poligrafu rezultatai, Tegu pabūna, niekada nežinai, iki kiek pasieks žmogaus klasta, sakė jis. Ir buvo teisus, velniūkštis. Po daugelio dešimčių metrų pribraukyto, priskrebento popieriaus, kuriame buvo užfiksuoti stebėtų asmenų sielos virpesiai, po šimtus kartų pakartotų klausimų ir atsakymų, vis tų pačių, vis tokių pat, vienas slaptosios tarnybos agentas, dar jaunas vaikinas, mažai patyręs gundymuose, su ką tik gimusio ėriuko nekaltumu leidosi išprovokuojamas jaunos ir dailios moters, kuri ką tik buvo patikrinta poligrafu ir jo priskirta prie apsimetėlių ir melagių. Ir tada ši mata hari tarė, Ši mašina nežino, ką daro, Nežino, ką daro, kodėl, paklausė agentas, pamiršęs, kad dialogas neįeina į jam pavestas pareigas, Nes šioje situacijoje, kai įtariami visi žmonės, pakaktų ištarti žodį Tuščias ir nieko daugiau, net nesistengiant sužinoti, ar asmuo balsavo, ar ne, kad jam sukeltum neigiamas reakcijas, baimę, nerimą, net jei tikrinamasis būtų tobuliausias ir gryniausias nekaltumo įsikūnijimas, Netikiu, negaliu sutikti, paprieštaravo savimi pasitikintis agentas, kas yra taikoje su sąžine pasakys tiesą, ne daugiau ir ne mažiau, ir todėl be problemų išlaikys poligrafo testą, Mes nesame robotai ar kalbantys akmenys,

pone agente, tarė moteris, bet kurioje žmogiškoje tiesoje visada yra kai ko neramaus, liūdno, mes esame, ir tuo neturiu omenyje tiesiog gyvenimo trapumo, esame virpanti liepsnelė, kuri kiekvieną akimirką grasina užgesti, ir mes bijome, pirmiausia mes bijome, Klystate, aš nebijau, mane išlavino visomis aplinkybėmis suvaldyti baimę, be to, iš prigimties nesu bailys, net mažas nebuvau, prieštaravo agentas, Jei taip, kodėl mums nepabandžius, pasiūlė moteris, leiskitės prijungiamas prie mašinos, o aš užduosiu klausimus, Išprotėjote, esu valdžios agentas, įtariamoji esate jūs, o ne aš, Vadinasi, vis dėlto bijote, Jau sakiau, kad ne, Tuomet junkitės prie mašinos ir parodykite, kas yra vyras ir jo tiesa. Agentas pažiūrėjo į moterį, kuri šypsojosi, pažvelgė į techniką, kuris stengėsi suturėti šypseną, ir tarė, Gerai, vienas kartas nesiskaito, sutinku atsiduoti tikrinimui. Technikas prijungė laidus, užveržė raiščius, pataisė gnybtus, Parengta, galite pradėti, kada norite, Moteris giliai įkvėpė, tris sekundes sulaikė orą plaučiuose ir staigiai išleido žodį, Tuščias. Tai buvo veikiau ne klausimas, o sušukimas, bet adatos sujudėjo, braižė popierių. Per toliau ėjusią pauzę adatos nespėjo visiškai sustoti, toliau virpėjo, palikdamos mažus pėdsakus, tarsi būtų į vandenį paleisto akmens sukeltas bangavimas. Moteris žiūrėjo į juos, ne į pririštą vyrą, ir tada įsmeigė į jį žvilgsnį ir švelniu, beveik lipšniu balsu paklausė, Prašom pasakyti, ar balsavote tuščiu biuleteniu, Ne, nebalsavau tuščiu biuleteniu, niekad per gyvenimą nebalsavau ir nebalsuosiu tuščiu biuleteniu, tvirtai atsakė vyras. Adatų judesiai buvo greiti, skubūs, smarkūs. Kita pauzė. Taigi, paklausė agentas. Technikas delsė atsakyti, agentas neatlyžo, Taigi ką sako mašina, Mašina sako, kad jūs melavote, pone, sutrikęs atsakė technikas, Tai neįmanoma, sušuko agentas, aš pasakiau tiesą, nebalsavau tuščiu biuleteniu, esu slaptosios tarnybos profesionalas, patriotas, ginantis tautos interesus, mašina tikriausiai sugedo, Nevarkite, nesiteisinkite, tarė moteris, tikiu, kad sakėte tiesą, kad

nebalsavote tuščiu biuleteniu ir nebalsuosite, bet primenu, kad kalba ne apie tai, aš tik norėjau jums pademonstruoti, kad negalime pernelyg pasitikėti savo kūnu, ir man tai pavyko, Tik jūs dėl to kalta, privertėte mane nervintis, Žinoma, kalta aš, kalta buvo gundanti ieva, bet ir mūsų niekas nepaklausė, ar jaučiamės susinervinę, kai prijungė prie šios mašinytės, Jus nervintis verčia kaltė, Galbūt, bet dabar eikit ir pasakykit savo šefui, kodėl, būdamas nekaltas dėl mūsų padarytų piktybių, elgėtės kaip kaltasis, Nieko neturiu sakyti savo šefui, tarsi tai, kas čia įvyko, niekad nebūtų įvykę, atsakė agentas. Paskui, kreipdamasis į techniką, Duok man tą popierių ir atmink, niekam nieko nesakai, kitaip pasigailėsi, kad gimei, Taip, pone, būkite ramus, nepraversiu burnos, Aš irgi nieko nesakysiu, pridūrė moteris, bet nors tam savo ministrui paaiškinkite, kad šios gudrybės niekam tikusios, kad mes visi ir toliau meluosime sakydami tiesą, kad ir toliau sakysime tiesą meluodami, taip, kaip jis, taip, kaip jūs, o dabar įsivaizduokite, kad aš būčiau klaususi, ar norite su manimi permiegoti, ką atsakytumėte, ką sakytų mašina.

Mėgstamiausia gynybos ministro frazė, Prieš sistemą nukreipta ataka iš gilumos, iš dalies įkvėpta nepamirštamos istorinio pusvalandžio trukmės povandeninio pasiplaukiojimo po ramius vandenis patirties, ėmė įgauti jėgos ir traukti dėmesį, kai vidaus reikalų ministro planai, nepaisant vienos kitos mažos sėkmės, kurios situacijos visumai buvo ne itin reikšmingos, pasirodė bejėgiai svarbiausiam tikslui pasiekti, tai yra įtikinti miesto gyventojus, arba, tiksliau sakant, balsavimo tuščiais biuleteniais išsigimėlius, nusikaltėlius, iškrypėlius, kad pripažintų savo klaidas ir maldautų naujų rinkimų malonės, sykiu ir atgailos, kur paskirtu metu masiškai skubėtų nusivalyti beprotybės nuodėmės ir prisiektų nebekartoti jos. Visai vyriausybei, išskyrus teisingumo ir kultūros ministerijas, abi abejojančias, tapo akivaizdi neatidėliotina būtinybė stipriau prisukti varžtus, tuo labiau kad nepaprastosios padėties paskelbimas, iš kurio tiek daug tikėtasi, nedavė jokio juntamo poveikio, Nes tos šalies piliečiai, neturėdami sveiko papročio reikalauti, kad jų konstitucinės teisės būti tinkamai užtikrinamos, net nesusivokė, kas yra visai logiška ir net natūralu, kad tų teisių jie neteko. Vadinasi, derėjo įvesti kuo tikriausią apsiausties būvį, kad nebūtų tik dėl akių, paskelbti komendanto valandą, uždaryti pramogų arenas,

į gatves išsiųsti sustiprintas kariuomenės patrulių pajėgas, drausti rinktis daugiau kaip penkiems žmonėms, visiškai uždrausti įvažiuoti ir išvažiuoti iš miesto, sykiu panaikinant likusioje šalies dalyje tebegaliojančias suvaržymo priemones, nors daug mažiau griežtas, tam, kad skirtumai, būdami tokie akivaizdūs, dar labiau pabrėžtų sostinei užkrautą pažeminimą. Mes norime jiems pasakyti, pareiškė gynybos ministras, kad apsidairytų ir kartą visiems laikams suprastų, kad nėra verti pasitikėjimo ir kad taip su jais turi būti elgiamasi. Vidaus reikalų ministrui, priverstam kaip nors pridengti savo slaptųjų tarnybų nesėkmę, patiko mintis tuoj pat skelbti apsiausties būvį ir norėdamas parodyti, kad rankose tebelaiko kelias kortas ir nėra pasitraukęs iš žaidimo, informavo ministrų tarybą, kad po išsamaus tyrimo, glaudžiai bendradarbiaujant su interpolu, buvo prieita prie išvados, kad tarptautinis anarchistų sąjūdis, Kuris vargu ar sugeba ką nors daugiau nei aprašinėti sienas, akimirką stabtelėjo laukdamas atlaidaus kolegų juoko, paskui, patenkintas jais ir savimi, pabaigė frazę, Niekaip nedalyvauja rinkimų boikote, kurio aukomis buvome, ir todėl tai yra grynai vidaus problema, Atleiskite už pastabą, tarė užsienio reikalų ministras, jūsų pavartotas prieveiksmis grynai man neatrodo tinkamiausias, ir net turiu šiai tarybai priminti, kad jau nemažai valstybių reiškia susirūpinimą, jog tai, kas vyksta čia, gali kirsti sienas ir išplisti kaip koks naujas juodasis maras, Baltasis, šis yra baltasis, su taikinančia šypsena pataisė vyriausybės vadovas, Ir tada, tęsė užsienio reikalų ministras, tada daug pagrįsčiau galėsime kalbėti apie atakas iš gilumos prieš demokratinės sistemos stabilumą, ne tik, ne grynai, vienoje šalyje, šioje šalyje, bet visoje planetoje. Vidaus reikalų ministras jautė, kad iš rankų jam slysta pagrindinio veikėjo vaidmuo, į kurį jį buvo iškėlę pastarieji įvykiai, ir, nenorėdamas visai prarasti pagrindo po kojomis, padėkojęs ir su nešališku galantiškumu pripažinęs užsienio reikalų ministro komentarų

teisingumą, parodė, kad ir jis gabus didžiausioms semiologinės interpretacijos subtilybėms, Įdomu, tarė, kaip mums nepastebint keičiasi žodžių reikšmės, kaip dažnai juos vartojame, kad pasakytume kaip tik priešinga tam, ką jie anksčiau reiškė ir ką tam tikra prasme lyg nykstantis aidas tebeišreiškia, Tai yra vienas iš semantinio vyksmo efektų, iš gilumos tarė kultūros ministras, Ar tai turi ką nors bendra su balsavimu tuščiais biuleteniais, paklausė užsienio reikalų ministras, Su balsavimu tuščiais biuleteniais nieko, su apsiausties būviu viską, pergalingai pareiškė vidaus reikalų ministras, Nesuprantu, tarė gynybos ministras, Tai labai paprasta, Gal jums ir paprasta, bet aš nesuprantu, Pažiūrėkime, ką reiškia žodis apsiaustis, žinau, kad klausimas retorinis, nebūtina atsakyti, visi žinome, kad apsiaustis reiškia apgultį, reiškia apsuptį, ar ne tiesa, Taip, kaip iki šiol dukart du buvo keturi, Taigi paskelbti apsiausties būvį – tai tarsi sakytume, kad šalies sostinė yra apsiausta, apgulta, apsupta priešo, tačiau tiesa ta, kad šis priešas, leiskite man taip jį vadinti, yra ne išorėje, o viduje. Ministrai susižvalgė, vyriausybės vadovas nutaisė nesuprantančio miną ir ėmė raustis po popierius. Bet gynybos ministras šiame semasiologiniame mūšyje ketino triumfuoti, Yra būdas ir kitaip viską suprasti, Koks, Kad sostinės gyventojai, sukeldami maištą, manau, kad neperdedu įvardindamas kaip maištą tai, kas vyksta, dėl to buvo teisėtai apsiausti, ar apgulti, ar apsupti, pasirinkite terminą koks jums patinka, man tai visai nesvarbu, Prašau leidimo priminti brangiam mūsų kolegai ir tarybai, tarė teisingumo ministras, kad piliečiai, nusprendę balsuoti tuščiais biuleteniais, tik įgyvendino savo teisę, kurią įstatymas aiškiai jiems pripažįsta, todėl kalbėti apie maištą tokiu atveju kaip šis yra ne tik kad labai netikslu, kaip įsivaizduoju, semantiškai, tikiuosi, man atleisite dėl to, kad skverbiuosi į sritį, kurioje nesu kompetentingas, bet ir teisiniu požiūriu tai yra visiška nesąmonė, Teisės nėra abstrakcijos, sausai atkirto gynybos ministras, žmonės

arba nusipelno teisių, arba ne, visa kita – tuščios kalbos, Jūs teisūs, tarė kultūros ministras, iš tiesų teisės nėra abstrakcijos, jos egzistuoja net tada, kai nėra gerbiamos, Nagi, nagi, pradėjom filosofuoti, Ar jūs ką nors turite prieš filosofiją, pone gynybos ministre, Vienintelė mane dominanti filosofija – karinė, ir tik su sąlyga, kad veda mus į pergalę, aš, brangūs ponai, esu kareivinių pragmatikas, ir man nesvarbu, ar jums tai patinka, ar nepatinka, duona yra duona, sūris yra sūris, bet kad dabar nežiūrėtumėt į mane kaip į pusprotį, prašyčiau man paaiškinti, jei tai nėra įrodyti, kad apskritimą galima paversti tokio pat ploto kvadratu, kaip teisė, jei ji yra negerbiama, gali egzistuoti, Labai paprasta, pone gynybos ministre, ši teisė egzistuoja potencialiai, tam, kad būtų gerbiama ir vykdoma, Su patriotiniais pamokslais, su šiomis demagogijomis, sakau nenorėdamas įžeisti, niekur nenueisime, užkraukime apsiausties būvį ant jų ir pažiūrėsime, ar jiems skauda, ar neskauda, Kad tik mums tai neišlįstų per pakaušį, tarė teisingumo ministras, Nematau kaip, Kol kas ir aš ne, bet tai tik laiko klausimas, niekas nė įsivaizduoti nedrįso, kad kada nors kur nors pasaulyje galėtų įvykti tai, kas įvyko mūsų šalyje, ir štai turime, tai kaip stipriai surištas mazgas, kuris nesileidžia atrišamas, tad susirinkome apie šį stalą tam, kad priimtume sprendimus, kurių, nepaisant čia pateiktų pasiūlymų, kaip įveikti krizę, iki šiol nesugebėjome priimti, todėl palaukime, netruksime sužinoti žmonių reakciją į apsiausties būvį, Negaliu tylėti visa tai girdėdamas, pratrūko vidaus reikalų ministras, priemonės, kurių imamės, buvo vienbalsiai šios tarybos aprobuotos ir, bent kiek prisimenu, niekas iš esančiųjų nepateikė aptarti kitokių ir geresnių pasiūlymų, katastrofos našta, taip, vadinsiu tai katastrofa ir vadinsiu našta, nors kai kuriems iš ponų ministrų ir atrodo, kad perdedu, ir tai jie demonstruoja šia patenkinta ironiška minele, kartoju, katastrofos našta pirmiausia, kaip ir pridera, teko jo ekscelencijai valstybės vadovui ir ponui ministrui

pirmininkui, o paskui gynybos ministrui ir man pačiam, atsižvelgiant į tą atsakomybę, kuri atitenka užimant tokias pareigas, kai dėl kitų, ypač turiu omenyje poną teisingumo ministrą ir poną kultūros ministrą, jei tam tikrais momentais jie ir malonėjo apšviesti mus savo šviesa, neišgirdau nė vienos minties, kurią vertėtų svarstyti ilgiau nei truko ją išklausyti, Šviesa, kuria, pasak jūsų žodžių, man teko maloniai apšviesti šią tarybą, buvo ne mano, o įstatymo, nieko daugiau, kaip įstatymo šviesa, atsiliepė teisingumo ministras, O kai dėl mano kuklaus asmens ir dalies, man tenkančios šiose dosniose antausių dalybose, tarė kultūros ministras, atsižvelgdamas į man skiriamą biudžetą, aš ir negaliu daugiau reikalauti, Dabar geriau suprantu, iš kur tas jūsų polinkis į anarchizmą, kandžiai tarė vidaus reikalų ministras, anksčiau ar vėliau visada galiausiai užtraukiate tą pačią giesmę.

Ministras pirmininkas peržvelgė visą šūsnį savo popierių. Lengvai pabeldė rašikliu į vandens stiklinę, prašydamas dėmesio ir tylos, ir tarė, Nenorėjau pertraukti įdomios jūsų diskusijos, per kurią, nors gal jums ir atrodžiau kiek išsiblaškęs, manau, pakankamai sužinojau, nes, kaip tikriausiai žinome iš patirties, nėra nieko geriau už gerą ginčą norint iškrauti susikaupusią įtampą, ypač situacijoje su tokiomis aplinkybėmis, kokias nesiliauja demonstravusi esamoji, kai suprantam, jog reikia ką nors daryti, o nenumanom ką. Patylėjo, apsimetė, kad pasižiūrėjo į užrašus, ir kalbėjo toliau, Todėl dabar, kai jau esame ramūs, atsipalaidavę, ne tokiomis įkaitusiomis galvomis, pagaliau galime pritarti gynybos ministro pasiūlymui neapibrėžtam laikui skelbti apsiausties būvį, įsigaliosiantį iškart nuo paviešinimo akimirkos. Pasigirdo daugiau mažiau visuotinis pritarimo murmesys, kad ir su tono variantais, kurių kilmės nebuvo įmanoma nustatyti, nors gynybos ministras akimis greitai panoramiškai peržvelgė veidus, norėdamas pagauti kokį nors nesutikimo ar nepakankamo entuziazmo ženklą. Minis-

tras pirmininkas kalbėjo toliau, Deja, patirtis mus taip pat išmokė, kad net tobuliausios ir geriausios idėjos gali sužlugti, kai ateina jų vykdymo valanda, ar dėl paskutinės akimirkos abejonių, ar dėl nedermės tarp to, ko tikėtasi, ir to, kas realiai gaunama, ar dėl to, kad kritišku momentu situacija tapo nebevaldoma, ar dėl tūkstančio kitų galimų priežasčių, kurių neverta čia analizuoti, nėra ir laiko joms tirti, tad dėl viso šito būtina turėti visada paruoštą ir gatavą taikyti pakaitinę idėją, arba papildyti ankstesniąją, kuri neleistų, kaip gali atsitikti mūsų atveju, susidaryti valdžios vakuumui, arba kitaip, daug labiau gąsdinančiai tariant, minios valdžiai, kas turėtų pražūtingų padarinių. Pripratę prie ministro pirmininko retorikos, maždaug trys žingsniai pirmyn, du atgal, arba, kaip labiau įprasta sakyti, trypčiojimo vietoje, ministrai kantriai laukė baigiamojo žodžio, paskutinio, galutinio, tokio, kuris viską paaiškintų. Šįkart jo nebuvo. Ministras pirmininkas vėl suvilgė lūpas, nusivalė jas balta nosine, kurią išsitraukė iš vidinės švarko kišenės, atrodė, kad žiūrės į užrašus, bet paskutinę akimirką paliko juos ramybėje ir tarė, Jei apsiausties būvio rezultatai nepatenkins lūkesčių, tai yra jei nesugebės grąžinti piliečių į normalią demokratinę praktiką, prie pareigos atsakingai, sąmoningai vykdyti rinkimų įstatymą, kuris dėl neprotingo įstatymų leidėjų nedėmesingumo paliko atdaras duris tam, ką nebijant paradokso galima būtų vadinti teisiniu neteisėtumu, tad tegu ši taryba žino, kad ministras pirmininkas numato taikyti kitą priemonę, kuri, be to, kad psichologiniu lygmeniu sustiprina šią, kurios ką tik ėmėmės, žinoma, turiu galvoje apsiausties būvio paskelbimą, galėtų, esu tuo įsitikinęs, atkurti sutrikdytą mūsų šalies politinę pusiausvyrą ir visam laikui pabaigti košmarą, į kurį esame įvelti. Dar viena pauzė, dar vienas lūpų sudrėkinimas, dar vienas brūkštelėjimas nosine per lūpas, ir kalbėjo toliau, Gal klausite, kodėl, jei taip, netaikome jos iškart, o gaištame laiką įvesdami apsiausties būvį, kuris, iš anksto žinome,

rimtai visais atžvilgiais apsunkins sostinės gyventojų gyvenimą, tiek kaltųjų, tiek nekaltųjų, be abejo, šiame klausime yra racijos, vis dėlto esama svarbių veiksnių, kurių neturime išleisti iš akių, kai kurie jų yra grynai logistinio pobūdžio, kiti ne, tačiau jų poveikis staigiai įvedus šią kraštutinę priemonę bus, aš visiškai neperdedu tai sakydamas, trauminis, todėl manau, kad turime rinktis laipsnišką priemonių seką, ir apsiausties būvis – pirmoji iš jų. Vyriausybės vadovas dar kartą pasklaidė popierius, bet nepalietė stiklinės vandens, Nors suprantu jūsų smalsumą, tarė, vis dėlto neskubinsiu šio klausimo, tik pranešu jums, kad šį rytą mane priėmė jo ekscelencija respublikos prezidentas, išdėsčiau jam savo idėją ir gavau jo visišką ir besąlygišką paramą. Atėjus laikui sužinosite visa kita. Dabar, prieš užbaigdamas šį produktyvų susirinkimą, visų ponų ministrų, ypač gynybos ir vidaus reikalų, kurių pečius slėgs apsiausties būvio paskelbimo ir įgyvendinimo našta, meldžiu, kad šių pageidaujamų priemonių imtųsi su didžiausiu stropumu ir didžiausia energija. Karinėms ir policijos pajėgoms, ar veikiant savo specifinėse kompetencijos srityse, ar bendrose operacijose, vengiant pirmenybinių konfliktų, kurie tik kenktų numatomiems tikslams, tenka patriotinė užduotis vėl atvesti į avidę paklydusią kaimenę, jei leisite pavartoti šį posakį, taip mėgtą mūsų pirmtakų ir taip esmingai įsišaknijusį mūsų ganytojiškoje tradicijoje. Ir atminkite, turėsite viską padaryti, kad tie, kurie dabar yra tik mūsų priešininkai, nepavirstų tėvynės priešais. Telydi ir teveda jus Dievas mūsų šventoje misijoje, kad santarvės saulė vėl nušviestų sąžines ir į mūsų bendrapiliečių gyvenimą taika grąžintų prarastą harmoniją.

Tą pačią valandą, kai ministras pirmininkas pasirodė per televiziją ir paskelbė, kad įvedamas apsiausties būvis, būtinas nacionaliniam saugumui užtikrinti, siekiant suvaldyti politinį ir socialinį nestabilumą, kilusį dėl ardomosios organizuotų grupių veiklos,

sutrukdžiusios tautai rinkimais išreikšti savo valią, pėstininkų ir sukarintos policijos padaliniai, remiami tankų ir kitų kovos mašinų, visuose išvažiavimuose iš sostinės išstatė sargybą ir užėmė geležinkelio stotis. Pagrindinis oro uostas, esantis už dvidešimt vieno kilometro į šiaurę nuo miesto, buvo už kariuomenės kontrolės zonos ir todėl toliau veikė be apribojimų, išskyrus tuos, kurie buvo numatyti geltonojo aliarmo lygio atvejais, o tai reiškė, kad turistai galėjo ir toliau atskristi ir išskristi, bet vietinių kelionės, nors ne visai uždraustos, buvo primygtinai nepatartinos, išskyrus specialias aplinkybes, kurių kiekviena nagrinėtina atskirai. Karinių veiksmų vaizdai su, pasak reporterio, nesulaikoma tiesioginio smūgio jėga įsiveržė į suglumusių sostinės gyventojų namus. Tai buvo įsakymus duodantys karininkai, lojimu reikalaujantys juos vykdyti seržantai, gatvėse barjerus statantys pionieriai, ir buvo sanitarinės mašinos, ryšio įranga, prožektoriai, apšviečiantys gatvę iki pirmo posūkio, bangomis šokantys iš sunkvežimių ir pozicijas užimantys kareiviai, ginkluoti iki dantų ir ekipiruoti tiek sunkiam tiesioginiam mūšiui, tiek ilgai priešo sekinimo kampanijai. Šeimos, kurių nariai dirba ar studijuoja sostinėje, matydamos šį karinės jėgos demonstravimą, tik purtė galvas ir murmėjo, Išėjo iš proto, bet kiti, kurie kasryt siuntė tėvą ar sūnų į fabriką, įkurdintą kuriame nors iš miestą supančių pramonės poligonų, ir kas vakarą laukė jų grįžtant, šie klausė savęs, kaip nuo šiol jiems reikės gyventi, jei neleidžiama išvykti ir nevalia atvykti. Galbūt dirbantiems periferijoje bus išduoti apsauginiai raštai, tarė senis, išėjęs į pensiją prieš daugelį metų ir tebevartojąs prancūzų–prūsų karų meto ar kitą panašaus senumo kalbą. Beje, ne visai kvaištelėjęs buvo apdairusis senis, nes jau kitą dieną verslininkų asociacijos skubėjo vyriausybei išsakyti savo pagrįsto nerimo, Nors be išlygų ir su jokių abejonių netrikdomu patriotiniu jausmu remiame priemones, kurių nacionalinio gelbėjimo interesais ryžtingai ėmėsi

vyriausybė, sakė jie, ir kurios pagaliau duos atkirtį nusikalstamoms grupuotėms, net nebeslepiančioms savo ardomosios veiklos, vis dėlto su didžiausia pagarba leidžiame sau kreiptis į kompetentingas instancijas ir prašome, kad mūsų tarnautojams ir darbininkams nedelsiant būtų išduoti leidimai, kitaip, jei artimiausiu metu tokių atsargumo priemonių nebus imtasi, gresia rimti ir nepataisomi gamybinės ir prekybinės veiklos trikdžiai, o tai neišvengiamai pakenktų visai nacionalinei ekonomikai. Tos pačios dienos popietę bendras gynybos, vidaus reikalų ir ūkio ministerijų komunikatas, nors išreikšdamas nacionalinės vyriausybės supratimą ir simpatiją teisėtam verslininkų susivienijimo susirūpinimui, patikslino, kad prašomų leidimų padalijimas niekad negalėtų būti įvykdytas įmonių pageidaujamu mastu, nes toks liberalumas iš vyriausybės pusės neišvengiamai keltų grėsmę karinių padalinių, kuriems pavesta stebėti naują sostinę juosiantį frontą, patikimumui ir veiksmingumui. Vis dėlto, kaip savo atvirumo ir nusiteikimo išvengti blogiausių pasekmių įrodymą, vyriausybė pripažintų galimybę išduoti tokius dokumentus vadovybei ir techniniams darbuotojams, kurie būtinai reikalingi normaliai įmonių veiklai užtikrinti, tačiau įmonės turi prisimti visą atsakomybę, įskaitant ir baudžiamąją, už atrinktų pasinaudoti šia privilegija asmenų veiksmus mieste ir už miesto. Šiaip ar taip, šie asmenys, jei planui bus pritarta, turėtų kas rytą darbo dieną susirinkti tam tikrose vietose ir iš ten policijos lydimais autobusais būtų vežami į įvairias išvykimo iš miesto vietas, iš kur vėl kiti autobusai nuvežtų juos į gamybos įmones ar tarnybas, kur jie dirba ir iš kur dienai baigiantis turėtų grįžti. Visas dėl to atsirasiančias išlaidas, nuo autobusų nuomos iki atlygio policijai už palydos paslaugas, padengtų įmonės, nors labai tikėtina, kad už tai jos gaus mokestinių lengvatų, bet šis sprendimas bus priimtas vėliau, finansų ministerijai atlikus galimybių studiją. Aišku, galima nesunkiai įsivaizduoti, kad skundai tuo nesibaigė. Patirtis

įtikinamai rodo, kad žmonės be valgio ir gėrimo negali išgyventi, taigi atsižvelgiant į tai, kad mėsa atkeliauja iš užmiesčio, žuvis – iš užmiesčio, iš užmiesčio atvyksta daržovės, pagaliau iš užmiesčio atkeliauja viskas, ir kad to, ką šis miestas vienas pagamina ar gali sandėliuoti, neužtektų nė vienai savaitei išgyventi, reikėjo suderinti tiekimo sistemas, daugiau mažiau panašias į tas, kurios tieks įmonėms technikus ir vadybininkus, bet daug sudėtingesnes, žinant, kaip kai kurie produktai linkę gesti. Nepamirštant ir ligoninių bei vaistinių, kilometrų binto, kalnų vatos, tonų tablečių, hektolitrų ampulių turinio, grosų prezervatyvų. Ir dar reikia pagalvoti apie benziną ir dyzeliną, pristatyti juos į degalines, nebent kam nors iš vyriausybės dar ateitų makiaveliška mintis sostinės gyventojus bausti dvigubai, priverčiant juos vaikščioti pėsčiomis. Po kelių dienų vyriausybė suprato, kad paskelbdama apsiausties būvį ne viską apgalvojo, ypač jei tikrai neketinama numarinti apsiaustųjų badu, kaip būdavo praktikuojama tolimoje praeityje, kad apsiausties būvis nėra kas nors čia pat padrikai improvizuojama, kad reikia labai gerai žinoti, ką ketinama pasiekti ir kaip, numatyti pasekmes, įvertinti reakcijas, pasverti nepatogumus, apskaičiuoti, kiek laimima ir kiek netenkama, kad ministerijoms nebus įmanoma išvengti darbų gausos, kad jos netrukus bus užtvindytos nesuskaičiuojamų protestų, skundų ir prašymų paaiškinti potvynio ir beveik niekada nežinos, koks atsakymas būtų geriausias kiekvienu atveju, nes iš aukščiau atėjusiose instrukcijose aptariami tik bendri apsiausties būvio principai, visiškai nekreipiant dėmesio į biurokratinę vykdymo detalių smulkmę, per kurią nuolat ir įsiskverbia chaosas. Įdomus situacijos aspektas, kuris negalėjo praslysti nepastebėtas pro sostinės sąmojingiausiuosius, apdovanotus satyriko gyslele ir pašaipia akimi, buvo ta aplinkybė, kad vyriausybė, būdama *de facto* ir *de jure* siaučiančioji pusė, sykiu buvo ir apsiaustoji, ne tik todėl, kad jos salės ir prieškambariai, jos kabinetai ir koridoriai,

jos skyriai ir archyvai, jos kartotekos ir anspaudai buvo miesto centre ir tam tikru mastu natūraliai jį ir sudarė, bet ir todėl, kad keli jos nariai, bent trys ministrai, kai kurie sekretoriai ir padėjėjai, taip pat pora generalinių direktorių gyveno priemiesčiuose, jau nekalbant apie funkcionierius, kuriems kas rytą ir kas vakarą viena ir kita kryptimi teko naudotis traukiniu, metro arba autobusu, jei neturėjo nuosavos mašinos arba nenorėjo patirti miesto eismo sunkumų. Juokai, ne visada pasakojami paslapčiomis, tyrinėjo amžiną medžiojamo medžiotojo, duobę kasusio ir į ją įkritusio temą, bet neapsiribojo šiomis vaikiškomis nekaltybėmis, šiuo *belle époque* vaikų darželio humoru, buvo visas kaleidoskopas įvairių variantų, kai kurie jų itin nešvankūs, o gero skonio požiūriu – smerktinai skatologiniai. Deja, ir tuo dar kartą pademonstruotas sarkazmo, pajuokų, išjuokų, piktdžiugų, anekdotų ir kitų patyčių, kuriomis norima įgelti vyriausybei, niekingumas ir struktūrinis silpnumas – nei apsiausties būvis buvo atšauktas, nei tiekimo bėdos išsisprendė.

Ėjo dienos, sunkumai nuolat didėjo *crescendo* tempu, rimtėjo ir jų daugėjo, dygo po kojomis lyg grybai po lietaus, bet moralinė gyventojų tvirtybė neatrodė linkusi mažėti ir atsisakyti to, ką laikė teisinga ir ką išreiškė balsavimu, paprastos teisės nesutikti su visuotinai priimta nuomone. Kai kurie stebėtojai, daugiausia užsienio žiniasklaidos priemonių korespondentai, skubiai atsiųsti nušviesti įvykių, kaip sakoma profesiniu žargonu, ir todėl nelabai suvokdami vietinių ypatumų, stebėjosi, kad visiškai nėra konfliktų tarp žmonių, nepaisant agentų provokatorių pastangų, o kad tokių būta, yra patvirtinta ir įrodyta, sukurti nestabilumo situacijas, kad minėtos tarptautinės bendruomenės akyse galėtų pateisinti šuolį, kuris iki šiol nebuvo atliktas, tai yra perėjimą iš apsiausties būvio į karo būvį. Vieną komentatorių originalumo siekis privedė iki to, kad įvardijo šį faktą kaip unikalų, niekad istorijoje neregėtą ideologinio vieningumo atvejį, kas, jei tai būtų tiesa, paverstų sostinės

gyventojus politine pabaisa, verta kuo išsamiausių tyrinėjimų. Mintis, kad ir kaip bežiūrėtum, buvo visiška nesąmonė, nieko bendro neturinti su tikrove, čia, kaip ir bet kurioje planetos vietoje, žmonės skiriasi vieni nuo kitų, mąsto skirtingai, ne visi yra vargšai ir ne visi turtingi, o kai dėl viduriniojo sluoksnio, vieni iš jų labiau, kiti mažiau pasiturintys. Vienintelis klausimas, kuriuo be jokių diskusijų visi sutarė, mums jau žinomas, todėl neverta grįžti prie ankstesnės temos. Vis dėlto natūralu, kad norėta žinoti, tad tiek vietos žurnalistai, tiek ir užsienio daug kartų uždavė klausimą, dėl kokių ypatingų priežasčių iki šiol nebuvo incidentų, peštynių, bruzdėjimų, kumštynių ar dar blogesnių scenų tarp tų, kurie balsavo tuščiais biuleteniais, ir kitų. Klausimas akivaizdžiai parodo, kokios svarbios bent elementarios aritmetikos žinios, kad būtų galima tinkamai atlikti žurnalisto darbą, būtų pakakę šiems prisiminti, kad žmonės, balsavę tuščiais biuleteniais, sudarė aštuoniasdešimt tris procentus sostinės gyventojų ir kad, susumavus likusius, susidarytų ne daugiau kaip septyniolika procentų, ir dar nevertėtų pamiršti tos ginčytinos kairės partijos tezės, neva balsavimas tuščiu biuleteniu yra jos, kalbant metaforiškai, jie neatskiriami, ir kad jei kp rinkėjai, ši išvada jau mūsų pačių pasidaryta, ne visi balsavo tuščiu biuleteniu, nors akivaizdu, kad daugelis taip darė per pakartotinius rinkimus, tai tiesiog todėl, kad jiems nebuvo duotas toks nurodymas. Niekas nepatikėtų, jei pasakytume, kad septyniolika drąsiai stojo prieš aštuoniasdešimt tris, su Dievo pagalba laimimų mūšių laikai jau praėjo. Natūralus taip pat buvo ir noras sužinoti, kas nutiko tiems penkiems šimtams žmonių, sučiuptų balsuotojų eilėse vidaus reikalų ministerijos šnipų, tiems, kurie patyrė kankinamus tardymus ir kurie buvo priversti baisingose kančiose stebėti, kaip melo detektorius atskleidžia jų intymiausias paslaptis, ne mažiau domino ir tai, ką darys specialieji slaptųjų tarnybų agentai ir jų ne tokie kvalifikuoti padėjėjai. Kai dėl pirmo punkto, teturime

abejonių ir neturime jokios galimybės joms išsklaidyti. Kai kas sakė, kad tie penki šimtai kalinių, pagal žinomą policijos eufemizmą, toliau bendradarbiauja su valdžia siekiant faktų išaiškinimo, kiti teigė, kad juos greit paleis į laisvę, nors ne visus iš karto, kad per daug nekristų į akis, bet skeptiškiausieji laikėsi nuomonės, kad juos visus išvežė iš miesto, kad jie laikomi nežinomoje vietoje ir kad tardymai, nepaisant to, kad neduoda jokių rezultatų, tęsiami. Kas žino, kas iš jų teisus. Kai dėl antrojo punkto, ką veiks slaptieji agentai, čia mums tikrumo per akis. Kaip ir kiti garbingi ir orūs darbininkai, jie kas rytą išeina iš namų, išvaikščioja miestą nuo vieno krašto iki kito, užmeta meškerę tai vienur, tai kitur, ir kai jiems atrodo, kad žuvis pasirengusi kibti, imasi naujos taktikos, tai yra be jokių užuolankų netikėtai tam, kuris jo klausosi tuo metu, sako, Pasakysiu atvirai, kaip draugui, aš balsavau tuščiu biuleteniu, o tu. Iš pradžių užkalbintieji apsiribodavo duodami jau žinomus mums atsakymus, esą niekas negali būti verčiamas atskleisti, kaip balsavo, esą niekieno joks valdžios atstovas negali apie tai klausinėti, ir jei kada nors kas nors iš jų prisimena pareikalauti smalsaus įžūlėlio, kad prisistatytų, kad čia pat praneštų, kokios valdžios vardu uždavė klausimą, tada regimas smagus spektaklis, kaip šis nieko nelaukęs sprunka pabrukęs uodegą, nes, žinoma, niekam netelpa galvon, kad jis išdrįstų atidaryti piniginę ir parodyti kortelę, kuri su nuotrauka, antspaudu ir vėliavos spalvų juosta paliudija jį esant tuo ir tuo. Bet taip, kaip sakėme, buvo iš pradžių. Nuo tam tikro laiko ėmė sklisti liaudies gandas, kad geriausia tokiose situacijose neatsiliepti klausėjams, tiesiog atsukti jiems nugarą arba kraštutiniais atkaklumo atvejais garsiai ir skambiai sušukti, Neįkyrėkite, jeigu, aišku, nebus nuspręsta, kad daug paprasčiau ir kur kas veiksmingiau pasiųsti jį šikti. Žinoma, slaptųjų agentų pranešimuose vyresnybei šios nejaukios padėtys buvo dangstomos, šios nesėkmės buvo nutylimos, aptakiai pasakant,

kad įtariamas gyventojų sluoksnis ir toliau atkakliai ir sistemingai rodo nenorą bendradarbiauti. Būtų galima galvoti, kad susiklostė padėtis, labai panaši į tą, kai du kovotojai, apdovanoti tokia pačia jėga, vienas stumia iš čia, kitas stumia iš ten ir nė vienas nesugeba nė pėdos pajudinti iš vietos, nesugeba pajudėti į priekį nė per sieksnį, ir, vadinasi, tik visiškai vienam išsekus pagaliau nugalės kitas. Pagrindinio ir tiesiogiai atsakingo už slaptųjų tarnybų veiklą asmens nuomone, lygiųjų greitai nebūtų, jei vienas iš kovotojų padėtų kitam, šioje konkrečioje situacijoje tai būtų pasiekta atidėjus, kaip nenaudingus, iki šiol taikytus įtikinimo metodus ir ryžtingai priėmus atbaidymo metodus, neatmetant ir smurtinės jėgos panaudojimo galimybės. Jei sostinėje dėl begalės jos kalčių yra paskelbtas apsiausties būvis, jei karinėms pajėgoms priklauso įvesti drausmę ir atitinkamai elgtis rimto visuomeninės tvarkos pažeidimo atveju, jei aukštoji vadovybė davus garbės žodį prisiima atsakomybę nedelsti atėjus metui priimti sprendimus, tada slaptosios tarnybos pasirūpins sukurti tinkamus sumaišties židinius, kurie *a priori* pateisins griežtas represijas, kurių vyriausybė kilniai, visomis taikiomis ir, pasikartosime, įtikinimo priemonėmis stengėsi išvengti. Maištininkai paskui negalės skųstis, nes ko norėjo, tą ir gavo. Kai vidaus reikalų ministras atėjo į vidaus, arba krizės, komitetą, kuris tuo tarpu buvo sukurtas, ministras pirmininkas jam priminė, kad dar turi vieną ginklą šiam konfliktui spręsti ir kad tik tuo mažai tikėtinu atveju, jei jis būtų bejėgis, būtų svarstomas ne tik šis naujas planas, bet ir kiti, per tą laiką kilsiantys. Vidaus reikalų ministras savo nesutikimą išreiškė lakoniškai, pora žodžių, Gaištame laiką, gynybos ministrui reikėjo jų daugiau, kad garantuotų, jog karinės pajėgos sugebės atlikti savo pareigą, Kaip tai darė visada, per visą mūsų istoriją, kad ir kiek aukų tai atnešdavo. Keblusis klausimas taip ir liko neatsakytas, vaisius dar atrodė nesubrendęs. Tada kitas kovotojas, kuriam įgriso laukti, surizikavo

žengti žingsnį į priekį. Vieną rytą sostinės gatvės buvo užtvindytos žmonių su plakatais ant krūtinės, su raudonais juodame fone žodžiais, Aš balsavau tuščiu biuleteniu, iš langų kabojo dideli plakatai, juodu raudoname fone skelbiantys, Mes balsavome tuščiais biuleteniais, bet labiausiai žavėjo virš demonstrantų galvų plazdanti, tekanti, nesibaigianti baltų vėliavų upė, kuri vieną suklaidintą korespondentą paskatino bėgti prie telefono ir pranešti savo laikraščiui, kad miestas pasidavė. Policijos garsiakalbiai plyšavo šaukdami, kad neleidžiami susirinkimai daugiau kaip iš penkių asmenų, bet asmenų buvo penkiasdešimt, penki šimtai, penki tūkstančiai, penkiasdešimt tūkstančių, ir kas tokiose situacijose juos galėtų išskirstyti po penkis. Policijos vadovybė teiravosi, ar galima naudoti ašarines dujas ir vežti jas vandenvežiais sunkvežimiais, šiaurės divizijos generolas – ar jam leidžiama pasiųsti tankus, pietų desantinės divizijos generolas – ar yra sąlygos išmesti desantininkų, ar priešingai, dėl rizikos, kad šie nukris ant stogų, to daryti nepatartina. Taigi karas buvo ant slenksčio.

Kaip tik tada ministras pirmininkas per visos sudėties vyriausybės posėdį pirmininkaujant valstybės vadovui atskleidė savo planą, Atėjo metas sulaužyti pasipriešinimui nugurkaulį, tarė, reikia baigti su psichologinėmis akcijomis, šnipinėjimo manevrais, melo detektoriais ir kitais technologiniais įrenginiais, nes, nepaisant pagirtinų pono vidaus reikalų ministro pastangų, pasirodė, kad šios priemonės negali išspręsti problemos, beje, priduriu, kad, mano manymu, neadekvatus būtų ir tiesioginis karinių pajėgų įsikišimas, nes tokiu atveju kraujo praliejimas būtų daugiau nei tikėtinas, o jo išvengti bet kokiomis aplinkybėmis yra mūsų pareiga, todėl vietoj viso to siūlau ne daugiau ir ne mažiau kaip sudėtinį atsitraukimą, visumą veiksmų, kuriuos kai kas galbūt laikys absurdiškais, bet kurie, esu įsitikinęs, mums atneš visišką pergalę ir grąžins prie demokratinių normų, tad štai, vardiju pagal svarbumą – nedelsiamas

vyriausybės persikėlimas į kitą miestą, kuris taps nauja valstybės sostine, visų čia dar esančių kariuomenės pajėgų atitraukimas, visų policijos pajėgų atitraukimas, šiuo radikaliu veiksmu maištaujantis miestas bus atiduotas sau pačiam, turės į valias laiko, kiek tik reikės, kad suprastų, kiek kainuoja būti atskirtiems nuo šventosios nacionalinės vienybės, ir kai nebegalės ištverti izoliacijos, pasipiktinimo, paniekos, kai gyvenimas čia bus virtęs chaosu, tada kaltieji sostinės gyventojai ateis pas mus nuleidę galvas melsti mūsų atleidimo. Ministras pirmininkas apsidairė aplinkui, Toks mano planas, tarė, atiduodu jį jums išnagrinėti ir aptarti, bet, nėra reikalo nė sakyti, tikiuosi, kad jam visi pritars, rimtoms ligoms reikia rimtų vaistų, o jei pasirodys, kad mano siūlomas vaistas skausmingas, tai atsakysiu, kad ir mus puolanti liga tiesiog mirtina.

Kalbant žodžiais, suprantamais mažiau apsišvietusių sluoksnių protams, bet tokiems, kurie šį tą žino apie tai, kokios rimtos ir įvairios būna ligos, gresiančios jau ir taip trapiam žmonių rūšies išlikimui, tai, ką ministras pirmininkas pasiūlė, buvo ne daugiau ir ne mažiau kaip bėgti nuo viruso, kuris užpuolė didžiąją dalį sostinės gyventojų ir kuris, kadangi bėda visada laukia už durų, galbūt užkrės ir likusius, ir net, kas žino, visą šalį. Negalėtume sakyti, kad jis pats ir visa vyriausybė bijotų būti įgelti to pragaištingo vabzdžio geluonies, nes juk matėme, kad nors ir buvo kai kurių asmenų susidūrimų ir tam tikrų visai nežymių nuomonės skirtumų, šiaip labiau dėl priemonių, o ne dėl tikslų, iki šiol išsilaikė nepalaužiama institucinė vienybė politikų, atsakingų už valdymą šalies, kurią, nevyniojant žodžių į vatą, ištiko nelaimė, nematyta per ilgą ir nuo amžių sunkią visų mums žinomų tautų istoriją. Priešingai nei neabejotinai pagalvos ir paskleis kai kurie piktavaliai, kalbėta ne apie bailų pabėgimą, bet pirmiausia apie puikų ir neabejotinai drąsų strateginį ėjimą, kurio būsimi rezultatai jau beveik ranka pasiekiami, lyg vaisiai ant medžio. Dabar, kad darbas būtų tobulai vainikuotas, tetrūksta, jog energija, reikalinga planui realizuoti, atitiktų ketinimų tvirtumo lygį. Pirmiausia reikėtų nuspręsti,

kas išvyks iš miesto ir kas liks. Išvyks, žinoma, jo ekscelencija valstybės vadovas ir visa vyriausybė iki ministrų pavaduotojų lygmens, lydimi artimiausių padėjėjų, išvyks parlamento deputatai, kad nebūtų pertraukta įstatymų leidyba, išvyks karinės ir policijos pajėgos, įskaitant ir kelių, bet municipaliteto taryba su savo pirmininku liks visa, liks ugniagesių bendrovės, kad nesudegtų miestas dėl kokio nors aplaidumo ar sabotažo akto, taip pat dėl epidemijų pavojaus liks miesto švaros tarnybos, ir, žinoma, bus užtikrintas gyvybiškai svarbių gėrybių – vandens ir elektros energijos – tiekimas. Kai dėl maisto, mitybos specialistų, dar vadinamų dietologais, grupei jau buvo pavesta sudaryti pačių paprasčiausių valgių meniu, kuris, neverčiant gyventojų badauti, duotų jiems pajusti, kad iki galutinių pasekmių privestas apsiausties būvis – ne visai tas pat, kas atostogos paplūdimyje. Beje, vyriausybė buvo įsitikinusi, kad taip toli viskas nenueis. Po kelių dienų į kurį nors iš karinių postų prie išvažiavimo iš sostinės prisistatys kostiumuoti parlamentarai su iškelta balta, besąlyginės kapituliacijos, o ne maišto vėliava, tai, kad abiejų spalva ta pati, yra tikrai pažymėtinas sutapimas, kurio apmąstyti dabar nesustosime, o vėliau bus matyti, ar atsiras pakankamų priežasčių prie to sugrįžti.

Po plenarinio vyriausybės posėdžio, apie kurį, regis, pakankamai rašėme paskutiniame ankstesnio skyriaus puslapyje, ypatingasis, arba krizinis, komitetas aptarė ir priėmė pluoštą sprendimų, apie kuriuos savo laiku bus papasakota, jei įvykių eiga, apie tai mes, regis, irgi esame jau užsiminę, nepavers jų niekiniais arba neprivers keisti kitais, nes, kaip visada verta atminti, jei tiesa tai, kad žmogus planuoja, o Dievas juokiasi, ir reti atvejai, beveik visai neįmanomi, kad abu kartu planuotų. Vienas karščiausiai aptariamų klausimų buvo tai, kada ir kaip turi vykti vyriausybės pasitraukimas, kukliai ar ne, su televizijos transliacija ar be, su orkestrais ar be, su girliandomis ant automobilių ar be, su besiplaikstančia

nacionaline vėliava šone ar be, ir galybė kitų smulkmenų, dėl kurių reikėjo vėl ir vėl tikrintis valstybės protokole, kuris niekad nuo valstybės įkūrimo dar nebuvo matęs tiek sunkumų. Atsitraukimo planas galiausiai išėjo tikras taktinės minties šedevras, daugiausia sudarytas iš gerai apgalvotų maršrutų, siekiant maksimaliai apsunkinti manifestantų susibūrimus, galbūt sušauktus išreikšti sostinės pasibjaurėjimo, nepasitenkinimo ar pasipiktinimo dėl to, kad ją ruošiasi apleisti. Atskiras maršrutas buvo valstybės vadovui, taip pat ministrui pirmininkui ir kiekvienam iš ministrų kabineto narių, iš viso dvidešimt septyni skirtingi maršrutai, visi saugomi kariuomenės ir policijos, su kovos mašinomis sankryžose ir greitosios pagalbos automobiliais kortežo uodegoje – dėl visa ko. Miesto planas, didžiulė švieslentė, prie kurio sunkiai dirbta keturiasdešimt aštuonias valandas, dalyvaujant karo ir policijos vadams, besispecializuojantiems žvalgyboje, rodė raudoną dvidešimt septynių spindulių žvaigždę, keturiolika spindulių nuo pusiaujo nukreiptų į šiaurės pusrutulį, trylika į pietų, kas dalijo miestą į dvi puses. Šiais spinduliais ir turėjo patraukti juodi oficialių įstaigų automobiliai, supami asmens sargybinių ir su portatyvinėmis radijo stotelėmis, senutėliais aparatais, vis dar naudojamais šioje šalyje, nors, tiesa, modernizacijos biudžetas jau yra patvirtintas. Visi asmenys, dalyvaujantys šioje operacijoje, kad ir koks būtų jų dalyvavimo laipsnis, turėjo prisiekti išlaikysią absoliučią paslaptį, pirmiausia dešinę ranką padėję ant evangelijų, paskui ant konstitucijos, įrištos mėlyna tymo oda, ir užbaigti dvigubą įsipareigojimą galingųjų priesaika, paimta iš liaudies tradicijos, Tegu bausmė, jei nusižengsiu šiai priesaikai, krenta ant mano galvos ir ant mano palikuonių iki ketvirtos kartos galvų. Taip užantspaudavus paslaptį, buvo numatyta data po dviejų dienų. Išvyks visi vienu kartu, t. y. visi tą pačią valandą, trečią ryto, kai tik rimtai nemiga sergantys vartosi lovoje ir maldauja dievo Hipno, Nakties sūnaus ir

Tanato brolio dvynio, kad palengvintų jų kančias, išliedamas ant jų sunkių vokų švelnų aguonų balzamą. O kol ta valanda neatėjo, sekliai, masiškai grąžinti į operacijų lauką, nedarys nieko kito, kaip išvaikščios visomis kryptimis miesto aikštes, aveniu, gatves ir skersgatvius, slapčia klausydamiesi gyventojų pulso, zonduodami blogai slepiamus kėslus, jungdami čia ir ten išgirstus žodžius, kad suprastų, ar nenutekėjo koks sprendimas, priimtas ministrų taryboje, ypač kiek tai susiję su artėjančiu vyriausybės atsitraukimu, nes tikras seklys, vertas to vardo, kaip švento principo, kaip aukso taisyklės, kaip dekreto raidės turi laikytis principo – niekada nepasitikėti priesaikomis, kad ir kas jas duotų, net jei ir sava motina, juos pagimdžiusi, prisiektų, ir dar mažiau pasitikėti, kai vietoj vienos priesaikos duotos dvi, ir jau visai mažai, kai vietoj dviejų duotos trys. Tačiau šiuo atveju nebuvo kitos išeities kaip pripažinti, nors su tam tikru profesinio nusivylimo jausmu, kad oficiali paslaptis buvo gerai saugoma, ir su šia empirine išvada pasirodė sutinkanti centrinė vidaus reikalų ministerijos skaičiavimo sistema, kuri, daug spaudusi, košusi ir derinusi, maišydama vėl ir vėl tūkstančius perimtų pokalbių fragmentų, nerado nė vieno dviprasmiško ženklo, nė vienos įtartinos nuorodos, nors kokio galiuko siūlo, galinčio nuvesti prie kito galo ir padėti ištraukti kokią nors nemalonią staigmeną. Slaptųjų tarnybų vidaus reikalų ministerijai siunčiami pranešimai buvo nepaprastai raminantys, bet ne tik jie, taip pat tie, kuriuos veiksmingoji karinė žvalgyba, nepriklausomai nuo savo civilinių varžovų, siuntė informacijos ir psichologijos tarnybų pulkininkams, susirinkusiems gynybos ministerijoje, ir visi jie galėjo būti baigti posakiu, kurį literatūra pavertė klasikiniu, Vakarų fronte nieko naujo, neminint, aišku, ką tik žuvusio kareivio. Ir nebuvo nė vieno, nuo valstybės vadovo iki paskutinio iš padėjėjų, kuris nebūtų leidęs sau su palengvėjimu atsidusti. Ačiū Dievui, atsitraukimas praeis ramiai, nesukeldamas

pernelyg didelių traumų gyventojams, galbūt iš dalies jau atgailaujantiems dėl niekaip nepaaiškinamo maištingo elgesio, bet kad ir koks tas elgesys būtų buvęs, šią skausmingo, tačiau būtino išsiskyrimo akimirką jie rodė visokeriopo gyriaus vertą pilietiškumo pavyzdį, kuris pranašavo geresnes dienas, ir neatrodė ketinantys ar veiksmais, ar žodžiais kenkti savo teisėtiems valdytojams ir atstovams. Taip buvo galima suprasti iš visų pranešimų, taip ir įvyko.

Antrą valandą trisdešimt minučių ryto jau visi buvo pasiruošę atrišti lynus, rišančius juos su prezidento rūmais, su vyriausybės vadovo rezidencija ir su įvairiais ministerijų pastatais. Išrikiuoti laukia spindintys juodi automobiliai, ginkluotos iki dantų apsaugos saugomi archyvų sunkvežimiai, galintys spjaudyti užnuodytais duomenimis, kad ir kaip neįtikėtinai tai atrodytų, pozicijas užėmė policijos ekskortas, pasiruošusios greitosios pagalbos mašinos, o ten viduje, kabinetuose, vis dar atidarinėdami ir uždarinėdami paskutines spintas ir stalčius, bėgantys, arba dezertyruojantys, kaip stipresniu žodžiu turėtume vadinti perbėgėlius, valdantieji gailiai rinko paskutinius atminimus, štai grupinė nuotrauka, kita su dedikacija, plaukų žiedas, laimės deivės statulėlė, mokyklos laikų drožtukas, kasos čekis, anoniminis laiškas, siuvinėta nosinaitė, paslaptingas raktas, sugedęs rašiklis su išgraviruotu vardu, kompromituojantis raštas, dar vienas kompromituojantis raštas, bet šis gretimo skyriaus kolegai. Kiek tų žmonių, vos sulaikančių ašaras, vyrų ir moterų, kuriems sunkiai pavyksta suvaldyti emocijas, klausė savęs, ar kada nors sugrįš į mėgstamas vietas, kurios buvo jų kilimo hierarchijos laiptais liudytojos, kiti, kuriems lemtis nebuvo tokia maloninga, svajojo, nepaisydami nusivylimų ir neteisybių, apie kitokius pasaulius ir naujas progas, kurios pagaliau leis jiems užimti pelnytą vietą. Be penkiolikos minučių trečią, kai dvidešimt septynių maršrutų strateginiuose taškuose jau pasiskirstė kariuomenės ir policijos pajėgos, o kovos mašinos išsirikiavo pagrindi-

nėse sankryžose, buvo duotas įsakymas visoje sostinėje prislopinti apšvietimą, kaip būdas pridengti pabėgimą, kad ir koks nemalonus atrodytų šis posakis. Gatvėse, kur turėjo pravažiuoti automobiliai ir sunkvežimiai, nesimatė nė gyvos dvasios, nė vieno vilkinčio civiliniais drabužiais. Kai dėl likusios miesto dalies, nuolat gaunami pranešimai buvo lygiai tokie pat, kaip ir anksčiau – jokio žmonių susitelkimo, jokio įtartino judėjimo, nakvišos, einantys namo ar iš jų išeinantys, neatrodė kaip žmonės, kurių reikėtų bijoti, nenešė vėliavų ant peties, neslėpė benzino butelių su kyšančiu iš kakliuko skuduru, nesuko virš galvos vėzdais arba dviračių grandinėmis, ir jei apie ką nors buvo galima drąsiai sakyti, kad neina tiesiai, tai buvo ne dėl politinio pobūdžio nukrypimų, bet dėl alkoholio pertekliaus, kas yra visiškai atleistina. Trys minutės prieš tris karavanus sudarantys automobiliai užvedė variklius. Trečią lygiai, kaip ir buvo numatyta, prasidėjo atsitraukimas.

Tuomet, o nuostaba, o apstulbimas, o niekad neregėtas stebuklas, pirma sutrikimas ir pasimetimas, paskui nerimas, paskui baimė griebė nagais už gerklių valstybės vadovui ir vyriausybės vadovui, ministrams, sekretoriams ir pavaduotojams, deputatams, sunkvežimių apsauginininkams, policijos eskortininkams ir net, nors mažesniu laipsniu, greitosios pagalbos automobilių personalui, iš profesijos pripratusiam prie blogiausios baigties. Automobiliams judant gatvėmis namų fasaduose viena po kitos, nuo viršaus iki apačios žiebėsi lempos, žibintai, kišeniniai žibintuvėliai, rankiniai žibintai, kandeliabrai, kai jų turėta, galbūt net viena kita sena aliejinė lempa su trimis snapeliais, visi langai atidaryti, apšviečia lauką, šviesos upė plūsta tarsi tvanas, srūva begalinis baltos šviesos kristalų srautas, nužymintis kelią, rodantis pabėgimo maršrutą dezertyrams, kad nepasiklystų, kad nenuklystų į šunkelius. Pirmoji už konvojaus saugumą atsakingų asmenų reakcija buvo atmetus visas atsargumo priemones liepti spausti akseleratorius iki galo,

padvigubinti greitį, taip ir imta daryti, audringam džiaugsmui valdiškų vairuotojų, kurie, kaip visuotinai žinoma, nepakenčia važiuoti vėžlio žingsniu, kai motore du šimtai arklių. Neilgai jiems truko tos lenktynės. Sprendimas, ir staigus, ir skubotas, kaip ir visi, kurie yra baimės vaisius, atvedė prie to, kad beveik visuose maršrutuose, tai kiek labiau priekyje, tai kiek labiau užpakalyje, įvyko mažų susidūrimų, paprastai iš paskos važiuojantis automobilis stuktelėdavo į priekinį, laimė, niekas iš keleivių rimčiau nenukentėjo, išsigąsdavo, kas be ko, mėlynė ant kaktos, įbrėžimas ant skruosto, sprando išnirimas, žodžiu, nieko, ko pakaktų rytoj gauti medalį už sužeidimus, karo kryžių, purpurinę širdį ar ką nors panašaus. Greitosios pagalbos mašinos metėsi į priekį, gydytojų ir sanitarų personalas skubėjo padėti sužeistiesiems, sąmyšis buvo didžiulis, visais atžvilgiais apgailėtinas, karavanai sustojo, telefono skambučiai, prašant informacijos apie tai, kas dedasi kituose maršrutuose, kažkas šaukte reikalavo, kad jam pasakytų, kokia yra padėtis, dar gerai, kad prie viso to toje daugybėje namų langų, apšviestų lyg Kalėdų eglutės, trūko tik fejerverkų ir saliutų, nepasirodė žmonės pasigėrėti reginiu, kurį gatvė jiems siūlė nemokamai, pasijuokti, pasityčioti, rodant pirštais į pasibučiavusius automobilius. Neabejotinai taip būtų galvoję trumparegiai pavaldiniai, tie, kurie nemato toliau savo nosies, kokie beveik visi jie yra, taip galvotų ir keli pavaduotojai ir padėjėjai su menkomis karjeros perspektyvomis, bet niekados ministras pirmininkas, ir dar toks numatantis, koks pasirodė esąs šis. Ir kol gydytojas tepa jam smakrą antiseptiku ir širdies gilumoje klausia savęs, ar nebus persistengta suleidus sužeistajam injekciją nuo stabligės, vyriausybės vadovas svarsto apie nerimą, kuris supurtė jo dvasią, kai tik nušvito pirmieji pastatai. Be abejo, tai galėjo sutrikdyti flegmatiškiausią iš politikų, be abejo, tai kėlė nerimą, rūpestį, bet blogiau, daug blogiau buvo tai, kad tuose languose nieko nesimatė, tarsi valdiški karava-

nai juokingai bėgtų nuo nieko, tarsi kariuomenės ir policijos pajėgos su kovos mašinomis ir vandenvežiais būtų paniekintos priešo ir dabar neturėtų su kuo kovoti. Dar kiek apsvaigęs nuo sukrėtimo, bet jau su pleistru, užklijuotu ant smakro, ir su stojišku nekantrumu atsisakęs injekcijos nuo stabligės, ministras pirmininkas staiga prisiminė, kad pirmoji jo pareiga – paskambinti valstybės vadovui, paklausti, kaip jis laikosi, pasiteirauti, kokia prezidento sveikata, ir kad turi tai padaryti tuoj pat, nebegaišdamas laiko, kad nebūtų taip, jog anas iš politinės šelmystės imtų jį ir aplenktų, Ir nustvertų mane numautomis kelnėmis, sumurmėjo negalvodamas apie pažodinę tos frazės prasmę. Paprašė sekretoriaus sujungti, ten atsiliepė kitas sekretorius, šis pasakė, kad ministras pirmininkas norėtų kalbėti su ponu prezidentu, tenykštis sekretorius tarė prašom palaukti, čionykštis sekretorius perdavė ragelį ministrui pirmininkui, ir šis, kaip pridera, laukė, Kaip ten pas jus reikalai, paklausė iš ten prezidentas, Keli įlenkimai, nieko rimto, atsakė ministras pirmininkas, O čia nieko, Ar nebuvo susidūrimų, Tik maži stuktelėjimai, Tikiuosi, be pasekmių, Taip, šie šarvai atlaikytų ir bombą, Deja, privalau priminti jums, pone prezidente, kad joks automobilio šarvas bombos neatlaikytų, Galėjot to man ir nesakyti, kiekvienam šarvui yra sava ietis, kiekvienam šarvuočiui sava bomba, Ar jūs sužeistas, Nė įbrėžimo. Automobilio lange pasirodė policijos pareigūno veidas, davė ženklą, kad kelionę galima tęsti, Mes jau vėl judėsime, pranešė ministras pirmininkas, Čia mes beveik nė nesustojome, atsakė valstybės vadovas, Pone prezidente, dar pora žodžių, Sakykite, Negaliu nuo jūsų slėpti, kad esu susirūpinęs, dabar daug labiau nei pirmųjų rinkimų dieną, Kodėl, Šios šviesos, užsidegančios mums pravažiuojant ir tikriausiai užsidegsiančios likusiame kelyje, kol išvyksime iš miesto, visiškai nesant žmonių, atkreipkite dėmesį, kad nematyti nė gyvos dvasios languose nei gatvėse, visa tai keista, labai keista, imu manyti, kad turėsiu pripažinti

tai, ką iki šiol atmesdavau, kad už viso šito slypi ketinimas, idėja, apmąstytas tikslas, reikalai klostosi taip, tarsi gyventojai paklūsta kažkokiam planui, tarsi kas nors iš centro viską koordinuotų, Netikiu, mielas ministre pirmininke, jūs daug geriau už mane žinote, kad anarchistų sąmokslo teorija neatlaiko kritikos ir kad kita teorija apie tai, kad į mūsų šalies destabilizavimo veiklą įsitraukusi piktavalė užsienio valstybė, verta ne daugiau už pirmąją, Mes manėme, kad visiškai kontroliuojame padėtį, kad esame padėties šeimininkai, ir staiga kaip perkūnas iš giedro dangaus užgriūva ant mūsų tai, ko niekas net įsivaizduoti negalėjo, tikrai meistriškas teatras, turiu tai pripažinti, Ką manote daryti, Šiuo metu toliau veikti pagal parengtą planą, o jei būsimos aplinkybės reikalautų jį koreguoti, tą darysime tik išsamiai išnagrinėję naujus duomenis, bet kad ir kas būtų, nemanau, kad turėtume ką nors keisti iš esmės, Ir kokia, jūsų nuomone, ta esmė, Aptarėme tai ir sutarėme, pone prezidente, izoliuoti gyventojus, palikti juos virti ant lėtos ugnies, anksčiau ar vėliau neišvengiamai prasidės konfliktai, susikirs interesai, gyvenimas taps vis sunkesnis, netrukus gatvės skęs šiukšlėse, įsivaizduokite, pone prezidente, kas atsitiks, kai vėl ims lyti, o kad prasidės problemos su maisto tiekimu ir paskirstymu, yra taip pat tikra, kaip kad aš esu ministras pirmininkas, problemų bus, mes jau tuo pasirūpinsime, jei tik reikės, Tai manau, kad miestas ilgai negalės priešintis, Taip ir bus, be to, yra dar vienas svarbus veiksnys, galbūt svarbiausias iš visų, Koks, Kad ir kiek buvo stengtasi ir tebesistengiama, niekad nėra pavykę pasiekti, kad visi žmonės galvotų vienodai, Šįkart tartum pavyko, Būtų per daug tobula, kad būtų teisinga, pone prezidente, O jei iš tikrųjų taip yra, bent neseniai buvote iškėlęs tokią hipotezę, kokia nors slapta organizacija, mafija, camorra, cosa nostra, czv ar kgb, Czv nėra slapta, pone prezidente, o kgb nebėra išvis, Skirtumas nebūtų didelis, bet įsivaizduokime, kad kas nors tokio arba dar blogesnio, jei tai įmanoma, labiau makiaveliško, su-

galvota dabar tam, kad kurtų beveik vienbalsiškumą aplink, jei norite, kad pasakyčiau, aplink ką, tai gerai nežinau, Aplink tuščius biuletenius, pone prezidente, Iki tiek galiu pats susiprasti, mane domina tai, ko dar nežinau, Neabejoju, pone prezidente, Kalbėkite toliau, Nors teoriškai, grynai tik teoriškai, turėčiau pripažinti, kad gali egzistuoti slapta organizacija, pasiryžusi veikti prieš valstybės saugumą ir prieš demokratinės sistemos teisėtumą, šitai neįmanoma be kontaktų, be sueigų, be kuopelių, be verbavimo, be dokumentų, taip, be dokumentų, jūs, pone prezidente, puikiai žinote, kad šiame pasaulyje nieko neįmanoma padaryti be dokumentų, o mes ne tik neturime jokios informacijos apie kokią nors ką tik minėtą veiklą, bet ir neradome bent kokio paprasto lapelio iš užrašų knygutės, kur būtų pasakyta, Pirmyn, draugai, *le jour de gloire est arrivé**, Nesuprantu, kodėl būtinai prancūziškai, Dėl revoliucinės tradicijos, pone prezidente, Kokia nepaprasta mūsų šalis, kur dedasi dalykai, anksčiau niekad neregėti jokioje kitoje planetos dalyje, Nereikia man nė priminti, pone prezidente, kad šis kartas nėra pirmas, Kaip tik tai ir turėjau galvoje, brangusis ministre pirmininke, Ir akivaizdu, kad nėra nė mažiausios tikimybės, kad tarp tų dviejų įvykių būtų ryšys, Akivaizdu, kad ne, vienintelis dalykas, ką jie turi bendra, yra spalva, Pirmajam iki šiol nerasta paaiškinimo, O antrajam irgi jo neturime, Iki to prieisime, pone prezidente, būtinai prieisime, Jei anksčiau neatsitrenksime kakta į sieną, Mes tikime tuo, pone prezidente, tikėjimas yra svarbiausia, Kuo gi, sakykite, Demokratinėmis institucijomis, Brangusis, pataupykite šią kalbą televizijai, čia mus girdi tik sekretoriai, galime kalbėti atvirai. Ministras pirmininkas pakeitė temą, Mes jau išvykstame iš miesto, Mes irgi, Malonėkite pažvelgti atgal, pone prezidente, Kam, Šviesos, Kas toms šviesoms, Jos ir toliau šviečia, niekas jų neužgesino, Ir

* „Išmušė šlovės valanda" – žodžiai iš „Marselietės".

kokias išvadas iš šios iliuminacijos norite, kad padaryčiau, Gerai nežinau, pone prezidente, natūralu juk būtų, kad mums judant į priekį jos būtų užgesinamos, bet ne, dega toliau, įsivaizduoju, kad iš oro jos turėtų atrodyti kaip didžiulė žvaigždė su dvidešimt septyniais spinduliais, Atrodo, kad turiu ministrą pirmininką poetą, Nesu poetas, bet žvaigždė ir yra žvaigždė, niekas negali to paneigti, pone prezidente, Ir ką dabar darysime, Vyriausybė nesėdės sudėjusi rankų, dar mums nesibaigė šoviniai, dar strėlinėje turime strėlių, Tikiuosi, kad neprašausite pro šalį, Esu tikras, jei pamatysiu priešą ne toliau kaip per šūvio atstumą, neprašausiu, Bet tai ir yra problema, mes nežinome, kur yra priešas, net nežinome, kas jis, Jis turi pasirodyti, pone prezidente, tai tik laiko klausimas, jie negali likti amžinai pasislėpę, Na, laiko mums netrūksta, Turime rasti sprendimą, Jau privažiuojame sieną, pokalbį pratęsime mano kabinete, netrukus susitinkame, lauksiu jūsų šeštą vakaro, Taip, pone prezidente, būsiu ten.

Siena visuose išvažiavimuose iš miesto buvo vienoda, sunki pakeliama užtvara, pora tankų, po vieną kiekvienoje kelio pusėje, kelios palapinės ir ginkluoti kareiviai išdažytais veidais, vilkintys lauko uniformomis. Plentą apšvietė galingi prožektoriai. Prezidentas išlipo iš automobilio, civilio gestu ir šiek tiek nerangiai atsakė į nepriekaištingą budinčio karininko pasveikinimą ir paklausė, Kaip čia reikalai, Nieko naujo, visiškai ramu, pone prezidente, Ar kas nors bandė išvykti, Tikrai ne, pone prezidente, Spėju, kad omenyje turite motorizuotas transporto priemones, dviračius, vežimus, riedlentes, Motorizuotas transporto priemones, pone prezidente, O pėstieji, Nepastebėta nė vieno, Aišku, pagalvojote ir apie tai, kad bėgliai gali eiti ir ne keliu, Taip, pone prezidente, jiems niekaip nepavyks prasmukti, be įprastų patrulių, kurie stebi pusę distancijos, skiriančios mus nuo dviejų artimiausių išvažiavimų, į vieną pusę ir į kitą, naudojame ir elektroninius daviklius, kurie gali pajusti ir

pelę, jei būsime juos nustatę aptikti mažus kūnus, Puiku, tikriausiai žinote, kas sakoma tokiais atvejais – tėvynė jus stebi, Taip, pone prezidente, suvokiame savo misijos svarbą, Manau, kad gavote instrukcijas tam atvejui, jei būtų masinio išvykimo mėginimų, Taip, pone prezidente, Kokios jos, Pirmiausia, liepti sustoti, Tai akivaizdu, Taip, pone prezidente, O jei nestotų, Jei nestotų, šauti į orą, O jei vis tiek nesustotų, Tuomet įsikiš mums paskirta policijos kuopa, O kaip veiks jinai, Pagal aplinkybes, pone prezidente, arba leis ašarines dujas, arba puls vandens patrankomis, šie veiksmai nėra kariuomenės kompetencija, Man regis, jūsų žodžiuose jaučiamas tam tikras kritiškas tonas, Mano nuomone, kariaujama ne taip, pone prezidente, Įdomus pastebėjimas, o jei tie žmonės neatsitrauks, Neįmanoma, kad neatsitrauktų, pone prezidente, ašarinių dujų ir stiprios vandens čiurkšlės niekas negali atlaikyti, Bet įsivaizduokite, kad gali, kokius nurodymus turite tokiam hipotetiškam atvejui, Šauti į kojas, Kodėl į kojas, Nenorime žudyti savo tėvynainių, Bet visko gali pasitaikyti, Taip, pone prezidente, visko gali pasitaikyti, Ar turite šeimą mieste, Taip, pone prezidente, Įsivaizduokite, kad priešakyje besiartinančios minios matote savo žmoną ir vaikus, Karininko šeima žino, kaip turi elgtis visose situacijose, Tikiuosi, kad taip, bet pasistenkite įsivaizduoti, Įsakymus reikia vykdyti, pone prezidente, Visus, Iki šiol garbingai vykdžiau visus man duotus, O rytoj, Tikiuosi, man neteks jums to sakyti, pone prezidente, Duok Dieve. Prezidentas žengė du žingsnius automobilio link ir staiga paklausė, Ar esate įsitikinęs, kad jūsų žmona nebalsavo tuščiu biuleteniu, Duočiau ranką nukirsti, pone prezidente, Ar tikrai, Tai toks posakis, noriu pasakyti, esu įsitikinęs, kad ji atliko savo kaip rinkėjos pareigą, Balsuodama, Taip, Bet tai neatsako į mano klausimą, Tikrai ne, pone prezidente, Tuomet atsakykite, Negaliu, pone prezidente, Kodėl, Nes įstatymas neleidžia, Ak. Prezidentas ilgai žiūrėjo į karininką,

paskui tarė, Iki pasimatymo, kapitone, juk jūs kapitonas, ar ne, Taip, pone prezidente, Labanakt, kapitone, galbūt dar pasimatysime, Labanakt, pone prezidente, Ar pastebėjote, aš neklausiau, ar jūs pats balsavote tuščiu biuleteniu, Taip, atkreipiau dėmesį, pone prezidente. Automobilis dideliu greičiu metėsi į priekį. Kapitonas pakėlė rankas prie veido. Kakta jam žliaugė prakaitas.

Šviesos ėmė gesti, kai miestą paliko paskutinis armijos sunkvežimis ir paskutinis policijos furgonas. Vienas po kito, tarsi atsisveikindami, išnyko dvidešimt septyni žvaigždės spinduliai, neaiškiam ištuštėjusių gatvių maršruto piešiniui palikdami tik menką viešą apšvietimą, kurio niekas nesusiprato grąžinti į kasnaktinę normą. Sužinosime, kiek gyvas šis miestas, kai tanki dangaus tamsuma pradės sklaidytis lėtame tamsaus mėlio, kurį gera rega jau išskirtų kylant nuo horizonto, potvynyje, tada matysime, ar šių pastatų aukštuose gyvenantys vyrai ir moterys išeina į darbą, ar pirmieji autobusai paima pirmuosius keleivius, ar metropoliteno vagonai greitai nudunda tuneliais, ar parduotuvės atidaro duris ir atitraukia žaliuzes, ar kioskus pasiekia laikraščiai. Šią ryto valandą prausdamiesi, rengdamiesi ir gerdami kasrytinę kavą su pienu žmonės girdi per radiją labai sujaudintu balsu pranešant, kad prezidentas, vyriausybė ir parlamentas šį ankstų rytą paliko miestą, kad mieste nėra policijos ir atsitraukė kariuomenė, tada įjungia televizorių, ten tokiu pat tonu pateikia jiems tą pačią naujieną, ir tiek vienas, tiek kitas, radijas ir televizija, mažais intervalais vis informuoja, kad lygiai septintą valandą bus transliuojamas svarbus valstybės vadovo pranešimas, kuriuo jis kreipsis į visą šalį, o ypač, kaip ir turėtų

būti, į užsispyrusius sostinės gyventojus. Kol kas kioskai dar neatidaryti, ir bergždžia leistis į lauką nusipirkti laikraščio, lygiai kaip neverta, nors kai kurie moderniškesnieji jau tai pabandė, tinkle, internete ieškoti tų numanomų prezidentinių burnojimų. Valdžios slapumas, nors, tiesa, kartais ir gali būti paliestas išdavystės maro, kaip dar prieš kelias valandas sutartiniu pastatų šviesų uždegimu buvo pademonstruota, visada pasiekia aukščiausią skrupulingumo lygį, kai reikalas liečia aukščiausius jos asmenis, kurie, kaip puikiai žinoma, nei iš šio, nei iš to ne tik pareikalauja greitų ir išsamių klystančiųjų pasiaiškinimų, bet ir kartais nukerta galvas. Iki septynių dar dešimt minučių, šiuo metu jau daugelis dabar dar delsiančių žmonių turėtų būti gatvėje pakeliui į darbą, bet diena dienai nelygu, yra taip, tarsi būtų dekretu įsakyta valstybės tarnautojams atleisti nepunktualumą, o didžioji dalis įstaigų, labiausiai tikėtina, taip ir liks uždarytos visą dieną, kad pažiūrėtų, kas iš to išeis. Atsargumas ir vištienos sultinys sveikajam dar niekada nepakenkė. Pasaulinė riaušių istorija parodė, kad, kai kalbama apie specifinį viešosios tvarkos pažeidimą arba jo grėsmę, geriausius protingumo pavyzdžius paprastai mums duoda prekybos ir gamybos įmonės, kurių durys išeina į gatvę, ir baikščią jų laikyseną mums privalu gerbti, nes tai tos profesinės veiklos šakos, kurios per vitrinų daužymus, antpuolius, plėšimus ir sabotažus turi daugiausia ką prarasti ir būtinai praranda. Be dviejų minučių septintą su gedulinga išraiška graudžiu balsu, kaip to reikalavo aplinkybės, televizijų ir radijo stočių diktoriai pagaliau pranešė, kad tautai kalbės valstybės vadovas. Tolesniu vaizdu, kinematografiškai įvadiniu, parodyta valstybinė vėliava, plazdanti silpnai, vangiai, tingiai, atrodanti taip, tarsi tuoj tuoj bejėgiškai nuslys nuo stiebo. Tikriausiai buvo diena be vėjo, kai ją fotografavo, pakomentavo kažkas vienuose iš tų namų. Toji simbolinė emblema, regis, atgijo sulig pirmaisiais nacionalinio himno akordais, lengvas vėjelis staiga už-

leido vietą gūsingam vėjui, koks pučia tik nuo plataus vandenyno ir po pergalingų mūšių, ir jei pūstelėtų dar kiek smarkiau, jei būtų dar kiek stipresnis, tai neabejotinai pamatytume pasirodant raitas valkirijas su didvyriais ant žirgų kryžiaus. Paskui pamažu tolumoje nykdamas himnas su savimi nusinešė ir vėliavą, arba vėliava nusinešė himną, tų veiksnių eilės tvarka neturi reikšmės, ir tada tautai pasirodė valstybės vadovas, sėdintis už rašomojo stalo, įdėmiai ir griežtai žiūrintis į telesuflerį. Dešinėje, lyg pagal komandą ramiai stovėjo vėliava, ne ana, o vidinė, apdairiai suklostyta į klostes. Prezidentas sunėrė pirštus, galbūt dėl to, kad paslėptų jų nevalingą trūkčiojimą, Nervinasi, tarė vyras, pakomentavęs vėjo nebuvimą, pažiūrėsime, kokiu veidu paaiškins begėdišką pokštą, kurį ką tik mums iškrėtė. Žmonės, laukiantys neišvengiamo valstybės vadovo gražbyliavimo, nė iš tolo negalėjo įsivaizduoti, kiek pastangų literatūriniams respublikos prezidento padėjėjams kainavo parengti šią kalbą, ne tiek pačią kalbą, kur tereikėjo paliesti kelias stilistinės liutnios stygas, bet kreipinį, kuriuo pagal normą ji turi prasidėti, šabloninius žodžius, kurie dažniausiai pradeda tokio pobūdžio iškilmingas kalbas. Iš tiesų, atsižvelgiant į keblią pranešimo medžiagą, būtų gana užgaulu sakyti Brangūs tėvynainiai arba Gerbiami bendrapiliečiai, arba paprasčiau ir tauriau, jei būtų metas atitinkamu tremolo paliesti tėvynės meilės registrą, Portugaaalės, Portugaaalai, šie žodžiai, skubame paaiškinti, pasirodo tik dėl visiškai nepagrįstos prielaidos, be kokio nors objektyvaus pagrindo, kad rimčiausių įvykių, kuriuos dėl savo aikščių smulkmeniškai aprašinėjome, veiksmo vieta galbūt galėtų būti minėtų portugalių ir portugalų šalis. Tai tik tam tikras iliustracinis pavyzdys, nieko daugiau, dėl ko, nors mūsų ketinimai ir buvo geri, skubame atsiprašyti, ypač todėl, kad kalbama apie tautą, visuotinai įžymią tuo, kad visada su pagirtina pilietine drausme ir religiniu pamaldumu atliko savo, kaip rinkėjos, pareigas.

Dabar grįžtant į tą būstą, kurį padarėme stebėjimo punktu, pridera pasakyti, kad, priešingai nei būtų natūralu tikėtis, niekas iš klausytojų, ar radijo, ar televizijos, nepastebėjo, kad iš prezidento lūpų neišėjo nė vienas iš tų įprastų kreipinių, nei šis, nei anas, nei dar kitas, galbūt kad dėl dygaus pirmųjų į eterį sviestų žodžių dramatizmo, Kalbu jums su iš skausmo plyštančia širdimi, literatūriniai vyriausybės vadovo patarėjai atkalbėjo nuo bet kokių mūsų jau minėtų formulinių žodžių kaip nereikalingų ir netinkamų. Iš tikrųjų, reikia pripažinti, kad būtų visiškai nepadoru pradėti meiliai sakant Gerbiami bendrapiliečiai arba Brangūs tėvynainiai, tarsi kalbantysis galėtų pranešti, jog nuo rytojaus penkiasdešimčia procentų sumažės benzino kaina, ir tuoj pat prieš baimės apimtos auditorijos akis mesti kruvinus, slidžius ir dar virpančius vidurius. Tai, ką respublikos prezidentas ruošėsi pranešti, sudie, sudie, iki pasimatymo, jau buvo visiems žinoma, bet suprantama, kad žmonės smalsauja pamatyti, kaip jis išsisuks iš keblios padėties. Štai toliau visa kalba, kuriai trūksta, aišku, dėl to, kad neįmanoma to žodžiais perteikti, tik balso virpėjimo, sielvartingo veido, protarpiais sublizgančios nesuturėtos ašaros, Kalbu jums su iš skausmo plyštančia širdimi, kalbu draskomas skausmo dėl nesuprantamo susvetimėjimo, kaip tėvas, paliktas vaikų, kuriuos taip mylėjo, sutrikę, apstulbę, ir jie, ir aš, kad tenka išgyventi tokius neįprastus įvykius, griaunančius aukščiausią šeimos harmoniją. Ir nesakykite, kad esą tai mes, kad aš pats, šalies vyriausybė, taip pat išrinktieji deputatai atsiskyrėme nuo tautos. Taip, šį ankstų rytą mes pasitraukėme į kitą miestą, kuris nuo šiol bus šalies sostinė, taip, buvusiai ir nustojusiai ja būti sostinei paskelbėme griežtą apsiausties būvį, kuris rimtai apsunkins pusiausvyrą tokio svarbaus ir dydžio, ir socialine prasme reikšmingo didmiesčio funkcionavimą, taip, jūs esate apgulti, apsupti, apriboti miesto perimetro viduje, negalite iš jo išeiti, jei tik bandysite, tučtuojau sulauksite ginkluoto atkirčio,

bet niekada negalėsite sakyti, jog kalti tie, kuriems liaudies valia, laisvai išreikšta eilinėse, taikiose ir teisėtose diskusijose, patikėjo tautos likimą, kad gintume ją nuo vidinių ir išorinių pavojų. Kalti esate jūs, taip, jūs, kurie gėdingai atmetėte nacionalinę santarvę ir patraukėte kreivu maišto, neklusnumo, labiausiai iškrypusio, kiek siekia visų tautų istorijos atmintis, ir velniško iššūkio teisėtai valstybės valdžiai keliu. Nesiskųskite mumis, pirma skųskitės savimi, ne tais, kurie irgi kalba mano vardu, turiu omenyje vyriausybę, kuri daug kartų jūsų prašė, ką aš sakau, meldė ir maldavo, kad atsisakytumėte savo kenksmingo užsispyrimo, kurio tikroji prasmė, nepaisant didžiulių valstybės valdžios pastangų ir pradėto tyrimo, deja, iki šiol lieka neįžvelgiama. Amžių amžiais buvote šalies galva ir nacijos pasididžiavimas, amžių amžiais nacionalinės krizės, kolektyvinės nelaimės valandomis mūsų tauta įprato kreipti žvilgsnį į šį miestelį, į šias kalvas, žinodama, kad iš ten ateis vaistas, paguodos žodis ir bus parodytas teisingas kelias į ateitį. Jūs išdavėte savo protėvių atmintį – štai žiauri tiesa, kuri amžinai kankins jūsų sąžinę, jie akmuo po akmens statė tėvynės altorių, o jūs nusprendėte jį sugriauti, tad tegu gėda krenta ant jūsų. Visa savo siela noriu tikėti, kad jūsų beprotybė bus laikina, kad ji ilgai netruks, noriu manyti, kad rytoj, meldžiu dangų, kad to rytojaus netektų pernelyg ilgai laukti, į jūsų širdis švelniai įsiskverbs atgaila ir jūs vėl susitaikysite su šalies visuomene, su įstatymu, grįšite prie savo šaknų, lyg sūnus palaidūnas į tėvo namus. Dabar esate miestas be įstatymo. Neturite čia vyriausybės, kuri jums nurodytų, ką turite ir ko neturite daryti, kaip turite ir kaip neturite elgtis, gatvės bus jūsų, priklauso jums, naudokitės jomis, kaip jums patinka, joks valdžios atstovas nepasirodys ir neužtvers jums kelio, neduos gero patarimo, bet taip pat, gerai įsidėmėkite, ką sakau, joks valdžios atstovas neateis apginti jūsų nuo vagių, smurtautojų ir žudikų, štai kokia bus jūsų laisvė, mėgaukitės ja. Galbūt puoselėjate iliuzijas ir

įsivaizduojate, kad atiduoti savo pačių žiniai ir savo laisviems kaprizams sugebėsite geriau organizuoti ir geriau ginti savo gyvybes, nei tai senoviškais metodais ir senoviškais įstatymais jūsų labui darėme mes. Jūs baisiai klystate. Greitai, greičiau, nei jūs galvojate, būsite priversti išsirinkti vadovus, kurie jus valdytų, jeigu jie patys žvėriškai neįsiverš iš neišvengiamo chaoso, į kurį pateksite, ir neprimes jums savo įstatymo. Tada suprasite tragišką saviapgaulės mastą. Galbūt mėginsite sukilti, kaip autoritarinių suvaržymų laikais, bet būsite lygiai taip žiauriai nuslopinti ir nebūsite kviečiami balsuoti, nes nebus rinkimų, ar galbūt ir bus, bet nebus jie laisvi, švarūs ir sąžiningi, kaip tie, kuriuos paniekinote, ir taip bus iki dienos, kai ginkluotosios pajėgos, kurios šiandien sykiu su manimi ir šalies vyriausybe nusprendė palikti jus pačių pasirinkto likimo valiai, turės sugrįžti ir išlaisvinti jus iš jūsų pačių pagimdytų pabaisų. Visos jūsų kančios pasirodys tuščios, bergždžias atrodys visas jūsų užsispyrimas, ir tada suprasite, nors bus jau per vėlu, kad teisės neatsiejamos nuo žodžių, kuriais buvo paskelbtos, ir nuo popieriaus skiautės, ant kurios surašytos, ar tai būtų konstitucija, įstatymas ar bet kokie nuostatai, suprasite, duok Dieve, įsitikinę, kad jų nepamatuotas, neapgalvotas taikymas sukrėstų ir tvirčiausią visuomenę, suprasite pagaliau, kad paprastas sveikas protas liepia, kad jas laikytume tik simboliu to, kas galėtų būti, bet niekuomet nebuvo tikrovė, ir niekuomet nebus. Balsuoti tuščiu biuleteniu – nepaneigiama teisė, niekas to jums neneigs, bet kaip vaikams draudžiame žaisti su ugnimi, taip ir tautas perspėjame, kad nesaugu prasidėti su dinamitu. Jau baigiu. Mano perspėjimų griežtumą laikykite ne grasinimu, bet prideginimo priemone užkrėstam politiniam pūliniui, kurį pagimdėte iš savo įsčių ir tame blogyje dabar skęstate. Vėl mane pamatysite ir išgirsite tada, kai būsite nusipelnę atleidimo, kurį, nepaisydami nieko, esame linkę jums suteikti, aš, jūsų prezidentas, vyriausybė, kurią išrinkote geresniais laikais, ir

sveikoji, švarioji mūsų tautos dalis, ta, kurios jūs šiuo metu nesate verti. Iki tos dienos sudie ir tesaugo jus Viešpats. Rimtas ir sielvartaujantis valstybės vadovo veidas išnyko, ir vietoj jo vėl atsirado pakeltoji vėliava. Vėjas ją blaškė iš ten į čia, iš čia į ten, tarsi kvailę, o himnas tuo metu kartojo karinguosius akordus ir kovinius tonus, sukurtus seniai praėjusiais neprilygstamos patriotinės egzaltacijos laikais, bet dabar, regis, tiesiog plerpiančius. Taip, ponai, šis vyras kalbėjo gerai, padarė išvadas vyriausiasis šeimos narys, ir reikia pripažinti, teisingai sako, vaikai neturi žaisti su ugnimi, nes yra patikrinta ir žinoma, kad paskui šlapinasi į lovą.

Iki šiol beveik tuščios gatvės, kuriose beveik visos parduotuvės buvo uždarytos, o beveik visi autobusai važinėjo tušti, per kelias minutes prisipildė žmonių. Likusieji namuose persisvėrė pro langus, kad pamatytų šį miestiečių samplūdį, šiuo žodžiu nenorima pasakyti, kad visi žmonės ėjo viena kryptimi, nes jie buvo kaip dvi upės, viena tekanti žemyn, kita aukštyn, ir vienoj pusėj esantys mojavo kitoj pusėj esantiems, tarsi mieste būtų šventė, municipalinės iškilmės, ten nebuvo matyti nei vagių, nei smurtautojų, nei žudikų, priešingai bloga linkinčiai pabėgusio prezidento prognozei. Kai kuriuose pastatų aukštuose, tai ten, tai šen, langai buvo uždaryti, su melancholiškai nuleistomis žaliuzėmis, kai tokios buvo, tarsi ten gyvenusias šeimas būtų palietęs skausmingas gedulas. Šiuose aukštuose šį ankstų rytą nebuvo uždegtos šviesos, daugių daugiausia jų gyventojai žvilgčiojo iš po užuolaidų prislėgta širdimi, ten gyveno labai tvirtų politinių įsitikinimų žmonės, asmenys, tiek per pirmus, tiek per antrus rinkimus balsavę už tas partijas, už kurias balsuoja visą savo gyvenimą, už dešinės partiją ir centro partiją, tad dabar jie neturėjo jokios priežasties švęsti, o kaip tik priešingai, bijojo, kad nemokšiška minia, kuri dainavo ir šaukė gatvėse, įsisiautės ir ims pulti, išlauš šventąsias namų duris, išdergs šeimos relikvijas, išplėš brangenybes. Tegu dainuoja, tegu,

greitai apsiverks, drąsino jie vienas kitą. Kai dėl kairės partijos balsuotojų, šie neplojo iš langų todėl, kad išėjo į gatves, tai matyti kad ir šioje vietoje, kurioje esame dabar, iš tos vėliavos, kuri protarpiais, tarsi užčiuopdama pulsą, iškyla virš audringos galvų upės. Niekas nėjo dirbti. Laikraščiai kioskuose išsibaigė, visuose pirmajame puslapyje buvo prezidento kalba ir nuotrauka, kurioje prezidentas nufotografuotas ją skaitantis, tikriausiai, sprendžiant iš skausmingos veido išraiškos, akimirką, kai pasakė, kad kalba iš skausmo plyštančia širdimi. Nedaug buvo tokių, kurie gaišo laiką skaitydami tai, ką jau žinojo, beveik visiems labiausiai knietėjo sužinoti, ką mano laikraščių redaktoriai, apžvalgininkai, komentatoriai, taip pat perskaityti kokį nors šviežią interviu. Pirmojo puslapio antraštės traukė smalsuolių dėmesį didžiuliu, milžinišku šriftu, kitos, vidiniuose puslapiuose, buvo normalaus dydžio, bet visos, regis, gimė toje pačioje antraščių sintezės genijaus galvoje, visos buvo tokios, kad be jokių sąžinės priekaištų toliau naujienos buvo galima ir neskaityti. Buvo sentimentalių, kaip **Sostinė pabudo našlaite**, ironiškų, **Kaštonas sprogo provokatorių burnoje** arba **Balsavimas tuščiu biuleteniu jiems apkarto**, pedagogiškų, kaip **Valstybė duoda pamoką sukilusiai sostinei**, kerštingų, kaip **Atėjo metas suvesti sąskaitas**, pranašiškų, kaip **Nuo šiol viskas bus kitaip** arba **Nuo šiol niekas nebus taip pat**, aliarmuojančių, kaip **Tykanti anarchija** arba **Įtartini persigrupavimai pasienyje**, retoriškų, kaip **Istorinė kalba istorinę akimirką**, palaižūniškų, kaip **Prezidento orumas meta iššūkį sostinės neatsakingumui**, karingų, kaip **Kariuomenė apsupa miestą**, objektyvių, kaip **Valdžios organų atsitraukimas įvyko be incidentų**, radikalių, kaip **Visą valdžią turi prisiimti municipalinė taryba**, taktinių, kaip **Sprendimas pagal municipalinę tradiciją**. Nuostabioji žvaigždė, ta su dvidešimt septyniais spinduliais, minėta retai ir tai bet kaip įpinta į naujienų vidurį, nepagerbta nė antrašte, kad ir ironiška, pa-

vyzdžiui, **O dar skundžiamasi, kad elektra brangi**. Kai kurie redakciniai straipsniai, nors ir pritardami vyriausybės elgesiui, **Tegu jie niekad nenuleidžia rankų**, ragino vienas jų, išdrįso išreikšti kai kurias abejones, ar protingas gyventojams taikomas draudimas išeiti iš miesto, Vėl nieko naujo, teisieji mokės už nusidėjėlius, dorieji už piktadarius, ir šį kartą oriems piliečiams, tobulai skrupulingai atlikusiems savo, kaip rinkėjų, pareigą ir balsavusiems už kurią nors iš teisėtai įregistruotų partijų, kurios atstovauja visuomenės sutartinai pripažįstamoms politinėms ir ideologinėms pažiūroms, dabar suvaržyta judėjimo laisvė dėl keistos ramybės drumstėjų daugumos kaltės, tų, kurių, kai kieno nuomone, vienintelis apibūdinimas – jie nežino, ko nori, nors iš tiesų, mūsų supratimu, žino puikiai ir ruošiasi galutinai paimti valdžią. Kiti redakciniai straipsniai ėjo dar toliau, reikalavo tiesiog kuo greičiau panaikinti balsavimo slaptumą ir ateity, kai padėtis normalizuosis, kaip gražiuoju ar piktuoju vis tiek kada nors turės įvykti, siūlė įvesti rinkėjo knygelę, kurioje rinkimų komisijos pirmininkas, įsitikinęs, kad prieš biuletenį įmetant į urną aiškiai pasirinktas vienas ar kitas kandidatas, pažymėtų visiems juridiniams atvejams, tiek oficialių, tiek privačių asmenų žiniai, kad šis rinkėjas balsavo už tokią ir tokią partiją, Ir paliudijęs, kad tai tiesa, duodamas garbės žodį pasirašau. Jei tokia knygelė jau būtų, jei įstatymų leidėjas, suvokiantis galimybę iškreiptai naudotis balsavimo teise, būtų žengęs šį žingsnį, papunkčiui išdėstydamas visiškai skaidrios demokratijos veikimo pagrindą ir formą, visi, balsavę už dešinės ar centro partiją, dabar dėtųsi lagaminus ir skubėtų emigruoti į savo tikrąją tėvynę, kuri visada pasiruošusi išskėstomis rankomis priimti tuos, kuriuos lengviausiai gali prispausti. Automobilių ir autobusų, furgonų ir pervežimo sunkvežimių vilkstinės, vežančios iškeltas partijų vėliavas ir signalizuojančios į taktą, ka pė, cė pė, neilgai trukus pasektų vyriausybės pavyzdžiu – tiesiai prie sienos karinių postų,

berniukai ir mergaitės per langus iškištų užpakalius, o suaugusieji šauktų maišto pėstininkams, Geriau pasisaugokite, niekingi išdavikai, Kai grįšime, gausite į kaulus, šūdini banditai, Jūs tikri šliundros vaikai, arba kaip didžiausią įžeidimą demokratiniu žargonu rėktų, Nelegalai, nelegalai, nelegalai, nors tai ir nebūtų tiesa, nes visi tie, prieš kuriuos šauktų, irgi turėtų namie arba kišenėje savo rinkėjo knygelę, kur gėdingai, tarsi įkaitinta geležimi būtų įrašyta ir užantspauduota, Balsavau tuščiu biuleteniu. Sunkias ligas gali išgydyti tik stiprūs vaistai, angeliškai užbaigė redakcinio straipsnio autorius.

Šventė truko neilgai. Žinoma, į darbą niekas nėjo, bet padėties rimtumo suvokimas netruko sumažinti džiaugsmą, net buvo tokių, kurie savęs klausė, Ko čia džiaugtis, jei mus čia uždarė, kaip maro nešiotojus karantine, kariuomenė stovi su ginklais, paruoštais šauti į mėginančius išeiti iš miesto, malonėkite pasakyti nors kokią džiaugsmo priežastį. O kiti sakė, Turime organizuotis, bet nežinojo, nei kaip tai padaryti, nei su kuo, nei kam. Kai kurie siūlė siųsti grupę kalbėti su municipalinių rūmų pirmininku, pasiūlyti ištikimą bendradarbiavimą, paaiškinti, kad balsavę tuščiu biuleteniu neketino nuversti sistemos ir paimti valdžios, tuo labiau kad nežinojo, ką paskui su ja daryti, kad balsavo taip, kaip balsavo, todėl, kad buvo nusivylę ir nerado kito būdo parodyti, koks didelis tas nusivylimas, kad būtų galėję sukelti revoliuciją, bet neabejotinai žūtų daug žmonių, o šito jie nenorėjo, kad visą gyvenimą kantriai nešė savo balsus prie urnų ir štai jums kokie rezultatai, Tai tikrai ne demokratija, pone rūmų pirmininke. Buvo manančių, kad reikia geriau apmąstyti faktus, kad verčiau palikti municipaliniams rūmams atsakomybę pasakyti pirmą žodį, jei pasirodysime ten su visais šiais paaiškinimais ir visomis šiomis idėjomis, jie galvos, kad už viso šito stovi politinė organizacija ir trauko už virvučių, o mes vieninteliai žinome, kad taip nėra, reikia atminti, kad jų

padėtis irgi nelengva, jei vyriausybė jiems paliko karštą bulvę rankose, mums nedera dar labiau jos kaitinti, vienas laikraštis rašė, kad municipalitetas turi prisiimti visą valdžią – kokią valdžią, kokiomis priemonėmis, policija juk pasitraukė, net nėra kam reguliuoti eismo, juk mes nesitikim, kad deputatai išeis į gatvę ir atliks darbą už tuos, kuriems anksčiau įsakinėjo, jau kalbama, kad municipalinių šiukšlių surinkimo tarnybų darbuotojai ims streikuoti, ir tai panašu į tiesą, nebūtų nieko keisto, jei taip įvyktų, aišku, kad tai būtų tik provokacija, ar tai būtų paties municipaliteto iniciatyva, ar, labiau tikėtina, vyriausybės įsakymu, jie bandys apkartinti mums gyvenimą tūkstančiu būdų, turime būti viskam pasiruošę, įskaitant arba ypač tai, kas dabar mums atrodo neįmanoma, bet dabar jų rankose kortų kaladė, taip pat ir kortos rankovėje. Kiti, patys didžiausi pesimistai, nujaučiantys blogį, manė, kad padėtis be išeities, kad jie pasmerkti žlugti, kad bus kaip įprastai, kiekvienas už save, o po manęs nors ir maras, moralinis žmonių giminės netobulumas, ne vieną kartą esame apie tai kalbėję, ne šiandien atsirado ir ne vakar, tai istoriška, nuo neatmenamų laikų, dabar atrodys, kad esame solidarūs vieni su kitais, bet rytoj pradėsime ginčus, kitas žingsnis bus atviras karas, nesantaika, konfrontacija, o jie ten, išorėje, mėgaujasi nuo balkono ir lažinasi dėl laiko, kiek sugebėsime priešintis, taip, pone, pasipriešinimas mūsų gražus, taip, pone, bet pralaimėjimas neabejotinas ir garantuotas, iš tiesų, būkime protingi, kam ateitų į galvą, kad tokiai akcijai pavyktų pasistūmėti į priekį, žmonės, masiškai balsavę tuščiais biuleteniais niekam to neliepus, yra tik bepročiai, kol kas vyriausybė vis dar sutrikusi ir bando atgauti kvapą, bet pirmą pergalę jau pasiekė, atsuko mums nugaras ir pasiuntė mus šikti, ko, jų nuomone, mes ir nusipelnome, be to, reikia atsižvelgti ir į tarptautinį spaudimą, galiu lažintis, kad šiuo metu vyriausybės ir partijos visame pasaulyje apie nieką kitą negalvoja, jos nekvailos, puikiai suvokia, kad tai gali tapti

padegamąja virvele, čia ugnis įsimeta ir sprogs ten priekyje, šiaip ar taip, kadangi jiems esame šūdas, tai eikime iki galo, petys petin, ir šio šūdo, kuriuo esame, uždribs ir ant jų.

Kitą dieną pasitvirtino gandas, miesto švaros sunkvežimiai neišvažiavo į gatvę, šiukšlių surinkėjai paskelbė visuotinį streiką ir viešai paskelbė didesnio atlyginimo reikalavimus, kuriuos municipaliteto ruporas tuoj pat paskubėjo užprotestuoti, kaip visiškai nepriimtinus, ir tuo labiau šiuo metu, sakė, kai mūsų miestas grumiasi su precedento neturinčia krize, iš kurios išeitis didžiai problemiška. Ta pačia panikavimo dvasia pasisakė laikraštis, nuo pat įkūrimo specializavęsis kaip vyriausybės strategijų ir taktikų skleidėjas, kad ir kokios būtų tos vyriausybės partinės spalvos, centro, dešinės ar tarpinių atspalvių, paskelbdamas redakcinį straipsnį, pasirašytą vyriausiojo redaktoriaus, kuriame kaip labai tikėtina pripažino, kad sostinės gyventojų maištas baigsis kraujo jūra, jei šie, kaip viskas, regis, rodė, neatsisakys savo užsispyrimo. Niekas nedrįstų paneigti, sakoma straipsnyje, kad vyriausybės kantrybė begalinė, bet negalima iš jos tikėtis dar daugiau, nes kitaip dingtų, ir galbūt visiems laikams, ta harmoninga valdžios–paklusnumo dvinarystė, kurios šviesoje klestėjo laimingiausios žmonių visuomenės ir be kurios, kaip gausiai parodė istorija, nė viena iš jų nebūtų buvusi įmanoma. Šis redakcinis straipsnis buvo perskaitytas, radijas pakartojo pagrindines ištraukas, televizija paėmė iš redaktoriaus interviu, ir kaip tik tuo metu, t. y. lygiai vidurdienį, iš visų miesto namų išėjo moterys, ginkluotos šluotomis, kibirais ir semtuvėliais, ir netarusios nė žodžio ėmė šluoti šaligatvį ir gatvę prie pastato, kur gyveno, nuo durų iki gatvės vidurio, kur susitikdavo su kitomis moterimis, kurios darbavosi iš kitos pusės, su tais pačiais tikslais ir tokiais pat įrankiais. Žodynuose teigiama, kad šaligatvis – pagatvio takelis vaikščioti, ir tai neabejotina, bet taip pat sako, bent kai kas, kad šluoti savo šaligatvį reiškia nusimesti

nuo savęs kokią nors atsakomybę arba kaltę. Didžiai klystate, ponai išsiblaškėliai filologai ir leksikologai, šluoti savo šaligatvį reiškia kaip tik tai, ką dabar ir daro šios sostinės moterys, ką praeityje kaimuose darė ir jų motinos bei senelės, ir tai jos darė, kaip daro ir šios, ne todėl, kad nusimestų atsakomybę, bet kad ją prisiimtų. Galbūt dėl tos pačios priežasties trečią dieną į gatvę išėjo šlavėjai. Nedėvėjo uniformų, buvo apsirengę civiliniais drabužiais. Sakė, kad streikuoja uniformos, o jie – ne.

Vidaus reikalų ministrui, streiko idėjos autoriui, labai nepatiko, kad šiukšlių surinkimo tarnybų darbuotojai spontaniškai grįžo į darbą, toks elgesys, jo, kaip ministro, supratimu, rodo ne tik solidarumą su tomis nuostabiomis moterimis, kurios savo gatvės švarą padarė savo garbės klausimu, faktas, kurio nedvejotų pripažinti nė vienas nešališkas stebėtojas, bet ir pasiekė kriminalinio sąmokslo ribą. Vos gavęs šią blogą žinią, telefonu municipalinių rūmų pirmininkui nurodė, kad atsakingus už įsakymų nevykdymą tuoj pat būtina priversti paklusti, o tai, išvertus į aiškius žodžius, reiškė atnaujinti streiką, o jei ir toliau kas nepaklustų, tiems grėstų greiti disciplinariniai teismai su visomis baudžiamosiomis pasekmėmis, numatytomis įstatymais ir reglamentais, nuo atlyginimo sustabdymo ir nušalinimo nuo pareigų iki staigaus ir griežto atleidimo iš darbo. Municipaliteto pirmininkas atsakė, kad iš tolo viskas visada atrodo paprasčiau, bet tiems, kas yra vietoje, tiems, kam tenka spręsti sunkius reikalus, šiems reikia pirma nuodugniai viską išsiaiškinti ir tik tada pereiti prie sprendimų, Pavyzdžiui, pone ministre, įsivaizduokite, kad aš duodu šį įsakymą vyrams, Nėra čia ko man įsivaizduoti, liepiu jums jį vykdyti, Taip, pone ministre, sutinku, bet tada leiskite man įsivaizduoti, taigi įsivaizduoju, kad

daviau įsakymą grįžti į streiką, o jie mane po velnių pasiunčia, ką darytų ministras, jei susidurtų su tokiu atveju, kaip priverstumėte vykdyti, jei būtumėte mano vietoje, Pirmiausia manęs niekas nepasiųstų po velnių, antra, nesu ir niekada nebūsiu jūsų vietoje, esu ministras, o ne municipaliteto pirmininkas, o kad jau įklimpau į tą balą, pastebiu, kad iš municipaliteto pirmininko tikėčiausi ne tik oficialaus ir institucinio bendradarbiavimo, kuris privalomas įstatymu ir kurį man, žinoma, esate skolingas, bet ir partinės dvasios, kurios šiuo atveju absoliučiai nėra, Mano oficialiu ir instituciniu bendradarbiavimu, ponas ministre, visada galite pasikliauti, žinau savo pareigas, bet kai dėl partinės dvasios, geriau apie ją nekalbėti, pažiūrėsime, kas iš jos liks, kai ši krizė baigsis, Jūs bėgate nuo problemos, pone municipaliteto pirmininke, Nebėgu, ne, pone, pone ministre, reikia, kad man pasakytumėte, kaip priversti darbuotojus grįžti į streiką, Tai jūsų, o ne mano reikalas, Dabar nuo problemos nori pabėgti mano brangusis partijos kolega, Per visą savo politinį gyvenimą niekad nebėgau nuo problemos, Norite pabėgti nuo šios, norite pabėgti nuo akivaizdaus fakto, kad neturiu jokių priemonių, kad priverščiau vykdyti jūsų įsakymą, nebent pageidaujate, kad iškviesčiau policiją, bet tokiu atveju primenu, kad policijos čia jau nėra, išvyko iš miesto sykiu su kariuomene, abi jas išsivedė vyriausybė, be to, sutikime, būtų labai nenormalu naudoti policiją tam, kad geruoju ar bloguoju, ir veikiau bloguoju negu geruoju, įtikintume darbuotojus imtis streiko, kai ji visada buvo naudojama jam nutraukti, infiltracijomis ir kitais, ne tokiais subtiliais būdais, Esu nustebintas, dešinės partijos narys taip nekalba, Pone ministre, už kelių valandų, atėjus nakčiai, turėsiu sakyti, kad yra naktis, tik kvailys arba aklasis galėtų tvirtinti, kad yra diena, Ką tai turi bendra su streiko klausimu, Ar to norime, ar ne, pone ministre, yra naktis, tamsi naktis, suvokiame, kad vyksta kai kas, kas toli pranoksta mūsų supratimą, viršija mūsų varganą patirtį, bet

elgiamės taip, tarsi viskas būtų labai paprasta ir kasdieniška, tarytum reikėtų duoną užmaišyti kepimui, bet taip nėra, Turėsiu labai rimtai pagalvoti, ar neturiu jūsų paprašyti atsistatydinti, Jei taip padarysite, nuimsite nuo pečių naštą, iš anksto priimkite kuo nuoširdžiausią mano padėką. Vidaus reikalų ministras ne iš karto atsakė, padelsė kelias sekundes, kad atgautų ramybę, paskui paklausė, O ką manote, kad turime daryti, Nieko, Malonėkite, brangusis, negalite prašyti vyriausybės, kad nieko nedarytų tokioje situacijoje kaip ši, Leiskite man pasakyti, kad tokioje situacijoje kaip ši vyriausybė nevaldo, tik atrodo valdanti, Negaliu sutikti su jumis, kai ką esame padarę nuo tada, kai šitai prasidėjo, Taip, esame kaip žuvis, pririšta prie kabliuko, judame, judiname valą, tampomės, bet neįstengiame suprasti, kad paprastas išlenktos vielos gabalas galėjo mus sugauti ir suvaržyti laisvę, galbūt mums pavyks ištrūkti, nesakau, kad ne, bet rizikuojame, kad kabliukas sudraskys skrandį, Jaučiuosi tikrai sutrikęs, Galima padaryti tik viena, Ką gi, ar ką tik man nesakėte, kad neverta ko nors daryti, Melstis, kad ministro pirmininko pasirinkta taktika duotų rezultatą, Kokia taktika, Palikti juos virti ant lėtos ugnies, tarė jis, bet net tada labai bijau, kad tai atsisuks prieš mus, Kodėl, Nes tai jie valdys ugnies stiprumą, Tai sėdėkime sudėję rankas, Kalbėkime rimtai, pone ministre, ar vyriausybė bus nusiteikusi baigti apsiausties būvio farsą, pasiųsti kariuomenę ir aviaciją, paimti miestą geležimi ir ugnimi, siekiant įbauginti, sužeisti ir užmušti dešimt ar dvidešimt tūkstančių žmonių, o paskui tris ar keturis tūkstančius uždaryti į kalėjimą, apkaltinus juos nežinia kokiu nusikaltimu, nes jokio nusikaltimo ir nėra, Bet pas mus juk nevyksta pilietinis karas, tiesiog norime atvesti žmones į protą, parodyti jiems apgaulę, į kurią pateko patys arba juos kas įklampino, štai ką reikia pasiekti – priversti juos suprasti, kad, leidus laisvai balsuoti tuščiu biuleteniu, demokratinė sistema nebeveiktų, Neatrodo, kad būtumėt pasiekę puikių

rezultatų, Tam reikia laiko, bet galiausiai žmonės pamatys šviesą, Nežinojau, kad turite mistinių polinkių, pone ministre, Brangusis, kai situacija komplikuojasi, kai ji tampa beviltiška, griebiamės visko, net esu įsitikinęs, kad kai kurie mano kolegos iš vyriausybės, jei tai kuo nors padėtų, būtų nieko prieš eiti į piligriminį žygį, su žvake rankoje, ir šventykloje duoti įžadus, Jau kad apie tai kalbate, yra čia kelios kitos rūšies šventovės, kur man patiktų, kad vidaus reikalų ministras atneštų žvakelę, Paaiškinkite, Pasakykite, prašau, laikraščiams ir televizijos bei radijo žmonėms, kad nebepiltų žibalo į ugnį, jei mums pritrūks jautrumo ir proto, rizikuojame, kad visa tai išlėks į orą, tikriausiai skaitėte, kad vyriausybinio laikraščio redaktorius šiandien padarė kvailystę – pripažino galimybę, kad visa tai baigsis kraujo jūra, Laikraštis nėra vyriausybinis, Jei leisite man pasakyti, pone ministre, norėčiau kito jūsų komentaro, Tas žmogėnas perlenkė lazdą, nuėjo už ribų, taip visada nutinka, kai norima daugiau pasitarnauti, negu buvo pavesta, Pone ministre, Sakykite, Ką pagaliau daryti su municipalinės švaros tarnybos darbuotojais, Leiskite jiems dirbti, taip municipalitetas gerai atrodys gyventojų akyse, o tai mums gali būti naudinga ateityje, be to, reikia pripažinti, kad streikas buvo tik vienas iš strategijos elementų, ir tikrai ne svarbiausias, Nebūtų gerai miestui, nei dabar, nei ateityje, kad municipalitetas būtų naudojamas kaip ginklas prieš miestiečius, Municipalitetas negali likti tokios situacijos kaip ši nuošalyje, jis yra šioje valstybėje, o ne kitoje, Neprašau, kad mus paliktumėte nuošaly, tik prašau, kad vyriausybė nekliudytų man vykdyti mano pareigų, kad jokiu būdu publikai nesusidarytų įspūdis, kad municipalitetas tėra dar vienas jos represinės politikos įrankis, atleiskite už žodį, pirmiausia todėl, kad tai nėra tiesa, antra, kad taip niekada nebus, Bijau, kad nesuprantu arba suprantu pernelyg gerai, Pone ministre, kada nors, nežinau kada, miestas vėl taps šalies sostine, Gali būti, nėra aišku, priklauso nuo to, kaip toli

sieks maištas, Kad ir kaip būtų, reikia, kad šis municipalitetas, su manimi šiame poste ar su bet kokiu kitu pirmininku, niekad nebūtų laikomas kruvinų represijų vykdytoju ar bendraautoriu, net ir netiesioginiu, o tokį įsakymą davusi vyriausybė turės susitaikyti su pasekmėmis, bet šis municipalitetas yra miesto, o ne miestas yra municipaliteto, tikiuosi, kad kalbėjau pakankamai aiškiai, pone ministre, Taip aiškiai, kad užduosiu klausimą, Jūsų paslaugoms, pone ministre, Ar balsavote tuščiu biuleteniu, Prašau pakartokite, gerai neišgirdau, Klausiu, ar balsavote tuščiu biuleteniu, klausiu, ar jūsų biuletenis, kurį įmetėte į urną, buvo tuščias, Niekad nežinai, pone ministre, niekad nežinai, Kai visa tai baigsis, tikiuosi, turėsime su jumis ilgą pokalbį, Esu jūsų žinioje, pone ministre, Labanakt, Labanakt. Norėčiau patampyti jus už ausies, Aš jau ne to amžiaus, pone ministre, Jei kada tapsite vidaus reikalų ministru, sužinosite, kad ausų tampymui ir kitoms bausmės priemonėms niekad nėra amžiaus limito, Teneišgirsta jūsų velnias, pone ministre, Velnias turi tokią gerą klausą, kad nebūtina jam ką nors sakyti garsiai, Tuomet tepadeda mums Dievas, Neverta prašyti, jis kurčias nuo gimimo.

Taip baigėsi daug ką paaiškinantis ir kibirkščiuojantis pokalbis tarp vidaus reikalų ministro ir municipaliteto pirmininko, ir vienas, ir kitas išdėstė savo požiūrį, argumentus ir nuomonę, ir tai tikriausiai visiškai suklaidino skaitytoją, jau abejojantį, kad abu pašnekovai tikrai, kaip anksčiau manė, priklauso dešinės partijai, tai pačiai, kuri, turėdama valdžią, ruošiasi praktikuoti purviną represijų politiką, tiek kolektyviniu lygmeniu, pagrindiniam miestui patiriant pačios šalies vyriausybės įsakyto apsiausties būvio gėdą, tiek ir individualiu lygmeniu – sunkūs tardymai, melo detektoriai, grasinimai ir, ką čia žinai, baisiausi kankinimai, nors tiesos dėlei reikėtų pasakyti, kad jei taip ir buvo, negalime paliudyti, nedalyvavome, kas gerai pagalvojus neką tereiškia, nes nedalyvavome ir

tuomet, kai raudonoji jūra buvo pereita sausomis kojomis, o visi prisiekinėja, kad taip buvo. Kai dėl vidaus reikalų ministro, skaitytojas tikriausiai jau pastebėjo, kad nesutramdomo kario šarvuose, su kuriais slaptose varžybose su gynybos ministru stengiasi rodytis, yra plonas plyšys, arba, kitaip sakant, skylė, kurioje telpa pirštas. Jei taip nebūtų ir jei nebūtume liudytojai, kaip vienas po kito žlunga jo planai, kaip greitai ir lengvai atšimpa jo kalavijo ašmenys, kaip kad ką tik matėme šiame dialoge, kurį pradėjo kaip liūtas, o baigė kaip kuinas, nors galėtume ir dar blogiau pasakyt, pavyzdžiui, atkreipkite dėmesį į pagarbos stoką, parodytą teigiant, kad Dievas kurčias nuo gimimo. Kai dėl municipaliteto pirmininko, tai, kaip sakė vidaus reikalų ministras, mums džiugu girdėti, kad jis išvydo šviesą, ne tą, kurią minėtas ministras nori, kad matytų sostinės balsuotojai, bet tą, kurią minėti balsuotojai tuščiais biuleteniais tikisi kada nors nors pamatysiant. Šiais laikais šiame pasaulyje, kuriame mes apčiuopomis einame vis suklupdami, atsitinka taip, kad pasukę už kampo susiduriame su vyrais ir moterimis, subrendusiais ir klestinčiais, kurie aštuoniolikos metų buvo ne tik linksmi stilingi pirmieji žiedai, bet ir, o gal ypač, drąsūs revoliucionieriai, pasiryžę sugriauti šalies sistemą ir jos vietoje pagaliau sukurti brolybės rojų, dabar su tokiu pačiu tvirtumu laikosi įsikibę savo įsitikinimų ir įpročių, kurie išbandę – raumenims sušildyti ir pramankštinti – kurią nors iš daugelio santūraus konservatizmo atšakų, galiausiai persiima begėdiškiausiu ir reakcingiausiu egoizmu. O kalbant ne taip ceremoningai, šie vyrai ir šios moterys, žiūrėdami į savo gyvenimo veidrodį, kasdien spjauna į veidą tam, kas buvo, seilėmis to, kuo dabar yra. Kad dešinės partijos politikui, vyrui tarp keturiasdešimties ir penkiasdešimties, visą gyvenimą praleidusiam po tradicijos skėčiu, gaivinamam kondicionuoto akcijų biržos dvelksmo ir supamam lengvo rinkų vėjelio, apsireiškė, arba tiesiog paaiškėjo, gilioji jam

pavesto administruoti miesto romaus maišto prasmė, tikrai yra paminėjimo vertas dalykas ir nusipelno visokeriopos padėkos, taip mažai mes esame pratę prie tokių ypatingų reiškinių.

Tikriausiai ypač reiklių skaitytojų ir klausytojų neliko nepastebėta, kiek mažai dėmesio, o gal ir visai jokio, šios istorijos pasakotojas skiria aplinkai, kur vyksta aprašytasis veiksmas, nors ir gana lėtas. Išskyrus pirmąjį skyrių, kur dar galima pastebėti keliais potėpiais apgalvotai nupieštą rinkimų apylinkę, nors, tiesa, apsiribota tik durimis, langais ir stalais, dar ten buvo poligrafas, arba mašina melagiams gaudyti, o visa kita, ko yra tikrai nemažai, palikta taip, tarsi pasakojimo personažai gyventų nematerialiame pasaulyje, visiškai nekreipdami dėmesio į vietų, kuriuose jie būna, komfortą ar diskomfortą, ir būtų užsiėmę vien kalbomis. Salė, kur šalies vyriausybė ne vieną kartą, o kartais ir dalyvaujant valstybės vadovui, buvo susirinkusi aptarti padėties ir imtis aistrų nuraminimui ir gatvių nuramdymui reikalingų priemonių, neabejotinai turi didelį stalą, aplink kurį ministrai sėdi patogiuose minkštuose krėsluose, ir neįmanoma, kad ant jo nebūtų mineralinio vandens grafinų ir stiklinių, įvairių spalvų pieštukų ir šratinukų, žymeklių, įstatymų projektų, įstatymų sąvadų, bloknotų, mikrofonų, telefonų – įprastų šio kalibro vietų reikmenų. Tikriausiai nuo lubų kabojo sietynai, ant sienų – šviestuvai, buvo apmuštos durys ir langai buvo su užuolaidomis, kilimai ant grindų, paveikslai ant sienų ir kokie nors senoviniai ar šiuolaikiniai apmušalai, būtinai valstybės vadovo portretas, respublikos biustas, tėvynės vėliava. Apie nė vieną tų dalykų nekalbėta, apie nė vieną iš jų nebus kalbama ateityje. Netgi čia, labai kukliame, nors ir erdviame municipaliteto pirmininko kabinete su balkonu, išeinančiu į aikštę ir dideliu miesto vaizdu iš paukščio skrydžio per didžiąją sieną, nepritrūktų daiktų, kurių išsamus aprašymas galėtų užpildyti puslapį ar du, sykiu leistų, pasinaudojant dosnia pauze, giliai įkvėpti prieš pažvelgiant į akis ne-

laimėms, kurios čia jau ateina. Mums daug svarbiau atrodo stebėti nerimo raukšles, vagojančias pirmininko kaktą, galbūt jis mano, kad pasakė per daug ir vidaus reikalų ministrui sudarė įspūdį, o gal net įtikino, kad perėjo į priešo gretas, ir kad šiuo neatsargumu susigadino, galbūt nepataisomai, savo politinę karjerą partijoje ir už jos ribų. Kita galimybė, visiškai pasakiška ir neįsivaizduojama, būtų, kad jo argumentai vidaus reikalų ministrą pastūmėjo gera linkme ir paskatino jį persvarstyti nuo pradžios iki galo visas strategijas ir taktikas, su kuriomis vyriausybė mano pabaigti maištą. Matome jį purtant galvą, užtikrintas ženklas, kad greitai ištyręs šią hipotezę atmetė ją kaip kvailai naivią ir pavojingai nerealistišką. Pakilo iš krėslo, kur buvo likęs sėdėti po pokalbio su ministru, ir priėjo prie lango. Neatidarė jo, tik šiek tiek atitraukė užuolaidą ir pažvelgė į lauką. Aikštė atrodo kaip įprastai, einantys žmonės, ant suolo vieno medžio pavėsyje sėdinti trijulė, kavinių terasos su savo klientais, gėlių pardavėjos, moteris, vedžiojanti šunį, laikraščių kioskai, autobusai, automobiliai – peizažas kaip visada. Išeisiu į lauką, nusprendė. Sugrįžo prie stalo ir paskambino kanceliarijos viršininkui, Man reikia apsukti ratą mieste, tarė, perduokite tai deputatams, esantiems pastate, bet tik tuo atveju, jei manęs teirautųsi, visa kita palieku jūsų rankose, Pasakysiu jūsų vairuotojui, kad mašiną pastatytų prie durų, Būkite malonus, bet jau dabar perspėkite jį, kad man jo nereikės, vairuosiu pats, Ar dar grįšite šiandien į rūmus, Tikiuosi, kad taip, perspėsiu jus, jei persigalvosiu, Labai gerai, Kaip dabar miestas, Jokių ženklų, kad būtų kas nors labai rimto, į rūmus neatėjo blogesnių nei įprasta naujienų, eismo įvykiai, vienas kitas kamštis, nedidelis gaisras be pasekmių, nesėkmingas bandymas apiplėšti banko skyrių, Kaip jie susitvarkė, dabar juk esame be policijos, Užpuolikas buvo nevykėlis, mėgėjas, jo pistoletas, nors ir tikras, buvo neužtaisytas, Kur jį nuvedė, Jį nuginklavę žmonės atidavė jį į gaisrinę, Kodėl, juk ten

nėra tam skirtų patalpų, kad būtų galima laikyti kokį nors sulaikytąjį, Reikėjo kur nors jį padėti, Ir kas buvo paskui, Man pasakojo, kad ugniagesiai jam valandą dalijo patarimus, o paskui paleido į laisvę, Nieko kito jie ir negalėjo padaryti, Taip, pone pirmininke, iš tikrųjų nieko kito jie ir negalėjo padaryti, Pasakykit mano sekretorei, kad mane perspėtų, kai automobilis bus prie durų. Taip, pone. Municipaliteto pirmininkas laukdamas vėl atsilošė krėsle, kaktą dar kartą išvagojo raukšlės. Priešingai nei buvo pranašaujama, šiomis dienomis nebuvo nei daugiau plėšimų, nei daugiau smurto, nei daugiau nužudymų negu anksčiau. Atrodė, kad miesto saugumui policijos net ir nereikėjo, kad priežiūros užduočių ėmėsi patys gyventojai, spontaniškai arba daugiau mažiau organizuotai. Pavyzdžiui, tas banko skyriaus atvejis. Tas banko atvejis, galvojo jis, nieko nereiškia, vyrukas tikriausiai nervinosi, nelabai savimi pasitikėdamas, buvo naujokas, ir banko darbuotojai suvokė, kad jis nekelia pavojaus, bet rytoj gali būti kitaip, ką aš sakau rytoj, šiandien, dabar pat, pastarosiomis dienomis mieste buvo nusikaltimų, kurių vykdytojai aiškiai liks nenubausti, jei neturime policijos, jei nusikaltėliai nesulaikomi, jei nevyksta nei tyrimas, nei procesas, jei teisėjai sėdi namuose ir teismai neveikia, nusikalstamumas neišvengiamai didėja, atrodo, kad visi žmonės laukia, kad municipalitetas imtųsi policinės priežiūros, prašo, reikalauja, protestuoja, kad be saugumo nebus ramybės, o aš savęs klausiu, kaip tai padaryti – prašyti savanorių, sukurti miesto pašauktinių tarnybą, tegu man nesako, kad išeisime į gatvę persirengę operos žandarais, su uniformomis, išnuomotomis iš teatro kostiuminės, o ginklai, kur ginklai, ir mokėti jais reikia naudotis, ir neužtenka žinoti, kaip jais naudotis, dar reikia ir sugebėti tai daryti, išsitraukti pistoletą ir šauti, ar kas nors įsivaizduoja mane, deputatus, rūmų tarnautojus persekiojant stogais vidurnakčio žudiką ir antradienio smurtininką, arba aukštosios visuomenės salonuose vagį baltomis

pirštinėmis. Suskambo telefonas, tai buvo sekretorė, Pone pirmininke, jūsų mašina jau paruošta, Ačiū, tarė, dabar išeinu, nežinau, ar šiandien grįšiu, jei iškils kokia problema, skambinkite į mobilųjį, Linkiu, kad viskas gerai jums klotųsi, pone pirmininke, Kodėl man tai sakote, Dabartiniais laikais tai mažiausia, ką galime palinkėti vieni kitiems, Ar galiu užduoti klausimą, Žinoma, kad tik turėčiau į jį atsakymą, Jei nenorite, neatsakykite, Laukiu klausimo, Už ką balsavote, Už nieką, pone pirmininke, Norite pasakyti, kad susilaikėte, Noriu pasakyti, kad balsavau tuščiu biuleteniu, Tuščiu, Taip, pone pirmininke, tuščiu, Ir man tai sakote taip paprastai, Jūs manęs ir paklausėte taip paprastai, Ir tai, atrodo, jums suteikė pakankamai pasitikėjimo atsakyti, Daugiau mažiau, pone pirmininke, tik daugiau mažiau, Jei gerai suprantu, taip pat pagalvojote, kad rizikuojate, Tikėjausi, kad nieko tokio, Ir kaip matote, buvote teisi pasitikėdama, Norite pasakyti, kad neliepsite rašyti pareiškimo apie išėjimą iš darbo, Nurimkite, galite miegoti ramiai, Būtų daug geriau, pone pirmininke, jei mums nereiktų užmigti, kad būtume ramūs, Gerai pasakyta, Bet kas taip pasakytų, pone pirmininke, su šia fraze akademijos premijos aš nelaimėsiu, Vadinasi, turėsite pasitenkinti mano plojimais, Jaučiuosi daugiau nei pamaloninta, Tuo ir baikime, jei bus reikalas, skambinkite man į mobilųjį, Taip, pone, Iki rytojaus, jei ne iki greito, Iki greito, iki rytojaus, atsakė sekretorė.

Municipaliteto pirmininkas skubiai sutvarkė dokumentus, paskleistus ant darbo stalo, dauguma jų buvo jau tarsi susiję su kita šalimi ir kitu amžiumi, o ne su šia sostine, kuriai paskelbtas apsiausties būvis, kuri palikta savo pačios vyriausybės, apsupta savo pačios kariuomenės. Jei juos suplėšytų, jei juos sudegintų, jei juos išmestų į šiukšlių dėžę, niekas neateitų paprašyti ataskaitos dėl to, ką padaręs, žmonės dabar turi galvoti apie daug svarbesnius reikalus, miestas, tiesą sakant, jau nebėra žinomo pasaulio dalis, jis

pavirto puodu, pilnu sugedusio, sukirmijusio maisto, sala, stumiama į svetimą jūrą, vieta, kur pratrūko pavojingas infekcijos židinys ir kuri dėl atsargumo buvo pervesta į karantino režimą, belaukiant, kada maras praras savo piktumą arba, neturėdamas ką žudyti, galiausiai suris pats save. Pasiuntinio paprašė atnešti lietpaltį, pasiėmė portfelį su namie studijuotinais dokumentais ir nusileido žemyn. Jo laukęs vairuotojas atidarė automobilio dureles, Man sakė, kad jums manęs nereikės, pone pirmininke, Taip, galite eiti namo, Tai iki rytojaus, pone pirmininke, Iki rytojaus. Įdomu, kad kiekvieną gyvenimo dieną atsisveikiname, sakydami ir girdėdami sakant iki rytojaus, o neišvengiamai kurią nors vieną dieną kam nors ji buvo paskutinė, arba tam, kuriam tai sakėme, arba mums, kurie tai pasakėme. Pažiūrėsime, ar tą rytojų, kurį dar esame įpratę vadinti ateinančia diena, dar kartą susitikę municipaliteto pirmininkas ir jo asmeninis vairuotojas pajėgs suprasti, kaip nepaprasta, kaip beveik stebuklinga yra tai, kad jie pasakė iki rytojaus ir pamatė, kad tiksliai išsipildė tai, kas buvo ne daugiau kaip problemiška galimybė. Pirmininkas sėdo į mašiną. Ketino pavažinėti po miestą, pakeliui neskubant pasidairyti į žmones, protarpiais sustoti ir išlipus paeiti šiek tiek pėsčiomis, paklausyti, kas kalbama, pagaliau užčiuopti miesto pulsą, įvertinti jėgą karštinės, esančios inkubaciniame periode. Jam prisiminė viena vaikystės pasaka apie tai, kaip vienas Rytų karalius, nebuvo tikras, ar karalius, ar imperatorius, o labiausiai tikėtina, kad koks nors kalifas, kartais persirengęs išeidavo iš savo rūmų, įsimaišydavo į minią, į prastuomenės tarpą, ir klausydavo, kas atvirai ir nesislapstant šnekama gatvėse ir aikštėse. Iš tiesų ne taip ir atvirai, nes tais laikais, kaip visada, irgi netrūko šnipų, pasiklausančių ir įsidėminčių vertinimus, skundus, kritiką ir kalbas apie kokį nors bebręstantį sąmokslą. Nekintanti valdžios taisyklė – galvas geriau nukirsti pirmiau, nei jos ima galvoti, paskui gali būti per vėlu. Municipaliteto pirmininkas nėra šio ap-

supto miesto karalius, o kai dėl vidaus reikalų vizirio, tai šis ištrėmė save į kitą fronto pusę ir šiuo metu tikriausiai yra darbo susirinkime su savo bendradarbiais, vėliau sužinosime, su kokiais ir dėl ko. Todėl šiam municipaliteto pirmininkui nereikia eiti slepiantis po priklijuota barzda ir ūsais, jo veidas atviras ir toks pat kaip visada, tik kiek labiau susirūpinęs nei įprastai, kaip galima pastebėti iš raukšlių ant kaktos. Kai kas jį atpažįsta, bet tik nedaugelis sveikinasi. Vis dėlto nereikia manyti, kad abejingi arba priešiški yra tik tie, kurie balsavo tuščiais biuleteniais ir, vadinasi, mato jame priešininką, yra nemažai ir jo paties partijos bei centro partijos balsuotojų, kurie žiūri į jį su neslepiamu įtarumu, jei nesakyti – su atvira antipatija, Ką šis tipas čia veikia, tikriausiai galvoja jie, ko trinasi su tuščiabiuletenių padugnėmis, turėtų būti darbe, kad nusipelnytų to, ką jam moka, jei dar moka, nes dauguma dabar jau kita, išėjo, matyt, medžioti balsų, jei tokia buvo mintis, tai gerai sugalvota, juk rinkimų čia greit nebus, jei aš vadovaučiau, gerai žinau, ką daryčiau, paleisčiau šį municipalitetą ir jo vietoj paskirčiau padorią administracinę komisiją, visiškai patikimą politiškai. Prieš tęsiant šį pasakojimą, derėtų paaiškinti, kad šiek tiek anksčiau pavartotas žodis tuščiabiuletenys nebuvo atsitiktinis ar netikėtas ir neatsirado dėl klaidos paspaudus ne tą kompiuterio klaviatūros klavišą, ir tuo labiau tai ne neologizmas, kurį pasakotojui teko sugalvoti, kad užpildytų spragą. Toks terminas yra, tikrai yra, galima rasti žodyne, bėda, jei tai bėda, ta, kad žmonės įsitikinę, kad žino žodžio tuščias ir jo vedinių reikšmę, ir todėl negaišta laiko pasitikrinti šaltinio arba kenčia nuo tingaus intelekto sindromo ir lieka vietoje, neina toliau, kur jų laukia gražūs atradimai. Nežinia, kas buvo mieste šis smalsusis tyrėjas arba atsitiktinis atradėjas, tiesa ta, kad šis žodis greitai išplito ir tuoj įgijo paniekinamą prasmę, kurią, regis, kelia net vien jo perskaitymas. Nors anksčiau nebuvome minėję šio fakto, visais aspektais apverktino, net žiniasklaidos

priemonės, ypač valstybinė televizija, jau vartojo šį žodį kaip vieną iš blogesnių keiksmažodžių. Kai jį pamatome užrašytą, lyg ir nieko tokio, bet jei girdime jį tariant, su tuo pasibjaurėjimą rodančiu vypsniu ir tuo paniekos skambesiu, reikia būti apdovanotam moraliniais apskritojo stalo riterio šarvais, kad tuoj pat nepasileistum bėgti, su virve ant kaklo ir atgailautojo marškiniais, mušdamasis į krūtinę ir atsižadėdamas visų senų principų ir taisyklių, Buvau tuščiabiuletenys, bet juo nebebūsiu, teatleidžia man tėvynė, teatleidžia man karalius. Municipaliteto pirmininkas, kuris nieko neturės atleisti, nes nėra karalius ir niekad juo nebus, nebus net kandidatas per kitus rinkimus, liovėsi stebėti praeivius, dabar ieško nevalyvumo, apsileidimo, pablogėjimo ženklų ir bent iš pirmo žvilgsnio jų neranda. Krautuvės ir prekybos centrai atidaryti, nors neatrodo, kad ten prekiautų, automobiliai važinėja be didesnių kliūčių, gal tik vienur kitur nereikšminga grūstis susidariusi, prie bankų durų nėra sunerimusių klientų eilių, kaip kad visada būna krizės metu, viskas atrodo normaliai, nė vieno apiplėšimo, nė vienų muštynių su šaudymais ir peiliais, nieko, kas nederėtų šią šviesią popietę, tokią nei šaltą, nei karštą, popietę, kuri, regis, atėjo į pasaulį tam, kad patenkintų visus troškimus ir nuramintų bet kokį nerimą. Bet ne municipaliteto pirmininko rūpestį arba, tikriau tariant, vidinį nerimą. Tai, ką jis jaučia, ir galbūt tarp visų šių praeinančių žmonių jis vienintelis tai jaučia, yra savotiška ore tvyranti grėsmė, tokia, kurią jautrūs temperamentai jaučia, kai dangų aptraukusi debesų masė susitraukia lyg nuo mėšlungio, laukdama perkūno trenksmo, kai durys tamsoje sugirgžda ir veidą mums paliečia šalto oro srovė, kai nelemta nuojauta atveria mums nevilties vartus, kai velniškas juokas mums perplėšia ploną sielos šydą. Nieko konkretaus, nieko tokio, apie ką būtų galima pakalbėti išmanant priežastis ir objektyviai, bet tikrai municipaliteto pirmininkas turi labai stengtis, kad nesustabdytų pirmo sutiktojo ir jam nepasakytų, Būkit atsargus,

neklausinėkite, kodėl ir ko turite saugotis, tik prašau, būkit atsargus, nujaučiu, kad tuoj įvyks kažkas blogo, Jeigu nežinote jūs, pone, kuris esate municipaliteto pirmininkas ir einate pareigas, kaip galėčiau tai žinoti aš, paklaustų jo, Nesvarbu, svarbu, kad būtumėt atsargus, Ar tai kokia epidemija, Nemanau, Ar žemės drebėjimas, Mes nesame seismingje zonoje, čia niekad nebuvo žemės drebėjimų, Potvynis, Jau daug metų upė neišsilieja iš krantų, Tai kas, Nemoku pasakyti, Ar atleisite už klausimą, kurį užduosiu, Atleidau dar prieš užduodant, Ar tik jūs, ponas pirmininke, sakau tai nenorėdamas įžeisti, nebūsite išgėręs taurelės viršaus, kaip žinoma, paskutinė visada blogiausia, Geriu tik su valgiu ir visada saikingai, nesu alkoholikas, Jei taip, nesuprantu, Kai bus įvykę, suprasite, Kai bus įvykę kas, Tai, kas turi įvykti. Sutrikęs pašnekovas pasidairė aplink, Jei ieškote policijos, kad mane sulaikytų, tarė municipaliteto pirmininkas, nevarkite, visi išvykę, Ieškojau ne policijos, pamelavo anas, sutariau susitikti čia su draugu, taip, antai ir jis, tai iki pasimatymo, pone pirmininke, viso gero, aš, nuoširdžiai kalbant, būdamas jūsų vietoje dabar pat eičiau namo ir atsigulčiau, miegodami žmonės viską užmiršta, Šituo metu niekad negulu, Atsigulti bet kuris metas geras, taip jums pasakytų mano katinas, Ar galiu ir aš užduoti klausimą, Žinoma, pone pirmininke, kiek tik norite, Ar balsavote tuščiu biuleteniu, Ar jūs atliekate tyrimą, Ne, tai tik smalsumas, bet jei nenorite, neatsakykite. Vyras sekundę padvejojo, paskui rimtai atsakė, Taip, pone, balsavau tuščiu, kiek žinau, tai nedraudžiama, Draudžiama nėra, bet matote rezultatą. Vyras, regis, užmiršo įsivaizduojamą draugą, Pone pirmininke, aš asmeniškai neturiu nieko prieš jus, net galiu pripažinti, kad municipalitete dirbote gerai, bet ne aš kaltas dėl to, ką jūs vadinate rezultatu, balsavau, kaip man patiko, bet pagal įstatymą, taip kad jūs tą košę užvirėte, jums ir srėbti, Nepykite, norėjau tik jus perspėti, Vis dar noriu sužinoti, dėl ko, Net ir norėdamas nemokėčiau

paaiškinti, Vadinasi, gaištu čia savo laiką, Atleiskite, juk jūsų laukia draugas, Nelaukia joks draugas, tik norėjau sau eiti, Tai dėkoju, kad pasilikote kiek ilgiau, Pone pirmininke, Sakykite, sakykite, nesiceremonykite, Jei nors kiek suprantu, kas dedasi žmonių galvose, tai ponas jaučiate sąžinės priekaištus, Priekaištus dėl to, ko nepadariau, Yra teigiančių, jog tokie blogiausi iš visų, priekaištai dėl to, kam leidome įvykti, Galbūt esate teisus, pagalvosiu apie tai, kad ir kaip būtų, būkite atsargus, Būsiu, pone pirmininke, ir ačiū už patarimą, Nors ir toliau nežinote, dėl ko, Yra žmonių, kurie nusipelno pasitikėjimo, Jūs jau antras, kuris man šiandien tai sako, Tokiu atveju galite pasakyti, kad laimėjote dieną, Ačiū, Iki pasimatymo, pone pirmininke, Iki pasimatymo.

Pirmininkas patraukė atgal, į vietą, kur buvo pastatęs automobilį, ėjo patenkintas, bent pavyko perspėti vieną žmogų, jei jis paskleis žinią, neilgai trukus visas miestas suklus, pasiruošęs viskam, kad ir kas tai būtų, Tikriausiai man ne visi namie, pagalvojo, akivaizdu, kad tas vyras niekam nieko nesakys, jis ne toks kvailas, kaip aš, na, tai ne kvailumo klausimas, tai, kad aš jaučiu grėsmę, kurios nesugebu apibrėžti, yra mano reikalas, ne jo, geriausia, ką galiu padaryti, tai paklausyti jo duoto patarimo – eiti namo, diena niekada nėra prarasta, jei gavome bent vieną gerą patarimą. Sėdo į mašiną ir iš ten perspėjo kanceliarijos viršininką, kad negrįš į municipalitetą. Gyveno vienoje centro gatvėje, netoli nuo centrinės antžeminio metro stoties, kuri aptarnavo didelę rytinio miesto sektoriaus dalį. Žmonos, gydytojos chirurgės, namie nebus, šiandien jai naktinis budėjimas ligoninėje, o kai dėl vaikų, sūnus tarnauja kariuomenėje, galbūt yra vienas tų, kurie turi poste ginti sieną su sunkiuoju kulkosvaidžiu ir dujokauke ant kaklo, o dukra užsienyje dirba sekretore ir vertėja tarptautinėje organizacijoje, vienoje tų, kurios įkuria savo monumentalias ir prašmatnias būstines svarbiausiuose, politiškai, žinoma, kalbant, miestuose. Jai tikriausiai

šiek tiek padėjo tai, kad jos tėvas gerai įsitaisęs oficialioje, kaip sakoma, paslaugų sistemoje, kur imama ir duodama, paslaugos daromos ir už jas tuo pačiu atsilyginama. Kadangi net išmintingiausių patarimų dažnai laikomasi, geriausiu atveju, tik iš dalies, municipaliteto pirmininkas neatsigulė. Peržiūrėjo parsineštus popierius, dėl kai kurių nusprendė, kitus atidėjo antrai peržiūrai. Kai atėjo vakarienės metas, nuėjo į virtuvę, atidarė šaldytuvą, bet nerado nieko, kas sukeltų apetitą. Žmona apie jį buvo pagalvojusi, nepaliktų juk kęsti alkio, bet padengti stalą, šildyti valgį, paskui suplauti indus, visos šios pastangos šiandien jam atrodė antžmogiškos. Tad išėjo iš namų ir nuėjo į restoraną. Jau atsisėdęs prie stalo, laukdamas, kol jį aptarnaus, paskambino žmonai, Kaip sekasi darbas, paklausė, Neblogai, o kaip tu, Gerai, tik šiek tiek nerimauju, Neklausiu kodėl, tokia jau situacija, Kai kas daugiau, savotiškas vidinis virpulys, šešėlis, tarsi koks blogas pranašingas ženklas, Nežinojau, kad tu prietaringas, Visada viskam ateina metas, Girdžiu balsų gaudesį, kur esi, Restorane, paskui eisiu namo, arba gal pirma užsuksiu pas tave, municipaliteto pirmininko pa-reigos atveria daugelį durų, Galiu operuoti, būsi priverstas laukti, Gerai, jau apie tai pagalvojau, bučiuoju, Ir aš, Stipriai, Karštai. Padavėjas atnešė patiekalą, Štai, pone pirmininke, gero apetito. Buvo bekeliąs šakutę prie burnos, kai sprogimas sudrebino pastatą nuo viršaus iki apačios, sykiu į šukes pabiro stiklai viduje ir lauke, stalai ir kėdės buvo nusviesti ant grindų, buvo žmonių, kurie šaukė ir dejavo, kai kurie buvo sužeisti, kiti pritrenkti šoko, dar kiti drebėjo iš baimės. Municipaliteto pirmininkui bėgo kraujas iš pjautinės žaizdos veide, kurią padarė stiklo šukė. Buvo akivaizdu, kad juos pasiekė sprogimo banga. Tikriausiai tai metro stotyje, kūkčiodama tarė viena moteris, bandanti atsistoti. Spausdamas prie žaizdos servetėlę, municipaliteto pirmininkas išbėgo į gatvę. Stiklai braškėjo po kojomis, priešakyje kilo didelis dūmų stulpas, jam net pasirodė,

kad mato gaisro liepsnas, Štai ir atsitiko, tai stotyje, pagalvojo. Supratęs, kad nepatogu judėti servetėlę prispaudus prie veido, numetė ją šalin, ir dabar kraujas laisvai tekėjo veidu bei kaklu ir gėrėsi į apykaklę. Klausdamas savęs, ar tarnyba dar veikia, akimirkai sustojo surinkti pagalbos telefono numerio, bet jam atsakiusio balso nervingumas rodė, kad apie naujieną jau žinoma, Kalba municipaliteto pirmininkas, pagrindinėje antžeminio metro stotyje, rytų sektorius, sprogo bomba, siųskite viską, ką galite, ugniagesius, civilinę gynybą, skautus, jei dar yra, sanitarus, greitąsias pagalbas, pirmosios pagalbos reikmenis, viską, ką turite, ak, dar vienas dalykas, jei yra kaip sužinoti, kur gyvena į pensiją išėję policininkai, paskambinkite ir jiems, tegu ateina padėti, Ugniagesiai jau išvažiavo, pone pirmininke, dedame visas pastangas, kad. Pirmininkas nutraukė ryšį ir vėl šoko bėgti. Greta bėgo ir kitų, kai kurie, greitesni, lenkė jį, jam apsunko kojos, buvo lyg švininės, ir atrodė, kad plaučiai atsisako kvėpuoti tankiu ir prasmirdusiu oru, ir skausmas, skausmas, kuris greitai įsimetė trachėjos aukštyje, kiekvieną akimirką didėjo. Stotis buvo jau už penkiasdešimt metrų, gaisro apšviesti rudai pilki dūmai kilo keistais kamuoliais. Kiek žuvusių bus viduje, kas padėjo tą bombą, klausė savęs municipaliteto pirmininkas. Netoliese jau buvo girdėti gaisrinių sirenos, sopulingas kaukimas, labiau atrodė lyg kažkas prašytų pagalbos, o ne ją vežtų, buvo vis šaižesnis, tuoj tuoj išnirs iš už kampo. Pirmoji gaisrinė pasirodė, kai municipaliteto pirmininkas brovėsi pro minią žmonių, atbėgusių pažiūrėti nelaimės, Esu pirmininkas, sakė, esu municipalinės tarybos pirmininkas, prašau, leiskite man eiti, buvo skausmingai juokinga kartoti tai vėl ir vėl, suvokti, kad pareigos atveria ne visas duris, pavyzdžių ieškot toli nereikia, štai ten viduj buvo žmonių, kuriems gyvenimo durys užsidarė visiems laikams. Po kelių minučių storos vandens čiurkšlės jau buvo nukreiptos į angas, kurios anksčiau buvo durys ir langai, arba kilo į orą ir ruo-

šėsi drėkinti viršutines struktūras, kad sumažintų ugnies išplitimo pavojų. Municipaliteto pirmininkas kreipėsi į ugniagesių būrio viršininką, Kaip jums atrodo, vade, kas tai, Blogiausia, ką esu matęs, net susidaro įspūdis, jog kvepia fosforu, Nesakykite, negali būti, Toks mano įspūdis, duok Dieve, kad klysčiau. Šią akimirką pasirodė televizijos reporterių automobilis, tuoj pasirodė kiti, spaudos, radijo, ir štai municipaliteto pirmininkas, apsuptas kamerų ir mikrofonų, atsakinėja į klausimus, Kiek, manote, bus žuvusių, Kokių duomenų jau turite, Kiek sužeistų, Kiek apdegusių, Kada, jūsų manymu, stotis vėl galės veikti, Ar ką nors įtariate, kas galėjo būti šio nusikaltimo autoriai, Ar prieš sprogimą buvo gautas koks nors įspėjimas, Jei taip, kas jį gavo, ir kokių priemonių imtasi, kad stotis būtų laiku evakuota, Ar jums neatrodo, kad čia bus teroristinis aktas, įvykdytas kokios nors grupuotės, susijusios su dabartiniu ardomosios miesto veiklos judėjimu, Ar manote, kad bus daugiau tokios rūšies nusikaltimų, Kaip municipalinės tarybos pirmininkas ir vieninteli miesto valdžios atstovas, kokias turite priemones būtiniems tyrimams atlikti. Kai klausimų lietus baigėsi, municipaliteto pirmininkas davė vienintelį šiomis aplinkybėmis galimą atsakymą, Kai kurie klausimai išeina iš mano kompetencijos ribų, todėl negaliu į juos atsakyti, vis dėlto manau, kad vyriausybė nedels ir padarys oficialų pareiškimą, kai dėl likusių klausimų, galiu tik pasakyti, kad padarysime viską, kas žmogiškai įmanoma, kad padėtume aukoms, duok Dieve, kad spėtume atvykti laiku, bent kai kuriems, Ir vis dėlto, kiek žmonių žuvo, neatlyžo viena žurnalistė, Kai galėsime įeiti į tą pragarą, sužinosime, iki tol, prašau, nesukite man galvos kvailais klausimais. Žurnalistai protestavo, kad taip nedera elgtis su žiniasklaida, kad jie yra čia tam, kad atliktų savo pareigą informuoti visuomenę, ir todėl turi teisę būti gerbiami, bet municipaliteto pirmininkas nutraukė beužsimezgančią luominę diskusiją, Šiandien vienas laikraštis išdrįso parašyti kraujo jūros,

šįkart dar nebuvo, apdegusieji nekraujuoja, tik virsta spirgais, o dabar leiskite man eiti, prašau, nebeturiu ko pasakyti, kai turėsime konkrečios informacijos, jūs būsite sukviesti. Pasigirdo visuotinis nepritarimo murmesys, paskui ir paniekinamas žodis, Kuo jis save laiko, bet municipaliteto pirmininkas nė kiek nesistengė nustatyti, iš kur kyla ta nepagarba, jis pats pastaruoju metu tik ir klausė savęs, Kuo aš save laikau.

Po dviejų valandų pranešė, kad ugnis užgesinta, dar dvi valandas nuo griuvėsių tvoskė karštis, bet vis dar nebuvo įmanoma sužinoti, kiek žuvo žmonių. Kokie trisdešimt ar keturiasdešimt, su įvairaus sunkumo sužeidimais, išvengę blogiausių sprogimo pasekmių todėl, kad buvo toliau nuo sprogimo zonos, buvo išvežti į ligoninę. Municipaliteto pirmininkas liko ten iki nuslūgstant karščiui, sutiko pasitraukti tik tada, kai ugniagesių būrio vadas tarė, Eikite pailsėti, pone pirmininke, palikite viską mums ir ką nors darykite su ta žaizda ant veido, nesuprantu, kaip niekas jums jos nesutvarkė, Nieko tokio, medikai buvo užsiėmę svarbesniais reikalais. Paskui paklausė, O dabar ką, Dabar – ieškoti ir šalinti lavonus, kai kurie kūnai bus suplėšyti į gabalus, kiti apanglėję, Nežinau, ar galėsiu tai ištverti, Tokios būklės, kokios matau jus esant, neištversite, Ar esu bailys, Bailumas čia niekuo dėtas, pone pirmininke, aš pats pirmą kartą nualpau, Dėkoju, darykite, ką galite, Galiu tik užgesinti paskutinį nuodėgulį, o tai tas pat, kas nieko, Bent būsite čia. Visas suodinas, juodu nuo sukrešėjusio kraujo veidu, pirmininkas sunkiai patraukė namų link. Skaudėjo visą kūną, nuo to, kad bėgo, nuo nervinės įtampos, dėl to, kad taip ilgai buvo ant kojų. Nevertėjo nė skambinti žmonai, pakėlęs ragelį asmuo neabejotinai pasakytų, Man gaila, pone pirmininke, ponia daktarė operuoja, negali prieiti prie telefono. Languose ir iš vienos gatvės pusės, ir iš kitos buvo žmonės, bet niekas jo nepažino. Tikrasis municipaliteto pirmininkas keliauja savo valdišku automobiliu, turi sekretorių portfeliui

su dokumentais nešioti, tris asmens sargybinius keliui praskinti, o tas, kuris čia eina, yra purvinas ir prasmirdęs valkata, liūdnas vos neverkiantis vyras, vaiduoklis, kuriam niekas neskolina nė vandens kibiro paklodei išsiskalbti. Lifto veidrodis parodė, koks apanglėjęs būtų jo veidas, jei per patį bombos sprogimą būtų buvęs stotyje, Siaubas, siaubas, pagalvojo. Virpančiomis rankomis atidarė duris ir pasuko į vonios kambarį. Ištraukė iš spintos pirmosios pagalbos dėžutę, vatos pakelį, vandenilio peroksidą, jodo tirpalą, didelių pleistrų. Pagalvojo, Tikriausiai reikės kelių siūlių. Marškiniai buvo prisigėrę kraujo iki kelnių juosmens, Nukraujavau daugiau, nei maniau. Nusivilko švarką, vargais negalais atrišo lipnų kaklaraiščio mazgą, nusimetė marškinius. Apatiniai marškiniai irgi buvo kruvini, Turėčiau nusiprausti, atsistoti po dušu, ne, negalima, tai būtų beprotybė, vanduo nuplautų žaizdą dengiančią luobelę ir kraujas vėl pradėtų bėgti, tarė jis garsiai, turėčiau, taip, turėčiau, turėčiau ką. Žodis jam gulė skersai kelio, kaip lavonas, ir reikėjo suprasti, ką jis reiškia, ko nori, pakelti jį. Ugniagesiai ir civilinės gynybos pagalbininkai įeina į stotį. Dėvi kaukes, rankas apsaugo pirštinėmis, dauguma jų niekada nebuvo lietę apdegusio kūno, dabar sužinos, kiek tai kainuoja. Turėčiau. Išėjo iš vonios kambario, nuėjo į kabinetą, atsisėdo prie rašomojo stalo. Pakėlė telefono ragelį ir surinko slaptą numerį. Beveik trečia ryto. Balsas atsiliepė, Vidaus reikalų ministro kabinetas, kas kalba, Sostinės municipalinės tarybos pirmininkas, noriu kalbėti su ponu ministru, tai labai skubu, jei jis namie, sujunkite mane su juo, Minutėlę, prašau. Minutėlė truko dvi minutes, Klausau, Pone ministre, prieš kelias valandas sprogo bomba antžeminio metro stotyje, rytų sektoriuje, dar nežinia, kiek dėl to bus žuvusių, bet viskas rodo, kad jų bus daug, sužeistų priskaičiuojama trys ar keturios dešimtys, Jau esu informuotas, Tik dabar jums skambinu todėl, kad visą laiką buvau vietoje, Labai gerai padarėte. Municipaliteto pirmininkas

giliai atsiduso ir paklausė, Ar nieko nenorite man pasakyti, pone ministre, Dėl ko, Ar nenumanote, kas galėjo padėti tą bombą, Atrodo gana aišku, jūsų draugai iš balsavusiųjų tuščiais biuleteniais nusprendė imtis tiesioginių veiksmų, Netikiu, Norite tikėkite, norite ne, tiesa yra tokia, Yra ar bus, Supraskite, kaip norite, Pone ministre, tai, kas čia atsitiko, yra bjaurus nusikaltimas, Manau, kad jūs teisus, tai įprasta taip vadinti, Kas padėjo bombą, pone ministre, Jūs atrodote susijaudinęs, patariu eiti pailsėti, paskambinkite man dieną, bet ne anksčiau kaip dešimtą, Kas padėjo bombą, pone ministre, Kokios čia užuominos, Klausimas nėra užuomina, užuomina būtų, jei pasakyčiau, ką abu šiuo metu galvojame, Mano mintys nebūtinai sutampa su tuo, ką galvoja municipaliteto pirmininkas, Šį kartą sutampa, Atsargiai, galite nueiti per toli, Ne galiu, o jau nuėjau, Ką norite tuo pasakyti, Kad kalbu su tuo, kuris yra tiesiogiai atsakingas už šį nusikaltimą, Iš proto išėjote, Taip būtų net geriau, Išdrįsti mesti įtarimus vyriausybės nariui – tai negirdėta, Pone ministre, nuo šios akimirkos nesu šio apsupto miesto municipalinės tarybos pirmininkas, Pakalbėsime rytoj, šiaip ar taip, jau dabar atkreipkite dėmesį, kad jūsų atsistatydinimo nepriimu, Teks priimti, įsivaizduokite, kad aš miręs, Tuo atveju vyriausybės vardu perspėju jus, kad smarkiai pasigailėsite, arba net nebus laiko gailėtis, jei nesilaikysite šiuo klausimu absoliučios tylos, spėju, kad neturėtų būti sunku, jei sakote, kad esate miręs, Niekada ir neįsivaizdavau, kad galiu būti toks miręs. Ryšys kitame gale nutrūko. Vyras, anksčiau buvęs municipalinės tarybos pirmininkas, atsistojo ir nuėjo į vonios kambarį. Nusirengė ir palindo po dušu. Karštas vanduo greitai nuplovė luobelę, susidariusią ant žaizdos, kraujas ėmė tekėti vėl. Ugniagesiai ką tik rado pirmą apanglėjusį kūną.

Dvidešimt trys žuvusieji jau suskaičiuoti, ir nežinome, kiek dar bus atrasta po griuvėsiais, mažiausiai dvidešimt trys žuvusieji, pone vidaus reikalų ministre, kartojo ministras pirmininkas dešiniu kumščiu daužydamas ant stalo atverstus laikraščius, Žiniasklaida beveik vienbalsiai šį pasikėsinimą priskiria kokiai nors teroristinei grupuotei, susijusiai su tuščiabiuletenių maištu, pone ministre pirmininke, Pirmiausia padarytumėt man didelę paslaugą, jei man girdint nebetartumėte žodžio tuščiabiuletenys, tai tik gero skonio klausimas, nieko daugiau, antra, paaiškinkite man, ką jūsų lūpose reiškia beveik vienbalsiai, Reiškia, kad yra tik dvi išimtys, du maži laikraščiai, kurie nepriima pradėjusios plisti versijos ir reikalauja tyrimo iš pagrindų, Įdomu, Pažiūrėkite, ministre pirmininke, štai vieno klausimas. Ministras pirmininkas garsiai perskaitė, Norime žinoti, kas davė įsakymą, Ir kitas, ne toks tiesmukas, bet rodantis ta pačia kryptimi, Skausmingas klausimas – norim žinoti, kas už tai atsakys. Vidaus reikalų ministras kalbėjo toliau, Tai nekelia grėsmės, nemanau, kad turime susirūpinti, netgi palanku, kad tokių abejonių pasirodo, kad nebūtų sakoma, jog visi šoka pagal šeimininko dūdelę, Vadinasi, norite pasakyti, kad dvidešimt trys ar daugiau žuvusiųjų jūsų nejaudina, Tai buvo apskaičiuota rizi-

ka, pone ministre pirmininke, Matant tai, kas įvyko, labai blogai apskaičiuota rizika, Pripažįstu, kad galima manyti ir taip, Svarstėme apie nelabai galingą įrenginį, galintį sukelti neką daugiau kaip išgąstį, Deja, perduodant įsakymą kažkur įsivėlė klaida, Norėtųsi tikėti, jog tai vienintelė priežastis, Duodu žodį, pone ministre pirmininke, galiu jus patikinti, kad įsakymas buvo duotas teisingas, Jūsų žodis, pone vidaus reikalų ministre, Duodu žodį, o jūs norit tikėkit, norit ne, Taigi, būtent, Kad ir kaip būtų, žinojome, kad bus žuvusių, Bet ne dvidešimt trys, Jei būtų buvę tik trys, jie nebūtų mažiau mirę, kaip šie, ne skaičius svarbu, Skaičius taip pat svarbu, Leiskite jums priminti, tikslas pateisina priemones, Jau daug kartų girdėjau šią frazę, Ir šis nebuvo paskutinis, net jei kitą kartą ją išgirsite ne iš mano lūpų, Pone vidaus reikalų ministre, tuoj pat paskirkite tyrimo komisiją, Ir kokias išvadas ji turėtų padaryti, pone ministre pirmininke, Tegu pradeda darbą, visa kita bus matyti vėliau, Puiku, Suteikite visą reikalingą pagalbą aukų šeimoms, tiek žuvusiųjų, tiek sužeistųjų, duokite nurodymus municipalinei tarybai, kad pasirūpintų laidotuvėmis, Per visą šią sumaištį užmiršau pranešti, kad municipaliteto pirmininkas atsistatydino, Atsistatydino, kodėl, Tiksliau, pasitraukė iš pareigų, Dabar man visai nesvarbu, atsistatydino ar pasitraukė, klausiu kodėl, Atvyko į stotį tuoj po sprogimo ir nervai jam neatlaikė, neištvėrė to, ką pamatė, Niekas neištvertų, aš to neištverčiau, įsivaizduoju, kad ir ponas vidaus reikalų ministras neištvertų, tačiau tikriausiai yra ir kita tokio staigaus pasitraukimo priežastis, Jis mano, kad vyriausybė atsakinga už šį atvejį, neapsiribojo tik užuominomis apie įtarimą, pasisakė daugiau nei aiškiai, Manau, kad tai jis pakišo mintį tiems dviem laikraščiams, Nuoširdžiai kalbant, pone ministre pirmininke, nemanau, nors ir kaip man patiktų suversti jam kaltę, Ką dabar šis vyras darys, Jo žmona – ligoninės gydytoja, Taip, pažįstu ją, Tad turi iš ko gyventi, kol įsitaisys kitur, O tuo tarpu, O tuo tar-

pu, pone ministre pirmininke, jei tai norite pasakyti, liepsiu kuo griežčiausiai jį stebėti, Kas ten apsivertė to vyro galvoje, man atrodė visiškai patikimas, lojalus partijos narys, puiki politinė karjera, ateitis, Žmonių galvos ne visada sutaria su pasauliu, kuriame gyvena, kai gimstame, tarsi pasirašome sandorį, bet yra žmonių, kurie staiga ima ir paklausia savęs, Kas tai pasirašė, ir nuo tada, kai tai atsitinka, žmogus nebėra tas pats, jis automatiškai pasikeičia, Matau, jūs šio dalyko žinovas, ar iš savo patirties šitai sužinojote, Argi aš užimčiau šias pareigas vyriausybėje, argi būčiau vidaus reikalų ministru, jeigu tai būtų įvykę, Spėju, kad ne, bet šiame pasaulyje viskas įmanoma, įsivaizduoju, kad geriausi mūsų kankinimo specialistai parėję namo irgi bučiuoja vaikus, o kai kurie, būna, net apsiverkia kine, Vidaus reikalų ministras ne išimtis, esu sentimentalus, Džiaugiuosi sužinojęs. Ministras pirmininkas lėtai vartė laikraščius, vieną po kitos su pasibjaurėjimu ir kartu su nerimu peržiūrėjo nuotraukas ir tarė, Tikriausiai norite žinoti, kodėl jūsų neatleidžiu, Taip, pone ministre pirmininke, smalsu sužinoti jūsų motyvus, Jei taip padaryčiau, žmonės, nesigilindami į tai, ar esate kaltas ar ne, galvotų vieną iš dviejų, laikiau jus tiesiogiai atsakingu už tai, kas atsitiko, arba kad tiesiog nubaudžiau už tam tikrą jūsų nekompetenciją, kad nenumatėte šios rūšies smurto akto galimybės, palikdamas sostinę likimo valiai, Numaniau, kad motyvai būsią tokie, žinau žaidimo taisykles, Akivaizdu, trečias motyvas įmanomas, kaip ir dauguma dalykų, bet neįtikėtinas, todėl nebūtų svarstomas, Koks, Kad jūs viešai atskleidžiate šio pasikėsinimo paslaptį, Ponas ministras pirmininkas geriau kaip bet kas žino, kad nė vienas vidaus reikalų ministras jokioje epochoje ir jokioje pasaulio šalyje niekada nepravėrė lūpų, kad prabiltų apie savo įstaigos vargus, gėdas, išdavystes ir nusikaltimus, todėl galite būti ramus, aš nebūsiu išimtis, Jei išaiškės, kad tą bombą liepėme padėti mes, tiems, kurie balsavo tuščiais biuleteniais, įduosime

paskutinį motyvą, kurio jiems trūko, Atsiprašau, bet toks požiūris, man atrodo, prasilenkia su logika, Kodėl, Ir, jei leisite pasakyti, nerodo įprasto jūsų mąstymo griežtumo, Paaiškinkite, Todėl, kad jei išaiškės, kad jie teisūs, vadinasi, jie teisūs buvo jau anksčiau. Ministras pirmininkas pastūmė laikraščius priešais save ir tarė, Visa tai man primena seną istoriją apie burtininko mokinį, nemokėjusį suvaldyti magiškų jėgų, kurias pats išjudino, Kas, jūsų nuomone, pone ministre pirmininke, šiuo atveju yra burtininko mokinys, jie ar mes, Bijau, kad ir mes, ir jie, nes jie leidosi keliu, kuris veda į aklavietę, negalvodami apie pasekmes, O mes ėjome jiems iš paskos, Taip ir yra, dabar stengiamės sužinoti, koks bus kitas žingsnis, Kai dėl vyriausybės, reikia palaikyti spaudimą, nieko daugiau, akivaizdu, kad po to, kas įvyko, mums nedera imtis aktyvių veiksmų, O jie, Jei teisinga prieš pat man čionai ateinant mane pasiekusi informacija, jie rengia manifestaciją, Ką jie ketina tuo pasiekti, manifestacijos niekada niekur nevedė, jei būtų kitaip, mes jų niekada neleistume, Manau, taip jie nori išreikšti protestą dėl išpuolio, o kai dėl vidaus reikalų ministerijos leidimo, šįkart net neketina gaišti laiko jo prašydami, Ar kada nors išeisime iš šios painiavos, Net burtininkai į tą klausimą neatsakys, pone ministre pirmininke, nei diplomuoti, nei mokiniai, bet galiausiai kaip visada laimės stipresnis, Laimės tas, kas bus stipresnis paskutinę akimirką, bet ji dar neatėjo, o jėgų, kiek turime dabar, tuomet mums gali ir neužtekti, Esu įsitikinęs, pone ministre pirmininke, organizuota valstybė tokių mūšių negali pralaimėti, tai būtų pasaulio pabaiga, Arba kito pradžia, Nežinau, ką ir pasakyti, pone ministre pirmininke, Tik nesugalvokite visiems aplinkui skleisti, kad ministras pirmininkas užsikrėtęs pralaimėjimo nuotaikomis, Niekad nieko panašaus neateitų į galvą, Tai ir gerai, Aišku, jūs, pone ministre pirmininke, kalbėjote teoriškai, Žinoma, Jei nebesu jums reikalingas, grįžtu prie savo darbo, Prezidentas man sakė, kad turi minčių, Kokių, Nenorėjo smulkiau aiškinti,

laukia, kaip klostysis įvykiai, Duok Dieve, kokia nors nauda ir iš jo bus, Jis juk valstybės vadovas, Tą ir norėjau pasakyti, Nuolat mane informuokite, Taip, pone ministre pirmininke, Iki pasimatymo, Iki pasimatymo, pone ministre pirmininke.

Vidaus reikalų ministeriją pasiekusi informacija buvo teisinga, miestas rengėsi manifestacijai. Žuvusiųjų skaičius išaugo iki trisdešimt keturių. Nežinia iš kur ir kaip gimė mintis, tuoj pat pasigauta visų, kad kūnai turėtų būti laidojami ne kapinėse kaip paprastų mirtingųjų, o turėtų per *omnia saecula saeculorum** likti sodu paverstame plote priešais metro stotį. Vis dėlto kelios šeimos, jų nedaug, žinomos savo dešinės politiniais įsitikinimais ir nepajudinamai tikros, kad išpuolį įvykdė teroristinė grupė, tiesiogiai susijusi, kaip teigė žiniasklaida, su sąmokslu prieš dešinės Valstybę, atsisakė perduoti bendruomenei savo niekuo nekaltus žuvusiuosius, Taip, jie visiškai niekuo nekalti, šaukė jie, nes visą gyvenimą buvo piliečiai, gerbė tai, kas jų, ir nenorėjo, kas jiems nepriklauso, nes balsavo kaip jų tėvai ir seneliai, nes buvo tvarkos žmonės, o dabar – žudikiško smurto aukos ir kankiniai. Taip pat tvirtino, jau kitu tonu, galbūt kad tokia pilietinio solidarumo stoka neatrodytų pernelyg skandalinga, kad turį savo istorinius rūsius ir seną šeimos tradiciją po mirties visiems būti kartu, irgi per *omnia saecula saeculorum*, taip, kaip kartu buvo visą gyvenimą. Todėl bendrai bus laidojami ne trisdešimt keturi kūnai, bet dvidešimt septyni. Vis dėlto reikia pripažinti, kad ir tai labai daug. Ir štai pasiųsta nežinia kieno, bet tikrai ne municipalinės tarybos, kuri, kaip žinome, bus nevaldoma tol, kol vidaus reikalų ministras paskirs dekretu pavaduotoją, taigi, kaip sakėme, pasiųsta sode pasirodė didžiulė mašina, iš tų vadinamųjų daugiafunkcių, tarsi milžiniškas greitai išvaizdą keičiantis aktorius, su daugybe rankų, kurios, nespėji nė

* *Omnia saecula saeculorum* (lot.) – per amžių amžius.

atsidusti, ir išrauna medį ir kurios būtų galėjusios iškasti dvidešimt septynias duobes greičiau, nei trunka pasakyti amen, jei kapinių duobkasiai, irgi prisirišę prie tradicijos, nebūtų prisistatę atlikti to darbo senoviškai, tai yra laužtuvu ir kastuvu. Mašinai beliko išrauti pustuzinį trukdžiusių medžių ir tą plotą, gerai suplūktą ir sulygintą volu, palikusi atrodyti taip, tarsi nuo pat pradžių būtų sukurtas būti šventu lauku ir amžinojo poilsio vieta, tuoj pat pasišalino, turime omenyje mašiną, ir medžius bei jų teikiamus šešėlius pasodino kitur.

Trys dienos po išpuolio, anksti ryte, žmonės pradėjo eiti į gatvę. Ėjo tylomis, rimti, kai kurie nešėsi baltas vėliavas, visi ant kairės rankos ryšėjo baltą kaspiną, ir tegu laidotuvių protokolo žinovai mums nesako, kad gedulo ženklas negali būti baltas, mes juk esame informuoti, kad šioje šalyje taip priimta, žinome, kad kinai tokį paprotį nuo seno turi, jau nekalbant apie japonus, kurie dabar visi eitų apsitaisę mėlynai, jei šis atvejis būtų nutikęs su jais. Vienuoliktą valandą aikštė jau buvo pilna, tačiau tebuvo girdėti tik didžiulės minios kvėpavimas, duslus į plaučius patenkančio ir iš jų išeinančio oro šnaresys, įkvėpti, iškvėpti, pamaitinant šių gyvųjų kraują deguonimi, įkvėpti, iškvėpti, įkvėpti, iškvėpti, tol, kol staiga, šioj vietoj nutilsime, ši akimirka čia atėjusiesiems, išgyvenusiesiems, dar neatėjo. Buvo begalė baltų gėlių, daugybė chrizantemų, rožių, baltųjų lelijų, vienas kitas skaidriai baltas kaktuso žiedas, tūkstančiai medetkų, joms atleido už jų juodus viduriukus. Surikiuoti per dvidešimt žingsnių karstai buvo pakelti ant velionių giminaičių ir draugų, tų, su kuriais jie buvo artimi, pečių, nešami laidotuvių žingsniu iki duobių, paskui, profesionalių laidotuvininkų įgudusiai vadovaujant, lėtai virvėmis nuleidžiami, kol su dusliu garsu pasiekė dugną. Stoties griuvėsiai, atrodė, dar skleidė pridegusios mėsos kvapą. Nemažai kam tikriausiai nesuprantama, kad tokiai jaudinančiai, tokio skausmingo visuotinio gedulo ceremonijai nebuvo

suteikta malonė įlieti šiek tiek paguodos, teikiamos religinių apeigų, atliekamų įvairių šalyje įsikūrusių bažnytinių įstaigų, taip velionių sielos neteko paties užtikrinčiausio paskutinio patepimo, o gyvųjų bendruomenei praktiškai nebuvo pademonstruotas ekumenizmas, kuris galbūt galėtų padėti išklydusius gyventojus grąžinti į avidę. Paaiškinti šį liūdną faktą tegalima baime, kad visų konfesijų bažnyčios išsigando būti apkaltintos sąmokslu ir bendrininkavimu, kad ir taktinio pobūdžio, ne strateginio, kas būtų gerokai rimčiau, su baltaisiais maištininkais. Prie to tikriausiai prisidėjo ir keli ministro pirmininko telefono skambučiai įvairiems asmenims ta pačia tema su vos keliomis variacijomis, Šalies vyriausybė apgailestautų, jei jūsų bažnyčia žengtų neapgalvotą žingsnį ir dalyvautų šiose laidotuvėse, nors dvasiškai toks dalyvavimas ir būtų pateisinamas, jis būtų suprastas, o paskui ir vertinamas kaip politinė, jei ne ideologinė parama užsispyrusiai ir sistemingai nepagarbai, kurią didelė sostinės gyventojų dalis reiškia teisėtai ir konstitucinei demokratinei valdžiai. Todėl laidotuvės buvo visiškai pasaulietiškos, tuo nenorima pasakyti, kad kai kurios tylios asmeninės maldos, tai čia, tai ten nebūtų kilusios į skirtingus dangus ir ten priimtos su geranoriška simpatija. Duobių dar nespėjus užversti žemėmis, kai kas, be abejo, su geriausiomis intencijomis, išėjo į priekį sakyti kalbos, bet tas ketinimas buvo tuoj pat užgniaužtas aplinkinių, Jokių kalbų, čia kiekvienas su savo sielvartu ir visi su ta pačia kančia. Be to, jei toks ir buvo sužlugdyto oratoriaus užmojis, būtų čia neįmanoma gedulingai išgirti dvidešimt septynis asmenis – vyrus, moteris ir kokį nors vaikiuką dar be istorijos. Kad nežinomiems kareiviams nė kiek nereikia vardų, kuriuos naudojo gyvenime, kad jiems būtų suteikta visa pagarba, derama ir tinkama – ką gi, su tuo norime sutikti, ir šie velioniai, dauguma neatpažįstami, tapatybė nustatyta dviejų ar trijų iš jų, jei ko nors dar nori, tai kad juos paliktume ramybėje. Tiems skrupulingiems

skaitytojams, teisėtai besirūpinantiems pasakojimo tvarkingumu, kurie norėtų žinoti, kodėl nepadaryti būtini ir tokiais atvejais įprasti genetiniai tyrimai, tegalime sąžiningai atsakyti, kad visiškai nenutuokiame kodėl, nors leidžiame sau įsivaizduoti, kad tas gerai žinomas ir nupigintas posakis Mūsų žuvusieji, toks dažnas, taip rutiniškai vartojamas patriotinėse iškilmingose kalbose, tikriausiai čia buvo suprastas paraidžiui, tai yra kadangi šie žuvusieji, visi be išimties, priklauso visiems mums, nė vieno neturime laikyti išimtinai mūsų, iš kur išeina, kad DNR analizė, atsižvelgianti į visus veiksnius, įskaitant ypač ir ne biologinius, kad ir kiek būtų ieškoma po spiralę, tegalėtų tik patvirtinti bendrą nuosavybę, kuriai jau ir anksčiau nereikėjo tyrimų. Todėl svarius motyvus pateikė tas vyras, o gal anksčiau tai buvo pasakiusi moteris, kai pasakė aukščiau užrašytus žodžius, Čia kiekvienas su savo sielvartu ir visi su ta pačia kančia. Tuo tarpu duobės buvo užpiltos žemėmis, lygiai padalintos gėlės, tuos, kurie turėjo priežasčių verkti, apkabino ir paguodė kiti, jei tai įmanoma, kai skausmas toks šviežias. Kiekvieno, kiekvienos šeimos mylima esybė guli čia, tačiau nežinia, kur tiksliai, galbūt šitoje duobėje, galbūt anoje, geriausia bus mums paverkti virš jų visų, teisus buvo tas piemuo, kuris sakė, Geriausiai žmogų, kurio nepažinojai, pagerbsi jį apverkdamas, dievai žino, kur jis to išmoko.

Visų šių įžūlių ekskursų, nuvedančių pasakojimą į šoną, trūkumas galų gale, nors ir pavėluotai, pasireiškė, ir vos tik mes spėjome susivokti, kad įvykiai mūsų nelauks, jie jau eina toliau į priekį, tad, užuot pranešus iš anksto, kaip kad liepia elementari bet kokio išmanančio savo amatą istorijų pasakotojo pareiga, kas nutiks, mums dabar nelieka kitos išeities, kaip atgailaujant išpažinti, kas jau nutiko. Priešingai nei manėme, žmonės neišsiskirstė, manifestacija tęsiasi, ir dabar visa minia per visą gatvių plotį traukia, sprendžiant iš to, kas šūkaujama, prie valstybės vadovo rūmų. Ir pakeliui jiems

pasitaiko ne daugiau ir ne mažiau kaip oficiali ministro pirmininko rezidencija. Spaudos, radijo ir televizijos žurnalistai eina kolonos priekyje, nervingai kažką užsirašinėja, apsako įvykius telefonu redakcijoms, kuriose dirba, susijaudinę išlieja savo profesinį ir pilietinį susirūpinimą, Regis, niekas čia nežino, kas įvyks, bet turime priežasčių bijoti, kad minia ruošiasi šturmuoti prezidento rūmus, negalima atmesti ir to, net sakytume, tai yra labai tikėtina, kad bus išplėšta oficiali ministro pirmininko rezidencija ir visos ministerijos aplink ją, ir tai ne kokia nors apokaliptinė pranašystė, kylanti iš mūsų baimių, pakanka pažvelgti į perkreiptus tų žmonių veidus, iškart matyti, kad mes visiškai neperlenkiame sakydami, kad kiekvienas iš šių veidų reikalauja kraujo ir griovimo, ir taip prieiname prie labai liūdnos išvados ir turime ją pasakyti garsiai ir visai šaliai, nors tai ir daug mums kainuoja, kad vyriausybė, kuri pasirodė tokia efektyvi kitur ir už tai susilaukė dorų piliečių plojimų, veikė smerktinai neprotingai, kai nusprendė palikti miestą įniršusios minios instinktų valiai, be tėviškos valdžios priežiūros ir užkardomosios valdžios agentų veiklos gatvėje, be riaušių policijos, be ašarinių dujų, be vandens patrankų, be šunų, vienu žodžiu, be apynasrio. Kalbos apie artėjančią katastrofą pasiekė aukščiausią informacinės isterijos tašką atsidūrus priešais vyriausybės vadovo rezidenciją, aštuonioliktojo amžiaus pabaigos buržuazinio stiliaus rūmus, čia žurnalistų šūksniai virto klyksmais, Ir dabar, dabar, dabar viskas gali nutikti, teapsaugo mus nuo to švenčiausioji mergelė, tegu šlovingi tėvynės manai, ten iš empirėjaus, į kur pakilo, suminkština ūmias šių žmonių širdis. Visko galėjo nutikti, tikrai, bet galiausiai nieko nenutiko, tik minia, ta maža jos dalis, kurią iš čia matome, sustojo sankryžoje, kurios vieną iš kampų užima rūmai su sodeliu aplink, likusi daugybė nutekėjo šaligatviu žemyn, aikštėmis ir gretimomis gatvėmis, jei čia būtų policijos aritmetikų, jie pasakytų, kad iš viso buvo ne daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių žmonių, tačiau

tikslus skaičius, tikrasis skaičius, nes mes juos skaičiuojame visus, vieną prie vieno, buvo dešimt kartų didesnis.

Ir čia, miniai visiškoje tyloje sustojus, įžvalgus televizijos reporteris atrado toje galvų jūroje vieną vyrą, kurį nepaisydamas to, kad ryšėjo raištį, dengiantį beveik pusę jo veido, vis tiek įstengė atpažinti, buvo ne taip ir sunku, nes pirmu žvilgsniu turėjo progos prabėgomis pagauti sveiko skruosto vaizdą, kuris, kaip lengva suprasti, tiek pat patvirtina sužeistą skruostą, kaip ir yra jo patvirtinamas. Tempdamas iš paskos vaizdo operatorių, reporteris ėmė skintis kelią pro minią, į vieną ir į kitą pusę sakydamas, Atsiprašau, atsiprašau, leiskite praeiti, pasitraukite, tai labai svarbu, ir tuoj, kai jau priėjo, Pone pirmininke, pone pirmininke, malonėkite, bet tai, ką galvojo, nebuvo taip mandagu, Ką, po galais, čia veikia šis tipas. Reporteriai paprastai apdovanoti gera atmintimi, ir šis nepamiršo viešo municipalinės tarybos pirmininko akibrokšto, kurio nekalta auka bombos sprogimo vakarą tapo visas informacijos skleidėjų luomas. Dabar jis sužinos, kaip jiems tada skaudėjo. Atkišo mikrofoną jam į veidą ir vaizdo operatoriui davė slaptą, suprantamą tik pašvęstiesiems ženklą, kuris galėjo reikšti ir Įrašinėk, ir Sutraiškyk jį, ir kuris esamoje situacijoje tikriausiai reiškė ir viena, ir kita, Pone pirmininke, leiskite man pareikšti savo nuostabą sutikus jus čia, Nuostabą, kodėl, Ką tik pasakiau, keista matyti jus tokioje manifestacijoje, Esu toks pat pilietis, kaip bet kuris kitas, manifestuoju kada ir kaip man patinka, ir tuo labiau dabar, kai nereikia prašyti leidimo, Nesate kaip bet kuris pilietis, esate municipalinės tarybos pirmininkas, Klystate, prieš tris dienas lioviausi buvęs tarybos pirmininku, maniau, kad ši žinia jau žinoma, Kiek žinau, ne, iki šiol šiuo klausimu negavome jokio oficialaus pranešimo, nei iš tarybos, nei iš vyriausybės, Tikiuosi, nelaukiate, kad sušauksiu spaudos konferenciją, Ar atsistatydinote, Pasitraukiau iš pareigų, Kodėl, Vienintelis geras atsakymas būtų mano tylėjimas, Sostinės gyventojai norės žinoti priežastis, kodėl jų tary-

bos pirmininkas, Kartoju, kad jau juo nesu, Norės žinoti priežastis, kodėl jų tarybos pirmininkas įsijungė į manifestaciją prieš vyriausybę, Ši manifestacija nėra prieš vyriausybę, ji gedulinga, žmonės atėjo laidoti savo mirusiųjų, Mirusieji jau palaidoti, o manifestacija vis tiek tęsiasi, kuo tai aiškinate, Paklauskite šių žmonių, Šią akimirką mane domina jūsų nuomonė, Einu, kur eina visi, nieko daugiau, Ar simpatizuojate rinkėjams, balsavusiems tuščiais biuleteniais, tuščiabiuleteniams, Jie balsavo taip, kaip suprato, mano simpatijos ar mano antipatijos čia niekuo dėtos, O jūsų partija, ką pasakys jūsų partija sužinojusi, kad dalyvavote šioje manifestacijoje, Paklauskite jos, Ar nebijote, kad jums bus pritaikytos sankcijos, Ne, Iš kur toks įsitikinimas, Dėl tos labai paprastos priežasties, kad jau nebesu partijoje, Jus pašalino, Pats išėjau, taip pat kaip ir iš municipalinės tarybos pirmininko pareigų, Kokia buvo vidaus reikalų ministro reakcija, Klauskite jo, Kas vietoj jūsų užims šias pareigas, o gal jau užėmė, Susižinokite, Ar matysime jus kitose manifestacijose, Ateikite ir iškart sužinosite, Ar palikote dešinę, kur padarėte visą savo politinę karjerą, ir dabar perėjote į kairę, Vieną artimiausių dienų tikiuosi suprasti, kurgi aš perėjau, Pone pirmininke, Nevadinkite manęs pirmininku, Atleiskite, tai įpročio jėga, prisipažįstu, kad jaučiuosi sutrikęs, Atsargiai, moralinis sutrikimas, o aš įsitikinęs, kad jūsų sutrikimas yra moralinis, yra pirmas žingsnis, vedantis į nerimą, o toliau, kaip jūs mėgstate sakyti, visko gali nutikti, Esu išmuštas iš vėžių, nežinau, ką ir manyti, pone pirmininke, Išjunkite įrašinėjimą, jūsų viršininkams gali nepatikti paskutiniai jūsų pasakyti žodžiai, ir prašau, nevadinkite manęs vėl pirmininku, Jau išjungėme kamerą, Geriau jums patiems, taip išvengsite bėdų, Sako, kad dabar manifestacija eis prie prezidento rūmų, Klauskite organizatorių, Kur jie, kas jie tokie, Spėju, kad visi ir niekas, Kas nors turi vadovauti, tai ne savaime susiorganizuojantys sąjūdžiai, spontaniškai niekas nevyksta, o tuo labiau masinėse tokio masto akcijose, Iki šiol to nebūdavo,

Vadinasi, norite pasakyti netikįs, kad balsavimo tuščiais biuleteniais sąjūdis buvo spontaniškas, Nekorektiška mėginti viena išvesti iš kito, Man susidaro įspūdis, kad daug daugiau žinote šiuo klausimu, nei dedatės, Visada ateina metas, kai suprantame, kad žinome daug daugiau, nei manėme, o dabar palikite mane ramybėje, eikite savo keliais, ieškokite kito žmogaus, kam uždavinėti klausimus, matote, galvų jūra jau pajudėjo, Mane stebina tai, kad nesigirdi jokio šūksnio, jokio valio, jokio šalin, jokio panašaus žodžio, išreiškiančio, ko žmonės nori, tik grėsminga tyla, nuo kurios šiurpas per nugarą eina, Kalbat kaip apie kokį siaubo filmą, galbūt žmonės tiesiog pavargo nuo žodžių, Jei žmonės pavargs nuo žodžių, aš liksiu be darbo, Iš visų šiandien pasakytų žodžių šitie patys teisingiausi, Sudie, pone pirmininke, Paskutinį kartą kartoju, atminkit visam laikui – nesu pirmininkas. Manifestacijos priešakys apsuko ketvirtį rato apie save, dabar kilo stačiu šaligatviu ilgo ir plataus prospekto link, kur pasuks į dešinę, ir nuo tol jiems veidus glostys gaivus vėjelis nuo upės. Prezidento rūmai buvo už dviejų kilometrų, visur lygus kelias. Reporteriai gavo nurodymą nebelydėti manifestacijos, o bėgti ir užsiimti pozicijas priešais rūmus, bet bendra mintis tiek vietoje dirbančių profesionalų, tiek redakcijų štabuose buvo ta, kad informacinio intereso požiūriu įvykio nušvietimas tapo grynu laiko ir pinigų švaistymu, arba, vartojant stipresnį posakį, spyriu į kiaušus žiniasklaidai, arba, šįkart mandagiai ir subtiliai, nepelnyta nepagarba. Šie tipai net manifestacijoms netinka, bent kokį akmenį sviestų, valstybės vadovo iškamšą sudegintų, kelis langų stiklus išmuštų, kokią senovinę revoliucinę dainą sudainuotų – ką nors, kas parodytų pasauliui, kad nėra mirę kaip tie, kuriuos ką tik palaidojo. Manifestacija nepateisino jų lūkesčių. Žmonės atėjo ir užpildė aikštę, pusvalandį pabuvo tylomis žiūrėdami į uždarytus rūmus, paskui vieni pėsčiomis, kiti autobusais, kiti pavežti nepažįstamų vienminčių išsiskirstė po namus.

Tai, ko nepavyko padaryti bombai, padarė taiki manifestacija. Sunerimę, išsigandę nepriekaištingieji dešinės ir kairės partijų, dp ir kp, balsuotojai subūrė atitinkamas šeimos tarybas ir nusprendė, sprendė kiekvienas už save, bet išėjo vienodai, palikti miestą. Manė, kad situacija, kurioj jie atsidūrė – nauja bomba, rytoj pat galinti sprogti, ir gatvės, nebaudžiamai paimtos gyventojų, turėtų paskatinti vyriausybę peržiūrėti griežtus reikalavimus, kurie buvo nustatyti įvedant apgulties būvį, ypač skandalingą neteisybę, kai tokia pat griežta bausmė vienodai krinta ir ant tvirtų taikos gynėjų, ir ant atvirų netvarkos kurstytojų. Kad nesileistų į nuotykį aklai, kai kurie iš jų, turintys gerų ryšių valdžios sferose, ėmė telefonu zonduoti vyriausybės nuostatą dėl to, kokia tikimybė yra gauti leidimą, leidžiantį, aiškiai ar pagal nutylėjimą, įeiti į laisvąją teritoriją tiems, kurie, beje, visiškai pagrįstai, jau pasijautė kaliniais savo šalyje. Gautieji atsakymai, apskritai migloti ir kai kuriais atvejais net prieštaringi, nors neduodami progos daryti patikimų išvadų apie vyriausybės nuotaikas šia tema, vis dėlto buvo pakankami, kad būtų galima neabejoti, jog laikantis tam tikrų sąlygų, sutarus dėl tam tikrų materialių kompensacijų, pabėgimo sėkmė, nors ir santykinė, nors ir negalinti apimti visų prašytojų, buvo bent jau įmanoma, tai yra galima puoselėti šiokią tokią viltį. Visą savaitę būsimo automobilių karavano organizacinis komitetas, sudarytas iš vienodo skaičiaus abiejų partijų aktyvistų ir dalyvaujant konsultantams, deleguotiems įvairių sostinės moralinių ir religinių institutų, visiškai slapta aptarinėjo ir galiausiai priėmė drąsų veiksmų planą, kuris, atmenant garsųjį dešimties tūkstančių atsitraukimą, pasiūlius centro partijos eruditui helenistui, gavo ksenofonto vardą. Trys dienos, ne daugiau, buvo duotos šeimoms kandidatėms į migraciją, kad jos su pieštuku rankoje ir ašara akies kamputyje apsispręstų, ką derėtų pasiimti ir ką turėtų palikti. O kokia yra žmonių giminė, mes žinome, tad, netrūko egoistinių kaprizų, apsimestinio išsiblaškymo, klastingo apeliavimo į lengvą

sentimentalumą, apgaulingo suvedžiojimo manevrų, tačiau buvo ir pasigėrėtinų nesavanaudiškumo atvejų, kurie mums dar leidžia manyti, kad jei ir ateity bus tokių ir panašių pagirtino atsižadėjimo aktų, didžiajame kūrėjo projekte savo mažą vaidmenį atliksime puikiai. Atsitraukimas buvo paskirtas ketvirtosios dienos ankstų rytą, tą naktį žadėjo smarkų lietų, bet tai nebūtų rimta kliūtis, veikiau priešingai – kolektyvinei migracijai suteiktų herojiškumo atspalvį, kad jis būtų atmenamas ir įrašytas į šeimų analus kaip aiškus įrodymas, kad ne visos žmonių giminės dorybės prarastos. Nes viena yra žmogui ramiai važiuoti automobiliu esant palankioms meteorologinėms sąlygoms ir visai kas kita, kai langų valytuvai dirba kaip pašėlę, bandydami pašalinti iš dangaus krintančias vandens paklodes. Rimta problema, smulkiai aptarta komisijos, buvo visu aštrumu iškilęs klausimas, kaip į tą masišką pabėgimą reaguos balsavimą tuščiu biuleteniu praktikavusieji, visuotinai žinomi kaip tuščiabiuleteniai. Nebuvo galima užmiršti to, kad daugelis tų susirūpinusių šeimų gyveno tuose pačiuose pastatuose, kaip ir kito politinio kranto gyventojai, kurie, apimti apgailėtinai revanšistinių nuotaikų, galėtų, švelniai tariant, apsunkinti atsitraukiančiųjų išvykimą, jei ne, tiesmukiau tariant, visai jį sutrukdyti. Mums pradurs mašinų padangas, sakė vienas, Užbarikaduos laiptines, sakė kitas, Užkals liftus, pridūrė trečias, Įpils silikono į automobilių spynas, pastiprino pirmasis, Iškuls mums priekinius stiklus, pasisakė antrasis, Užpuls mus, kai tik iškelsime koją iš namų, perspėjo kitas, Paims senelį įkaitu, atsiduso kitas taip, kas skatintų manyti, kad nesąmoningai to net troško. Diskusija tęsėsi, vis labiau kaisdama, kol kažkas prisiminė, kad visų tų tūkstančių žmonių elgesys visos manifestacijos metu buvo, kaip bežiūrėtum, labai korektiškas, Net, sakyčiau, pavyzdingas, ir, vadinasi, nėra jokių priežasčių baimintis, kad dabar viskas vyks kitaip, Be to, esu įsitikinęs, jiems palengvės pamačius, kad atsikratė mūsų, Visa tai puiku, įsiterpė vienas nepatiklusis, tie tipai yra nuostabūs,

tiesiog sveiko proto ir pilietiškumo pavyzdžiai, bet yra čia kai kas, ką, deja, pamirštame, Ką, Bombą. Kaip jau sakyta ankstesniame puslapyje, šis komitetas, viešojo gelbėjimo, kaip kažkam šovė į galvą jį pavadinti, nors vardo tuoj atsisakyta dėl daugiau nei pateisinamų ideologinių priežasčių, buvo gausiai atstovaujamas, šiuo atveju tai reiškia, kad apie stalą buvo susėdusios dvi geros dešimtys žmonių. Suglumimas ištarus šį žodį buvo toks, kad nedažnai tokį pamatysi. Visi dalyviai nuleido galvas, paskui vienas smerkiamas žvilgsnis iki susirinkimo pabaigos nutildė išsišokėlį, kuris, regis, pamiršo pamatinę elgesio visuomenėje taisyklę, bylojančią, kad pakaruoklio namuose nemandagu kalbėti apie virvę. Beje, toks nemalonus incidentas turėjo vieną privalumą – visus privertė sutarti ir vieningai suformuluoti optimistinę tezę. Tolimesnė įvykių eiga patvirtino jos teisumą. Lygiai trečią valandą nakties šeimos, lygiai taip pat, kaip anksčiau buvo padariusi vyriausybė, ėmė eiti iš namų su savo lagaminais ir lagaminėliais, krepšiais ir ryšuliais, su savo katėmis ir šunimis, kas su iš miego išbudintu vėžliu, kas su japoniška akvariumo žuvyte, kas su papūgų narvu, kai kas su papūga ara ant laktos. Bet kitų gyventojų durys neatsidarė, niekas neišėjo į laiptinę pasimėgauti pabėgimo spektakliu, niekas nesišaipė, niekas neužgauliojo, ir ne todėl, kad lijo taip smarkiai, jog niekam nesinorėjo kišti nosies pro langą pažiūrėti į bėglių karavanus. Žinoma, galite įsivaizduoti, koks tai triukšmas buvo, kai visi į laiptinę tempė visą savo mantą, kai liftai zvimbdami kilo, zvimbdami leidosi, kai nuolat buvo šūkčiojami patarimai, staigūs perspėjimai, Atsargiai su pianinu, atsargiai su arbatos servizu, atsargiai su sidabriniu padėklu, atsargiai su portretu, atsargiai su seneliu, žinoma, manytume, kad kitų namų gyventojai pabudo, tačiau niekas iš jų nesikėlė iš lovos ir nėjo pažvelgti pro durų akutę, tik vieni kitiems sakė, geriau įsitaisydami po antklodėmis, Jie nešdinasi.

Beveik visi jie sugrįžo. Lygiai taip pat kaip prieš kelias dienas, kai vidaus reikalų ministras turėjo premjerui paaiškinti, kodėl taip skyrėsi galingumas tos bombos, kurią buvo liepta padėti, nuo tos, kuri iš tikrųjų sprogo, taip ir dabar, migracijos istorijos atveju, paliepimų perdavimo grandinėje atsirado didžiulė klaida. Kaip nuolat rodo patirtis, ištyrus ir apmąsčius daugelį atvejų ir atitinkamas jų aplinkybes, neretai būna, kad aukos iš dalies pačios kaltos dėl juos užgriūvančių nelaimių. Smarkiai įsitraukę į politines derybas, nors, kaip netrukus bus įsitikinta, nė vienose jų nedalyvavo sprendžiamąjį balsą turintys asmenys, galintys užtikrinti plano ksenofontas tobulą įgyvendinimą, daug dirbantys žymūs komiteto nariai užmiršo o galbūt toks dalykas jiems net neatėjo į galvą, kad reikia patikrinti, ar karinė vadovybė informuota apie pabėgimą ir, kas ne mažiau svarbu, apie susitarimus. Kai kurioms šeimoms, tiksliau, pustuziniui, viename iš pasienio postų vis dėlto pavyko kirsti sieną, bet tik todėl, kad jaunas jam vadovavęs karininkas galiausiai leidosi įtikinamas ne tik bėglių ištikimybės režimui ir ideologinio tyrumo patikinimų, bet ir atkaklių teiginių, kad vyriausybė žino apie pasitraukimą ir jam pritaria. Vis dėlto, kad išsklaidytų staiga jį užpuolusias abejones, paskambino į du gretimus postus, iš kur

kolegos geranoriškai jam priminė, kad kariuomenei nuo blokados pradžios duoti įsakymai nepraleisti nė gyvos dvasios, net jei žmogus eitų gelbėti nuo kartuvių tėvo ar skubėtų į kokį laukuose esantį namelį gimdyti. Išsigandęs, kad priėmė klaidingą sprendimą, kuris neabejotinai bus laikomas aiškiu, o galbūt tyčiniu nepaklusnumu gautiems įsakymams, už ką jam gresia karinis tribunolas ir, aišku, visiškas pažeminimas, karininkas sušuko tuoj pat nuleisti užtvarą, taip blokuojant plentu išsidriekusį kilometrinį automobilių ir iki viršaus prikrautų nedidelių sunkvežimių karavaną. Tebelijo. Nereikia nė sakyti, kad staiga užgriuvus tokiai atsakomybei komiteto nariai neliko sudėję rankų laukti, kol raudonoji jūra plačiai jiems atsivers. Čiupę mobiliuosius telefonus jie ėmė žadinti visus įtakingus asmenis, kuriuos, jų nuomone, galima ištraukti iš miego nesukeliant perdėto susierzinimo, ir labai gali būti, kad sudėtingas atvejis galiausiai būtų buvęs išspręstas geriausiu nusiminusiems bėgliams būdu, jei ne nuožmus gynybos ministro, kuris tiesiog nusprendė užsispirti, nesukalbamumas, Be mano įsakymo niekas negali praeiti, tarė. Kaip jau tikriausiai pastebėjote, komitetas apie jį buvo pamiršęs. Buvo sakoma, kad gynybos ministras – tai dar ne viskas, kad aukščiau gynybos ministro yra ministras pirmininkas, kurio minėtasis turi klausyti ir jį gerbti, kad dar aukščiau yra valstybės vadovas, kurio abu taip pat, jei ne dar labiau, turi klausyti ir jį gerbti, nors, tiesą sakant, daugeliu atvejų tik dėl akių. Tad taip ir išėjo, kad po kietos dialektinės kovos tarp ministro pirmininko ir gynybos ministro, kurioje vienos ir kitos pusės argumentai lakstė tarsi kryžminiai trasuojančių kulkų šūviai, ministras galiausiai pasidavė. Nenoriai, taip, suirzęs, taip, bet nusileido. Aišku, jums norisi sužinoti, kokį neatremiamą argumentą bus panaudojęs ministras pirmininkas, kad priverstų paklusti besispyriojantį pašnekovą. Jis buvo paprastas ir tiesus, Brangusis mano ministre, tarė, pasukite galvą ir įsivaizduokite, kas bus rytoj,

jei šiandien uždarysime vartus žmonėms, kurie balsavo už mus, Kiek prisimenu, ministrų taryba buvo išleidusi įsakymą nieko nepraleisti, Žaviuosi jūsų puikia atmintimi, bet kartais į įstatymus reikia šiek tiek lanksčiau žiūrėti, jei tai naudinga, o dabar kaip tik taip ir yra, Nesuprantu, Aiškinu, rytoj, kai bus išspręstas šis sunkus reikalas, nuslopintas maištas ir nuramintos aistros, vėl surengsime rinkimus, taip ar ne, Taip, Ar manote, kad galime būti tikri, jog tie, kuriuos atstūmėme, vėl balsuos už mus, Labiausiai tikėtina, kad nebalsuos, O mums reikia jų balsų, atminkite, kad centro partija lipa mums ant kulnų, Suprantu, Jei taip, prašau duoti nurodymus, kad praleistų tuos žmones, Taip, pone. Ministras pirmininkas atsijungė, pažvelgė į laikrodį ir tarė žmonai, Atrodo, dar galėsiu pusantros valandos ar dvi pamiegoti, ir pridūrė, Manau, kad per artimiausią kabineto performavimą šiam tipui teks krautis lagaminus, Neturėtum leisti, kad tavęs negerbtų, tarė jo brangioji pati, Nėra kas manęs negerbtų, brangioji, bet kad piktnaudžiauja mano geru būdu, tai tikrai, Tą ir norėjau pasakyti, atsakė ji užgesindama šviesą. Nepraėjo nė penkios minutės, o telefonas vėl suskambo. Vėl tai buvo gynybos ministras, Atsiprašau, nenorėjau nutraukti jūsų pelnyto poilsio, bet, deja, neturiu kitos išeities, Kas dabar yra, Smulkmena, kurios nepastebėjome, Kokia smulkmena, paklausė ministras pirmininkas neslėpdamas nekantrumo, kurį sukėlė daugiskaita, Tai paprasta, bet labai svarbu, Negaišinkite man laiko, dėstykite, Klausiu savęs, ar galime būti tikri, kad visi tie žmonės, kurie nori pereiti į šitą pusę, yra mūsų partijos šalininkai, klausiu savęs, ar turime laikyti pakankama, kad jie teigia balsavę per rinkimus už mus, klausiu savęs, ar tarp šimtų plentuose stovinčių mašinų nebus kelių su maišto agentais, pasirengusiais užkrėsti baltuoju maru dar nepaliestą šalies dalį. Ministras pirmininkas pajuto suspaudžiant širdį suvokus, kad prašovė pro šalį, Tokią galimybę reikia turėti omenyje, sumurmėjo, Kaip tik dėl to ir skambinu, tarė

gynybos ministras, dar labiau užveržd amas varžtą. Po šių žodžių stojusi tyla dar kartą parodė, kad laikas neturi nieko bendra su tuo, ką mums praneša laikrodžiai, tos mašinėlės, padarytos iš ratukų, kurie nemąsto, ir spyruoklių, kurios nejaučia, neturi tos dvasios, kuri leistų jiems įsivaizduoti, kad penkios nereikšmingos tiksinčios sekundės – pirmoji, antroji, trečioji, ketvirtoji, penktoji – buvo žiauriausia kančia vienai pusei ir džiaugsminga palaima kitai. Dryžuotos pižamos rankove ministras pirmininkas nusišluostė prakaito išpiltą kaktą, paskui, atsargiai rinkdamas žodžius, tarė, Iš tiesų, reikalas reikalauja kitokio požiūrio, apgalvoto visapusiško problemos įvertinimo, skuboti sprendimai visada klaidingi, Ir aš esu tokios nuomonės, Kokia padėtis šiuo metu, paklausė ministras pirmininkas, Kai kur didelis nervingumas, kai kuriuose postuose net reikėjo iššauti į orą, Ką jūs, kaip gynybos ministras, galėtumėte pasiūlyti, Jei sąlygos manevrams būtų geresnės, nei yra dabar, liepčiau pulti, bet su visais tais plentus užblokavusiais automobiliais tai neįmanoma, Pulti – kaip, Pavyzdžiui, pasiųsčiau tankus, Puiku, o kaip manote, kas bus, kai tanko snukis palies pirmąjį automobilį – gerai žinau, kad tankai neturi snukio, tai tik toks posakis, Paprastai žmonės išsigąsta matydami, kad į juos juda tankas, Bet kaip ką tik girdėjau iš jūsų lūpų, plentai užkimšti, Taip, pone, Todėl priekinei mašinai nebūtų lengva pasitraukti, Ne, pone, būtų net labai sunku, bet, vienaip ar kitaip, jei jų nepraleisime, jie turės tai padaryti, Bet nepanikuodami, o artėjantys tankai su nukreiptais pabūklais neabejotinai sukeltų paniką, Taip, pone, Vadinasi, neturite idėjos, kaip išspręsti šį sunkumą, reziumavo ministras pirmininkas jau įsitikinęs, kad perėmė valdymą ir iniciatyvą, Gaila, turiu tai pripažinti, pone ministre pirmininke, Šiaip ar taip, dėkoju, kad atkreipėte dėmesį į vieną šio atvejo aspektą, kurio buvau nepastebėjęs, Bet kam gali taip nutikti, Taip, bet kam, bet neturėjo nutikti man, Ponui ministrui pirmininkui tiek dalykų reikia

laikyti galvoje, O dabar turėsiu dar ir šitą, teks spręsti problemą, kuriai ponas gynybos ministras nerado išeities, Jei jūs taip kalbate, esu pasirengęs atsistatydinti, Netikiu, kad išgirdau, ką sakėte, ir nemanau, kad norėčiau tai išgirsti, Taip, pone ministre pirmininke. Vėl stojo tyla, šįkart labai trumpa, tik tris sekundes, per kurias džiaugsmingoji palaima ir žiauriausioji kančia susivokė apsikeitusios vietomis. Kambaryje suskambo kitas telefonas. Žmona pakėlė ragelį, paklausė, su kuo kalba, paskui uždengusi delnu mikrofoną tyliai sušnibždėjo vyrui, Tai vidaus reikalų ministras. Ministras pirmininkas davė ženklą, kad palauktų, paskui davė nurodymus gynybos ministrui, Nereikia daugiau šūvių į orą, reikia stabilizuoti padėtį, kol imsimės reikalingų priemonių, o žmonėms pirmuose automobiliuose praneškite, kad vyriausybė susirinkusi į posėdį ir aiškinasi padėtį, kad netrukus tikisi pateikti pasiūlymus ir direktyvas, kad viskas išsispręs tėvynės ir nacionalinio saugumo labui, ypač pabrėžkite šiuos žodžius, Leiskite man priminti, pone ministre pirmininke, kad tie automobiliai skaičiuojami šimtais, Ir ką, Negalime šios žinios perduoti visiems, Nesirūpinkite, kai ją kiekviename poste sužinos pirmieji, jie pasirūpins, kad ji lyg liepsna padegamąja virve pasiektų kolonos galą, Taip, pone, Nuolat mane informuokite, Taip, pone. Kitas pokalbis, su vidaus reikalų ministru, buvo visai kitoks, Negaiškite laiko pranešinėti, kas vyksta, jau esu informuotas, Galbūt jums nesakė, kad kariuomenė ėmė šaudyti, Daugiau nešaudys, Aa, Dabar reikia sugrąžinti tuos žmones atgal, Jei armija to nesugebėjo, Nesugebėjo ir negalėjo sugebėti, tikriausiai nenorite, kad gynybos ministras pasiųstų tankus, Aišku, kad ne, pone ministre pirmininke, Nuo šios akimirkos atsakomybė pereina jums, Policija tokioms situacijoms netinka, o kariuomenei aš neįsakinėju, Nieko ir nesitikiu iš jūsų policininkų, neketinau ir jūsų skirti generalinio štabo viršininku, Bijau, kad nesuprantu, pone ministre pirmininke, Traukite iš lovos savo geriausią kalbų rašytoją ir

kuo skubiau pasodinkite prie darbo, o pats tuo metu perduokite žiniasklaidai pranešimą, kad šeštą valandą vidaus reikalų ministras kalbės per radiją, televizija ir laikraščiai tegu lieka vėlesniam laikui, šiuo atveju svarbiausias yra radijas, Yra beveik penkta valanda, pone ministre pirmininke, Nebūtina man tai sakyti, pats turiu laikrodį, Atleiskite, tik norėjau pasakyti, kad laikas spaudžia, Jei jūsų rašytojas per penkiolika minučių nesugebėtų išdėstyti trisdešimties eilučių, taisyklingai ar ne, geriau jį išmesti į gatvę, O ką jis turės rašyti, Ką nors protingo, kas įtikintų tuos žmones grįžti namo, kas jiems uždegtų patriotinį ryžtą, sakykite, kad palikti apleistą sostinę ardomųjų ordų rankose yra nusikaltimas prieš tėvynę, sakykite, kad visi, balsavę už partijas, kurios sudaro dabartinę politinę sistemą, įskaitant, aišku, ir centro partiją, mūsų tiesioginę varžovę, visi jie yra pirmose demokratinių institucijų gynėjų gretose, sakykite, kad namus, kuriuos paliko neapsaugotus, užpuls ir nusiaubs maištininkų gaujos, tačiau to, kad, jei reikės, ten įsilaušime mes patys, nesakykite, Galima pridurti, kad kiekvienas pilietis, kuris nuspręs grįžti namo, kad ir koks būtų jo amžius ir socialinė padėtis, vyriausybės bus laikomas ištikimu teisėtumo propaguotoju, Propaguotojas man neatrodo tinkamas žodis, per daug vulgarus, per daug verteiviškas, be to, teisėtumas jau pakankamai propaguojamas, visą laiką apie jį tik ir šnekame, Tada gynėjai, šaukliai ar legionieriai, Legionieriai geriausias, stipriai skamba, karingai, gynėjai būtų terminas be įtampos, pakištų neigiamą mintį apie pasyvumą, šaukliai skamba viduramžiškai, tuo tarpu legionieriai iškart primena kovą, karingą dvasią, net per daug. Be to, kaip žinome, tai tvirtų tradicijų žodis, Tikiuosi, kad kelyje esantys žmonės išgirs pranešimą, Brangusis, atrodo, kad per ankstyvas pabudimas jums aptemdė gebėjimą mąstyti, aš lažinčiausi iš savo ministro pirmininko pareigų, kad šiuo metu visi automobilių radijai įjungti, tik svarbu, kad žinia apie būsimą pranešimą šaliai būtų kuo greičiau paskelbta

ir kas minutę kartojama, Bijau, pone ministre pirmininke, kad visų tų žmonių dvasinė būsena ne tokia, kad būtų lengva juos įtikinti, jei jiems pasakysime, kad bus perskaitytas vyriausybės pranešimas, labiausiai tikėtina, kad jie manys, jog bus duotas leidimas pravažiuoti sieną, nusivylimo pasekmės gali būti labai rimtos, Tai labai paprasta, jūsų kalbų rašytojas turės įrodyti, kad ne veltui valgo šią duoną ir pelnytai gauna tai, ką jam mokame, tegu susidoroja su leksikos ir retorikos sunkumais, Jei ponas ministras pirmininkas leis pareikšti vieną mintį, kuri man atėjo į galvą kaip tik dabar, Reikškite ją, bet primenu jums, kad gaištame laiką, jau penkios minutės šeštos, Pranešimas turėtų daug didesnę įtikinamą galią, jei jį padarytų ponas ministras pirmininkas, Dėl to nėra nė menkiausios abejonės, Tuo atveju, kodėl ne, Nes save taupau kitoms aplinkybėms, tokioms, kurios būtų mano lygio, Ak, taip, manau, kad suprantu, Tai galų gale sveiko proto klausimas, arba, tarkime, hierarchinės gradacijos, Įžeistume aukščiausiojo valstybės vadovo orumą, jei jis turėtų prašyti, kad keli vairuotojai neužkimštų kelių, taip ir ministras pirmininkas turi būti apsaugotas nuo visko, kas gali sumenkinti jo, kaip vyriausiojo valdžios pareigūno, statusą, Jau pagaunu mintį, Puiku, tai ženklas, kad jums pavyko visiškai pabusti, Taip, pone ministre pirmininke, O dabar prie darbo, vėliausiai aštuntą valandą tie keliai turi būti atlaisvinti, televizija tegu filmuoja iš oro ir nuo žemės, noriu, kad visa šalis matytų reportažą, Taip, pone, padarysiu, ką galiu, Nedarykite, ką galite, darykite, kas reikalinga, kad rezultatai būtų tokie, kokių ką tik pareikalavau. Vidaus reikalų ministras neturėjo kada atsakyti, telefonas buvo išjungtas. Man patinka girdėti tave taip kalbant, tarė žmona, Kai išveda mane iš kantrybės, O ką darysi, jei jis negalės išspręsti problemos, Eis krautis daiktų, Kaip gynybos ministras, Būtent, Negali atleisti ministrų tarsi jie būtų tarnai, Jie ir yra tarnai, Taip, bet paskui neturėsi kitos išeities, kaip skirti kitus, Tai reikia ramiai apgalvoti, Ką čia

galvoti, Nenorėčiau apie tai dabar kalbėti, Esu tavo žmona, niekas mūsų negirdi, tavo paslaptys yra mano paslaptys, Noriu pasakyti, kad, atsižvelgiant į padėties rimtumą, nieko nenustebintų, jei nuspręsčiau prisiimti gynybos ir vidaus reikalų ministrų pareigas, taip nepaprastoji šalies padėtis atsispindėtų vyriausybės struktūroje ir funkcionavime, tai yra visiška koordinacija ir visiška centralizacija, toks galėtų būti potvarkis, Tai būtų didžiulė rizika, galėtum viską laimėti arba viską pralošti, Taip, bet jei pavyktų sutrukdyti ardomajai veiklai, dar niekur ir niekada neregėtai, ardomajai veiklai, ketinusiai sunaikinti jautriausią sistemos organą – parlamentinį atstovavimą, tada Istorija man, kaip demokratijos gelbėtojui, užtikrintų neišdildomą vietą, visiems laikams unikalią vietą, O aš būčiau išdidžiausia iš žmonų, sušnibždėjo pati, lyg gyvatė prie jo priglusdama, tarsi staiga būtų paliesta retai pasireiškiančio geidulingumo, susidedančio iš kūniško geismo ir politinio entuziazmo, burtų lazdele, bet vyras, suvokdamas valandos rimtumą, prabilo kietais poeto žodžiais, Kodėl puoli man po kojom / po mano sunkiais batais? / Kodėl paleidi savo iškvėpintus plaukus / ir išdavikiškai išskėti savo švelnias rankas? / Gerai žinai / Aš esu tik vyras šiurkščiomis rankomis / ir šalta širdimi / kuris, jei reikės, / minte sumins tave, / kad praeiti galėtų, smarkiai nustūmė antklodę ir tarė, Einu į kabinetą sekti operacijos eigos, o tu miegok, ilsėkis. Žmonos galvoje šmėstelėjo mintis, kad tokioje kritiškoje situacijoje kaip ši, kai moralinė parama yra aukso vertės, jei tik įmanoma būtų ją pasverti, pagrindinių santuokinių pareigų kodeksas tarpusavio pagalbos skyriuje liepia tuoj pat keltis ir eiti, nešaukiant į pagalbą tarnaitės, savo rankomis padaryti žvalinančios arbatos ir dar pridėti ką nors tam atvejui tinkamo, pavyzdžiui, sausainių, tačiau, susierzinusi, nusivylusi, bekylančiam geismui jau visai nuslopus, pasisuko ant kito šono ir stipriai užmerkė akis šiek tiek tikėdamasi, kad miegas dar sugebės iš likučių jai surengti mažą privačią

erotinę fantaziją. O ministras pirmininkas, nekreipdamas dėmesio į žmonos nusivylimus, ant dryžuotos pižamos užsivilkęs šilkinį egzotiškais motyvais ornamentuotą chalatą, su kiniškais paviljonais ir auksiniais drambliais, įžengė į kabinetą, uždegė visas šviesas, o paskui įjungė radijo ir televizijos aparatą. Televizoriaus ekranas dar rodė nejudančią užsklandą, buvo per anksti pradėti transliaciją, bet per visas radijo stotis jau gyvai kalbėta apie baisius kelių kamščius, plačiai dėstyta nuomonė apie tai, kas akivaizdžiai atrodė esant masišku bandymu pabėgti iš nelaimingo kalėjimo, kuriuo per savo netikusią galvą tapo sostinė, nors netrūko ir komentarų apie laukiančias pasekmes, visiškai, beje, lengvai nuspėjamas, kad tokio neįprasto masto eismo paralyžius neleis pravažiuoti didiesiems sunkvežimiams, kurie kasdien miestui tiekė maistą. Tie komentatoriai dar nežinojo, kad minėti sunkvežimiai dėl griežto kariškių ryžto buvo sulaikyti per tris kilometrus nuo sienos. Zuidami motociklais radijo reporteriai, apklausinėję automobilių ir sunkvežimių vairuotojus, patvirtino, kad tikrai tai buvo kolektyvinė akcija, puikiai organizuota, suvienijusi ištisas šeimas, skirta pabėgti nuo tironijos, slogios atmosferos, kurią ardymo jėgos primetė sostinei. Kai kurių šeimų galvos skundėsi dėl gaišaties, Esame čia beveik tris valandas, o eilė nepajudėjo nė milimetro, kiti tvirtino, kad buvo išduoti, Mums garantavo, kad galėsime pravažiuoti be problemų, ir štai puikus rezultatas, vyriausybė pabėgo, išvyko atostogų ir paliko mus žvėrių malonėje, o dabar, kai atsirado galimybė iš čia išvykti, nepasigėdijo mums prieš nosį užtrenkti durų. Buvo nervų priepuolių, vaikai verkė, seniai išblyškę iš nuovargio, susinervinę vyrai, kuriems pasibaigė cigaretės, išsekusios moterys, bandančios įnešti šiokios tokios tvarkos į beviltišką šeimyninį chaosą. Vienas automobilis pabandė apsisukti ir grįžti į miestą, bet buvo priverstas atsisakyti ketinimo pasipylus įžeidimų ir keiksmų krušai, Bailiai, avinai neraliuoti, tuščiabiuleteniai, šūdini ožiai, in-

filtruotieji, išdavikai, kalės vaikai, dabar aišku, ką jie čia veikia, atvyko demoralizuoti padorių žmonių, bet jei mano, kad jiems leisime nešdintis, tai jiems pasimaišė protas, jei reikės, nuleisime jiems padangas, galbūt tuomet išmoks gerbti svetimą kančią. Ministro pirmininko kabinete suskambo telefonas, galėjo būti gynybos arba vidaus reikalų ministras, arba prezidentas. Buvo prezidentas, Kas vyksta, kodėl laiku nebuvau informuotas apie sąmyšį, kilusį išvažiavimuose iš sostinės, paklausė, Pone prezidente, vyriausybė kontroliuoja situaciją, netrukus problema bus išspręsta, Taip, bet mane turėjote informuoti, jums priklauso tai padaryti, Pamaniau, ir asmeniškai prisiimu atsakomybę už šį sprendimą, kad nebuvo priežasties jūsų žadinti, šiaip ar taip, ketinau per dvidešimt minučių, pusvalandį paskambinti, kartoju, prisiimu visą atsakomybę, pone prezidente, Gerai, gerai, dėkoju už intenciją, bet jei mano žmona neturėtų sveiko įpročio keltis anksti, valstybės vadovas tebemiegotų, kai šalis dega, Nedega, pone prezidente, jau buvo imtasi visų reikalingų priemonių, Nesakykite, kad liepsite bombarduoti mašinų kolonas, Kaip jau seniai galėjote įsitikinti, tai niekada nebuvo mano stilius, pone prezidente, Taip tik pasakiau, žinoma, niekad negalvojau, kad įvykdytumėte tokį barbarišką dalyką, Netrukus radijas paskelbs, kad šeštą valandą šaliai kalbės vidaus reikalų ministras, štai, štai, jau praneša pirmąkart, o bus daugiau, viskas organizuota, pone prezidente, Pripažįstu, kad tai jau šis tas, Tai sėkmės pradžia, pone prezidente, esu įsitikinęs, tvirtai įsitikinęs, kad padarysime, kad visi tie žmonės ramiai ir tvarkingai grįžtų į savo namus, O jei jums nepavyks, Jei mums tai nepavyks, vyriausybė atsistatydins, Nepraeis jums tas triukas, taip pat gerai kaip ir aš žinote, kad tokioje situacijoje, kokioje yra šalis, aš ir norėdamas negalėčiau priimti jūsų atsistatydinimo, Taip, bet turėjau tai pasakyti, Gerai, dabar, kad jau esu pabudęs, nepamirškite man pranešti, kas dedasi. Radijas atkakliai teigė, Dar kartą

pertraukiame transliaciją ir pranešame, kad vidaus reikalų ministras šeštą valandą darys pranešimą šaliai, kartojame, šeštą valandą vidaus reikalų ministras darys pranešimą šaliai, kartojame, vidaus reikalų ministras šeštą valandą darys pranešimą šaliai, kartojame, pranešimas šaliai šeštą valandą darys vidaus reikalų ministrą, paskutinės formuluotės dviprasmiškumas neliko nepastebėtas ministro pirmininko, kuris kelias sekundes, mintyse šypsodamasis, ėmėsi įsivaizduoti, kaip, po velnių, pranešimas sugebės padaryti vidaus reikalų ministrą. Galbūt galėjo prieiti prie kokios nors ateičiai naudingos išvados, jei staiga nejudanti televizoriaus užsklanda nebūtų dingusi ir užleidusi vietos įprastam ant stiebo galo plazdančios – tingiai, kaip galima prisiminti – vėliavos vaizdui, tuo tarpu himnas privertė skambėti savo trombonus ir tratėti savo būgnus, su klarneto trele per vidurį ir keliais įtikinamais tūbos atsiraugėjimais. Diktorius ekrane pasirodė su kreivai užrištu kaklaraiščio mazgu ir surūgusiu veidu, tarsi ką tik būtų buvęs įžeistas ir nebūtų nusiteikęs to greitai užmiršti ar atleisti, Atsižvelgdami į politinio ir socialinio momento rimtumą, tarė, ir tenkindami šventą šalies gyventojų teisę į laisvą ir visapusišką informaciją, šiandien savo transliaciją pradedame anksčiau laiko. Kaip ir daugelis tų, kurie mūsų klausosi, ką tik sužinojome, kad šeštą valandą per radiją kalbės vidaus reikalų ministras, tikėtina, kad išdėstys vyriausybės poziciją dėl daugelio sostinės gyventojų bandymo išvykti iš miesto. Nereikia manyti, kad televizija tapo tyčinės ir sąmoningos diskriminacijos taikiniu, manome, kad prie to, kad televizija buvo užmiršta, privedė tik nepaaiškinamas nesiorientavimas, netikėtas tokių patyrusių politikos asmenybių, kokios sudaro esamą šalies vyriausybę, atveju. Bent taip atrodo. Galbūt bus argumentuojama santykinai ankstyva valanda, kurią pranešimas bus daromas, bet televizijos darbuotojai, per visą savo istoriją rodę tiek daug asmeninio pasiaukojimo, atsidavimo viešajam reikalui ir kraštutinio pa-

triotizmo, nenusipelnė būti pasiųsti į žeminančią informatorių iš antrų rankų padėtį. Esame įsitikinę, kad iki numatytos pranešimo valandos dar būtų įmanoma pasiekti susitarimą, kuris, neatimant iš mūsų radijo kolegų to, kas jiems buvo suteikta, sugrąžintų šiems namams tai, kas pelnytai jiems priklauso, – pirmosios šalies informacinės priemonės poziciją ir su tuo susijusią atsakomybę. Kol laukiame šio susitarimo ir tikimės bet kada gauti apie jį žinių, informuojame, kad televizijos sraigtasparnis kaip tik šią akimirką kyla į orą, kad mūsų televizijos žiūrovai galėtų pamatyti pirmuosius vaizdus didžiulių autokolonų, kurios, vykdydamos pasitraukimo planą, mūsų žiniomis, gavusį istorinį vardą ksenofontas, išvažiavimuose iš sostinės stovi nejudėdamos. Laimė, prieš gerą valandą liovėsi lietus, visą naktį talžęs paaukotus karavanus. Netrukus saulė pakils virš horizonto ir prasiskverbs pro tamsius debesis. Duok Dieve, kad jos pasirodymas padėtų pašalinti barjerus, kurie dėl mums nesuprantamų priežasčių vis dar trukdo mūsų drąsiems tėvynainiams pasiekti laisvę. Tebūnie taip tėvynės labui. Tolesniuose kadruose buvo parodytas sraigtasparnis ore, paskui, nufilmuota iš viršaus, maža pakilimo aikštelė, iš kur jis ką tik pakilo, ir tuoj pirmas stogų ir artimiausių gatvių vaizdas. Vyriausybės vadovas dešinę ranką uždėjo ant telefono. Nereikėjo laukti nė minutės, Pone ministre pirmininke, pradėjo vidaus reikalų ministras, Jau žinau, nebesakykite, padarėme klaidą, Sakėte padarėme, Taip, padarėme, nes jei vienas klydo, o kitas nepataisė, klaida abiejų, Neturiu jūsų įgaliojimų ir jūsų atsakomybės, pone ministre pirmininke, Bet turėjote mano pasitikėjimą, Ką tada norite, kad padaryčiau, Kalbėsite per televiziją, radijas tuo pat metu transliuos ir klausimas bus sutvarkytas, Ir neatsakysime į nederamus žodžius ir toną, kurį ponai iš televizijos sau leidžia vyriausybės atžvilgiu, Padarysime tai savo laiku, ne dabar, paskui aš pats tuo užsiimsiu, Puiku, Ar jau turite pranešimą, Taip, pone, ar norite, kad jums jį perskaityčiau,

Neverta, luktelsiu ir paklausysiu tiesiogiai, Turiu eiti, beveik jau laikas, Ar jie jau žino, kad ten vykstate, paklausė nustebęs ministras pirmininkas, Pavedžiau savo valstybės sekretoriui derėtis su jais, Be mano žinios, Geriau nei aš žinote, kad neturėjome alternatyvos, Be mano pritarimo, pakartojo ministras pirmininkas, Primenu jums, kad turėjau jūsų pasitikėjimą, tai buvo jūsų žodžiai, be to, jei vienas suklydo, o kitas pataisė, sėkmė yra abiejų, Jei aštuntą valandą šitai nebus išspręsta, tuoj pat priimsiu jūsų atsistatydinimą, Taip, pone ministre pirmininke. Sraigtasparnis skrido žemai virš vienos iš automobilių kolonos, žmonės mojavo nuo plento, tikriausiai vieni kitiems sakė, Tai iš televizijos, tai iš televizijos, ir visiems tai, kad šis didelis besisukiojantis paukštis yra iš televizijos, buvo užtikrinta garantija, kad iš aklavietės greitai atsiras išeitis. Jei atvyko televizija, sakė, tai geras ženklas. Vis dėlto nebuvo tai geras ženklas. Lygiai šeštą valandą, jau vos rausvai švintant horizontui, per automobilių radijo aparatus pasigirdo vidaus reikalų ministro balsas, Brangūs tėvynainiai, brangios tėvynainės, per pastaràsias savaites šalis patyrė tai, kas neabejotinai yra rimčiausia krizė iš tų, kiek mūsų tautos istorija nuo savo ištakų yra užfiksavusi, niekad dar nėra buvę tokios įsakmios būtinybės žūtbūtinai ginti nacionalinę vienybę, kai kurie, mažuma palyginti su gyventojų skaičiumi, blogai patarti, paveikti idėjų, kurios neturi nieko bendra su tinkamu mūsų demokratinių institucijų funkcionavimu ir pagarba, kuri joms pridera, elgėsi kaip mirtini šios vienybės priešai, ir todėl kai virš taikios visuomenės, kuria buvome, šiandien sklando baisi pilietinio susipriešinimo grėsmė, kurios pasekmes dabar net sunku numatyti, vyriausybė pirmoji suprato laisvės troškimą, pasireiškusį bandymu išvykti iš sostinės, kurį išreiškė tie, kuriuos visada pripažinome kaip gryniausius patriotus, tuos, kurie sunkiausiomis aplinkybėmis veikė, ar balsuodami, ar savo kasdienio gyvenimo pavyzdžiu, kaip tikri ir nepaperkami teisėtumo gynėjai, taip atkur-

dami ir atnaujindami tai, kas geriausia iš senosios legionierių dvasios, pasitarnaudami pilietiniam gėriui ir pagerbdami savo tradicijas, ryžtingai atsukdami nugarą sostinei, mūsų laikų sodomai ir gomorai kartu sudėjus, jie parodė kovingą dvasią, nusipelnančią visokeriopo pagyrimo, vyriausybė tai pripažįsta, tačiau, atsižvelgdama į bendrą nacionalinį interesą, vyriausybė tiki, ir šia prasme kviečia susimąstyti tuos, į kuriuos ypač kreipiuosi, tūkstančius vyrų ir moterų, kurie valandų valandas neramiai laukė paaiškinančio atsakingųjų už tėvynės likimą žodžio, vyriausybė tiki, kartoju, kad labiausiai esamoms aplinkybėms tinkamas kovinis veiksmas būtų nedelsiamas atnaujintas tų tūkstančių žmonių įsijungimas į sostinės gyvenimą, grįžimas į namus, teisėtumo tvirtoves, pasipriešinimo būstines, bastionus, kur nesutepta protėvių atmintis stebėtų savo palikuonių darbus, vyriausybė, vėl kartoju, tiki, kad šie nuoširdūs ir objektyvūs argumentai, išdėstyti atvira širdimi, turi būti svarūs tiems, kurie savo automobiliuose klausosi šio oficialaus pranešimo, kita vertus, ir nors materialiniai dalykai mažai verti situacijoje, kurioje viršų ima dvasinės vertybės, vyriausybė, naudodamasi proga, dar kartą nori priminti, kad, jos žiniomis, esama plano užpulti ir nusiaubti paliktus namus, ir jis, beje, pagal paskutinę informaciją, jau pradėtas vykdyti, kaip galima padaryti išvadą iš duomenų, kuriuos man ką tik įteikė, iki šios akimirkos, kiek žinome, jau yra aštuoniolika užpultų ir nusiaubtų namų, atkreipkite dėmesį, brangūs tėvynainiai ir brangios tėvynainės, kaip jūsų priešai negaišta laiko, tiek mažai valandų praėjo po jūsų išvykimo, ir vandalai jau laužia jūsų namų duris, jau barbarai ir laukiniai siaubia jūsų turtą, todėl jūsų rankose išvengti didesnės nelaimės, apeliuoju į jūsų sąžinę, žinokite, kad nacijos vyriausybė yra jūsų pusėje, o dabar jūs turite nuspręsti, esate ar nesate nacijos vyriausybės pusėje. Prieš dingdamas iš ekrano, vidaus reikalų ministras dar turėjo laiko mesti žvilgsnį į kamerą, jo veide buvo matyti pasitikėjimas ir

kai kas labai panašaus į iššūkį, bet reikėjo būti išmanančiam šių dievų paslaptis, norint visiškai teisingai tą greitą žvilgsnį interpretuoti, ministras pirmininkas neapsigavo, jis jautėsi tarsi vidaus reikalų ministras būtų sviedęs į veidą, Tamsta, kuris taip giriatės taktikomis ir strategijomis, nebūtumėt padaręs geriau. Taip ir buvo, reikėjo tai pripažinti, tačiau reikėtų palaukti dar ir rezultatų. Ekrane vėl pasirodė vaizdas iš sraigtasparnio, dar kartą miestas, dar kartą begalinės automobilių kolonos. Geras dešimt minučių niekas nejudėjo. Reporteris stengėsi užpildyti laiką, įsivaizduodamas automobilių viduje vykstančius šeimų pasitarimus, gyrė ministro pranešimą, keikė namų užpuolikus, reikalavo jiems viso įstatymo griežtumo, bet buvo akivaizdu, kad pamažu jį persmelkė nerimas, buvo labiau nei aišku, kad vyriausybės žodžiai krito kaip į suplyšusį krepšį, nors jis, laukdamas paskutinės akimirkos stebuklo, ir nedrįso to pasakyti, tačiau bet kuris žiūrovas, vidutiniškai patyręs iššifruoti audiovizualinę transliaciją, turėjo pastebėti vargšo žurnalisto susikrimtimą. Tuomet įvyko taip trokštamas, taip geidžiamas stebuklas, kaip tik tada, kai sraigtasparnis skrido virš vienos kolonos galo, paskutinis automobilis eilėje ėmė suktis, netrukus juo pasekė tas, kuris buvo priešais jį, ir tuoj dar vienas, ir dar vienas. Reporteris entuziastingai sušuko, Brangūs televizijos žiūrovai, esame istorinio įvykio liudininkai, pagirtinai drausmingai atsiliepdami į valdžios kvietimą ir su patriotiniu nusiteikimu, koks auksinėmis raidėmis bus įrašytas į sostinės metraščius, žmonės grįžta į namus, taigi geriausiu būdu užbaigdami tai, kas galėjo tapti neįtikėtino masto katastrofa, kaip išmintingai pasakė ponas vidaus reikalų ministras, su nenuspėjamomis pasekmėmis mūsų tėvynės ateičiai. Čia reportažas įgijo ryžtingą epišką tonaciją ir tokia buvo tęsiama dar kelias minutes, šių dešimties tūkstančių sumuštųjų pasitraukimą paversdama pergalinga valkirijų kavalkada, ksenofontą pakeisdama vagneriu, smirdančius išmetimo vamzdžių dūmus pa-

versdama į kvapnias aukas olimpo ir valhalos dievams. Gatvėse jau buvo reporterių brigados, tiek laikraščių, tiek radijo, ir visi bandė akimirkai sulaikyti automobilius, kad iš keleivių, gyvai, iš tiesioginio šaltinio, išklaustų jų jausmus, kurie juos lydi priverstinėje kelionėje namo. Kaip ir buvo galima laukti, rado visko – nusiminimo, apmaudo, pykčio, keršto troškimo, neišvykome šį kartą, bet išvyksime kitą, pamokomų patriotiškumo teiginių, egzaltuotų partinės ištikimybės pareiškimų, tegyvuoja centro partija, tegyvuoja vidurio partija, blogų kvapų, irzlumo, nes visą naktį negalėjo sumerkti akių, patraukite kamerą, nenorime nuotraukų, pritarimo ir nepritarimo vyriausybės pateiktiems argumentams, šiokio tokio skepticizmo dėl rytdienos, represijų baimės, kritikos dėl gėdingo valdžios neveiklumo, Tai kad valdžios nėra, priminė reporteris, Čia ir yra problema, valdžios nėra, bet labiausiai buvo jaučiamas didžiulis susirūpinimas turtu, paliktu namuose, į kuriuos automobilių keleiviai ir savininkai galvojo grįžti tik tada, kai tuščiabiuletenių maištas bus nuslopintas, neabejotinai šiuo metu užpultų namų yra jau ne aštuoniolika, kas žino, kiek dar jų bus išplėšti iki paskutinio kilimo, iki paskutinės vazos. Sraigtasparnis dabar iš aukšto rodė, kaip kolonos automobilių ir sunkvežimių, tie, kurie anksčiau buvo paskutiniai, dabar buvo pirmi, šakojosi įvažiuodamos į centrui artimus kvartalus, o nuo tam tikro aukščio eismo sąmyšyje jau nebuvo įmanoma atskirti, kas parvyko, nuo tų, kas buvo pasilikę. Ministras pirmininkas paskambino prezidentui, greitas pokalbis, ne ką daugiau nei abipusiai sveikinimai, Tiems žmonėms venose ne kraujas, o vanduo, su panieka tarė valstybės vadovas, jei vienam iš tų automobilių būčiau buvęs aš, pravažiuočiau kiaurai visų mano kelyje pasitaikiusių kliūčių, Gerai, kad esate prezidentas, gerai, kad jūsų nebuvo ten, šypsodamasis tarė ministras pirmininkas, Taip, bet jei reikalai vėl komplikuosis, tada bus metas pritaikyti praktikoje mano mintį, Aš iki šiol taip ir nežinau, kokia ji, Kurią

dieną pasakysiu jums, Tikrai kuo atidžiausiai išklausysiu, beje, šiandien sušauksiu ministrų tarybą aptarti situacijai, būtų labai naudinga, kad jūs, pone prezidente, dalyvautumėte, jei neturite svarbesnių reikalų, Bus galima suderinti, tik turiu vykti perkirpti juostelės, nežinau kur, Puiku, pone prezidente, liepsiu informuoti jūsų kanceliariją. Ministras pirmininkas pagalvojo, kad jau pats laikas pasakyti gerą žodį vidaus reikalų ministrui, pasveikinti dėl pranešimo veiksmingumo, kodėl gi ne, jam jaučiama antipatija – ne priežastis nepripažinti, kad šįkart problemą jis išsprendė nepriekaištingai. Ranka jau siekė telefono, kai staigus televizijos reporterio balso pasikeitimas privertė pažvelgti į ekraną. Sraigtasparnis nusileido tiek, kad kone lietė stogus, buvo aiškiai matyti, kaip iš kai kurių pastatų išeina žmonės, vyrai ir moterys, jie lieka stovėti ant šaligatvio, tarsi ko nors laukdami, Ką tik mums pranešė, susijaudinęs sakė reporteris, kad vaizdai, kuriuos mūsų žiūrovai dabar mato, šiuo metu kartojasi visame mieste, visur žmonės išeina iš pastatų ir laukia ant šaligatvių, nenorime galvoti apie blogiausia, bet viskas rodo, kad šių pastatų gyventojai, tikriausiai maištininkai, ruošiasi sutrukdyti sugrįžti tiems, kurie iki vakar buvo kaimynai ir kurių galbūt ką tik išplėšė namus, jei taip, kad ir kaip mums skaudu tai čia sakyti, vyriausybė, kuri iš miesto liepė pasitraukti policijai, turės būti patraukta atsakomybėn, sunerimusia dvasia klausiame, kaip bus galima išvengti, jei tai dar įmanoma, kruvino susidūrimo, kuris aiškiai artėja, pone prezidente, pone ministre pirmininke, pasakykite mums, kur yra policija, galinti apginti nekaltus žmonės nuo barbariškų veiksmų, kuriais anie jau ruošiasi juos pasitikti, Dieve mano, Dieve mano, kas dabar bus, beveik raudojo reporteris. Sraigtasparnis nejudėdamas kabėjo ore, buvo galima matyti viską, kas dėjosi gatvėje. Du automobiliai sustojo priešais pastatą. Atsidarė durelės, ten sėdėjusieji išlipo. Tada ant šaligatvio laukę žmonės žengė artyn, Ir dabar, ir dabar, pasiruoškime

blogiausiam, subliovė reporteris, užkimęs nuo susijaudinimo, o tada tie žmonės pasakė kelis žodžius, kurių reportaže nesigirdėjo, ir ėmė iš automobilių krauti mantą ir nešti į namus dienos šviesoje tai, kas iš jų buvo išnešta po juodos lietingos nakties priedanga. Mėšlas, sušuko ministras pirmininkas ir trenkė kumščiu į stalą.

Šis trumpas skatologinis sušukimas, turintis tokią išraiškos galią, kad galėtų atstoti visą kalbą apie nacijos padėtį, apibendrino ir atskleidė begalinį nusivylimą, kuris griovė gyvybines vyriausybės jėgas, ypač tų ministrų, kurie dėl pačios jų pareigų prigimties buvo labiau susiję su įvairiais politiniais-represiniais maišto malšinimo procesais, o tai yra gynybos ir vidaus reikalų ministrai, labai greitai, beje, galintys netekti viso spindesio geros tarnybos, kurią jie vykdė, kiekvienas savo poste, tėvynės labui per krizę. Visą dieną, kone iki ministrų tarybos posėdžio pradžios, o gal net ir jo metu, tas purvinas žodis buvo daug kartų tyliai košiamas mintyse ir net, nesant arti liudytojų, sviedžiamas garsiai arba murmamas kaip nevaldomas širdies išsiliejimas – mėšlas, mėšlas, mėšlas. Nė vienam iš jų, nei gynybos, nei vidaus reikalų, netgi ministrui pirmininkui, ir tai neatleistina, neatėjo į galvą šiek tiek pamąstyti, nors siaura ir beaistre akademine prasme, apie tai, kas galėtų nutikti nevykusiems bėgliams grįžus namo, vis dėlto, jei būtų atsidėję šiam darbui, labiausiai tikėtina, kad būtų sustoję prie baisios sraigtasparnio reporterio pranašystės, kurią anksčiau pamiršome paminėti, Vargšeliai, sakė vos neverkdamas, lažinuosi, kad jie bus iššudyti, lažinuosi, kad bus iššudyti. Galiausiai ne tik toje gatvėje ir ne tik tame

pastate įvyko tas stebuklas, besivaržantis su kilniausiais istoriniais meilės artimui pavyzdžiais, tiek religinės, tiek pasaulietinės rūšies, kai šmeižiami ir užgauliojami tuščiabiuleteniai nusileido padėti sumuštiesiems iš priešiškos pusės, kiekvienas nusprendė savarankiškai ir vienas su savo sąžine, nesiremdamas jokiu kvietimu, atėjusiu iš viršaus, nei paliepimu, kurį reikėtų paklusniai vykdyti, bet tiesa ta, kad visi nusileido padėti tiek, kiek leidžia jėgos, ir, vadinasi, tai jie sakė – atsargiai su pianinu, atsargiai su arbatos servizu, atsargiai su sidabriniu padėklu, atsargiai su paveikslu, atsargiai su seneliu. Todėl suprantama, kad aplink didįjį tarybos stalą buvo matyti tiek paniurusių veidų, tiek surauktų antakių, tiek nuo apmaudo ir miego stokos paraudusių akių, galbūt beveik visi šie vyrai būtų labiau norėję, kad prasilietų šiek tiek kraujo, ne tokiu televizijos reporterio skelbtų žudynių mastu, bet šiek tiek, kas užgautų ne sostinės gyventojų jautrumą, apie ką visoje šalyje būtų galima kalbėti artimiausiomis savaitėmis, kad būtų dar viena priežastis, pretekstas, pagrindas demonizuoti prakeiktuosius maištininkus. Ir todėl suprantama, kodėl gynybos ministras, smarkiai perkreipęs lūpas, pernelyg dideles tokiai mažai burnai, ką tik pašnibždėjo į ausį savo vidaus reikalų kolegai, Kokį mėšlą darysime dabar. Jei kas nors dar išgirdo šį klausimą, turėjo proto apsimesti negirdėjęs, nes būtent sužinoti, kokį mėšlą darys dabar, jie ir susirinko čia, ir tikriausiai tuščiomis rankomis iš šios salės neišeis.

Pirmas kalbėjo respublikos prezidentas, Ponai, mano nuomone – ir manau, kad dėl to visi sutarsime – gyvename sunkiausiu ir sudėtingiausiu metu nuo tada, kai pirmasis rinkimų ratas atskleidė egzistuojant didžiulio masto griaunamąjį sąjūdį, kurio nebuvo aptikusios saugumo tarnybos, ir nėra taip, kad jį atradome mes, tai jis nusprendė pasirodyti neslėpdamas veido, ponas vidaus reikalų ministras, kurio veikla, beje, visada galėjo kliautis mano asmenine ir institucine parama, neabejotinai man pritars, bet blogiausia tai,

kad iki šiandien nežengėme nė vieno veiksmingo žingsnio problemos sprendimo keliu ir, galbūt dar rimčiau, esame priversti bejėgiškai stebėti genialų taktinį smūgį, kai maištininkai ėmėsi padėti mūsų balsuotojams sunešti šlamštą į namus, tai, mano ponai, galėjo sumanyti tik makiaveliškos smegenys, kažkas, kas lieka pasislėpęs už užuolaidos ir savo malonumui manipuliuoja marionetėmis, visi žinome, kad siųsti šiuos žmones atgal buvo skausminga būtinybė, bet dabar turime ruoštis labiau nei tikėtinam veiksmų įsismarkavimui, kuriuos skatina nauji pasitraukimo bandymai, jau ne ištisomis šeimomis, jau ne įspūdingais automobilių karavanais, bet atskirų asmenų ar mažų grupių, ir ne plentais, bet per laukus, ponas gynybos ministras man sakys, kad turi vietose patrulių, kad palei sieną pritaisyta elektroninių jutiklių, ir aš neleisiu sau abejoti santykiniu šių priemonių veiksmingumu, tačiau ir man atrodo, kad iš pažiūros visiškos sėkmės galima pasiekti tik pastačius sieną visur aplink sostinę, neįveikiamą betoninę sieną, manau, kad kokių aštuonių metrų aukščio, žinoma, aprūpintą elektroninių jutiklių sistema ir sustiprintą tokiu skaičiumi spygliuotos vielos barjerų, kiek bus manoma reikalinga, esu tvirtai įsitikinęs, kad niekas ten nepraeis, ir jei nesakau – nė musė nepraskris, leiskite pajuokauti, ne todėl, kad musės negalėtų praskristi, bet todėl, kad, kiek galiu spręsti iš jų įprasto elgesio, jos neturi jokios priežasties skraidyti taip aukštai. Respublikos prezidentas patylėjo, atsikrenkštė ir pabaigė, Ponas ministras pirmininkas žino pasiūlymą, kurį ką tik pateikiau, ir tikriausiai greitai pasiūlys aptarti vyriausybei, kuri, žinoma, kaip ir pridera, nuspręs, kaip tinkamiausia jį įgyvendinti praktiškai, kai dėl manęs, tai aš neabejoju, kad paskirsite šiai idėjai įgyvendinti visas savo žinias ir išmanymą, ir man to pakaks. Aplink stalą perbėgo diplomatiškas murmesys, kurį respublikos prezidentas interpretavo kaip nebylų pritarimą, nors tikrai būtų pakoregavęs savo nuomonę, jei būtų išgirdęs, kaip finansų minis-

tras pro dantis prakošė, Ir iš kur tokiai beprotybei mes imtume pinigų.

Pastumdęs, kaip buvo įpratęs, iš vienos pusės į kitą priešais esančius dokumentus, žodį paėmė ministras pirmininkas, Ponas respublikos prezidentas puikiai ir tiksliai, kaip jau seniai yra mus įpratinęs, ką tik keliais štrichais nupiešė sunkios ir sudėtingos padėties, kurioje esame, paveikslą, todėl būtų grynas plepumas iš mano pusės prie jo išdėstymo pridurti kelias smulkmenas, kurios geriausiu atveju galėtų tik labiau pabrėžti piešinio šešėlius, tad, atsižvelgdamas į nesenus įvykius, manau, kad mums reikia radikaliai keisti savo strategiją, ypač reikėtų atkreipti dėmesį, aišku, neužmirštant ir kitų veiksnių, į tai, kad sostinėje atsirado ir gali išsivystyti tam tikro socialinio susitaikymo aplinka, kaip pasekmė to nedviprasmiško solidarumo gesto, neabejotinai makiaveliško, neabejotinai politiškai motyvuoto, kurio liudytoja pastarosiomis valandomis buvo visa šalis, tereikia paskaityti specialiųjų leidinių komentarus, visi pagiriamieji, taigi pirmiausia turime pripažinti, kad bandymai apeliuoti į protestuotojų protą vienas po kito triukšmingai sužlugo ir kad šios nesėkmės priežastis, bent mano nuomone, galėjo būti mūsų naudotų represinių priemonių griežtumas, ir antra, jei atkakliai laikysimės ligšiolinės strategijos, jei eskaluosime prievartą ir jei protestuotojų atsakymas bus vis toks pat, kaip iki šiol, tai yra joks, turėsime priverstinai imtis drastiškų priemonių, diktatoriško pobūdžio, pavyzdžiui, neribotam laikui iš miesto gyventojų atimti pilietines teises, taip pat ir iš savų balsuotojų, kad išvengtume ideologinio favoritizmo, ir, siekdami išvengti epidemijos išplitimo, visoje šalyje taikyti išimtinį rinkimų įstatymą, kuriame tušti biuleteniai balsuojant būtų prilyginami negaliojantiems, ir dar daugiau visko galima prigalvoti. Ministras pirmininkas stabtelėjo gurkštelti vandens ir tęsė, Kalbėjau, kad reikia keisti strategiją, bet nesakiau, kad turiu ją jau iki galo suformuluotą ir tinkamą tuoj

pat pritaikyti, reikia, kaip sakoma, duoti laikui laiko, leisti vaisiui sunokti, o ryžtui sutvirtėti, turiu prisipažinti, kad asmeniškai aš norėčiau, kad būtų tam tikras įtampos mažėjimo periodas, per kurį dirbtume ir išgautume kuo didesnę naudą iš tų nežymių santarvės ženklų, kurie, regis, pasirodo. Vėl patylėjo, atrodė, kad kalbės toliau, bet tik tarė, Išklausysiu jūsų nuomones.

Ranką pakėlė vidaus reikalų ministras, Pastebėjau, kad ponas ministras pirmininkas tiki, kad mūsų balsuotojai įtikinamais argumentais gali paveikti dvasią tų, kuriuos jis, prisipažinsiu, tas mane labai nustebino, vadina tiesiog protestuotojais, atleiskite, tačiau man pasirodė, kad nekalbėjote apie priešingą galimybę, kad griovimo šalininkai savo pražūtingomis teorijomis sutrikdys įstatymą gerbiančius miestiečius, Jūs teisus, iš tikrųjų lyg ir neužsiminiau apie šią galimybę, atsiliepė ministras pirmininkas, bet jei ir taip, esmė nesikeičia, blogiausia, kas galėtų atsitikti, – kad esami aštuoniasdešimt procentų žmonių, balsavusių tuščiais biuleteniais, pavirstų šimtu, tačiau kiekybinis pasikeitimas nesukels jokio kokybinio pokyčio, išskyrus, žinoma, tai, kad įsivyrautų vienbalsiškumas. Ką tada darysime, paklausė gynybos ministras, Kaip tik tam čia ir susirinkome, kad išanalizuotume, apsvarstytume ir nuspręstume, Įskaitant, įsivaizduoju, ir pono respublikos prezidento pasiūlymą, taip iškart entuziastingai palaikytą, Pono prezidento pasiūlymas, turint minty, kiek daug darbo jis pareikalaus ir visus su juo susijusius prieštaravimus, reikalauja kruopštaus tyrimo, kurį turės atlikti speciali komisija, tam tikslui paskirta, kita vertus, manau, jog pakankamai akivaizdu, kad sienos pastatymas iškart neišspręstų nė vienos iš mūsų problemų, bet neišvengiamai sukurtų naujų, ponas prezidentas žino mano nuomonę šiuo klausimu, ir asmeninis bei institucinis lojalumas neleistų nutylėti jos tarybos akivaizdoje, bet tai nereiškia, dar kartą kartoju, kad komisijos darbas neturi prasidėti kaip galima greičiau, kai tik bus sukurta, sakykim, per

savaitę. Respublikos prezidento veide buvo aiškiai matyti apmaudas, Esu prezidentas, nesu popiežius, todėl nesitariu esąs neklystantis, bet norėčiau, kad mano pasiūlymas būtų aptartas skubos tvarka, Tą patį ir aš sakiau, pone prezidente, atšovė ministras pirmininkas, duodu jums žodį, kad greičiau nei įsivaizduojate gausite žinių apie komisijos darbą, O tuo tarpu veiksime apčiuopomis, aklai, nepasitenkinimą išreiškė prezidentas. Įsivyravo spengianti tyla. Taip, aklai, pakartojo nepastebėdamas bendro prislėgtumo. Iš salės gilumos pasigirdo ramus kultūros ministro balsas, Kaip prieš ketverius metus. Išraudęs, tarsi įžeistas kokios brutalios, neleistinos nešvankybės, gynybos ministras pašoko ir grūmodamas pirštu tarė, Jūs ką tik gėdingai sulaužėte visų mūsų priimtą nacionalinį tylos paktą, Kiek žinau, nebuvo jokio pakto, ir tuo labiau nacionalinio, prieš ketverius metus buvau jau pakankamai suaugęs, bet neprisimenu, kad gyventojai būtų buvę pakviesti pasirašyti kokį popierių, kuriame įsipareigotų niekada netarti nė vieno žodžio apie faktą, kad kelias savaites visi buvome akli, Jūs teisus, formaliai pakto nebuvo, įsiterpė ministras pirmininkas, bet visi galvojame, kad nebuvo būtinybės to, dėl ko visi sutarėme, užrašyti popieriuje, dėl mūsų dvasios sveikatos šis mums tekęs baisus išbandymas turėtų būti laikomas tik kaip bjaurus košmaras, kai kuo, kas egzistavo kaip sapnas, o ne kaip tikrovė, Viešai galbūt, bet ponas ministras pirmininkas tikriausiai nenorės manęs įtikinti, kad savo namų aplinkoje niekada nekalbėjo apie tai, kas įvyko, Ar buvo kalbama, ar ne, mažai svarbu, namų aplinkoje įvyksta daug kas, kas neišeina iš jų keturių sienų, ir jei leisite pasakyti, užuomima apie tragediją, įvykusią prieš ketverius metus, kurios dar ir šiandien negalime paaiškinti, buvo blogo skonio pasireiškimas, kurio nesitikėjau iš kultūros ministro, Blogam skoniui, pone ministre pirmininke, turėtų būti skirtas visas kultūrų istorijos skyrius, ir vienas iš plačiausių ir sultingiausių, Turiu omenyje ne šios rūšies blogą skonį, bet kitą, tą,

kurį esame įpratę vadinti netaktu, Atrodo, ponas ministras laikosi nuomonės, kad mirtis egzistuoja tik tada, kai turi vardą, kad dalykai neturi realios būties, jei neturime jiems pavadinimo, Yra daugybė dalykų, kurių pavadinimo nežinau – gyvūnų, augalų, visokių formų ir apimties įrankių bei įvairiausio panaudojimo aparatų, Bet žinote, kad pavadinimą jie turi, ir tai jus nuramina, Tolstame nuo klausimo, Taip, pone ministre pirmininke, tolstame nuo savo klausimo, aš tik sakiau, kad prieš ketverius metus buvome akli, o dabar sakau, kad galbūt ir iki šiol tokie esam. Pasipiktinimas buvo visuotinis arba beveik, kilo protestai, vienas per kitą, visi norėjo įsiterpti, net transporto ministras, kuris, turėdamas šaižų balsą, paprastai mažai kalbėdavo, dabar balso stygoms davė darbo, Prašau žodžio, prašau žodžio. Ministras pirmininkas pažvelgė į respublikos prezidentą, tarsi prašydamas patarimo, bet tai buvo grynas teatras, drovų prezidento judesį, kad ir kokia būtų jo reikšmė jam užgimstant, numarino pakelta jo vyriausybės vadovo ranka, Atsižvelgdamas į emocionalų ir aistringą toną, kuris leidžia numatyti interpeliacijas, o tai reiškia, kad diskusijos niekur mūsų nenuves, neduosiu žodžio nė vienam iš ponų ministrų, tuo labiau kad ponas kultūros ministras, pats to galbūt net nesuvokdamas, labai taikliai palygino marą, mus dabar užpuolusį, su nauja aklumo forma, Tokio palyginimo nedariau, pone ministre pirmininke, apsiribojau primindamas, kad buvome akli, ir galbūt tebesame akli, bet kokia ekstrapoliacija, kurios logiškai nėra pradiniame teiginyje, yra neteisėta, Sukeisti žodžius vietomis dažnai reiškia pakeisti jų prasmę, bet jie, tie žodžiai, paimti kiekvienas atskirai, fiziškai, jei galiu taip pasakyti, išlaiko tokią pat reikšmę, kokią ir turėjo, ir todėl, Šiuo atveju, leiskite jus pertraukti, pone ministre pirmininke, noriu, kad būtų aišku, kad atsakomybė už mano žodžių vietos ir prasmės pakeitimus tenka tik jums, aš čia niekuo neprisidedu, nei vinimi, nei pakulomis, Sakykime, kad jūs padėjote pakulas, o aš prisidėjau vinimi ir kad paku-

los ir vinis kartu sudėjus man leidžia teigti, kad balsavimu tuščiais biuleteniais pasireiškė toks pat destruktyvus aklumas, kaip ir anas, Arba praregėjimas, tarė teisingumo ministras, Ką, paklausė vidaus reikalų ministras pamanęs, kad blogai išgirdo, Sakiau, kad balsavimą tuščiais biuleteniais galima vertinti ir kaip taip balsavusių žmonių praregėjimą, Kaip drįstate vyriausybės tarybos posėdyje sakyti panašias antidemokratines barbariškas kalbas, jums turėtų būti gėda, kalbate visai ne kaip teisingumo ministras, pratrūko gynybos ministras, Savęs klausiu, ar kada nors buvau toks teisingas teisingumo ministras kaip šiuo metu, Dar truputis, ir būsiu priverstas patikėti, kad balsavote tuščiu biuleteniu, ironiškai pastebėjo vidaus reikalų ministras, Ne, nebalsavau tuščiu, bet kitą kartą apie tai pagalvosiu. Kai dėl šio pareiškimo kilęs pasipiktinimo triukšmas ėmė slopti, ministro pirmininko klausimas jį visiškai nutildė, Ar suvokiate, ką pasakėte ką tik, Taip puikiai, kad atiduodu į jūsų rankas portfelį, kuris man buvo patikėtas, prašau priimti mano atsistatydinimą, atsakė tas, kuris nebebuvo nei teisingumo, nei ministras. Respublikos prezidentas išblyško, atrodė panašus į skudurą, kurį kas nors išsiblaškęs paliko ant krėslo atlošo ir paskui pamiršo, Niekada neįsivaizdavau, kad teks išgyventi iki to, kad išvysčiau išdavystės veidą, tarė ir pagalvojo, kad istorija neužmirš užfiksuoti šios frazės, dėl visa ko ir jis pats pasistengsiąs, kad ji nepasimirštų. Tas, kuris iki šiol buvo teisingumo ministras, atsistojo, palenkė galvą prezidento ir ministro pirmininko pusėn ir išėjo iš salės. Tylą pertraukė staigiai atstumtos kėdės bilsmas, atsistojęs kultūros ministras iš salės gilumos stipriu ir aiškiu balsu paskelbė, Prašau priimti mano atsistatydinimą, Štai kaip, tik nesakykite, kad kaip pagirtino nuoširdumo minutę ką tik prisipažino jūsų draugas, kad jūs irgi kitą kartą pagalvosite, bandė ironizuoti vyriausybės vadovas, Nemanau, kad reikės, jau pagalvojau pastarąjį kartą, Ką tai reiškia, Tik tai, ką girdėjote, nieko daugiau, Malonėkite išeiti, Kaip tik ir

einu, pone ministre pirmininke, jei atsigręžiau, tai tik atsisveikinti. Durys atsidarė, užsidarė, prie stalo liko dvi tuščios kėdės. Ir štai kaip, sušuko respublikos prezidentas, dar neatsigavome po pirmo smūgio, o gauname naują antausį, Antausiai – tai kas kita, pone prezidente, ministrai ateina, ministrai išeina, toks jau tas gyvenimas, tarė ministras pirmininkas, šiaip ar taip, jei vyriausybė į čia įžengė visos sudėties, visos sudėties ir išeis, aš pasiimu teisingumo ministro portfelį, o visuomeninių darbų ministras paims kultūros reikalus, Bijau, kad man trūksta reikalingos kompetencijos, pastebėjo paminėtasis, Susidorosite, kultūra, kaip nesiliauja teigę kai kurie žinovai, irgi yra visuomeninis darbas, todėl tobulai tiks jūsų rankoms. Paskambino varpeliu ir tarnautojui, kuris pasirodė duryse, liepė, Išneškite šias kėdes, paskui, kreipdamasis į vyriausybę, Padarysime penkiolikos, dvidešimties minučių pertrauką, mudu su ponu prezidentu būsime gretimoje salėje.

Po pusvalandžio ministrai vėl susėdo aplink stalą. To, kad poros kolegų nebuvo, tarsi ir nebuvo matyti. Respublikos prezidentas įžengė suglumusia veido išraiška, tarsi ką tik gavęs žinią, kurios prasmė būtų už jo supratimo ribų. Ministras pirmininkas, priešingai, atrodė savimi patenkintas. Netrukus paaiškėjo kodėl. Kai atkreipiau jūsų dėmesį į būtinybę neatidėliojant keisti mūsų strategiją, nes nė vienas veiksmas, kuriuos buvome sumanę ir ėmėmės įgyvendinti nuo krizės pradžios, nebuvo sėkmingas, pradėjo jis, negalėjau nė tikėtis, kad idėja, galinti mus nuvesti į triumfą, galėtų ateiti būtent iš ministro, kurio jau nebėra su mumis, turiu omenyje, kaip tikriausiai jau sumetėte, buvusį kultūros ministrą, kurio dėka buvo dar kartą įrodyta, kad pravartu ištirti priešininko idėjas siekiant atrasti tai, kas gali būti naudinga mums patiems. Gynybos ir vidaus reikalų ministrai pasipiktinę susižvalgė, tik to jiems tetrūko – išklausyti pagyrimus, koks protingas atsimetęs išdavikas. Vidaus reikalų ministras skubiai pa-

keverzojo kelis žodžius ant popieriaus ir perdavė anam, Mano uoslė manęs neapgavo, nepasitikėjau tais tipais nuo pat šios istorijos pradžios, į ką gynybos ministras atsakė tokiu pat būdu ir su tokiais pat būgštavimais, Ketinome infiltruotis pas juos, o galiausiai jie infiltravosi pas mus. Ministras pirmininkas toliau dėstė išvadas, kurias padarė remdamasis pranašišku buvusio kultūros ministro pareiškimu apie tai, kad buvome akli vakar ir tebesame akli šiandien, mūsų klaida, mūsų didžioji klaida, už kurios pasekmes dabar mokame, kaip tik ir buvo bandymas ištrinti, ne iš atminties, nes visi galime prisiminti, kas įvyko prieš ketverius metus, bet iš kalbos, tą žodį, tarsi, kaip pastebėjo buvęs kolega, tam, kad neliktų mirties, užtektų netarti žodžio, kuriuo ją pažymime, Ar jums neatrodo, kad pabėgome nuo pagrindinio klausimo, paklausė respublikos prezidentas, mums reikia konkrečių, objektyvių pasiūlymų, taryba turės priimti svarbius sprendimus, Priešingai, pone prezidente, tai kaip tik ir yra pagrindinis klausimas, ir jis, jei neklystu, ant padėklo atneš galimybę visiems laikams išspręsti problemą, kurią iki šiol mums tepavyko šiek tiek palopyti, bet tie keli uždėti lopai netrukus išyra ir viską palieka taip, kaip buvo, Nepagaunu, kur link sukate, paaiškinkite, prašom, Pone prezidente, ponai, išdrįskime žengti žingsnį į priekį, pakeiskime tylą žodžiu, baikime su šiuo kvailu ir beprasmiu apsimetimu, kad prieš kelerius metus nieko neįvyko, atvirai kalbėkime apie tai, koks buvo mūsų gyvenimas, jei tą laiką, kai buvome akli, galime pavadinti gyvenimu, tegu laikraščiai primena, tegu rašytojai rašo, tegu televizija rodo miesto vaizdus, nufilmuotus po to, kai atgavome regėjimą, tegu žmonės nebijo kalbėti apie visokias blogybes, kurias jiems teko iškęsti, tegu kalba apie mirusius, pradingusius, griuvėsius, gaisrus, šiukšles, puvimą, ir paskui, kai būsime nuplėšę netikro normalumo skarmalus, su kuriais vaikščiojome norėdami paslėpti žaizdą, pasakysime,

kad aklumas šiomis dienomis sugrįžo nauju pavidalu, atkreipsime žmonių dėmesį į paralelę tarp prieš ketverius metus buvusio aklumo baltumo ir dabartinio balsavimo tuščiais biuleteniais, palyginimas yra šiurkštus ir apgaulingas, pirmas tai pripažįstu, ir netrūks tokių, kurie iš anksto jį atmes kaip įžeidimą išminčiai, logikai ir sveikam protui, bet gali būti, kad daugeliui žmonių, ir tikiuosi, kad pamažu jie taps dauguma, tai padarys tokį didelį įspūdį, kad žmonės klaus priešais veidrodį, ar vėl nėra akli, ar šis aklumas, dar gėdingesnis nei anas, nenukreips jų iš teisingo kelio, ar neįstums į didžiulę nelaimę, kai galbūt galutinai sugriūtų politinė sistema, kurios gyvybinis branduolys, tai yra balsavimas, mums nė nepastebėjus grėsmės, turėjo susinaikinimo sėklą, arba, ne mažiau nerimą kelianti hipotezė, sėklą perėjimo į kai ką visiškai naujo, nežinomo, tokio skirtingo, kad mums, subrendusiems rinkimų rutinos prieglobstyje, tokios rutinos, kuri kartų kartas nepastebimai naikino tai, kas dabar priimta laikyti viena iš svarbiausių rinkimų pergalių, jei taip, tai ten mums vietos tikrai nebūtų. Tvirtai tikiu, kalbėjo toliau ministras pirmininkas, kad strateginiai pokyčiai, kurių mums taip reikia, jau visai arti, tikiu, kad mums ranka pasiekiamas sistemos atkūrimas į *status quo ante*, tačiau aš esu šios šalies ministras pirmininkas, o ne koks nevykėlis gyvatės taukų pardavėjas, žadantis stebuklus, tad pasakysiu, kad rezultatų per dvidešimt keturias valandas mes gal ir nepasieksime, tačiau tikiu, kad imsime juos pastebėti anksčiau, nei praeis dvidešimt keturios dienos, tik kova bus ilga ir sunki, nukenksminti naująjį baltąjį marą pareikalaus laiko ir atsieis daug pastangų, ir jokiu būdu nepamiršti, ak, nepamiršti prakeiktos soliterio galvos, tos, kuri gali slypėti bet kur, kol jos nerasime vimdančiuose sąmokslo viduriuose, kol neištrauksime jos į dienos šviesą pelnytai bausmei, mirtinas parazitas ir toliau dauginsis ir sekins nacijos jėgas, bet paskutinį mūšį laimėsime mes, mano žo-

dis ir jūsų žodis, šiandien ir iki galutinės pergalės, bus šio pažado laidas. Stumdydami kėdes, ministrai visi kaip vienas atsistojo ir entuziastiškai plojo stačiomis. Galiausiai, pašalinus trikdančiuosius elementus, taryba buvo vientisas blokas – vienas vadovas, viena valia, vienas tikslas, vienas kelias. Sėdėdamas krėsle, kaip reikalavo jo pareigų orumas, respublikos prezidentas plojo pirštų galais, taip parodydamas, taip pat griežta veido išraiška, nepasitenkinimą, kurį jam sukėlė tai, kad ministro pirmininko kalboje jis nebuvo niekaip paminėtas. O juk jis turėtų žinoti, su kuo turi reikalą. Kai triukšmingi plojimai jau ėmė silpti, ministras pirmininkas pakėlė dešinę ranką prašydamas tylos ir tarė, Kiekvienam laivui reikalingas kapitonas, ir juo pavojingame plaukime, kuris teko šaliai, yra ir ateity bus ministras pirmininkas, bet vargas laivui, neturinčiam kompaso, galinčio vesti jį per platųjį vandenyną ir per audras, tai štai, ponai, šis kompasas, vedantis mane ir mano laivą, šis kompasas, kuris apskritai mus veda, yra čia, šalia mūsų, tai jo didžiulė patirtis visada mums parodo kelią, tai jis visada padrąsina mus savo išmintingais patarimais, visada pamoko savo neprilygstančiu pavyzdžiu, todėl tegul tūkstančiai plojimų būna skiriami ir tūkstantis padėkų jo ekscelencijai ponui respublikos prezidentui. Ovacijos buvo dar karštesnės už pirmąsias, atrodė, niekada nesibaigs, ir nesibaigtų, kol ministras pirmininkas plotų delnais, kol laikrodis jo galvoje nepasakytų, Užtenka, čia gali ir sustoti, jam jau atseikėta. Dar dvi minutės pergalei įtvirtinti, ir joms praėjus respublikos prezidentas su ašaromis akyse apkabino ministrą pirmininką. Politiko gyvenime gali būti tobulų, net pakilių akimirkų, tarė jis nuo susijaudinimo užsikertančiu balsu, bet, kad ir ką man ruošia rytojaus diena, prisiekiu jums, kad šioji niekada neišdils man iš atminties, tai bus mano šlovės karūna laimingomis valandomis, mano paguoda karčiomis valandomis, iš visos širdies jums dėkoju, iš visos širdies apkabinu. Vėl plojimai.

Tobulos akimirkos, ypač kai spinduliuoja pakilumu, turi labai rimtą trūkumą – trunka labai trumpai, tai taip akivaizdu, kad būtų galima ir neminėti, jei ne ta aplinkybė, kad yra ir didesnis nemalonumas – nežinome, ką daryti paskui. Tačiau ši kliūtis sumažėja tiek, kad beveik išnyksta, kai šalia yra vidaus reikalų ministras. Vos tik kabinetas vėl užėmė savo vietas, vos visuomeninių darbų ir kultūros ministras spėjo nušluostyti slaptą ašarą, vidaus reikalų ministras pakėlė ranką prašydamas žodžio, Prašom, tarė ministras pirmininkas, Kaip jaudinančiai pabrėžė ponas respublikos prezidentas, gyvenime būna tobulų akimirkų, tikrai pakilių, ir mes čia turėjome ypatingą malonumą dviem iš jų pasimėgauti – prezidento padėkos ir ministro pirmininko kalbos, kai gynė savo naują strategiją, vienbalsiai palaikytą posėdžio dalyvių, dėl jos aš ir norėčiau išsakyti savo nuomonę, ne tam, kad atšaukčiau savo plojimus – nieko panašaus negalvoju, bet kad išplėsčiau šios strategijos tikslus ir palengvinčiau jos įgyvendinimą, jei mano kuklus asmuo gali į tai pretenduoti, antai girdėjom poną ministrą pirmininką sakant, kad nesitiki rezultatų gauti per dvidešimt keturias valandas, bet yra įsitikinęs, kad jie pasimatys neprabėgus ir dvidešimt keturioms dienoms, tad štai su visa pagarba sakau, kad negalime laukti dvidešimt keturias, ar dvidešimt, ar penkiolika, ar dešimt dienų, mūsų valstybingumo pastate yra plyšių, sienos svyruoja, pamatai dreba, bet kurią akimirką gali nugriūti, Gal galite ką nors mums pasiūlyti, užuot piešęs gresiančio griūti pastato paveikslą, paklausė ministras pirmininkas, Taip, pone, šaltai atsakė vidaus reikalų ministras, tarsi nebūtų pastebėjęs sarkazmo, Tai prašom mus apšviesti, Visų pirma turiu pabrėžti, pone ministre pirmininke, kad savo pasiūlymu tik ketinu papildyti tai, ką jūs mums pristatėte ir mes palaikėme, tai ne taisymas, ne korekcija, ne tobulinimas, o tiesiog kai kas kita, Ir tikiuosi, tai verta jūsų dėmesio, Pirmyn, baikit kalbėti užuolankomis, eikite tiesiai prie esmės, Tai, ką siūlau, pone mi-

nistre pirmininke, yra greitas veiksmas, smūgis sraigtasparniais, Nesakykite, kad manote bombarduoti miestą, Taip, pone, manau, reikėtų jį bombarduoti popieriais, Popieriais, Būtent, pone ministre pirmininke, popieriais, pirmiausia, vardiju svarbumo tvarka, turėsime proklamaciją, pasirašytą pono respublikos prezidento ir skirtą sostinės gyventojams, antra, seriją trumpų ir veiksmingų pranešimų, kurie atveria kelią ir paruošia protus galbūt mažesnio veiksmingumo veiksmams, kuriuos paskelbė ponas ministras pirmininkas, tai yra laikraščiai, televizija, prisiminimai iš gyvenimo tais laikais, kai buvome akli, rašytojų pasakojimai, ir t. t., beje, primenu, kad mano ministerija turi savo redaktorius, asmenis, puikiai paruoštus įtikinti žmones, kas, kiek aš suprantu, rašytojams pavyksta tik didelėmis pastangomis ir tik trumpam, Idėja man atrodo puiki, pertraukė respublikos prezidentas, bet, žinoma, tekstui turėsiu pritarti aš, kai ką pakeisti, jei manysiu tai esant reikalinga, šiaip ar taip, manau, kad gerai, idėja nuostabi, be kita ko, turinti didžiulį politinį pranašumą – iškelia respublikos prezidento figūrą į pirmą kovos liniją, tai gera idėja, taip, pone. Salėje pasigirdęs pritarimo murmesys ministrui pirmininkui parodė, kad šį ėjimą laimėjo vidaus reikalų ministras. Taip ir darysime, imkitės reikiamų atsargumo priemonių, tarė, o mintyse atitinkamame vyriausybės pažangumo žurnalo puslapyje parašė jam dar vieną neigiamą pažymį.

Raminanti mintis, kad anksčiau ar vėliau, ir veikiau anksčiau nei vėliau, likimas galiausiai vis tiek numuš puikybę, buvo griausmingai patvirtinta žeminančia gėda, patirta vidaus reikalų ministro, kuris, manydamas *in extremis** laimėjęs paskiausią puolimą kumštynėse su vyriausybės vadovu, pamatė, kaip griūva jo planai netikėtai įsikišus dangui, paskutinę minutę nusprendusiam pereiti priešininko pusėn. Tačiau galų gale, beje, ir visų pirma, dėmesingiausių ir patikimiausių stebėtojų nuomone, visa kaltė gulė ant respublikos prezidento dėl to, kad uždelsė aprobuoti manifestą, kuris su jo parašu ir moraliniais pamokymais miesto gyventojams turėjo būti mėtomas iš sraigtasparnių. Kitas tris dienas po ministrų tarybos susirinkimo dangaus skliautas rodėsi pasauliui savo didingu besiūlės žydrynės rūbu, be raukšlių ir klosčių, ir šitas jo lygumas, kurį buvo galima paaiškinti visišku vėjo nebuvimu, idealiai tiko mėtyti popieriams iš oro ir stebėti, kaip jie leidžiasi šokdami elfų šokį, kol būna pakelti kieno nors gatve praeinančio arba į ją įšokančio, paskatinto smalsumo sužinoti, kokios naujienos ar nurodymai ateina iš aukštai. Šias tris dienas nučiupinėtas tekstas buvo blaškomas vargo kelionėse

* *In extremis* (lot.) – pabaigoje.

pirmyn ir atgal tarp prezidento rūmų ir vidaus reikalų ministerijos, kartais turtingesnis argumentų, kartais tikslesnis sąvokomis, su rizikingais žodžiais ir pakeistais kitais, kurie netrukus patirdavo tokią pat dalią, su frazėmis, neparemtomis to, kas ėjo anksčiau, ir nesiderinančiomis su tuo, kas turėjo sekti, kiek išeikvota rašalo, kiek suplėšyta popieriaus, tai vadinama kūrybinėmis kančiomis, ir gerai, kad vieną kartą tai buvo sužinota. Ketvirtą dieną dangus, pavargęs laukti ir matydamas, kad ten, apačioje, reikalai nei pirmyn, nei atgal, nusprendė pasirodyti pasauliui susisupęs į žemų ir tamsių debesų apsiaustą, iš tų, kurie įprastai žada lietų ir pažadą išpildo. Paskutinę ryto valandą ėmė kristi reti lašeliai, protarpiais nustodavo, protarpiais vėl imdavo dulkti nuobodi dulksna, kuri, be grasinimų, atrodė neturinti ką labai daugiau duoti. Šis lyja–nelyja tęsėsi iki popietės, ir staiga be perspėjimo, tarsi pavargęs apsimetinėti, dangus atsivėrė, kad duotų kelią nuolatiniam, tikram, monotoniškam, stipriam, nors ir nesmarkiam lietui, iš tų, kurie geba taip lyti visą savaitę ir už kurį ūkininkai paprastai dėkoja. Tik ne vidaus reikalų ministerija. Net darant prielaidą, kad oro pajėgų vadovybė leido sraigtasparniams pakilti, o tai jau savaime sunkiai tikėtina, mėtyti popierius iš oro tokiu oru kaip šis būtų daugiau nei juokinga, ir ne tik todėl, kad gatvėmis vaikščiotų labai mažai žmonių, ir tai mažumai, kuri būtų, daugiausia rūpėtų kuo mažiau sušlapti, blogiausia būtų, jei prezidento manifestas nukristų į purvą, būtų įtrauktas į nepasotinamų nuotekų vidų, suminkštėtų ir išskistų balose, kurias purvinomis čiurkšlėmis nemandagiai kelia automobilių ratai, iš tiesų, iš tiesų jums sakau, tik teisėtumo ir vyresnybei prideramos pagarbos fanatikas lenktųsi iš gėdingo purvo kelti paaiškinimą apie panašumą tarp visuotinio aklumo, ištikusio prieš ketverius metus, ir šio, dabartinio, daugumos aklumo. Ir vidaus reikalų ministrui buvo apmaudu, kad gali tik bejėgiškai stebėti, kaip neatidėliotinos nacionalinės skubos pretekstu ministras pirmininkas paleidžia, išsireikalavęs, be to, dar

ir respublikos prezidento pritarimą, žiniasklaidos mašiną, kuri, apimanti spaudą, radiją, televiziją ir visas kitas turimas rašytines, garso ir vizualines išraiškos priemones, tiek draugiškas, tiek konkuruojančias, turėjo įtikinti sostinės gyventojus, kad, nelaimei, jie vėl apako. Kai po kelių dienų lietus liovėsi ir dangūs vėl apsitaisė žydrai, tik atkakliu ir galiausiai jau irzliu užsispyrimu respublikos prezidentas pasiekė, kad vyriausybės vadovas įgyvendintų bent jau pirmą atidėto plano dalį, Brangusis ministre pirmininke, tarė prezidentas, gerai įsidėmėkite, kad neatsisakiau ir neketinu atsisakyti to, kas buvo nuspręsta ministrų taryboje, aš ir toliau manau, kad mano pareiga – asmeniškai kreiptis į tautą, Pone prezidente, manyčiau, kad neverta, informavimo kampanija jau vyksta, netrukus turėtume pamatyti rezultatus, Net jeigu juos pamatysime jau ryt poryt, noriu, kad mano manifestas būtų išmėtytas anksčiau, Suprantama, kad ryt poryt – tik toks posakis, Tada dar geriau, o manifestas tegu būna paskleistas, Pone prezidente, manyčiau, kad, Perspėju jus, kad jei to nepadarysite, prarasite asmeninį ir politinį pasitikėjimą, tai neišvengiamai atsitiks. Leidžiu sau priminti, pone prezidente, kad parlamente tebeturiu absoliučią daugumą, pasitikėjimo netekimas, kuriuo man grasinate, būtų kai kas grynai asmeninio pobūdžio, kokio nors politinio rezonanso tai neturėtų, Turės, jei parlamente pareikšiu, kad respublikos prezidento žodis uždraustas ministro pirmininko, Pone prezidente, prašau, juk tai netiesa, Yra daug tiesos, todėl galėčiau tai pasakyti parlamente ar už jo ribų, Dabar paskleisti manifestą, Manifestą ir kitus popierius, Dabar paskleisti manifestą būtų perdėta, Tai jūsų požiūris, o ne mano, Pone prezidente, Jei vadinate mane prezidentu, tai tikriausiai pripažįstate mane tokį ir esant, todėl padarykite, ką jums liepiu, Jei taip keliate klausimą, Būtent taip, ir dar jums pasakysiu, kad man nusibodo stebėti jūsų karus su vidaus reikalų ministru, jei jis jums netinka, atleiskite jį, o jei nenorite arba negalite atleisti,

pakęskite, esu įsitikinęs, kad jei mintis apie prezidento manifestą būtų atsiradusi jūsų galvoje, tikriausiai sugalvotumėte, kaip jį pristatyti iki kiekvienų durų, Tai neteisinga, pone prezidente, Galbūt, to ir neneigiu, bet kartais žmonės ima ir susinervina, praranda ramybę ir pasako, ko nenorėjo ir net negalvojo, Tai laikykim, kad ginčas baigtas, Taip, ginčas baigtas, bet rytoj iš ryto noriu, kad tie sraigtasparniai būtų ore, Taip, pone prezidente.

Jei šis griežtas pokalbis nebūtų įvykęs, jei prezidento manifestas ir kiti skraidantys popieriai savo trumpą gyvenimą kaip nereikalingi būtų baigę tarp šiukšlių, mūsų pasakojama istorija nuo čia būtų visiškai kitokia. Tiksliai neįsivaizduojame, kaip ir kuo, tik žinome, kad būtų kitokia. Žinoma, skaitytojas, atidus pasakojimo smulkmenoms, viską analizuojantis skaitytojas, toks, kuris viskam tikisi išsamaus paaiškinimo, nepraleistų progos paklausti, ar ministro pirmininko ir prezidento pokalbis buvo įdėtas čia paskutinę valandą todėl, kad būtų duota dingstis paskelbtajam kurso keitimui, ar jam įvykus, nes toks buvo jo likimas, ir iš jo atsiradus pasekmėms, kurios netrukus taps žinomos, pasakotojui neliko kitos išeities, kaip atidėti į šoną istoriją, kurią nešiojo sugalvojęs, ir leistis nauju keliu, kuris staiga pasirodė nužymėtas jo navigacijos žemėlapyje. Sunku surasti vienokį ar kitokį atsakymą, galintį šį skaitytoją visiškai patenkinti. Nebent pasakotojas būtų neregėtai nuoširdus ir prisipažintų, kad niekad nebuvo iki galo tikras, kaip gerai užbaigti šią niekad negirdėtą istoriją apie miestą, kuris nusprendė balsuoti tuščiais biuleteniais, tad smarkus respublikos prezidento ir ministro pirmininko apsižodžiavimas, taip laimingai pasibaigęs, buvo kaip tik laiku. Kitaip būtų nesuprantama, kodėl nei iš šio, nei iš to paliko besivystančią sunkiai supintą pasakojimo giją, kad leistųsi į nepagrįstus ekskursus apie tai, ko nebuvo, bet galėjo būti, ir apie tai, kas buvo, bet galėjo ir nebūti. Daug neišvedžiodami pasakysime, kad turime omeny laiš-

ką, kurį respublikos prezidentas gavo praėjus trims dienoms po to, kai sraigtasparniai sostinės gatves, aikštes, parkus ir prospektus užliejo lietumi iš spalvotų popierių, kuriuose vidaus reikalų ministerijos rašytojai aiškino daugiau nei tikėtiną ryšį tarp tragiško kolektyvinio aklumo, ištikusio prieš ketverius metus, ir dabartinės rinkimų beprotybės. Laišką parašiusiajam pasisekė, kad jo laiškas pateko į rankas skrupulingam sekretoriui, iš tų, kurie pirma skaito kas parašyta mažomis raidėmis, prieš imdamiesi skaityti didelėmis, iš tų, kurie geba tarp prastai surikiuotų žodžių nuolaužų rasti mažytę sėklelę, kurią dera kuo greičiau imti laistyti, bent jau tam, kad sužinotų, ką ji gali duoti. Štai kas laiške buvo sakoma, Jūsų ekscelencija, pone respublikos prezidente. Su pelnyta ir derama pagarba perskaitęs manifestą, kuriuo jūsų ekscelencija kreipėtės į tautą ir ypač į sostinės gyventojus, visiškai suvokdamas savo, kaip šios šalies piliečio, pareigą ir įsitikinęs, kad krizė, į kurią panirusi mūsų šalis, reikalauja iš mūsų visų uolaus, nuolatinio ir griežto budrumo dėl visko, kas mūsų akims atrodo keista arba praeityje atrodė keista, ir puikiai žinodamas jūsų ekscelencijos gebėjimą spręsti, drįstu pateikti kelis nežinomus faktus, kurie galbūt padės geriau suprasti mus ištikusios nelaimės prigimtį. Taip sakau todėl, kad, nors tesu paprastas žmogus, manau, kaip ir jūsų ekscelencija, kad turi būti koks nors ryšys tarp neseno aklumo, kai buvo balsuojama tuščiais biuleteniais, ir ano kito, baltojo, aklumo, kelioms savaitėms, kurių niekada nebus įmanoma užmiršti, mus visus atskyrusio nuo pasaulio. Noriu pasakyti, pone respublikos prezidente, kad galbūt šį dabartinį aklumą galima paaiškinti pirmuoju, o abu galbūt to paties asmens egzistavimu, nežinau, gal ir veikimu. Tačiau prieš dėstydamas toliau aš, vedamas tik pilietinės dvasios, dėl kurios neleidžiu niekam suabejoti, noriu pareikšti, kad nesu skundikas, nei šmeižikas, nei įdavikas, tiesiog tarnauju tėvynei, patekusiai į liūdną padėtį ir neturinčiai švyturio, kuris jai nušvies-

tų kelią į išsigelbėjimą. Nežinau, ir kaip galėčiau žinoti, ar šio mano laiško pakaks tam, kad būtų uždegta ta šviesa, bet, kartoju, pareiga yra pareiga, ir šią akimirką matau save kaip kareivį, kuris žengia žingsnį į priekį ir pasisiūlo savanoriu užduočiai, ir ši užduotis, pone respublikos prezidente, yra atskleisti – rašau šį žodį pirmą kartą, kai kalbu su kuo nors šiuo klausimu – kad prieš ketverius metus su savo žmona atsitiktinai buvau dalis septynių žmonių grupės, kuri, kaip ir daugybė kitų, žūtbūtinai kovojo už išlikimą. Galbūt atrodo, kad nepasakiau nieko, ko jūsų ekscelencija pats nežinojote, bet štai niekas nežino, kad vienas iš tos grupės žmonių niekad neapako – viena moteris, ištekėjusi už gydytojo oftalmologo, jos vyras buvo aklas, kaip ir mes visi, o ji – ne. Tuomet iškilmingai prisiekėme, kad niekada apie tai nekalbėsime, ji sakė nenorinti, kad paskui į ją žiūrėtų kaip į kažkokį fenomeną, kad tektų atsakinėti į klausimus, kad ją tirtų, ir dabar, kai visi atgavome regėjimą, geriausia būtų užmiršti, apsimesti, kad nieko neįvyko. Buvau ištikimas tai priesaikai iki šiandien, bet nebegaliu daugiau tylėti. Pone respublikos prezidente, supraskite, jausčiausi įžeistas, jei šis laiškas būtų laikomas skundu, nors, kita vertus, gal toks ir yra, nes – ir to jūsų ekscelencija irgi nežinote – tomis dienomis nužudymo nusikaltimą įvykdė būtent tas asmuo, apie kurį kalbu, bet tai teisės klausimas, aš pasitenkinu atlikdamas savo patriotinę pareigą, prašydamas atkreipti jūsų ekscelenciją kuo didžiausią dėmesį į faktą, kurį iki šiol laikiau paslaptyje ir kurio tyrimas, tikėtina, galės atskleisti priežastis tos negailestingos atakos, kurios taikiniu tapo esama politinė sistema, šį naują baltąjį aklumą, kuris, leidžiu čia sau nuolankiai atkartoti jūsų ekscelencijos žodžius, pakenkė patiems demokratijos pamatams taip, kaip niekad jokiai totalitarinei sistemai nebuvo pavykę pakenkti anksčiau. Nereikia nė sakyti, pone respublikos prezidente, kad esu jūsų ekscelencijos žinioje, jūsų ar tos žinybos, kuriai bus pavesta atlikti tyrimą, akivaizdžiai būtiną, kad būtų išplėsta,

išnagrinėta ir papildyta šiame laiške esanti informacija. Prisiekiu, kad nesu skatinamas kokio nors priešiškumo minėtajam asmeniui, bet tėvynė, kurios pats verčiausias atstovas jūs esate, yra aukščiau visko, tai mano įstatymas, vienintelis, kuriuo vadovaujuosi su ramybe žmogaus, kuris žino, kad atlieka savo pareigą. Pagarbiai. Po to ėjo parašas, o apačioje kairėje – pilnas siuntėjo vardas ir pavardė, adresas, telefonas, taip pat tapatybės kortelės numeris ir elektroninio pašto adresas.

Respublikos prezidentas lėtai padėjo popieriaus lapą ant darbo stalo ir, po trumpos tylos, savo kanceliarijos viršininko paklausė, Kiek žmonių žino apie šitai, Daugiau niekas, išskyrus sekretorių, kuris atplėšė ir užregistravo laišką, Ar jis žmogus patikimas, Manau, kad galime juo pasitikėti, pone prezidente, jis partijos narys, bet kokiu atveju galbūt derėtų jam duoti suprasti, kad mažiausia neištikimybė iš jo pusės galėtų jam atsieiti labai brangiai, šį perspėjimą, jei galėčiau patarti ponui prezidentui, jam reikėtų perduoti tiesiogiai, Ar aš turėčiau tai padaryti, Ne, pone prezidente, policija, būtų veiksmingiausia, pakviečia vyrą į centrinę būstinę, o ten koks nors storžievis agentas nusiveda jį į kvotos kabinetą ir gerokai įvaro jam baimės, Neabejoju, rezultatai bus puikūs, bet matau čia vieną problemą, Kokią, pone prezidente, Kol byla pasieks policiją, praeis kelios dienos, o tuo metu tas žmogėnas mals liežuviu, pasakos žmonai, draugams, gali net pakalbėti su žurnalistu, žodžiu, užvirs mums košę, Jūs teisus, pone prezidente, reiktų skubiai vieną kitą žodelį tarti policijos viršininkui, jei norite, mielai tai apsiimu padaryti, Jei gerai suprantu, norite padaryti trumpą jungimą hierarchinėje vyriausybės grandinėje, peršokant ministrą pirmininką, Nedrįsčiau, jei atvejis nebūtų toks rimtas, pone prezidente, Brangusis, šiame pasaulyje, o kiek mums žinoma, kito ir nėra, viskas galiausiai išaiškėja, tikiu jumis, kad sekretorius nusipelno pasitikėjimo, bet negalėčiau to paties pasakyti apie policijos

viršininką, įsivaizduokite, kad jis gerai sutaria su vidaus reikalų ministru, beje, ši hipotezė daugiau nei tikėtina, įsivaizduokite, koks iš to kiltų pyktis, vidaus reikalų ministras reikalautų ataskaitos ministro pirmininko, negalėdamas jos reikalauti iš manęs, o ministras pirmininkas norėtų sužinoti, ar neketinu kištis į jo įgaliojimų ir kompetencijos sritį, per kelias valandas taptų vieša tai, ką norime išlaikyti paslaptyje, Eilinį kartą turiu pripažinti, kad esate teisus, pone prezidente, Nesakysiu, kaip kiti, kad niekad neklystu ir retai abejoju, bet beveik, beveik, Ką tada darysime, pone prezidente, Atveskite tą vyrą čionai, Sekretorių, Taip, tą, kuris žino apie laišką, Dabar, Po valandos gali būti per vėlu. Kanceliarijos viršininkas pasinaudojo vidaus telefonu ir pašaukė tą valdininką, Tučtuojau į pono prezidento kabinetą, greitai. Perbėgti įvairiems koridoriams ir įvairioms salėms įprastai reikia bent penkių minučių, bet sekretorius duryse pasirodė beveik po trijų. Buvo užduseęs ir jam drebėjo kojos. Žmogau, nereikėjo bėgti, geraširdiškai šyptelėjęs tarė prezidentas, Ponas kanceliarijos viršininkas liepė ateiti greitai, pone prezidente, gaudydamas kvapą atsakė vyras, Puiku, liepiau jus pakviesti dėl to laiško, Taip, pone prezidente, Žinoma, jūs jį perskaitėte, Taip, pone prezidente, Ar atsimenate, kas ten parašyta, Daugiau mažiau, pone prezidente, Nevartokite su manimi tokios rūšies frazių, atsakykite į klausimą, Taip, pone prezidente, prisimenu taip, tarsi ką tik būčiau pabaigęs jį skaityti, Ar manote, kad galėtumėte pasistengti ir užmiršti, kas jame pasakojama, Taip, pone prezidente, Gerai pagalvokite, turite žinoti, kad nėra tas pat pasistengti ir užmiršti, Ne, pone prezidente, nėra tas pat, Todėl pastangų tikriausiai nepakaks, reikės kai ko daugiau, Duodu garbės žodį, Kone ketinau pakartoti, kad nevartotumėte tokios rūšies frazių, bet verčiau paaiškinkite, ką jums reiškia tai, kas romantiškai vadinama duoti garbės žodį, Reiškia, pone prezidente, iškilmingą pareiškimą, kad jokiu būdu, kad ir kas nutiktų, šio laiško turiniu

nesidalinsiu su kitais, Ar esate vedęs, Taip, pone prezidente, Užduosiu jums vieną klausimą, O aš į jį atsakysiu, Spėju, kad savo žmonai, ir tik jai, apie laišką papasakotumėte, kaip manote, ar tai reikštų, griežta to žodžio prasme, dalintis su kitais, žinoma, turiu omenyje laišką, o ne jūsų žmoną, Ne, pone prezidente, dalintis su kitais – tai skleisti, viešinti, Sutinku, su pasitenkinimu pažymiu, kad žodžių reikšmes jūs išmanote, Nesakysiu to net savo žmonai, Norite pasakyti, kad nieko jai nepasakosite, Niekam, pone prezidente, Duokite garbės žodį, Atsiprašau, pone prezidente, ką tik daviau, Įsivaizduokite, pamiršau, kad jau davėte, jei vėl atsitiktų, kad iškristų man iš atminties, ponas kanceliarijos viršininkas tegu man primena, Taip, pone, tarė du balsai vienu metu. Prezidentas kelias sekundes patylėjo, paskui paklausė, Tarkime, kad norėčiau pažiūrėti, ką įrašėte į registrą, ar galite išvaduoti mane nuo reikalo keltis nuo šios kėdės ir pasakyti, ką ten rasiu, Vienintelį žodį, pone prezidente, Tikriausiai turite nepaprastą gebėjimą apibendrinti, kad galite vienu žodžiu reziumuoti tokį platų laišką kaip šis, Prašymas, pone prezidente, Kas, Prašymas – tai žodis, kuris įrašytas registre, Daugiau nieko, Daugiau nieko, Bet taip nebus galima sužinoti, apie ką kalbama laiške, Kaip tik apie tai ir pagalvojau, pone prezidente – nereikėtų, kad būtų galima sužinoti, žodis prašymas tinka viskam. Prezidentas patenkintas atsirėmė į kėdės atlošą, plačiai nusišypsojo apdairiajam sekretoriui ir tarė, Reikėjo nuo to ir pradėti, galėjome apsieiti ir be tokių rimtų dalykų kaip garbės žodis, Besisaugantį ir Dievas saugo, pone prezidente, Neblogai, neblogai, bet protarpiais vis žvilgtelėkite į registrą, kad kam nors nešautų į galvą ko nors pridurti prie to žodžio prašymas, Linija užbrėžta, pone prezidente, Galite eiti, Kaip liepsite, pone prezidente. Kai durys užsidarė, kanceliarijos viršininkas tarė, Turiu pripažinti, nesitikėjau, jog jis galėtų imtis tokios iniciatyvos, manau, kad ką tik kuo geriausiai mums įrodė, kad nusipelno visokeriopo mūsų pasitikėjimo, Jūsų

galbūt taip, tarė prezidentas, bet ne mano, Bet maniau, Gerai manėte, brangusis, bet sykiu ir blogai, nes patikimiausia yra žmones skirstyti ne į gudrius ir kvailus, o į gudrius ir pernelyg gudrius, su kvailais darome, ką norime, gudriaisiais galime pasinaudoti savo interesais, o pernelyg gudrūs, net ir palaikydami mūsų pusę, yra iš prigimties pavojingi, kitaip tiesiog būti negali, įdomiausia, kad savo veiksmais jie nuolat mums sako, kad turime jų pasisaugoti, bet dažniausiai nekreipiame dėmesio į perspėjimus ir paskui turime susitaikyti su pasekmėmis, Taigi norite pasakyti, pone prezidente, Noriu pasakyti, kad mūsų apdairusis sekretorius, šis registro ekvilibristas, gebantis tokį nerimą keliantį laišką paversti paprastu prašymu, netrukus bus pakviestas į policiją, kad jam būtų įvaryta baimės, apie to būtinybę mes su jumis ką tik kalbėjom, jis pats tai pasakė neįsivaizduodamas visos tų žodžių reikšmės – besisaugantį ir Dievas saugo, Jūs visada teisus, pone prezidente, jūs neįtikėtinai toliaregiškas, Taip, bet didžiausia mano, kaip politiko, gyvenimo klaida buvo atsisėsti į šią kėdę, laiku nepastebėjau, kad jos atramos su antrankiais, Pasekmė to, kad režimas nėra prezidentinis, Būtent, todėl man leidžiama daryti nedaug daugiau kaip perkirpti juosteles ir bučiuoti vaikučius, Dabar matau jūsų rankose laišką-kozirį, Tą pat akimirką, kai įteiksiu jį ministrui pirmininkui, jis nustos toks buvęs, aš tapsiu ne daugiau kaip laiškininku, O akimirką, kai jis jį perduos vidaus reikalų ministrui, jis taps policijos reikalu, policija – kraštinė perdavimo linijoje, Jūs daug ko išmokote, Turiu gerą mokytoją, pone prezidente, Žinote ką, Klausau dėmesingai, Palikime tą vargšelį ramybėje, turbūt aš pats parėjęs namo ar naktį tarp paklodžių papasakosiu žmonai, kas sakoma laiške, ir jūs, brangusis mano kanceliarijos viršininke, tikriausiai padarysite tą patį, jūsų žmona žiūrės į jus kaip į didvyrį, į mylimą vyrelį, žinantį Valstybės paslaptis ir kokius tinklus ji audžia, geriantį rinktinius gėrimus, be kaukės kvėpuojantį valdžios nutekamųjų kanalų

smarve, Pone prezidente, prašau, Nekreipkite dėmesio, manau, nesu toks blogas, kaip blogiausieji, bet retkarčiais suvokiu, kad to nepakanka, ir tuomet sielą skauda daug labiau, nei galėčiau jums apsakyti, Pone prezidente, aš laikau ir laikysiu liežuvį už dantų, Ir aš taip pat, ir aš taip pat, bet būna, kai imu įsivaizduoti, koks galėtų būti šis pasaulis, jei visi atvertume lūpas ir jų neužvertume, kol, Kol ką, pone prezidente, Nieko, nieko, palikite mane vieną.

Nepraėjo nė valanda, kai į kabinetą įžengė skubiai į rūmus iškviestas ministras pirmininkas. Prezidentas davė ženklą, kad sėstųsi, ir tiesdamas jam laišką paprašė, Perskaitykite šitą ir pasakykite, ką apie tai manote. Ministras pirmininkas įsitaisė kėdėje ir pradėjo skaityti. Priėjęs maždaug iki pusės, jis pakėlė galvą su klausiama mina, tartum žmogus, kuriam sunku suprasti, ką jam ką tik pasakė, paskui daugiau nesustodamas ir be jokios išraiškos pabaigė skaityti. Gerų ketinimų vedamas patriotas, tarė, ir sykiu niekšas, Kodėl niekšas, paklausė prezidentas, Jei tai, ką čia pasakoja, yra tikra, jei ta moteris, tarkim, ji iš tiesų egzistuoja, per tą nelaimę tikrai neapako ir padėjo kitiems šešiems, negalima atmesti galimybės, kad šio laiško autorius jai daug skolingas už tai, kad yra gyvas, kas žino, gal ir mano tėvai šiandien dar būtų gyvi, jei būtų turėję laimės ją sutikti, Čia sakoma, kad ji kažką nužudė, Pone prezidente, niekas tikrai nežino, kiek tomis dienomis žuvo žmonių, buvo nuspręsta, kad visi rasti lavonai buvo nelaimingų atsitikimų aukos arba mirė dėl natūralių priežasčių, ir ant to klausimo buvo užridentas akmuo, Net sunkiausius akmenis galima vėl nuridenti, Tikrai taip, pone prezidente, bet man atrodo, šį akmenį verčiau palikti kur yra, įsivaizduoju, kad nusikaltimo liudytojų nėra, o jei tą akimirką jų ir buvo, tai tik neregiai tarp neregių, būtų absurdas, nesąmonė vesti šią moterį į teismą už nusikaltimą, kurio niekas nematė padarant ir kurio įkalčių nėra, Laiško autorius teigia, kad ji nužudė, Taip, bet nesako, kad buvo nusikaltimo liudytojas, be to,

dar kartą sakau, tas laišką parašęs žmogus – niekšas, Moraliniai vertinimai šiuo atveju netinka, Gerai tai žinau, pone prezidente, bet kartais sunku susilaikyti. Prezidentas paėmė laišką, pažiūrėjo į jį taip, tarsi nematytų, ir paklausė, Ką manote daryti, Būtų mano valia, nieko nedaryčiau, atsakė ministras pirmininkas, čia nėra nieko, už ko būtų galima nusitverti, Ar pastebėjote, kad laiško autorius užsimena apie galimybę, kad yra ryšys tarp to, kad ši moteris neapako, ir masiško balsavimo tuščiais biuleteniais, kuris mus įstūmė į dabartinę sunkią padėtį, Pone prezidente, kai kada mudu nesutariame, Tai natūralu, Taip, kaip kad natūralu yra ir tai, aš nė kiek tuo neabejoju, kad jūsų išmintis ir sveikas protas, kurį taip vertinu, negali įžvelgti sąsajų tarp to, kad kažkokia moteris dėl to, kad neapako prieš ketverius metus, šiandien būtų atsakinga už tai, kad keli šimtai tūkstančių žmonių, niekada apie ją nė negirdėję, pakviesti į rinkimus pabalsavo tuščiais biuleteniais, Galim ir taip pasakyti, Nėra kaip kitaip tai pasakyti, pone prezidente, ir, man atrodo, reikia archyvuoti šį laišką, priskiriant jį prie psichopatų rašytų, užmiršti šį reikalą, o mes toliau ieškosime sprendimų savo problemoms, tikroms, o ne bepročio fantazijoms ar apmaudams, Manau, esate teisus, per daug rimtai pažiūrėjau į šias kvailystes ir priverčiau jus gaišti laiką, prašydamas ateiti su manimi pasikalbėti, Nesvarbu, pone prezidente, mano sugaištas laikas, jei norite taip pavadinti, buvo daugiau nei atlygintas tuo, kad pasiekėme sutarimą, Labai džiaugiuosi, kad pasakėte, ką galvojate, ir dėkoju jums, Palieku jus prie jūsų darbo ir grįžtu prie savojo. Respublikos prezidentas jau tiesė ranką atsisveikinti, kai staiga suskambo telefonas. Pakėlė ragelį ir išgirdo sekretorę sakant, Su jumis nori kalbėti ponas vidaus reikalų ministras, pone prezidente, Sujunkite mane su juo. Pokalbis buvo ilgas, prezidentas klausėsi, o jo veido išraiška pamažu keitėsi, kelis kartus sumurmėjo, Taip, vieną kartą tarė, Tai reikia ištirti, ir pabaigė žodžiais, Pakalbėkite su ministru

pirmininku. Padėjo ragelį, Tai buvo vidaus reikalų ministras, tarė, Ko norėjo šis mielas žmogus, Jis gavo tokį pat laišką ir yra pasiryžęs pradėti tyrimą, Bloga žinia, Sakiau jam, kad pakalbėtų su jumis, Girdėjau, bet vis tiek tai bloga žinia, Kodėl, Jei gerai pažįstu vidaus reikalų ministrą, o manau, kad mažai kas jį pažįsta taip gerai, kaip aš, šiuo metu jis jau yra pakalbėjęs su policijos viršininku, Sustabdykite jį, Bandysiu, bet bijau, kad nieko neišeis, Panaudokite savo valdžią, Kad mane apkaltintų tuo, kad trukdau tirti faktus, liečiančius Valstybės saugumą, kaip tik tada, kai visi žinome, kad Valstybei gresia didelis pavojus, ar taip, pone prezidente, paklausė ministras pirmininkas ir pridūrė, Jūs pirmas atsisakytumėte mane remti, susitarimas, kurį pasiekėme, tebūtų iliuzija, jis jau yra iliuzija, nes niekam nereikalingas. Prezidentas pritariamai linktelėjo galva, paskui tarė, Neseniai mano kanceliarijos viršininkas dėl šio laiško pasakė gana vaizdžią frazę, Ką gi jis pasakė, Kad policija – kraštinė perdavimo linijoje, Sveikinu, pone prezidente, turite gerą kanceliarijos viršininką, vis dėlto būtų ne pro šalį perspėti jį, kad yra tiesų, kurių nedera sakyti garsiai, Čia gera garso izoliacija, Tai nereiškia, kad čia nėra paslėptų mikrofonų, Liepsiu patikrinti, Šiaip ar taip, pone prezidente, jei jų ras, meldžiu patikėti, kad ne aš liepiau juos padėti, Geras pokštas, Bet liūdnas, Apgailestauju, brangusis, kad aplinkybės jus įstūmė į šią aklavietę, Kokia nors išeitis bus, bet šią akimirką jos nematau, o grįžti atgal neįmanoma. Prezidentas palydėjo ministrą pirmininką iki durų, Keista, tarė, kad tas žmogus neparašė ir jums, Tikriausiai parašė, tik, regis, prezidentūros ir vidaus reikalų ministerijos sekretoriatai uolesni už ministro pirmininko, Geras pokštas, Ne mažiau liūdnas kaip anas, pone prezidente.

Ministrui pirmininkui adresuotas laiškas, nes toks tikrai buvo, užtruko dvi dienas, kol pasiekė jo rankas. Tuoj pat paaiškėjo, kad registratorius buvo ne toks apdairus, kaip prezidentūros, taip pasitvirtinant gandams, sklindantiems jau dvi dienas, kurie kilo arba dėl to, kad nepatikimi buvo vidurinės grandies valdininkai, geidžiantys parodyti, kad geria rinktinius gėrimus, tai yra susiję su dievų paslaptimis, arba buvo tyčia paskleisti po vidaus reikalų ministeriją kaip būdas iš šaknų pakirsti bet kokią galimą opozicijos fantaziją arba bet kokį, kad ir simbolinį, ministro pirmininko bandymą apsunkinti policijos tyrimą. Buvo ir dar viena prielaida, ją pavadinsime konspiracine, tai yra, kad tariamai slaptas ministro pirmininko ir jo vidaus reikalų ministro pokalbis pavakarę tos dienos, kai anas buvo iškviestas į respublikos prezidentūrą, buvo ne toks jau ir slaptas, kaip būtų galima tikėtis iš audeklu išmuštų sienų, kurios, kas žino, ar neslėpė kelių paskutinės kartos mikrofonų, tokių, kuriuos suuosti ir susekti pavyksta tik gryniausios kilmės grynaveisliams elektroniniams paukštšuniams. Kad ir kaip būtų, ligai jau nebuvo vaisto, Valstybės paslaptims tikrai išmušė liūdesio valanda, nebeliko kas jas saugo. Ministras pirmininkas taip gerai suvokia šią apverktiną tikrovę, taip įsitikinęs

paslapties beprasmiškumu, ypač kai ji nustojo tokia būti, kad gestu žmogaus, stebinčio pasaulį iš labai aukštai, tarsi sakytų, Viską žinau, neįkyrėkite, lėtai sulenkė laišką ir įsidėjo į vidinę švarko kišenę, Atėjo tiesiai iš ketverių metų senumo aklumo, pasilaikysiu jį sau, tarė. Pasipiktinusio ir nustebusio kanceliarijos viršininko mina privertė jį nusišypsoti, Nesirūpinkite, brangusis, yra bent du tokie pat kaip šis laiškai, jau nekalbant apie daugybę fotokopijų, kurios tikriausiai jau eina iš rankų į rankas. Kanceliarijos viršininko veidas staiga tapo nesuprantančiu, nedėmesingu, tarsi būtų gerai nesuvokęs, ką išgirdo, arba tarsi netikėtai jam ant kelio būtų iššokusi sąžinė, kaltindama kokia nors sena, o gal ir nelabai, piktadarybe. Galite eiti, pakviesiu, kai reikės, tarė ministras pirmininkas, pakilo nuo kėdės ir priėjo prie lango. Jo atidarymo sukeltą triukšmą nustelbė durų uždarymo bilsmas. Apačioje buvo matyti žemų stogų eilė. Buvo pasiilgęs sostinės ir tų laimingų laikų, kai balsavimai vykdavo taip, kaip prisakyta, tų monotoniškai slenkančių valandų ir dienų, leidžiamų tarp mažos buržuazinės vyriausybės vadovų būstinės ir tautos parlamento, tų audringų ir neretai linksmų ir net smagių politinių krizių, kurios buvo tarsi ribotos trukmės ir valdomo stiprumo liepsnelės, beveik visada dirbtinės, per jas išmokta ne tik nesakyti tiesos, bet ir padaryti taip, kad ji kuo tiksliausiai, kai tai naudinga, sutaptų su melu, lygiai kaip išvirkščioji visiškai natūraliai yra kita gerosios pusė. Klausė savęs, ar tyrimas jau pradėtas, sustojo prie minties apie tai, ar agentai, dalyvausiantys toje policijos akcijoje, yra tie, kurie bergždžiai liko sostinėje su užduotimi rinkti duomenis ir siųsti pranešimus, ar šiai užduočiai vidaus reikalų ministras buvo labiau linkęs siųsti savo patikimiausius žmones, tuos, kurie visuomet jo regėjimo lauke ir po ranka, ir kas žino, gal jie, suvilioti prabangaus kinematografinio nuotykio, kokiu būtų slaptas blokados įveikimas, jau šliaužia su durklu prie juosmens pro spygliuotas vielas, magnetiniais nujautrikliais bando apgauti

baisius elektroninius jutiklius ir išlindę kitoje pusėje, priešo stovykloje, jau juda į tikslą, kaip kokie diversantai, apdovanoti katės vikrumu ir naktinio matymo akiniais. Gerai pažįstant vidaus reikalų ministrą, savo kraugeriškumu šiek tiek nusileidžiantį drakulai, bet užtat pomėgiu teatrališkumui lenkiantį rembo, galima net neabejoti, kad jis lieps imtis tokių veiksmų. Ministras pirmininkas neklydo. Pasislėpę mažame miškų masyve, beveik besiribojančiame su apsiausties perimetru, trys vyrai laukia, kada naktis virs aušra. Vis dėlto ne viskas, ką laisvai fantazavo ministras pirmininkas prie savo kabineto lango, atitinka prieš mūsų akis atsiskleidžiančią tikrovę. Pavyzdžiui, tie vyrai, vilkintys civiliniais drabužiais, neturi durklo prie juosmens ir ginklas dėkle yra tiesiog pistoletas, kuris raminamai vadinamas tarnybiniu ginklu. Kai dėl baisiųjų magnetinių nujautrinimo įtaisų, tarp įvairios aparatūros jų čia nematyti, nieko, kas primintų tokią lemtingą funkciją, bet, geriau pagalvojus, tai tik galėtų reikšti, kad magnetiniai nujautrinimo įtaisai kaip tik tyčia į juos ir nepanašūs. Netrukus sužinosime, kad sutartu metu elektroniniai jutikliai šioje apsiausties atkarpoje bus atjungti penkioms minutėms – manoma, kad to daugiau nei pakankama, kad trys vyrai vienas po kito neskubėdami įveiktų spygliuotos vielos užtvarą, kuris šiam tikslui šiandien buvo atitinkamai nukirptas, kad trys vyrai nesusidraskytų kelnių ir nesusibraižytų odos. Kariuomenės pionieriai atskubės jo taisyti prieš rožiniams aušros pirštams vėl išaštrinant ir atskleidžiant grėsmingus dyglius, taip trumpam buvusius nepavojingus, taip pat didžiules vielos rites, išdriektas palei sieną į vieną ir į kitą pusę. Tie trys vyrai jau praėjo, priekyje eina vadas, aukščiausias iš jų, ir žąsele jie kerta pievą, po batais sunkiantis ir dejuojant drėgmei. Priemiesčio vieškelyje, už kokių penkių šimtų metrų nuo čia, jų laukia automobilis, nakties priedangoje nuvešiąs juos į paskirties vietą sostinėje, fiktyvią draudimo ir perdraudimo įstaigą, kurios klientų trūkumas, tiek vietinių,

tiek užsieninių, dar niekaip nenuvedė į bankrotą. Nurodymai, kuriuos šie vyrai gavo tiesiai iš vidaus reikalų ministro lūpų, yra aiškūs ir kategoriški, Atneškite man rezultatus, o aš neklausiu, kokiomis priemonėmis juos pasiekėte. Nesineša su savimi jokios rašytinės instrukcijos, jokio leidimo, kuris juos dengtų ir kurį galėtų parodyti, kad apsisaugotų arba pasiteisintų, jei kas nors klostytųsi blogiau, nei tikėtasi, todėl neatmetama galimybė, kad ministerija juos paliks likimo valiai, jei padarys ką nors galinčio pakenkti Valstybės reputacijai ir nesuteptam jos tikslų ir procesų tyrumui. Šis trejetas lyg komandosų būrys, įžengiantis į priešo teritoriją, regis, nėra pagrindo manyti, kad teks rizikuoti gyvybe, bet visi suvokia, kokia tai kebli užduotis, reikalaujanti talento klausinėjant, lankstumo numatant strategiją ir greitumo ją vykdant. Viskas maksimaliu laipsniu. Nemanau, kad teks ką nors užmušti, sakė vidaus reikalų ministras, bet jei kraštutinėje situacijoje manysite, kad nėra kitos išeities, nedvejokite, aš apsiimsiu išspręsti klausimą su justicija, Šitą portfelį pastaruoju metu pasiėmė ponas ministras pirmininkas, išdrįso pastebėti grupės vadas. Vidaus reikalų ministras apsimetė neišgirdęs ir apsiribojo įdėmiai pasižiūrėjęs į nelaimingąjį, kuriam neliko nieko kito, kaip nukreipti žvilgsnį į šoną. Automobilis jau įvažiavo į miestą, sustojo aikštėje pakeisti vairuotojo ir galiausiai apsukęs trisdešimt ratų, kad suklaidintų galimą, nors ir mažai tikėtiną, persekiotoją, buvo paliktas prie kontorų pastato, kur įsikūrusi draudimo ir perdraudimo įstaiga, durų. Sargas nepasirodė sužinoti, kas atėjo tokią neįprastą kontorų pastato rutinai valandą, galima spėti, kad kas nors išvakarėse kreipėsi į jį gražiais žodžiais ir įtikino anksti atsigulti, patardamas nesikelti iš lovos net tada, jei nemiga trukdytų sumerkti akis. Trys vyrai liftu pakilo iki penkiolikto aukšto, pasuko koridoriumi į kairę, paskui kitu į dešinę, trečiu į kairę, pagaliau pasiekė kontorą Laiminga UAB, Draudimas ir perdraudimas, kaip bet kas gali perskaityti užrašą ant

durų, juodomis raidėmis užrašytą ant stačiakampės apsiblaususios žalvarinės lentelės, pritvirtintos vinimis piramidinėmis galvutėmis iš to paties metalo. Įžengė į vidų, vienas iš pavaldinių uždegė šviesą, kitas užrakino duris ir užsklendė apsauginę grandinėlę. O vadas apėjo įrenginius, patikrino ryšį, įjungė aparatus, užsuko į virtuvę, į kambarius ir į vonios kambarius, atidarė duris į archyvui skirtą patalpą, greitai peržvelgė įvairius ten laikomus ginklus, sykiu įkvėpdamas pažįstamą metalo ir tepalo kvapą, rytoj visa tai apžiūrės, vieną egzempliorių po kito, šaudmenį po šaudmens. Pašaukė padėjėjus, atsisėdo ir liepė sėsti jiems, Šįryt, septintą valandą, tarė, pradėsite sekti įtariamąjį, atkreipkite dėmesį, kad įtariamuoju jį vadinu ne tik todėl, kad supaprastinčiau mūsų bendravimą, kiek žinoma, jis nėra padaręs jokio nusikaltimo, mums tiesiog nedera tarti jo vardo dėl saugumo sumetimų, bent pirmosiomis dienomis, dar pridursiu, kad per šią operaciją, tikiuosi, ji neužtruks ilgiau nei savaitę, pirmiausia noriu gauti įtariamojo judėjimo po miestą schemą, kur dirba, kur vaikšto, su kuo susitinka, tai yra įprasta pirminio tyrimo tvarka, apsižvalgymas, prieš mums pereinant į tiesioginį puolimą, Ar leisti, kad jis suprastų esąs sekamas, paklausė pirmasis padėjėjas, Ne per pirmas keturias dienas, bet paskui taip, noriu matyti jį susirūpinusį, sunerimusį, Rašydamas laišką, jis tikriausiai numatė, kad jo ieškos, Ieškosime jo, kai ateis tam laikas, dabar noriu, o jūs pasistenkite, kad taip įvyktų, įvaryti jam baimės, kad jis pamanytų esąs sekamas tų, kuriuos įskundė, Gydytojo žmonos, Ne pačios žmonos, žinoma, o jos bendrų, tų balsavusiųjų tuščiais biuleteniais, Ar ne per daug skubame, paklausė antrasis padėjėjas, dar nepradėjome darbo, o jau kalbame čia apie bendrus, Mes tik apmetame eskizą, paprastą eskizą ir nieko daugiau, noriu pastatyti save į to laišką parašiusio tipo vietą ir į viską pažvelgti jo akimis, Kad ir kaip būtų, savaitė sekimo man atrodo per daug, tarė pirmasis padėjėjas, jei gerai dirbsime, po trijų dienų laikysime jį

už apykaklės, Vadas suraukė antakius, ketino nenusileisti, Savaitė, sakiau, savaitė ir bus savaitė, bet prisiminė vidaus reikalų ministrą, gerai neatsiminė, ar jis aiškiai reikalavo greitų rezultatų, bet kadangi toks reikalavimas iš vadovaujančiųjų girdimas dažniausiai ir nebuvo priežasties manyti, kad šis atvejis būtų išimtis, kaip tik priešingai, tai trijų dienų terminui jis ir nesipriešino daugiau, nei laikoma normalu santykiuose tarp vyresniojo ir pavaldinio tais labai retais atvejais, kai duodantis įsakymus supranta privaląs nusileisti juos vykdančiojo argumentams. Turime visų suaugusių namo gyventojų nuotraukas, žinoma, turiu omenyje vyriškos lyties gyventojus, tarė vadas ir pridūrė, nors to visai ir nereikėjo, Vienoje jų – vyras, kurio ieškome, Kol nebūsime jo identifikavę, negalėsime jo sekti, priminė pirmasis padėjėjas, Taip, nusileido vadas, bet, kad ir kaip būtų, septintą valandą turite užsiimti strategiškai geras vietas gatvėje ir pradėti sekti du vyrus, kurie jums atrodo panašiausi į žmogų, galėjusį parašyti laišką, nuo to ir pradėsime, tam kaip tik pravers intuicija, policinė uoslė, Ar galiu pasakyti savo nuomonę, paklausė antrasis padėjėjas, Nagi, Sprendžiant iš laiško turinio, tas tipas turi būti tikras kalės vaikas, Ar tai reiškia, paklausė pirmasis padėjėjas, kad seksime tuos, kurie turi kalės vaiko veidą, ir pridūrė, Iš savo patirties žinau, kad tikrieji kalės vaikai yra tie, kurie neatrodo tokie esantys, Tikrai, būtų daug logiškiau nueiti į tapatybės nustatymo tarnybą ir paprašyti ten esančios to tipo nuotraukos kopijos, laimėtume laiko ir nereikėtų tiek vargti. Vadas nusprendė nutraukti, Spėju, kad neimtumėt klebono mokyti tėve mūsų, o vienuolyno viršininkės – sveika marija, jei mums nebuvo to liepta, tai tam, kad nesukeltume smalsumo, kuris galėtų sužlugdyti operaciją, Jums leidus, komisare, drįstu paprieštarauti, tarė pirmasis padėjėjas, viskas rodo, kad tas tipas trokšta išsisakyti, manau, kad jei žinotų, kur esame, šią pat akimirką belstųsi į šias duris, Spėju, kad taip, atsakė vadas, sunkiai suvaldydamas irzlumą, kurį jam

sukėlė tai, kas buvo labai panašu į triuškinančią jo vadovaujamos akcijos kritiką, bet prieš pereinant į tiesioginį kontaktą mums apie jį reikia sužinot kaip įmanoma daugiau, Turiu idėją, tarė antrasis padėjėjas, Dar vieną idėją, niūriai paklausė komisaras, Garantuoju, kad ši iš tiesų gera – vienas iš mūsų galėtų dėtis enciklopedijų pardavėju, ir taip pamatytume, kas jam atidaro duris, Toks triukas jau šimtą metų naudojamas, tarė pirmasis padėjėjas, be to, paprastai durų atidaryti eina moterys, tai būtų puiki idėja, jei mūsų vyras gyventų vienas, bet jei gerai atsimenu, kas parašyta laiške, jis vedęs, Velniai griebtų, sušuko antrasis padėjėjas. Jie liko sėdėti tyloje, žiūrėdami vienas į kitą, du pavaldiniai, suvokiantys, kad saugiausia dabar būtų palaukti, kol viršininkui pačiam ateis kokia mintis. Iš esmės jie buvo pasiruošę jai pritarti, kad ir kokia nevykusi ji būtų. Vadas svėrė viską, ką buvo pasakęs anksčiau, bandė įvairiai dėlioti visus pasiūlymus su viltimi, kad iš atsitiktinai sudėliotų šios dėlionės dalių gali išeiti kas nors tokio protingo, kas nors tokio holmsiško, kas nors tokio puarotiško, kas priverstų šiuos jam pavestus pavaldinius išsižioti iš nuostabos. Ir staiga tarsi jam šydas nuo akių būtų nukritęs, pamatė kelią, Žmonės, tarė, išskyrus visiškai fiziškai neįgalius, nebūna visą laiką namie, išeina į darbą, apsipirkti, pasivaikščioti, todėl mano idėja – mums reikia įsigauti į namus, kur tas tipas gyvena, kai ten nieko nėra, adresas parašytas laiške, visrakčių mums netrūksta, namuose visada būna nuotraukų, nebūtų sunku atpažinti tą tipą iš ten rastų nuotraukų, ir tada jau galėtume be problemų jį sekti, o kad sužinotume, ar nėra namie žmonių, pasinaudosime telefonu, rytoj informacijos biure sužinosime numerį, taip pat galime pasižiūrėti į telefonų knygą, viena arba kita, nesvarbu. Taip nevykusiai užbaigęs sakinį vadas suprato, kad dėlionė niekaip nesusidėlios. Nors, kaip anksčiau jau buvo sakyta, abu pavaldiniai buvo visiškai geranoriškai nusiteikę sutikti su bet kokiais vado apmąstymų rezultatais, pirmasis padėjėjas pajuto

privaląs pasakyti, stengdamasis kalbėti tokiu tonu, kad tik neužgautų ar neįžeistų, Jei neklystu, geriausia būtų, jei jau žinome to tipo adresą, tiesiai pasibelsti į duris ir paklausti to, kuris pasirodys, Ar čia gyvena toks ir toks, jei bus jis, pasakys, Taip, pone, tai aš, jei tai bus žmona, labiausiai tikėtina, kad ji pasakys, Einu pašaukti vyro, taip mes be didelių rūpesčių tuoj laikytume paukštį saujoje. Vadas pakėlė sugniaužtą kumštį, kuriuo ketino gerokai trinktelėti per stalo viršų, bet paskutinę akimirką sustabdė gesto smarkumą, lėtai nuleido ranką ir tarė balsu, kuris, regis, silpo su kiekvienu skiemeniu, Aptarsime šitą galimybę rytoj, dabar einu miegoti, labanakt. Jau ėjo prie kambario, kurį užims, kol truks tyrimas, durų, kai išgirdo antrojo padėjėjo klausimą, Ar vis dar pradedame operaciją septintą. Neatsigręždamas atsakė, Numatyto plano įgyvendinimas atidedamas iki naujo įsakymo, nurodymus gausite rytoj, kai peržiūrėsiu direktyvas, kurias gavau iš ministerijos, ir jei reikės, kad darbas vyktų sparčiau, padarysiu tam tikrus pakeitimus, kuriuos manysiu esant tikslingus. Dar kartą atsisveikino, Labanakt, vade, atsakė pavaldiniai, ir jis įžengė į kambarį. Durims užsidarius, antrasis padėjėjas norėjo pratęsti pokalbį, bet kitas greitai pridėjo smilių prie lūpų ir papurtė galvą, duodamas ženklą, kad nekalbėtų. Jis pirmas atstūmė kėdę ir pasakė, Einu atsigulti, jei tu dar lieki, tai kai įeisi, pasistenk manęs nepažadinti. Priešingai nei vadas, šie du vyrai, kadangi yra pavaldiniai, neturi teisės į atskirą kambarį, abu miegos didelėje patalpoje su trimis lovomis, savotiškoje palatoje, kuri retai būna visiškai užimta. Vidurinė lova mažiausiai naudojama. Kai, kaip šiuo atveju, agentų yra du, jie visada renkasi kraštines lovas, o jei čia turi miegoti tik vienas policininkas, užtikrintai irgi būna labiau linkęs miegoti vienoje tų iš krašto, niekada vidurinėje, galbūt todėl, kad nesijaustų lyg apsuptas ar areštuotas. Net kiečiausiems, šiurkščiausiems policininkams, o šitie dar neturėjo progos parodyti, kad tokie yra, reikia jausti, kad yra saugomi

sienos artumo. Antrasis padėjėjas, supratęs žinią, atsikėlė ir tarė, Ne, nelieku, irgi einu miegoti. Gerbdami laipsnius, pirma vienas, paskui kitas, apsilankė vonios kambaryje su viskuo, kas reikalinga kūno švarai, kaip ir turėtų būti, nes nė vienoje šio pasakojimo vietoje nebuvo paminėta, kad trys policininkai nešėsi po lagaminėlį arba paprastą kuprinę su drabužių pakaita, dantų šepetėliu ir skutimosi mašinėle. Būtų keista, jei įstaiga, vykusiai pakrikštyta vardu Laiminga, nepasirūpintų pateikti tiems, kuriems laikinai duoda prieglobstį, higienos reikmenų ir produktų, būtinų patogumui ir sėkmingam pavestos užduoties vykdymui. Po pusvalandžio padėjėjai buvo savo lovose, apsivilkę kiekvienas statutine pižama su išsiuvinėtu policijos ženklu virš širdies. Taigi ministerijos planavimo skyriaus planas pasirodė netikęs, tarė antrasis padėjėjas, Taip visada būna, kai nesiimama elementarių atsargumo priemonių ir nepaklausiama patyrusių žmonių nuomonės, atsakė pirmasis padėjėjas, Mūsų vadui patirties netrūksta, tarė antrasis padėjėjas, jei jos neturėtų, nebūtų tuo, kuo yra šiandien, Kartais dėl to, kad esi per arti sprendimo centrų, išsivysto trumparegystė, susiaurėja regėjimo laukas, mąsliai atsakė pirmasis padėjėjas, Nori pasakyti, kad jei kada nors mums pavyks užimti tokias pat aukštas pareigas, kaip vadas, ir mums atsitiks tas pat, paklausė antrasis padėjėjas, Nėra jokios priežasties manyti, kad ateitis būtų kitokia nei dabartis, išmintingai atsakė pirmasis padėjėjas. Po penkiolikos minučių abu miegojo. Vienas knarkė, kitas ne.

Dar nebuvo aštuonių ryto, kai vadas, jau nusiprausęs, nusiskutęs ir apsirengęs, įžengė į salę, kur ministerijos, arba, tiksliau sakant, vidaus reikalų ministro veiksmų planas, skubotai užkrautas ant kantrios policijos vadovybės pečių, buvo sumaltas į miltus dviejų pavaldinių, tiesa, su pagirtinu taktu ir derama pagarba, ir net su šiek tiek dialektinės elegancijos. Jis tai nesunkiai pripažino ir dėl to nejautė jokio apmaudo, priešingai, aiškiai buvo pastebima,

kad jam palengvėjo. Su ta pačia stipria valia, su kuria jam pavyko įveikti beprasidedančią nemigą, privertusią jį nemažai pasivartyti lovoje, asmeniškai prisiėmė visą atsakomybę už operaciją, kilniai atiduodamas cezariui tai, ko cezariui nebuvo galima neduoti, bet aiškiai pasakydamas, kad galiausiai, anksčiau ar vėliau, Dievui ir valdžiai – kitas jo vardas – sugrįš visa nauda. Taigi kai po kelių minučių du apsimiegoję padėjėjai pasirodė salėje, dar su policijos ženklais pažymėtais chalatais ir pižamomis, vangiai vilkdami šlepetes, rado ramų, pasitikintį savimi vyrą. Vadas to ir tikėjosi, numatė, kad pirmasis pelnytas taškas bus jo, ir štai jis jau pažymėtas švieslentėje. Labas rytas, vaikinai, tikiuosi, pailsėjote, Taip, pone, tarė vienas, Taip, pone, tarė kitas, Tai eime papusryčiauti, paskui pasistenkite susiruošti, galbūt mums dar pavyks nutverti tą tipą lovoje, būtų smagu, beje, kokia šiandien diena, šeštadienis, šiandien šeštadienis, niekas šeštadienį nesikelia auštant, pamatysite, kad pasirodys prie durų taip, kaip dabar jūs, su chalatu ir pižama, šlepsėdamas šlepetėmis koridoriumi, ir, vadinasi, mažai apsisaugojęs, psichologiškai silpnesnis, greičiau, greičiau, kas bus toks drąsus ir pasisiūlys savanoriu paruošti pusryčius, Aš, tarė antrasis padėjėjas, puikiai žinodamas, kad trečio laisvo padėjėjo nėra. Kitokiomis aplinkybėmis, tai yra jei ministerijos planas būtų be ginčų priimtas, o ne sudaužytas į šipulius, pirmasis padėjėjas būtų likęs su vadu patvirtinti ir patikslinti, nors tai ir nebuvo būtina, kai kurias tyrimo, kurį ketino vykdyti, smulkmenas, bet dabar, dar ir pats sumenkintas iki kambario šlepečių lygio, nusprendė parodyti draugiškumą ir tarė, Einu jam padėti. Vadas sutiko, jam tai atrodė gerai, ir sėdo peržvelgti kai kurių pastabų, kurias pasižymėjo prieš užmigdamas. Dar nebuvo praėję nė penkiolikos minučių, kai abu padėjėjai pasirodė su padėklu, kavinuku, indu pienui, sausainių pakeliu, apelsinų sultimis, jogurtu, kompotu, nebuvo abejonės, politinės policijos aprūpinimo maistu tarnyba dar kartą patvirtino per

tiek metų pelnytą reputaciją. Susitaikę su tuo, kad tenka gerti kavą su šaltu pienu, padėjėjai pasakė, kad tuoj susiruoš ir grįš, Mes kiek įmanoma greičiau. Iš tiesų, jiems atrodė, kad didžiulė nepagarba yra pasirodyti vyresniajam, kuris jau su kostiumu ir kaklaraiščiu, tokios išvaizdos, tokiems apšepusiems, nesiskutusiems, besimarkstančiomis akimis, su naktiniu sunkiu dar neprausto kūno kvapu. Nereikėjo to nė aiškinti, pusės žodžio, kurio ne visada pakanka, šiuo atveju buvo su kaupu. Žinoma, kadangi aplinka buvo tokia rami, o padėjėjai vėl pastatyti į savo vietą, komisarui nė kiek nebuvo sunku pasakyti, kad sėstų ir valgytų kartu su juo duoną ir druską, Esame darbo kolegos, esame vienoje valtyje, prastas bus tas bosas, kuriam reikia nuolat puikuotis antsiuvais, kad priverstų paklusti, kas mane pažįsta, žino, kad nepriklausau prie tokių, sėskitės, sėskitės. Šiek tiek varžydamiesi padėjėjai atsisėdo, suvokdami, kad ir kas būtų sakoma, kad šioje padėtyje yra kai kas nederamo, du valkatos ruošiasi pusryčiauti su žmogumi, kuris, palyginti su jais, atrodė kaip dabita, tai jiems reikėjo anksti pakelti iš lovos užpakalį, dar daugiau, jie turėjo būti jau paruošę pusryčius ir patiekę ant stalo vadui išeinant iš kambario, su chalatu ir pižama, jei jam taip patinka, o mums derėjo būti apsirengusiems ir susišukavusiems kaip Dievas liepė, juk visai ne audringos revoliucijos, o šitie iš pradžių vos pastebimi įtrūkimai ant elgesio lako savo lėtumu, pasikartojimu ir pastovumu galiausiai sugriauna tvirčiausius socialinius pastatus. Išmintingas senovinis posakis, kuris moko, Jei nori, kad tave gerbtų, nepasitikėk, ir duok Dieve, tarnybos labui, kad šiam vadui netektų gailėtis. Kol kas jis atrodo pasitikintis savimi, suvokiantis savo atsakomybę, paklausykit, ką jis kalba, Mūsų ekspedicija turi du tikslus, vieną pagrindinį, kitą antraeilį, antraeilis tikslas, kurį, kad negaištume laiko, jau ir pateikiu, yra išaiškinti viską, kas įmanoma, bet iš pradžių ypatingų pastangų nereikia, apie spėjamą nusikaltimą, padarytą moters, vadovavusios šešių

aklųjų grupei, apie kurią kalbama laiške, pagrindinis tikslas, kuriam įvykdyti skirsime visas savo jėgas ir gebėjimus ir tam panaudosime visas tokiais atvejais rekomenduojamas priemones, kad ir kokios jos būtų, – tai patikrinti, ar yra koks nors ryšys tarp šios moters, apie kurią sakoma, kad ji neprarado regėjimo, kai visi mes vaikščiojome čia akli, svyrinėdami, ir naujosios epidemijos, kuri yra balsavimas tuščiais biuleteniais, Nebus lengva tai nustatyti, tarė pirmasis padėjėjas, Tam čia ir esame, iki šiol visi bandymai atrasti to boikoto šaknis žlugdavo, ir gali būti, kad to tipo laiškas mūsų irgi toli nenuves, tačiau bent atsiveria nauja tyrimo perspektyva, Sunku man patikėti, kad ši moteris vadovautų judėjimui, kuris apima kelis šimtus tūkstančių žmonių ir kuris, jei nepakirsime blogio iš šaknų, gali suburti milijonų milijonus, tarė antrasis agentas, Tiek viena, tiek antra atrodo visiškai neįmanoma, bet jei viena įvyko, kita irgi gali įvykti, atsakė vadas ir nutaisė tokį veidą, tarytum žinotų daugiau, nei jam leista pasakyti, neįsivaizduodamas, kokie jo žodžiai yra teisingi, Neįmanomybė niekad nevaikšto viena. Šia vykusia baigiamąja fraze, tobula aukso vertės paskutine eilute sonetui, pasibaigė ir pusryčiai. Padėjėjai nuvalė stalą ir nunešė į virtuvę indus ir valgio likučius, Dabar einame ruoštis, mes greitai, tarė jie, Palaukite, pertraukė vadas, ir, kreipdamasis į pirmąjį padėjėją, pridūrė, Pasinaudok mano vonios kambariu, kitaip niekad iš čia neišeisime. Malonės sulaukusysis paraudo iš pasitenkinimo, jo karjera ką tik pažengė didelį žingsnį į priekį – eina myžti į vado klozetą. Požeminiame garaže jų laukė automobilis, jo raktus išvakarėse kažkas paliko ant vado naktinio staliuko, su trumpu rašteliu, kuriame buvo nurodyta markė, spalva, numeris ir stovėjimo vieta, kur buvo palikta toji mašina. Nepraėję pro budintį sargą, nusileido iki garažo liftu ir iškart rado automobilį. Buvo beveik dešimta. Vadas tarė antrajam padėjėjui, atidariusiam jam užpakalines dureles, Vairuosi tu. Pirmasis padėjėjas atsisėdo prie-

kyje, šalia vairuotojo. Rytas buvo malonus, saulėtas, o to sočiai pakanka pademonstruoti, kad bausmės, kurių dangus taip dosniai atseikėdavo praeityje, einant amžiams praranda savo jėgą, geri ir teisingi laikai buvo tie, kai už paprastą net ir atsitiktinį neklusnumą dieviškiesiems priesakams keli bibliniai miestai su visais savo gyventojais buvo sugriauti ir sulyginti su žeme. Štai miestas, kuris balsavo tuščiais biuleteniais prieš Viešpatį ir nė vienas žaibas nekrito ant jo ir nepavertė pelenais, kaip kad dėl daug mažesnės kaltės nutiko sodomai ir gomorai, taip pat admai ir zebojimams, sudegintiems iki pamatų, nors apie šiuodu miestus nekalbama tiek, kiek apie pirmuosius, kurių vardai, galbūt dėl savo neatsispiriamo muzikalumo, visiems laikams pasiliko žmonių klausoje. Šiandien, aklai nepaklusus Viešpaties įsakymams, žaibai krinta tik ten, kur jiems patinka, ir jau tapo akivaizdu, kad nebus įmanoma jais pasikliauti, kad nuodėmingasis balsavimo tuščiais biuleteniais miestas būtų grąžintas į doros kelią. Dėl tos priežasties vidaus reikalų ministerija pasiuntė tris savo arkangelus, šiuos policininkus, kurie štai eina, vadas ir pavaldiniai, nuo šiol juos skirsime pagal oficialius jų laipsnius, kurie laikantis hierarchinės skalės yra komisaras, inspektorius ir antros klasės agentas. Du pirmieji stebi žmones, praeinančius gatve, nė vienas jų nėra nekaltas, visi dėl ko nors kalti, ir klausia savęs, ar, pavyzdžiui, tas garbios išvaizdos senis nebus didysis praeities tamsos meistras, ar ana mergina, apsikabinusi mylimąjį, neįkūnija nemirtingos blogio gyvatės, ar anas vyras, kuris eina nuleidęs galvą, netraukia į nežinomą urvą, kur distiliuojami gėrimai, apnuodijantys miesto dvasią. Agento, kuris yra mažiausio laipsnio ir todėl neturi pareigos palaikyti aukštas mintis nei po dalykų paviršiumi puoselėti įtarimus, rūpesčiai daugiau yra kasdieniai, kaip šis, kuriuo jis išdrįs pertraukti savo vyresniųjų apmąstymus, Kai toks oras, tas vyras gali būti išvykęs praleisti dienos gamtoje, Kokioje gamtoje, ironišku tonu pasiteiravo inspektorius, Kaip

tai kokioje gamtoje, Tikroji gamta yra kitoje sienos pusėje, šioje pusėje visur miestas. Taip ir buvo. Agentas praleido progą patylėti, bet pasimokė, kad šiuo keliu eidamas niekada į žmones neprasimuš. Susitelkė į vairavimą ir prisiekė sau, kad pravers burną tik tam, kad atsakytų į klausimus. Tuomet žodį tarė komisaras, Būsime rūstūs, negailestingi, nesinaudosime nė vienu iš klasikinių būdų, kaip tas, senas ir nugyventas, blogo gąsdinančio policininko ir simpatiško įtikinėjančio policininko, esame operatyvinė grupė, sentimentai čia nereikalingi, įsivaizduokime, kad esame mašinos, sukurtos tam tikrai užduočiai atlikti, ir vykdysime ją paprastai, nesidairydami atgal, Taip, pone, tarė inspektorius, Taip, pone, tarė agentas, nusižengdamas savo priesaikai. Automobilis įvažiavo į gatvę, kur gyvena laišką parašęs vyras, ir štai tas pastatas, aukštas trečias. Mašiną pastatė kiek labiau pavarę į priekį, agentas atidarė dureles komisarui, inspektorius išlipo pro kitą pusę, komanda yra visa, priešakinėse pozicijose, kumščiai sugniaužti, veiksmas.

Štai matome juos sustojusius laiptų aikštelėje. Komisaras duoda ženklą agentui, šis paspaudžia skambučio mygtuką. Kitoje pusėje – visiška tyla. Agentas galvoja, Matote, vis dėlto išvažiavo į gamtą, matote, aš buvau teisus. Naujas ženklas, naujas skambutis. Po kelių sekundžių pasigirdo, kaip kažkas – tai buvo vyras – viduje paklausė, Kas čia. Komisaras pažvelgė į savo vyresnįjį padėjėją, ir šis, nutaisęs orų balsą paleido žodį, Policija. Minutėlę prašom palaukti, turiu apsirengti. Praėjo keturios minutės. Komisaras davė tą patį ženklą, agentas vėl atakavo skambutį, šįkart neatitraukdamas piršto. Minutėlę, minutėlę, prašau, tuoj pat atidarau, ką tik atsikėliau, paskutinius žodžius jau prasivėrus durims ištarė vyras, apsimovęs kelnėmis ir apsivilkęs marškiniais, taip pat su šlepetėmis, Šiandien – šlepečių diena, pagalvojo agentas. Vyras neatrodė išsigandęs, veide buvo išraiška žmogaus, kuris pagaliau mato prieš save lauktus svečius, o jei buvo galima pastebėti šiokią tokią nuos-

tabą, tai tikriausiai todėl, kad jų tiek daug. Inspektorius paklausė jo vardo, pavardės, jis pasisakė ir pridūrė, Prašom užeiti, atsiprašau dėl netvarkos namuose, neįsivaizdavau, kad pas mane kas nors ateis taip anksti, kita vertus, buvau įsitikinęs, kad mane iškvies, pagaliau atėjote, ponai, spėju, kad dėl laiško, Taip, dėl laiško, tik patvirtino inspektorius, ir tiek. Užeikite, užeikite. Agentas įėjo pirmas, kai kuriais atvejais hierarchinė tvarka apsiverčia, paskui inspektorius, paskui, užbaigdamas eiseną, komisaras. Vyras nuvedė juos koridoriumi, vilkdamas šlepetes, Sekite paskui mane, ateikite čionai, ir atidarė duris į mažą svetainę, Prašom sėstis, jei leisite, apsiausiu batus, šitaip nesmagu priimti svečius, Mes ne visai tai, kas vadinama svečiais, pataisė inspektorius, Žinoma, taip tik sakoma, Eikite persiauti ir neužtrukite, mes skubame, Ne, neskubame, kaip tik neskubame, paneigė komisaras, iki tol dar netaręs nė žodžio. Vyras pažvelgė į jį, dabar jau su lengvo išgąsčio mina, tarsi tonas, kuriuo komisaras tą pasakė, būtų tai, dėl ko nesitarta, ir nerado nieko geresnio kaip pasakyti, Užtikrinu jus, kad galite tikėtis visokeriopo mano bendradarbiavimo, pone, Komisare, pone komisare, tarė agentas, Pone komisare, pakartojo vyras, o jūs, Esu tik agentas, nesirūpinkite. Vyras pasisuko į trečią grupės narį, klausimą pakeisdamas klausiamu antakių pakėlimu, bet atsakė komisaras, Šis ponas – inspektorius ir mano vyresnysis padėjėjas, ir pridūrė, Dabar eikite autis batų, mes laukiame. Vyras išėjo. Nieko daugiau negirdėti, iš visko atrodo, kad jis vienas namuose, tyliai tarė agentas, Greičiausiai žmona išvyko praleisti dienos gamtoje, nusišypsojo inspektorius. Komisaras davė ženklą, kad tylėtų, Pirmuosius klausimus užduosiu aš, tarė nuleidęs balsą. Vyras įėjo, sėsdamasis tarė, Jei leisite, tarsi būtų ne namie, ir tuoj pat, Na, štai, esu jūsų žinioje. Komisaras geranoriškai linktelėjo, paskui pradėjo, Jūsų laišką, arba, tiksliau, tris jūsų laiškus, nes jų buvo trys, Pamaniau, kad taip bus patikimiau, kuris nors galėjo nenueiti, paaiškino vyras,

Nepertraukite manęs, atsakykite į mano užduodamus klausimus, Taip, pone komisare, Jūsų laiškus, kartoju, adresatai perskaitė labai susidomėję, ypač tą punktą, kur sakoma, kad tam tikra nenurodytos tapatybės moteris prieš ketverius metus įvykdė žmogžudystę. Šioje frazėje nebuvo jokio klausimo, tai buvo tiesiog teiginys, todėl vyras tylėjo. Veide buvo sutrikimo, pasimetimo išraiška, jis nesuprato, kodėl komisaras neina tiesiai prie reikalo esmės, užuot gaišęs laiką su epizodu, prisimintu tik tam, kad būtų patamsinti šešėliai jau ir savaime nerimą keliančiame portrete. Komisaras dėjosi nieko nepastebįs, Papasakokite mums, ką žinote apie šį nusikaltimą, paprašė. Vyras suturėjo norą ponui komisarui priminti, kad svarbiausia laiške buvo ne tai, kad nužudymo epizodas, palyginti su šalies situacija, yra smulkmena, bet ne, nedarė to, atsargumas liepė laikytis muzikos, pagal kurią jį pakvietė šokti, vėliau tikriausiai plokštelė bus pakeista, Žinau, kad ji užmušė žmogų, Ar matėte, ar ten buvote, paklausė komisaras, Ne, pone komisare, bet ji pati tai prisipažino, Jums, Man ir kitiems žmonėms, Tikiuosi, kad žinote terminologinę žodžio prisipažinti reikšmę, Daugiau mažiau, pone komisare, Daugiau mažiau nepakanka, arba žinote, arba nežinote, Šia prasme, kuria sakote, nežinau, Prisipažinimas – tai pareiškimas apie savo klaidas arba kaltes, taip pat gali reikšti teisiamojo sutikimą su valdžios arba teisingumo pateiktu kaltinimu, ar manote, kad šie apibrėžimai tiksliai tinka šiam atvejui, Ne visai, pone komisare, Gerai, tęskite, Mano žmona ten buvo, mano žmona buvo to vyro mirties liudytoja, Kur ten, Ten, senojoje psichiatrijos ligoninėje, kur mus buvo uždarę į karantiną, Spėju, kad jūsų žmona irgi buvo akla, Kaip jau sakiau, vienintelė neapakusi buvo ji, Kas ji, Moteris, kuri nužudė, A, Buvome palatoje, Ar nusikaltimas buvo padarytas ten, Ne, pone komisare, kitoje palatoje, Vadinasi, niekas iš asmenų, buvusių jūsiškėje, nebuvo nusikaltimo vietoje, Tik moterys, Kodėl tik moterys, Sunku paaiškinti, pone komisare,

Nesijaudinkite, laiko turime, Buvo keli aklieji, kurie paėmė valdžią ir įvedė terorą, Terorą, Taip, pone komisare, terorą. Kaip tai pasireiškė, Jie užvaldė maistą, jei norėjome valgyti, turėjome mokėti, Ir kaip mokesčio pareikalavo moterų, Taip, pone komisare, Ir tuomet toji moteris nužudė vyrą, Taip, pone komisare, Kaip nužudė, Žirklėmis, Kas buvo tas vyras, Jis vadovavo kitiems akliesiems, Drąsi moteris, nėra abejonės, Taip, pone komisare, Dabar paaiškinkite, dėl kokios priežasties ją įskundėte, Aš jos neįskundžiau, kalbėjau apie tą atvejį tik todėl, kad eičiau į tikslą, Nesuprantu, Laiške norėjau pasakyti, kad kas padaro viena, gali padaryti ir kita. Komisaras nepaklausė, kas yra kita, apsiribojo pažiūrėti į tą, ką jūrų laivyno kalba pavadino savo vyresniuoju padėjėju, pavesdamas jam tęsti kvotą. Inspektorius kelias sekundes padelsė, Ar galite pakviesti čia savo žmoną, paklausė, norėtume su ja pakalbėti, Mano žmonos čia nėra, Kada grįš, Ji negrįš, mes išsiskyrę, Nuo kada, Trejus metus, Ar nebus pernelyg nemandagu, jei paklausčiau, kodėl išsiskyrėte, Asmeninės priežastys, Aišku, kad jos turi būti asmeninės, Intymios priežastys, Kaip ir visada skiriantis. Vyras žvelgė į neperprantamus veidus priešais save ir suprato, kad nepaliks jo ramybėje tol, kol jiems nepasakys visko, ko jie nori. Pakosėjo valydamas gerklę, užmetė koją ant kojos ir vėl ją pastatė atgal, Esu principų žmogus, pradėjo, Mes tuo neabejojame, išpyškino agentas negalėdamas susilaikyti, noriu pasakyti, aš tuo neabejoju, turėjau garbės susipažinti su jūsų laišku. Komisaras ir inspektorius šypsojosi, smūgis buvo pelnytas. Vyras nustebęs pasižiūrėjo į agentą, tarsi būtų nesitikėjęs puolimo iš tos pusės, ir panarinęs žvilgsnį kalbėjo toliau, Visa tai susiję su anais aklaisiais, negalėjau pakęsti, kad mano žmonai teko gultis po tais banditais, metus dar kenčiau tą gėdą, bet galiausiai tai tapo nepakenčiama, atsisveikinau su ja, išsiskyriau, Įdomu, tarsi sakėte, kad tie kiti aklieji leido prie maisto už mokestį moterimis, tarė inspektorius, Taip ir buvo,

Todėl spėju, kad jūsų principai neleido jums liesti maisto, kurį jūsų žmona jums atnešdavo po to, kai jai tekdavo gultis po tais banditais, vartojant tą posakį, kurį jūs su tokia energija ištarėt. Vyras nuleido galvą ir neatsakė. Suprantu jūsų santūrumą, tarė inspektorius, iš tiesų kalbame apie pernelyg intymų dalyką, kad apie jį būtų plepama su nepažįstamais, atleiskite man, visai nenoriu užgauti jūsų jausmų. Vyras pažvelgė į komisarą tarsi melsdamas padėti, bent kad kankinimą žnyplėmis pakeistų kankinimų suolo bausme. Komisaras padarė paslaugą, panaudojo garotą*, Savo laiške minėjote septynių žmonių grupę, Taip, pone komisare, Kas tai buvo, Be moters ir jos vyro, Kokios moters, Tos, kuri neapako, Tos, kuri jus vedė, Taip, pone komisare, Tos, kuri keršydama už drauges žirklėmis nudūrė banditų vadeivą, Taip, pone komisare, Toliau, Jos vyras buvo oftalmologas, Mes tai jau žinome, Taip pat buvo prostitutė, Ar ji pati jums sakėsi, kad yra prostitutė, Kiek pamenu, ne, pone komisare, Iš kur sužinojote, kad tai prostitutė, Ją išdavė elgsena, elgsena neapgauna, Ak, taip, elgsena niekada neapgauna, toliau, Dar buvo senis, aklas viena akimi, nešiojęs juodą raištį, paskui su ja apsigyvenęs, Su kuo, Su prostitute, Ar jie buvo laimingi, Apie tai nieko nežinau, Ką nors turite žinoti, Tuos metus, kai mes matėmės, man atrodė, kad taip. Komisaras pasiskaičiavo pirštais, Dar vieno man trūksta, Tikrai, buvo žvairas berniukas, toje sumaištyje pasimetęs nuo šeimos, Norite pasakyti, kad visi susipažinote palatoje, Ne, pone komisare, jau buvome matęsi anksčiau, Kur, Gydytojo laukiamajame, kur mano buvusi žmona nuvedė mane, kai apakau, manau, kad buvau pirmasis žmogus, kuris apako, Ir užkrėtėte kitus, visą miestą, įskaitant ir šiandieninius savo svečius, Aš nekaltas, pone komisare, Ar žinote tų žmonių vardus ir pavardes, Taip, pone komisare, Visų, Išskyrus berniuko, jei jo ir žinojau, tai pa-

* Garota – mirties bausmė pasmaugiant.

miršau, Bet prisimenate kitus, Taip, pone komisare, O adresus, Jei per šiuos trejus metus nepersikraustė kitur, Aišku, jei per šiuos trejus metus nepersikraustė kitur. Komisaras peržvelgė mažą svetainę, žvilgsnis užsibuvo prie televizoriaus, tarsi iš jo lauktų įkvėpimo, paskui tarė, Agente, duokite šiam ponui savo užrašų knygelę ir paskolinkite jam savo šratinuką, kad jis užrašytų vardus, pavardes ir adresus žmonių, apie kuriuos taip maloniai mums ką tik papasakojo, išskyrus žvairio berniuko, iš kurio vis tiek nebūtų jokios naudos. Vyro rankos drebėjo, kai gavo šratinuką ir knygutę, toliau drebėjo, kai rašė, nors sau ir sakė, kad neturi pagrindo baimintis, kad policininkai čia yra todėl, kad tam tikra prasme pats juos privertė čia ateiti, tik negalėjo suprasti, kodėl jie nekalbėjo apie balsavimą tuščiais biuleteniais, apie maištą, apie sąmokslą prieš Valstybę – tikrąją ir vienintelę priežastį, dėl ko parašė laišką. Dėl rankų drebulio žodžiai prastai rikiavosi, Ar galiu panaudoti kitą lapą, paklausė, Kiek tik norite, atsakė agentas. Rašysena ėmė tvirtėti, raidžių jau buvo galima nesigėdinti. Kai agentas atsiėmė šratinuką ir įteikė užrašų knygutę komisarui, vyras klausė savęs, koks gestas, koks žodis galėtų nors paskutinę akimirką pelnyti policininkų simpatiją, palankumą, bendrystę. Staiga prisiminė, Turiu nuotrauką, sušuko, taip, manau, kad dar ją turiu, Kokią nuotrauką, paklausė inspektorius, Tos grupės, nusifotografavome tuoj po to, kai atgavome regėjimą, mano žmona jos neišsinešė, sakė, kad įsigis kopiją, paliko man ją atminčiai, kad nepamirščiau, Ar tokie buvo jos žodžiai, paklausė inspektorius, bet vyras neatsakė, buvo atsistojęs, ruošėsi išeiti iš kambario, tada komisaras paliepė, Agente, palydėkite šį poną, jei jam kiltų sunkumų ieškant nuotraukos, pasistenkite rasti jūs, be jos negrįžkite. Jie užtruko kelias minutes. Štai ji, tarė vyras. Komisaras priėjo prie lango, kad geriau matytų. Vienoje eilėje, sustoję poromis, buvo išsirikiavę šeši suaugusieji, pora prie poros. Dešinėje buvo namų šeimininkas, puikiai atpažįstamas,

ir jo buvusi žmona, kairėje, be jokios abejonės, – senis su juodu raiščiu ir prostitutė, viduryje pagal atmetimo metodą – tie, kurie galėjo būti tik gydytojo žmona ir gydytojas. Priekyje, atsiklaupęs lyg futbolininkas, – žvairasis berniukas. Šalia gydytojo žmonos tiesiai į fotoobjektyvą žiūrėjo didelis šuo. Komisaras mostelėjo vyrui, kad prieitų, Ar tai ji, paklausė rodydamas pirštu, Taip, pone komisare, tai ji, O koks čia šuo, Jei norite, galiu papasakoti istoriją, pone komisare, Neverta, pati man papasakos. Komisaras išėjo pirmas, paskui inspektorius, paskui agentas. Laišką parašęs žmogus žiūrėjo, kaip jie leidžiasi laiptais. Lifto name nėra ir nesitikima, kad kada nors bus.

Kad užpildytų laiką iki pietų, trys policininkai suko automobiliu ratus po miestą. Jie valgys ne kartu. Pastatys automobilį šalia restoranų zonos ir išsiskirstys, kiekvienas į savo, kad lygiai po devyniasdešimties minučių grįžtų ir susitiktų kiek tolimesnėje aikštėje, kur komisaras – šįkart prie vairo bus jis – paims savo pavaldinius. Akivaizdu, niekas čia nežino, kas jie tokie, kitaip tariant, nė vienam ant kaktos neparašyta didžioji P, bet sveikas protas ir atsargumas pataria daugeliu atžvilgių priešiško miesto centre būriu nevaikščioti. Žinoma, antai eina trys vyrai, o ten priekyje – kiti trys, bet užteks greitai žvilgtelti, kad suvoktum, jog kalbama apie normalius žmones, priklausančius paprastų praeivių, eilinių žmonių padermei, neįtarsi jų nei kad yra įstatymo atstovai, nei, atvirkščiai, kad yra jo persekiojami. Važinėjantis automobiliu komisaras teiravosi, kokį įspūdį abiem pavaldiniams paliko pokalbis su laiško žmogumi, vis dėlto patikslindamas, kad jam neįdomu klausytis moralinių vertinimų, Kad jis yra didžiausias niekšas, tą mes jau žinome, todėl neverta gaišti laiko ieškant kitų apibūdinimų. Inspektorius pirmas prakalbo ir pasakė, kad jis ypač įvertino tai, kaip ponas komisaras vedė kvotą, didžiai meistriškai išvengdamas bet kokio paminėjimo apie laiške esančią piktą užuominą, kad gydytojo žmona

dėl asmeninio išskirtinumo, atsiskleidusio prieš ketverius metus per aklumo epidemiją, galėjo būti priežastis ar kaip nors sietis su konspiracine veikla, kuri privedė sostinę prie balsavimo tuščiais biuleteniais. Buvo matyti, tarė, koks sutrikęs tas tipas, jis tikėjosi, kad pagrindinis, jei ne vienintelis policijos tyrimo klausimas bus šis, bet jis smarkiai apsiskaičiavo. Buvo beveik gaila į jį žiūrėti, pabaigė jis. Agentas sutiko su inspektoriaus pastebėjimais, dar pabrėždamas, kaip puikiai apklausiamojo gynyba buvo pralaužta, klausimus užduodant tai ponui komisarui, tai ponui inspektoriui. Patylėjo ir tyliai pridūrė, Pone komisare, privalau informuoti jus, kad, kai liepėte eiti su tuo vyru, aš panaudojau pistoletą, Kaip panaudojote, Įrėmiau jį į nugarą, galbūt ten tebėra vamzdžio žymė, O kam, Pamaniau, užtruks, kol tas tipas ras nuotrauką, kad jis pasinaudos pertrauka, kad sumanytų kokį nors triuką, kuris sutrukdytų tyrimą, ką nors, kas priverstų jus pakeisti kvotos liniją jam tinkamesne linkme, O dabar ką nori, kad padaryčiau, ar kad užkabinčiau ant krūtinės medalį, pašaipiai paklausė komisaras, Laimėjau laiko, pone komisare, nuotrauka atsirado akimirksniu, O man kone kyla pagunda tave kur nors pradanginti, Atleiskite, pone komisare, Tikiuosi, nepamiršiu perspėti, kada būsiu tau atleidęs, Taip, pone komisare, Vienas klausimas, Klausau, pone komisare, Ar buvai nuėmęs ginklo saugiklį, Ne, pone komisare, jis buvo su saugikliu, Ar todėl buvo su saugikliu, kad pamiršai nuimti, Ne, pone komisare, prisiekiu, pistoleto reikėjo tik tam tipui pagąsdinti, Ar pavyko, Taip, pone komisare, Regis, vis tiek teks tau duoti medalį, o dabar būk malonus, nesinervink, nepartrenk šios senutės ir nevažiuok per raudoną, aš visiškai nenoriu aiškintis policijai, Mieste nėra policijos, pone komisare, ją atitraukė, kai tik buvo paskelbtas apsiausties būvis, tarė inspektorius, A, dabar suprantu, dėl ko tokia stebėtina ramybė. Pravažiavo pro sodą, kur buvo matyti žaidžiantys vaikai. Komisaras žiūrėjo tarsi išsiblaškęs, lyg nieko

nematydamas, bet staiga iš jo krūtinės ištrūkęs atodūsis parodė, kad tikriausiai galvojo apie kitus laikus ir kitas vietas. Po pietų nuvešite mane į bazę, Taip, pone komisare, tarė agentas, Ar duosite mums kokių nurodymų, paklausė inspektorius, Pasivaikščiokite pėsti po miestą, užeikite į kavines ir parduotuves, pasidairykite ir paklausykite ir grįžkite vakarienei, šį vakarą niekur neisim, spėju, kad virtuvėje yra konservų atsargų, Taip, pone komisare, tarė agentas, Ir įsidėmėkite, kad rytoj dirbsime atskirai, drąsusis mūsų mašinos vairuotojas, policininkas su pistoletu, eis pasikalbėti su buvusia laišką parašiusio vyro žmona, tas, kuris sėdi numirėlio vietoje, aplankys juodojo raiščio senį ir jo prostitutę, aš sau pasilieku gydytojo žmoną ir jį patį, kai dėl taktikos, griežtai laikysimės tos, kurią naudojome šiandien – jokios užuominos apie balsavimą tuščiais biuleteniais, nesivelti į jokius politinius debatus, klausinėti apie aplinkybes, kuriomis įvyko nusikaltimas, apie įtariamo vykdytojo asmenybę, tegu jie mums kalba apie grupę, kaip ji susidarė, ar jau pažinojo vienas kitą anksčiau, kokie santykiai susiklostė atgavus regėjimą, kokie jie yra dabar, gali būti, kad jie draugauja ir nori vieni kitus apsaugoti, bet natūralu, kad darys klaidų, jei nesusitarė, kaip turės kalbėti ir ką jiems derėtų nutylėti, mūsų užduotis – padėti jiems daryti šias klaidas ir, kadangi aš čia jau užsikalbėjau, įsidėmėkite tai, kas svarbiausia, rytoj ryte tų žmonių namuose turime pasirodyti lygiai pusę vienuolikos, nesakau sutikrinti laikrodžius, nes taip daroma tik veiksmo filmuose, turime išvengti, kad įtariamieji susisiektų, perspėtų vieni kitus, o dabar eime pietauti, ak, kai grįšime į bazę, įeikite per garažą, pirmadienį išsiaiškinsiu, ar sargas patikimas. Po valandos ir keturiasdešimt penkių minučių komisaras atvyko paimti savo padėjėjų, laukiančių jo aikštėje, kad išlaipintų juos vieną po kito, pirma agentą, paskui inspektorių, skirtinguose kvartaluose, kur jie vykdys gautus nurodymus, tai yra vaikščioti, užeiti į kavines

ir parduotuves, dairytis ir klausyti, žodžiu, šniukštinėti nusikaltimą. Sugrįš į bazę, kaip pranešta iš anksto, konservų vakarienės ir miegoti, o kai komisaras klaus jų, kokių naujienų atneša, prisipažins, kad jokių, nieko, ką galėtų pateikti, kad šio miesto gyventojai tikriausiai kalba tiek pat, kaip ir bet kurio kito, bet ne tai, kas jiems būtų svarbu išgirsti. Turėkite vilties, sakys komisaras, įrodymas, kad egzistuoja sąmokslas, kaip tik ir yra tai, kad apie tai nekalbama, šiuo atveju tyla tam ne prieštarauja, o tik patvirtina. Ši frazė – ne jo, o vidaus reikalų ministro, su kuriuo įžengęs į Laimingą UAB turėjo trumpą pokalbį telefonu, kuris, nors linija ir yra labai saugi, atitiko visus pagrindinius oficialaus slaptumo įstatymo reikalavimus. Štai to dialogo santrauka, Labas vakaras, kalba mormonas, Labas vakaras, mormone, čia albatrosas, Pirmas kontaktas su vietine paukštininkų fauna, priėmė be priešiškumo, veiksminga apklausa dalyvaujant čiurliui ir žuvėdrai, gauti geri rezultatai, Ar esminiai, mormone, Labai esminiai, albatrose, gavome puikią paukščių būrio nuotrauką, rytoj dalyvausime rūšių apžiūroje, Puiku, mormone, Dėkoju, albatrose, Klausykite, mormone, Taip, albatrose, Nesileiskite apgaunami pasitaikančios tylos, mormone, jei paukščiai tyli, tai nereiškia, kad jų nėra lizduose, ramu būna prieš audrą, o ne atvirkščiai, tas pat nutinka, kai sąmokslą rezga žmonės, tai, kad jie nekalba, neįrodo, kad jų nėra, ar suprantate, mormone, Taip, albatrose, puikiai suprantu, Ką darysite rytoj, mormone, Pulsiu erelį žuvininką, Kas yra erelis žuvininkas, mormone, paaiškinkite, Vienintelis, gyvenantis visoje pakrantėje, albatrose, kiek žinoma, niekada kito nebuvo, Ak, taip, imu suprasti, Kokie bus jūsų nurodymai, albatrose, Griežtai laikykitės tų, kuriuos daviau prieš jums išvykstant, mormone, Jų bus griežtai laikomasi, albatrose, Informuokite mane, mormone, Taip ir darysiu, albatrose. Įsitikinęs, kad mikrofonai išjungti, komisaras su palengvėjimu suniurnėjo, Kas per juokinga klounada, o policijos ir

šnipinėjimo dievai, aš mormonas, jis albatrosas, tetrūksta, kad imtume bendrauti kvyksmais ir karksėjimais, na, bent jau audra bus. Kai pagaliau pavargę tiek vaikštinėti po miestą, grįžo pavaldiniai, paklausė jų, ar parnešė naujienų, ir jie atsakė, kad ne, kad kiek galėdami stengėsi dairytis ir klausyti, bet, deja, rezultatų jokių, Tie žmonės kalba taip, tarsi jiems nebūtų ko slėpti, Tada komisaras, nenurodydamas šaltinio, ištarė vidaus reikalų ministro frazę apie sąmokslus ir būdus jiems nuslėpti.

Kitą rytą papusryčiavę pasitikrino miesto plane ir vadove po miestą, kur yra juos dominančios gatvės. Artimiausia nuo tos, kur buvo įsikūrusi Laiminga UAB, yra buvusios laiško autoriaus, kartais vadinamo pirmuoju akliu, žmonos gatvė, toliau gyvena gydytojo žmona ir jis pats, o toliausiai gyvena juodojo raiščio senis ir prostitutė. Duok Dieve, kad visi būtų namie. Kaip ir ankstesnę dieną, į garažą nusileido liftu, iš tiesų slapta veikiantiems agentams tai nėra geriausias manevras, nes nors kol kas jie ir išvengė sargo plepalų, Kas čia per žmonės nuolat vaikštinėja, niekada jų čia nemačiau, klaustų jis savęs, garažo valdytojo smalsumo išvengti nepavyko, greit sužinosime, ar buvo kokių to pasekmių. Šįkart vairuos inspektorius, jis vyksta toliausiai. Agentas komisaro paklausė, ar turi jam kokių specialių nurodymų, ir gavo atsakymą, kad specialių nėra, visi nurodymai jam bendri, Tik tikiuosi, kad nedarysi kvailysčių ir paliksi ginklą ramybėje dėkle, Nesu tas, kuris grasina ginklu moteriai, pone komisare, Paskui man papasakosi, ir nepamiršk, tau draudžiama belstis į jos duris anksčiau nei pusę vienuolikos, Taip, pone komisare, Apsuk ratą, išgerk kavos, jei rasi kur, nusipirk laikraštį, pasižvalgyk po vitrinas, manau, kad nepamiršai, ko tave mokė policijos mokykloje, Ne, pone komisare, Puiku, štai ir tavo gatvė, išlipk, O kur susitiksime pabaigę darbą, paklausė agentas, manau, kad turime sutarti, kur renkamės, bėda ta, kad tik vienas turime raktą nuo Laimingos, jei, pavyzdžiui, aš

pirmas baigsiu kvotą, negalėsiu patekti į bazę, Ir aš ne, tarė inspektorius, Blogai, kad mūsų neaprūpino mobiliaisiais telefonais, pabrėžė agentas, įsitikinęs savo teisumu ir tikėdamasis, kad ryto grožis palankiai nuteiks viršininką. Komisaras su juo sutiko, Kol kas išsiversime namų priemonėmis, bet jei tyrimas pareikalaus, pasitelksiu ir kitas, kai dėl raktų, jei ministerija pritars išlaidoms, rytoj kiekvienas jūsų turės savo, O jei nepritars, Kaip nors sutvarkysiu. Tai vis dėlto kurgi mes susitiksime, paklausė inspektorius, Iš to, kiek jau žinome apie šią istoriją, viskas rodo, kad mano tyrimas užtruks ilgiausiai, todėl užsukite manęs į čia, pasižymėkite adresą, pažiūrėsime, kokį efektą apklausiamų asmenų dvasiai padarys netikėtas dar dviejų policininkų pasirodymas, Puiki mintis, pone komisare, tarė inspektorius. Agentas pasitenkino pritariamai linktelti galva, nes negalėjo garsiai išreikšti to, ką galvojo, tai yra kad tos minties nuopelnas priklauso jam, nors ir labai netiesioginiu būdu ir aplinkiniu keliu. Pasižymėjo adresą savo užrašų knygelėje ir išlipo. Inspektorius pradėjo važiuoti sakydamas, Jis stengiasi, vargšelis, turime tai pripažinti, prisimenu, kad iš pradžių aš buvau kaip jis, taip troškau ką nors pataikyti padaryti, kad tik ir dariau kvailystes, net kartais savęs klausiu, kaip atsitiko, kad sugebėjau būti paaukštintas inspektoriumi, Ir aš stebiuosi dėl to, kuo esu šiandien, Ir jūs, pone komisare, Ir aš, ir aš, brangusis, visi policininkai iš tos pačios tešlos, visa kita – didesnės ar mažesnės sėkmės klausimas, Sėkmės ir išmanymo, Išmanymo savaime ne visada pakanka, o sėkmė ir laikas pasiekia beveik viską, bet neklausk manęs, kas ji yra, nes nežinočiau, kaip atsakyti, tik pastebėjau, kad dažnai vien turint draugų tinkamose vietose ar atsilyginant už paslaugas galima pasiekti to, ko nori, Ne visi gimę iškilti iki komisarų, Ne visi, Be to, vien iš komisarų sudaryta policija neveiktų, Kaip ir kariuomenė, sudaryta vien iš generolų. Įvažiavo į gatvę, kur gyvena gydytojas oftalmologas. Išleisk mane čia, paprašė komisaras, nueisiu tuos

metrus, kurie liko, Linkiu jums sėkmės, pone komisare, Ir aš tau, Duok Dieve, kad šis reikalas greitai išsispręstų, prisipažįstu, kad jaučiuosi tarsi būčiau pasimetęs viduryje minų lauko, Žmogau, raminkis, nėra jokios priežasties nerimauti, pažvelk į šias gatves, ar pastebi, koks ramus ir taikus šis miestas, Kaip tik tai man ir kelia nerimą, pone komisare, toks miestas be valdžios, be vyriausybės, be priežiūros, be policijos, ir, atrodo, niekam tai nesvarbu, čia yra kažkas labai mįslingo, ko aš negaliu suprasti, Mus čia ir pasiuntė tai mįslei įminti, išmanymo mums netrūksta, tikiuosi, netrūks ir viso kito, Sėkmės, Taip, sėkmės, Tuomet linkiu sėkmės, pone komisare, Sėkmės ir tau, inspektoriau, ir jei ta žmogysta, kurią vadinam prostitute, svies į tave gundančio žvilgsnio strėlę arba apnuogins pusę šlaunies, nuduok, kad nieko nematai, susitelk į tyrimo interesus, galvok apie aukštą žinybos, kuriai tarnaujame, garbę, Ten tikriausiai bus senis juodu raiščiu, o seniai, kiek girdėjau iš gerai informuotų žmonių, yra baisūs, tarė inspektorius, Komisaras nusišypsojo, Senatvė jau palietė ir mane, pažiūrėsime, ar ji man duos ir laiko tapti baisiam, Paskui pažvelgė į laikrodį, Jau yra penkiolika po dešimtos, tikiuosi, kad laiku pasieksi savo paskirties vietą, Jei jūs ir agentas laikotės grafiko, tai nesvarbu, kad ir pavėluosiu, atsainiai tarė inspektorius. Komisaras atsisveikino, Iki greito, išlipo iš automobilio ir, vos padėjęs koją ant žemės, tarsi čia pat būtų susitikęs su savo nenuovokumu, suprato, kad nebuvo jokios prasmės griežtai fiksuoti valandą, kada turėjo belstis į įtariamųjų duris, nes juk tie, kurių namuose yra policininkas, neturėtų progos nei šaltakraujiškumo skambinti draugams ir perspėti apie spėjamą pavojų, net jei įsivaizduotume, kad jie yra įžvalgūs, tokie išskirtinai įžvalgūs, kad jiems galėtų ateiti į galvą mintis, jog tai, kad tapo policijos dėmesio objektu, reiškia, kad ir jų draugai jais tapo, Be to, galvojo suirzęs komisaras, akivaizdu, jog ne vien tik su jais palaiko santykius, tad kokiai daugybei

draugų turėtų paskambinti kiekvienas iš jų, kokiai daugybei. Jau pradėjo galvoti garsiai, murmėjo kaltinimus, keiksmus, įžeidimus, Kas man pasakytų, kaip šis idiotas pakilo iki komisaro, kas man pasakytų, kaip būtent šiam idiotui vyriausybė pavedė atsakomybę tyrimo, nuo kurio galbūt priklauso šalies likimas, kas pasakytų, iš kur šis idiotas traukė kvailą įsakymą, kurį davė savo pavaldiniams, duok Dieve, kad jie šią akimirką nesijuokia iš manęs, agentas – nemanau, bet štai inspektorius yra patyręs ir net labai patyręs, nors iš pirmo žvilgsnio, regis, to nesimato, arba gal jis gerai apsimeta, o tai, žinoma, jį daro dvigubai pavojingesnį, nėra abejonės, turiu būti labai atsargus su juo, dėmesingai su juo elgtis, negalima leisti, kad apie tai visiems papasakotų, matėme panašiose situacijose kitus, ir rezultatai būdavo katastrofiški, neatsimenu, kas toks pasakė, kad juokinga akimirka gali sugriauti visą karjerą. Negailestinga saviplaka išėjo komisarui į naudą. Matydamas jį trypiamą, išmurkdytą purve, sulygintą su žeme, žodį paėmė šaltas mąstymas ir ėmė įrodinėti, kad įsakymas nebuvo kvailas, o kaip tik priešingai, Įsivaizduok, kad nedavei šių nurodymų, kad inspektorius ir agentas eina valandomis, kada jiems patinka, vienas ryte, kitas popietę, kaip tik tada būtum visiškas idiotas, beviltiškas idiotas, kad nenumatei, kas neišvengiamai įvyktų, ryte apklausti žmonės paskubėtų perspėti tų, kurie bus apklausiami popiet, ir kai šis popietės kvotėjas belstų į jam priskirtų įtariamųjų duris, kakta trenktųsi į gynybos linijos kliūtį, kurios galbūt nesugebėtų įveikti, todėl esi komisaras, komisaras ir būsi, ne tik pagal teisę to, kuris daugiau išmano apie šį darbą, bet ir dėl to, kad tau pasisekė, nes turi mane, šaltą mąstymą, kad padėčiau sudėlioti viską į savo vietas, pradedant nuo inspektoriaus, su kuriuo tau nebūtina elgtis labai atsargiai, kaip ketinai, beje, tai buvo gan bailus ketinimas, tik nepyk, kad taip pasakiau. Komisaras nepyko. Taip blaškydamasis, mąstydamas ir vėl viską permąstydamas jis pavėlavo vykdyti savo nurodymo – kai pakėlė

ranką paspausti skambučio mygtuko, buvo jau be penkiolikos vienuolika. Liftas pakėlė jį į ketvirtą aukštą, štai šios durys.

Komisaras tikėjosi, kad kas nors viduje paklaus, Kas čia, bet durys tiesiog atsidarė, pasirodė moteris ir tarė, Taip, Komisaras pakėlė ranką prie kišenės ir parodė pažymėjimą, Policija, tarė, Ir ko gi nori policija iš gyvenančiųjų šiuose namuose, paklausė moteris, Kad atsakytų į kelis klausimus, Apie ką, Nemanau, kad laiptinė – tinkamiausia vieta pradėti kvotą, Vadinasi, tai bus kvota, paklausė moteris, Ponia, net jei turėčiau jums užduoti tik du klausimus, tai jau būtų kvota, Matau, kad vertinate tikslumą, Ypač gaunamų atsakymų, Šitas jūsų atsakymas ypač geras, Nebuvo sunku, padėjote man jį ant lėkštutės, Padėsiu ir kitus, jei atėjote ieškoti tiesos, Ieškoti tiesos – esminis bet kurio policininko tikslas, Džiugu girdėti, kai taip pabrėžtinai tai sakote, o dabar užeikite, mano vyras trumpam išėjo nupirkti laikraščių, netrukus grįš, Jei norite, jei jums taip patogiau, palauksiu čia, Ką jūs, užeikite, užeikite, kur jei ne gerose policijos rankose galime jaustis saugūs, paklausė moteris. Komisaras įėjo, moteris ėjo pirma ir atidarė duris į jaukią svetainę, kurioje iškart buvo galima pajusti draugišką ir gyvą atmosferą, Prašom sėstis, pone komisare, tarė ir paklausė, Ar galiu jums pasiūlyti puodelį kavos, Labai ačiū, tarnybos metu nieko nepriimame, Žinoma, taip visada prasideda didžioji korupcija, puodelis kavos šiandien, kitas rytoj, o sulig trečiuoju jau viskas prarasta, Toks mūsų principas, ponia, Paprašysiu, kad patenkintumėte mano smalsumą, Kokį smalsumą, Sakėte, kad esate iš policijos, parodėte pažymėjimą, kur parašyta, kad jūs komisaras, bet kiek maniausi žinanti iki šiandien, policija pasitraukė iš sostinės prieš kelias savaites, palikusi mus visur viešpataujančio smurto ir nusikaltimo naguose, ar turėčiau dabar suprasti, kad jūsų buvimas čia reiškia, kad mūsų policija grįžo namo, Ne, ponia, negrįžome. kaip jūs sakote, namo, tebesame kitoje skiriančiosios linijos

pusėje, Tai turi būti svarios priežastys, privertusios jus perkirsti sieną, Taip, labai svarios, Klausimai, kuriuos ketinate čia užduoti, tikriausiai susiję su šiomis priežastimis, Žinoma, Taigi aš turiu palaukti, kol pateiksite juos, Taip. Po trijų minučių pasigirdo durų virstelėjimas. Moteris išėjo iš kambario ir tarė įėjusiajam, Įsivaizduok, turime svečią – komisarą iš policijos, neĭ daugiau nei mažiau, Ir nuo kada komisarai iš policijos domisi niekuo nekaltais žmonėmis. Paskutiniai žodžiai buvo pasakyti jau kambaryje, gydytojas aplenkė žmoną ir taip klausė komisaro, kuris, kildamas nuo kėdės, kur buvo atsisėdęs, atsakė, Nėra nekaltų žmonių, jei žmogus nėra padaręs nusikaltimo, būna kaltas dėl kokios nors klaidos, ką nors surasti visada galima, O mes dėl kokio nusikaltimo ar klaidos esame kalti ar kaltinami, Neskubėkite, pone daktare, pirma įsitaisykime, bus geriau kalbėtis. Gydytojas ir jo žmona atsisėdo ant sofos ir laukė. Komisaras kelias sekundes patylėjo, staiga suabejojęs, kokios taktikos geriausia laikytis. Tai, kad, siekiant per anksti neišbaidyti kiškio, inspektoriui ir agentui buvo duotos instrukcijos apsiriboti klausimais apie aklojo nužudymą, buvo gerai, bet jis, komisaras, yra išsikėlęs sau kur kas ambicingesnį tikslą, jis žada nustatyti, ar ta moteris, kur štai dabar sėdi priešais jį ir šalia vyro, sėdi taip ramiai tarytum niekam nebūtų nieko skolinga ir jai iš tiesų nebūtų ko bijoti, yra ne tik žudikė, bet ir vykdytoja kažkokio velniško plano, kuris pažemino teisinę Valstybę, nunarino jai galvą ir parklupdė ant kelių. Nežinia, kas oficialiame šifravimo departamente nusprendė vadinti komisarą groteskiška mormono pravarde, neabejotinai tai turėjo būti koks nors asmeniškas priešas, nes teisingiausia ir labiausiai pelnyta pravardė būtų aliochino, šachmatų didmeistrio, deja, jau pasitraukusio iš gyvųjų. Iškilusi abejonė išsisklaidė lyg dūmas ir jos vietą užėmė tvirtas tikrumas. Verta pastebėti, su kokiu kombinaciniu meistriškumu jis darys ėjimus, kurie jį nuves, bent jis taip

mano, į galutinį matą. Gudriai šypsodamasis tarė, Dabar mielai išgerčiau kavos, kurios taip maloniai pasiūlėte, Primenu, kad tarnybos metu policininkai nieko nepriima, suvokdama žaidimą atsakė gydytojo žmona, Komisarams leidžiama pažeisti taisykles visada, kai laiko tai tinkama, Norite pasakyti, naudinga tyrimo interesams, Būtų galima ir taip pasakyti, O ar nebijote, kad kava, kurią jums atnešiu, bus jau žingsnis korupcijos kelyje, Prisimenu, kad girdėjau iš jūsų, jog taip nutinka tik sulig trečiu puodeliu, Ne, sakiau, kad su trečiu puodeliu pasibaigia korupcinis procesas, pirmasis atidaro duris, antrasis užtikrina, kad pretendentas į korupciją nedvejodamas peržengtų slenkstį, trečiasis galutinai jas uždaro, Dėkoju už perspėjimą, priimu jį kaip patarimą, taigi sustosiu sulig pirmuoju puodeliu, Jis tuoj pat bus patiektas, tarė moteris ir išėjo iš kambario. Komisaras pažvelgė į laikrodį. Ar skubate, reikšmingai paklausė gydytojas, Ne, pone daktare, neskubu, tik klausiau savęs, ar nesutrukdysiu jums pietų, Pietauti dar per anksti, Ir dar savęs klausiau, kiek laiko užtruksiu, kol gausiu man reikiamus atsakymus, Ar jau žinote, kokių atsakymų jums reikia, ar vis dėlto jums reikia, kad būtų atsakyta į klausimus, paklausė gydytojas ir pridūrė, Tai ne tas pat, Jūs teisus, tai ne tas pat, per trumpą pokalbį, kurį turėjau akis į akį su jūsų žmona, ji turėjo progos pastebėti, kad vertinu kalbos tikslumą, matau, kad jūs taip pat, Mano profesijoje neretai būna, kad diagnostikos klaidų atsiranda vien iš kalbos netikslumų, Vadinu jus daktaru, o jūs manęs nepaklausėte, iš kur aš žinau, kad jūs gydytojas, Nes man atrodo tuščias laiko gaišimas klausti policininko, iš kur jis žino, ką žino ar ką teigia žinąs, Gerai atsakyta, pone, Dievo irgi niekas neklausia, kaip jis tapo visur esančiu, visažiniu ir visagaliu, Tik nesakykite, kad policininkai yra Dievas, Esame tik kuklūs jo atstovai žemėje, pone daktare, Maniau, jog tai bažnyčios ir kunigai, Bažnyčios ir kunigai – tik antroji linija.

Moteris įėjo su kava, trimis puodeliais ant padėklo, keliais sausainiais. Atrodo, kad šiame pasaulyje viskas turi kartotis, pagalvojo komisaras, gomuriui atgaivinant Laimingos UAB skonius. Išgersiu tik kavos, pasakė jis, labai ačiū. Padėjęs puodelį ant padėklo, vėl padėkojo ir su žinovo šypsena pridūrė, Puiki kava, ponia, galbūt persigalvosiu ir išgersiu antrą puodelį. Gydytojas ir jo žmona jau buvo baigę savo. Nė vienas iš jų nepalietė sausainių. Komisaras iš vidinės švarko kišenės ištraukė užrašų knygelę, pasiruošė šratinuką ir neutraliu tonu, neišraiškingu balsu, tarsi iš tikrųjų atsakymas jo nedomintų, paklausė, Kaip galėtumėte, ponia, man paaiškinti tai, kad prieš ketverius metus neapakote, kai buvo epidemija. Gydytojas ir jo žmona nustebę susižvalgė, ir ji paklausė, Iš kur žinote, kad prieš ketverius metus neapakau, Ką tik, tarė komisaras, jūsų vyras labai protingai pastebėjo, kad tuščias laiko gaišimas klausti policininko, iš kur jis žino, ką žino ar ką teigia žinąs, Aš nesu mano vyras, O aš nei jums, nei jam neprivalau atskleisti savo tarnybos paslapčių, žinau, kad neapakote, ir to gana. Gydytojas mostelėjo ranka tarsi norėdamas įsiterpti, bet jo žmona uždėjo jam ranką ant peties, Gerai, dabar man pasakykite, tikiuosi, kad tai nebus slapta, kuo gali policiją dominti tai, ar prieš ketverius metus aš buvau akla ar ne, Jei būtumėte apakusi taip, kaip visi, jei būtumėte apakusi, kaip aš pats apakau, galite būti tikra, kad šią akimirką manęs čia nebūtų, Ar buvo nusikaltimas neapakti, Neapakti nebuvo ir negalėjo būti nusikaltimas, nors, kad jau priverčiate mane tai pasakyti, jūs padarėte nusikaltimą kaip tik dėl to, kad nebuvote akla, Nusikaltimą, Žmogžudystę. Moteris pažvelgė į savo vyrą, tarsi prašydama patarimo, paskui greitai atsigręžė į komisarą ir tarė, Taip, tai tiesa, nužudžiau žmogų. Daugiau nieko nesakė, įsmeigusi žvilgsnį žiūrėjo laukdama. Komisaras apsimetė, kad kažką pasižymi užrašų knygelėje, bet tenorėjo laimėti laiko, apgalvoti kitą ėjimą. Jei moters reakcija jį sutrikdė, tai ne tiek dėl to, kad

pripažino žmogžudystę, bet kad po to nutilo, tarsi tokiu klausimu nebebūtų daugiau ką sakyti. Ir iš tiesų, pagalvojo, mane domina ne šis nusikaltimas. Tikiuosi, kad turėsite kuo pasiteisinti, Dėl ko, paklausė moteris, Dėl šio nusikaltimo, Tai buvo ne nusikaltimas, Tai kas tada, Teisingumo aktas, Teisingumui vykdyti yra teismai, Negalėjau eiti skųstis dėl skriaudos policijai, jūs ką tik pats sakėte, kad tuo metu policija, kaip ir visi, buvo akla, Išskyrus jus, Taip, išskyrus mane, Ką nužudėte, Prievartautoją, bjaurų padarą, Jūs sakote man, kad nužudėte žmogų, kuris jus prievartavo, Ne mane, mano draugę, Aklą, Taip, aklą, O tas vyras irgi buvo aklas, Taip, Kaip jį nužudėte, Žirklėmis, Dūrėte į širdį, Ne, į gerklę, Žiūriu į jus ir nematau žudikės veido, Nesu žudikė, Užmušėte žmogų, Tai buvo ne žmogus, o blakė. Komisaras vėl kažką pasižymėjo ir atsisuko į gydytoją, O jūs, pone, kur buvote tada, kai jūsų žmona pramogavo užmušinėdama blakę, Senosios psichiatrijos ligoninės palatoje, kur mus uždarė, kai dar manė, kad izoliuojant pirmuosius pastebėtus akluosius bus išvengta aklumo plitimo, Kiek žinau, jūs oftalmologas, Taip, turėjau garbės, jei taip galima pasakyti, konsultuoti pirmąjį apakusį asmenį. Vyrą ar moterį, Vyrą, Ar jis buvo uždarytas į tą pačią palatą, Taip, kaip ir keli kiti žmonės, buvę laukiamajame, Ar jums atrodė gerai, kad jūsų žmona nužudė prievartautoją, Man tai atrodė būtina, Kodėl, Neužduotumėte tokio klausimo, jei būtumėte ten buvęs, Gali būti, bet nebuvau, todėl vėl klausiu jūsų, kodėl jūs manote, kad jūsų žmona turėjo užmušti tą blakę, tai yra draugės prievartautoją, Kas nors turėjo tai padaryti, o ji buvo vienintelė matanti, Tik todėl, kad ta blakė buvo prievartautojas, Ne tik jis, visi kiti, buvę toje pačioje palatoje, reikalavo moterų mainais į maistą, jis buvo vadas, Ar jūsų žmona irgi buvo prievartaujama, Taip, Prieš ar po draugės, Prieš. Komisaras vėl kažką pasižymėjo užrašuose, paskui paklausė, Jūsų, kaip oftalmologo, nuomone, kaip galima paaiškinti tai, kad jūsų žmona neapako, Kaip oftalmologas,

atsakau, kad to neįmanoma paaiškinti, Turite labai ypatingą žmoną, pone daktare, Taip, bet ne tik dėl šios priežasties, Kas paskui nutiko žmonėms, kurie buvo internuoti toje senoje psichiatrijos ligoninėje, Buvo gaisras, dauguma jų tikriausiai mirė sudegę arba sutraiškyti nuogriuvų, Iš kur žinote, kad buvo griūtis, Labai paprastai, girdėjome, kai patys jau buvome lauke, O kaip pavyko išsigelbėti jums ir jūsų žmonai, Mes sugebėjome laiku pabėgti, Jums pasisekė, Taip, tai ji mus vedė, Ką turite omenyje, sakydamas mus, Mane ir kelis kitus žmones, tuos, kurie anksčiau buvo apsilankę mano kabinete, Kas jie tokie, Pirmas aklasis, kurį jau minėjau anksčiau, ir moteris, mergina, sirgusi konjunktyvitu, pagyvenęs vyras su katarakta, žvairas berniukas, lydimas motinos, Ar visiems jiems jūsų žmona padėjo pabėgti nuo gaisro, Visiems, išskyrus berniuko motiną, jos psichiatrijos ligoninėje nebuvo, ji pasimetė ir sūnų rado tik praėjus kelioms savaitėms po to, kai atgavome regėjimą, Kas visą tą laiką rūpinosi vaikinu, Mes, Jūsų žmona ir jūs, Taip, ji todėl, kad matė, kiti padėjome kiek galėjome, Norite pasakyti, kad gyvenote kartu, bendruomenėje, turėdami jūsų žmoną kaip vedlį, Kaip vedlį ir tiekėją, Jums iš tiesų pasisekė, pakartojo komisaras, Galima ir taip pasakyti, Ar su grupės žmonėmis palaikėte ryšius po to, kai situacija normalizavosi, Taip, žinoma, Ir dabar dar juos palaikote, Taip, išskyrus pirmą akląjį, Kodėl su juo ne, Nebuvo malonus žmogus, Kuria prasme, Visomis, Tai pernelyg neapibrėžta, Pripažįstu, kad taip, Ar nenorite patikslinti, Pakalbėkite su juo ir susidarykite savo nuomonę, Ar žinote, kur jie gyvena, Kas, Pirmas aklasis ir jo žmona, Jie gyvena skyrium, išsiskyrė, Ar palaikote ryšius su ja, Su ja – taip, Bet ne su juo, Su juo – ne, Kodėl, Jau sakiau, nėra malonus žmogus. Komisaras grįžo prie savo užrašų ir ten parašė savo vardą, kad neatrodytų, jog iš tokios plačios kvotos nieko nepešė. Ketino pereiti prie kito, problemiškiausio ir rizikingiausio, šio žaidimo ėjimo. Pakėlė galvą, pažvelgė į

gydytojo žmoną, jau buvo bepraveriąs burną, bet ji jį pralenkė, Jūs esate policijos komisaras, atėjote, prisistatėte kaip toks ir uždavėte mums visokių klausimų, bet, atidėjus į šalį klausimą dėl mano sumanytos ir įvykdytos žmogžudystės, dėl kurios prisipažinau, bet kurios nėra liudytojų, nes vieni jų jau numirė, be to, visi buvo akli, jau nekalbant apie tai, kad šiandien niekam nerūpi žinoti, kas vyko prieš ketverius metus visiško chaoso aplinkybėmis, kai visi įstatymai buvo virtę tik raidžių kratiniu, mes vis dar laukiame, kad pasakytumėte, kas jus čia atvedė, todėl manau, kad atėjo metas padėti kortas ant stalo, nebekalbėti užuominomis ir eiti tiesiai prie klausimo, kuris tikrai domina tą, kas jus pasiuntė į šiuos namus. Iki šios akimirkos komisaras galvoje labai aiškiai turėjo vidaus reikalų ministro pavestos misijos tikslą – tik ištirti, ar yra koks nors ryšys tarp balsavimo tuščiais biuleteniais reiškinio ir moters, kuri sėdėjo priešais, bet toks jos klausimas, sausas ir tiesus, nuginklavo jį, ir dar blogiau, jis staiga suvokė, kaip atrodys juokingai, jei, nuleidęs akis, nes nedrįs į ją pažvelgti, paklaus, Ar kartais nebūsite organizatorė, atsakingoji, vadė ardomojo judėjimo, kuris demokratinę sistemą pastatė į pavojaus situaciją, kurią galbūt nebūtų perdėta vadinti mirtina, Kokio ardomojo judėjimo, pasiteirautų ji, Balsavimo tuščiais biuleteniais, Norite man pasakyti, kad balsuoti tuščiu biuleteniu – kažkas ardomojo, vėl ims ji klausti, Jei per dideliais kiekiais – taip, ponia, Ir kur tai parašyta – konstitucijoje, rinkimų įstatyme, dešimtyje Dievo įsakymų, kelių eismo taisyklėse, ant mikstūros buteliukų, neatlyš jinai, Parašyta tai nėra, bet kiekvienas asmuo turi suvokti, kad kalbama apie paprastą vertybių hierarchijos ir sveiko proto klausimą, pirmiausia yra galiojantys biuleteniai, paskui tušti, paskui negaliojantys, paskui nedalyvavimai, akivaizdu, kad demokratija bus pavojuje, jei viena iš šių antraeilių kategorijų bus svarbesnė nei pagrindinė, jei yra balsavimas, tai todėl, kad protingai juo naudotumės, Ir aš kalta dėl to, kas įvyko, Tai aš ir

bandau ištirti, Ir kaip man pavyko palenkti daugumą gyventojų balsuoti tuščiais biuleteniais – kišant po durimis atsišaukimus, vidurnaktį meldžiantis ir užkeikiant, pilant kokį nors cheminį preparatą į vandentiekį, žadant kiekvienam didžiausią išlošį loterijoje ar leidžiant balsų pirkimui tai, ką mano vyras uždirba konsultuodamas, Jūs išlaikėte regėjimą, kai visi buvo akli, ir iki šiol nesugebėjote arba nenorėjote paaiškinti kodėl, Ir tai dabar mane daro kaltą dėl sąmokslo prieš pasaulinę demokratiją, Tai aš ir bandau ištirti, Tai ir tirkite, o kai pabaigsite tyrimą, ateikite man čia pasakyti, o iki tol iš mano lūpų neišgirsite nė žodžio. Taigi kaip tik šito komisaras nenorėjo. Ruošėsi sakyti, kad šiuo metu nebeturi daugiau klausimų, bet kitą dieną grįš tęsti kvotos, kai į duris paskambino. Gydytojas pakilo ir nuėjo pažiūrėti, kas skambina. Grįžo į kambarį lydimas inspektoriaus, Šis ponas sako, kad yra policijos inspektorius ir kad jūs, pone komisare, jam liepėte čia ateiti, Taip iš tikrųjų ir yra, tarė komisaras, bet darbas šiandien baigtas, tęsime rytoj tą pačią valandą, Primenu jums, pone komisare, tai, ką mums sakėte, man ir agentui, išdrįso pasakyti inspektorius, bet komisaras pertraukė, Tai, ką sakiau ar ko nesakiau, dabar neįdomu,

O rytoj ar ateisime trise, Inspektoriau, klausimas ne vietoje, aš visada priimu sprendimus tinkamoje vietoje ir tinkamu laiku, kai bus laikas, sužinosite, atsakė suirzęs komisaras. Atsigręžė į gydytojo žmoną ir tarė, Rytoj, kaip pageidavote, negaišiu laiko apylankoms, eisiu tiesiai prie klausimo, ir tai, ko turiu jūsų paklausti, neturi jums atrodyti keisčiau nei man tai, kad per visuotinę baltąją aklumo epidemiją prieš ketverius metus jūs nepraradote regėjimo, aš apakau, inspektorius apako, jūsų vyras apako, o jūs ne, matysime, ar šiuo atveju pasitvirtina senovinis posakis – kas padarė puodą, padarė ir dangtį, Vadinasi, kalbėsime apie puodus, pone komisare, ironišku tonu paklausė gydytojo

žmona, Apie dangčius, ponia, apie dangčius, atsakė komisaras jau pasišalindamas, jausdamas palengvėjimą, kad priešininkė suteikė jam progą atsakyti taip, kad pasitrauktų daugmaž oriai. Jam skaudeno galvą.

Pietavo ne kartu. Ištikimas savo kontroliuojamo išskaidymo taktikai, komisaras išsiskiriant inspektoriui ir agentui priminė, kad neitų į restoranus, kuriuose buvo apsilankę vakar, ir pats, tarsi būdamas savo paties pavaldiniu, drausmingai įvykdė nurodymą, kurį pats davė. Taip pat su pasiaukojimo dvasia, nes restoranas, kurį galiausiai pasirinko, trijų žvaigždučių, kaip žadėjo meniu, ant lėkštutės jam padėjo tik vieną. Šįkart buvo ne viena susitikimo vieta, o dvi, pirmoje laukė agentas, antroje inspektorius. Šiedu greitai pastebėjo, kad viršininkas nenusiteikęs pokalbiams, galbūt jam prastai praėjo susitikimas su oftalmologu ir jo žmona. Ir turint omenyje tai, kad jie savo tyrimais taip pat nepasiekė jokių naudingų rezultatų, informacijos mainų ir nagrinėjimo susirinkimas Laimingoje UAB, Draudimai ir perdraudimai, nebuvo kaip pasiplaukiojimas po rožių jūrą. Šią profesinę įtampą dar labiau padidino netaktiškas ir nerimą keliantis klausimas, kurį jiems įvažiuojant automobiliu uždavė garažo tarnautojas, Ponai, iš kur esate. Žinoma, komisaras, garbė jam ir tarnybinei jo patirčiai, nesutriko, Esame iš Laimingos, atsakė sausai, o paskui dar sausiau, Mes pasistatysime ten, kur mums priklauso, vietoje, kuri priklauso įstaigai, todėl jūsų klausimas ne tik įžūlus, bet ir nemandagus, Galbūt jis

įžūlus ir nemandagus, bet aš jūsų, ponai, neprisimenu matęs čia anksčiau, Vadinasi, atsakė komisaras, esate ne tik nemandagus, bet ir turite prastą atmintį, mano kolegos, būdami nauji įstaigoje, atvyksta pirmą kartą, bet aš jau esu čia buvęs, o dabar paeikite į šoną, nes vairuotojas truputį nervinasi ir netyčia gali jus pervažiuoti. Jie pasistatė mašiną ir įžengė į liftą. Net nepagalvojęs apie tai, kad elgiasi neprotingai, agentas ėmėsi aiškinti, kad visai nesinervina, kad priimant į policiją buvo patikrintas ir pripažintas kaip labai šaltakraujiškas, ramus, bet komisaras staigiu mostu jį nutildė. Ir tik tada, kai jį jau saugojo Laimingos UAB sutvirtintos sienos ir garso nepraleidžiantys stogas ir grindys, be gailesčio jį užsipuolė, Ar tau neatėjo į galvą, idiote, kad lifte gali būti įtaisyti mikrofonai, Pone komisare, esu kaltas, tikrai nepagalvojau, mikčiojo vargšelis, Rytoj niekur neisi, lieki saugoti šios vietos ir per tą laiką penkis šimtus kartų parašysi Esu idiotas, Pone komisare, prašau, Gerai jau, gerai, nekreipk dėmesio, juk žinai, kad pasikarščiavau, bet tas garažo tipas mane sunervino, visaip vengėme įėjimo durų, kad tik nekristume niekam į akis, ir štai pasirodo tas nenaudėlis, Galbūt vertėtų, kad mūsų žmonės apie mus praneštų, kaip kad parašė sargui prieš mums atvykstant, Tai duotų priešingą efektą, mūsų niekas neturėjo pastebėti, Deja, nepavyko, pone komisare, jei tarnyba turi mieste kitą vietą, geriausia būtų mums persikraustyti ten, Turėti turi, bet, kiek žinau, šiuo metu jos neveikia, Galėtume pabandyti, Ne, nėra laiko, be to, ministerija anaiptol nebūtų patenkinta šia idėja, šis klausimas turi būti išspręstas kuo greičiau, su didžiausiu skubumu, Ar galiu kalbėti nuoširdžiai, pone komisare, paklausė inspektorius, Sakyk, Bijau, kad pakliuvome į aklavietę, dar blogiau, į užnuodytą širšių lizdą, Kas jus verčia taip manyti, Nemokėsiu paaiškinti, bet tiesa ta, kad jaučiuosi taip, tarsi būčiau ant parako statinės ir su uždegta dagtimi, atrodo, tarsi ji tuoj sprogs. Komisarui pasirodė, kad jis girdi savo paties mintis,

bet užimamas postas ir atsakomybė už misiją neleido jam iškrypti iš tiesaus pareigos kelio, Aš ne tokios nuomonės, tarė, ir šiais šykščiais žodžiais temą baigė.

Dabar buvo susėdę prie stalo, kur širyt pusryčiavo, atsivertę savo užrašų knygutes, pasirengę smegenų šturmui. Pradėk tu, liepė komisaras agentui, Kai tik įėjau į namą, tarė jis, supratau, kad moters niekas neperspėjo, Žinoma, juk negalėjo, buvome sutarę visi atvykti pusę vienuolikos, Aš truputį pavėlavau, kai pabeldžiau į duris, buvo dešimt trisdešimt septynios, prisipažino agentas, Šitai manęs dabar nedomina, dėstyk toliau, negaiškime laiko, Ji mane įsileido, paklausė, ar galėtų pasiūlyti kavos, aš atsakiau, kad taip, kodėl gi ne, jaučiausi, tarsi būčiau atėjęs į svečius, tada pasakiau jai, kad man pavesta ištirti, kas įvyko prieš ketverius metus psichiatrijos ligoninėje, bet tuoj pat pamaniau, kad būtų geriau iškart neliesti nužudyto aklojo klausimo, todėl nusprendžiau nukreipti kalbą į aplinkybes, kuriomis kilo gaisras, ji nusistebėjo, kad praėjus ketveriems metams grįžtame prie to, ką visi norėjo pamiršti, o aš sakau, kad dabartinė mintis – užregistruoti kiek įmanoma daugiau duomenų, nes tos savaitės, kai tai įvyko, negali likti balta dėme šalies istorijoje, bet ji nekvaila, tuoj atkreipė mano dėmesį į absurdiškumą – tokį žodį ji pavartojo, kad esant tokioje situacijoje, kokioje esame, kai mieste dėl balsavimo tuščiais biuleteniais paskelbtas apsiausties būvis ir jis buvo izoliuotas, kažkas prisiminė tirti, kas įvyko per baltojo aklumo epidemiją, turiu pripažinti, pone komisare, kad pirmą akimirką net sutrikau, nežinodamas, ką atsakyti, galiausiai man pavyko sugalvoti paaiškinimą, kad atlikti tyrimą buvo nuspręsta dar prieš balsavimą tuščiais biuleteniais, bet dėl biurokratinių problemų jis buvo atidėtas, ir tik dabar tapo įmanoma jį pradėti, tada ji pasakė, kad apie gaisro priežastis nieko nežino, tikriausiai kilo atsitiktinai, tokie dalykai gali bet kada atsitikti, o aš paklausiau, kaip jai pavyko išsigelbėti, ir čia ji ėmė kal-

bėti apie gydytojo žmoną, visaip ją girdama, nepaprastas žmogus, tokio kito gyvenime nėra pažinojusi, viskuo neeilinė, esu įsitikinusi, kad jei ne ji, nebūčiau čia ir nekalbėčiau su jumis, ji mus visus išgelbėjo, ir ne tik išgelbėjo, padarė daugiau, gynė mus, maitino, rūpinosi mumis, tada jos paklausiau, ką ji turi omenyje šiuo asmeniniu įvardžiu mes, ir ji paminėjo vieną po kito visus asmenis, kuriuos mes jau žinome, o pabaigoje pasakė, kad taip pat grupėje buvo jos tuometinis vyras, bet apie jį ji nenorinti kalbėti, nes jie išsiskyrę jau treji metai, ir tai buvo viskas, kas išaiškėjo iš to pokalbio, pone komisare, įspūdis, su kuriuo išėjau iš ten, yra tas, kad gydytojo žmona tikriausiai savotiška didvyrė, didi siela. Komisaras apsimetė nesuprantąs paskutinių žodžių. O kai nesupranti, nebūtina priekaištauti agentui, kad apibūdino kaip didvyrę ir didžią sielą moterį, kuri įtariama įsivėlusi į blogiausią iš esamomis aplinkybėmis galimų nusikaltimų prieš tėvynę. Jautėsi pavargęs. Dusliu, užgesusiu balsu paprašė inspektoriaus atsiskaityti, kas vyko prostitutės ir senio juodu raiščiu namuose, Jei ji ir buvo prostitutė, man neatrodo, kad dabar ja būtų, Kodėl, paklausė komisaras, Neturi tokių manierų, tokio stiliaus, taip negestikuliuoja, taip nekalba, Atrodo, jūs daug išmanote apie prostitutes, Nemanau, pone komisare, nieko ypatingo, šiokia tokia tiesioginė patirtis, o labiausiai įsivaizdavimai, Tęskite, Jie priėmė mane mandagiai, bet kavos nepasiūlė, Ar jie susituokę, Bent žiedus ant pirštų turi. O senis, koks jis jums pasirodė, Senis, ir tuo viskas pasakyta, Čia jūs klystate, apie senius galima visko prisakyti, būna, jei jų neklausi, tai jie tyli, Na, šis netylėjo, Tuo geriau jam, tęskite, Kaip ir mano kolega, pradėjau kalbą nuo gaisro, bet tuoj pastebėjau, kad šiuo keliu eidamas niekur nenueisiu, taigi nusprendžiau griebti jautį tiesiai už ragų – papasakojau apie laišką, gautą policijoje, kuriame aprašomi kai kurie nusikalstami veiksmai, padaryti psichiatrijos ligoninėje prieš gaisrą, pavyzdžiui, nužudymas, ir paklausiau jų, ar ką nors

žino tuo klausimu, tada ji tarė, kad taip, žino, kad niekas geriau ir negalėtų žinoti, nes ji ir buvo žudikė, Ar pasakė, koks buvo nusikaltimo įrankis, Taip, žirklės, Įdurtos į širdį, Ne, pone komisare, į gerklę, O kas dar, Turiu pripažinti, kad tai mane visiškai suglumino, Įsivaizduoju, Staiga pasirodė, kad turime dvi to paties nusikaltimo vykdytojas, Toliau, Toliau ji nupiešė man baisų paveikslą, Gaisro, Ne, pone komisare, ji ėmė negailestingai, beveik su neapykanta pasakoti, kas dėjosi su moterimis, prievartaujamomis aklųjų vyrų palatoje, O ką darė jis, kai jo žmona visa tai apsakinėjo, Tiesiog žiūrėjo tiesiai į mane savo vienintele akimi, tarsi matytų mane kiaurai, Čia tik jūsų fantazija, Ne, pone komisare, nuo šiol žinau, kad viena akis mato geriau nei dvi, nes neturėdama, kas jai padeda, visą darbą turi padaryti pati, Galbūt todėl ir sakoma, kad neregių žemėje vienakis yra karalius, Galbūt, pone komisare, Na, dėstykite toliau, Kai ji nutilo, prakalbo jis ir pareiškė, kad netiki, jog mano apsilankymo priežastis, kaip jis pasakė, ištirti priežastis gaisro, kurio jau net pelenų neliko, arba nustatyti aplinkybes, kuriomis įvyko nužudymas, kurio neįmanoma įrodyti, tad jeigu neturiu nieko, ką dar vertėtų pridurti, prašytų malonėti pasišalinti, O jūs, Priminiau savo kaip policininko įgaliojimus, kad atėjau čia su užduotimi ir kad įvykdysiu ją iki galo, kad ir kiek tai man atsieitų, O jis, Atsakė, kad tokiu atveju aš tikriausiai vienintelis tarnyboje esantis valdžios atstovas sostinėje, nes policijos pajėgos dingo prieš kelias savaites, ir todėl labai dėkoja man, kad susirūpinau jo ir žmonos saugumu ir, tikėjosi jis, dar kuo nors daugiau, nes negali patikėti, kad policininkas būtų pasiųstas tik dėl dviejų čia esančių žmonių, O paskui, Mano padėtis pasidarė sunki, nebegalėjau eiti toliau, vienintelis būdas, kurį radau pasitraukimui pridengti, tai pasakyti, kad pasirengtų akistatai, nes, pagal mūsų turimus visiškai patikimus duomenis, kriminalinių aklųjų palatos vadą nužudė ne ji, o kitas žmogus, moteris, kurios tapatybė jau nustatyta,

Ir kaip jie reagavo, Pirmą akimirką man pasirodė, kad juos išgąsdinau, bet senis tuoj pat susitvardė ir pasakė, kad čia, jo namuose, ir visur kitur su jais bus ir advokatas, kuris daugiau išmano apie įstatymus negu policininkas, Ar tikrai manote įvaręs jiems baimės, paklausė komisaras, Man atrodė, kad taip, bet, žinoma, negaliu būti tikras, Gali būti, kad baimę jie pajuto, šiaip ar taip, ne dėl savęs, Tai dėl ko, pone komisare, Dėl tikrosios žudikės, gydytojo žmonos, Bet prostitutė, Nežinau, ar turime teisę ir toliau ją taip vadinti, inspektoriau, Bet senio juodu raiščiu žmona teigė, kad tai ji nužudė, nors, tiesa, ano tipo laiškas skundė ne ją, o gydytojo žmoną, Kuri iš tikrųjų buvo tikroji nusikaltimo autorė, ji pati man prisipažino ir patvirtino. Šiuo metu inspektoriui ir agentui buvo logiška tikėtis, kad jų viršininkas, susipažinęs su jų asmeniniais tyrimais, jiems daugiau mažiau išsamiai papasakotų, ką sužinojo po savo tyrimo, bet komisaras apsiribojo pasakyti, kad kitą dieną grįšiąs į įtariamųjų namus ir juos apklausiąs, o paskui nuspręsiąs, kokie turi būti kiti jų žingsniai, O mes, koks darbas rytoj teks mums, paklausė inspektorius, Sekimo operacijos, tik sekimo operacijos, jūs užsiimkite buvusia laišką parašiusio tipo žmona, problemų nebus, ji jūsų nepažįsta, O aš, automatiškai ir vadovaudamasis atmetimo metodu, tarė agentas, užsiimsiu seniu ir prostitute, Nebent įrodysi, kad ji tikrai tokia buvo arba tebėra, net jei kada nors ir buvo, žodžio prostitutė mūsų pokalbiuose tenebūna, Taip, pone komisare, Ir net jei taip būtų, sugalvok kitą būdą jai minėti, Taip, pone komisare, vadinsiu vardu, Vardai persikėlė į mano užrašų knygutę, tavojoje jų neliko, Jūs, pone komisare, pasakysite, kuo ji vardu, ir taip baigsis su prostitute, Nesakysiu, tai informacija, kurią kol kas laikau slapta, Jos vardą ar visų, paklausė agentas, Visų, Tai nežinau, kaip turėsiu ją vadinti, Pavyzdžiui, gali vadinti mergina tamsiais akiniais, Bet ji nenešiojo tamsių akinių, galiu prisiekti, Visi žmonės bent kartą gyvenime yra pasinaudoję

tamsiais akiniais, atsakė komisaras stodamasis. Susikūprinęs nuėjo į tą kontoros dalį, kur apsistojo, ir užrakino duris. Lažinuosi, kad susisieks su ministerija, prašys instrukcijų, tarė inspektorius, Kas su juo dedasi, paklausė agentas, Jaučiasi sutrikęs kaip ir mes, Atrodo, kad netiki tuo, ką turi daryti, O tu tiki, Aš vykdau nurodymus, bet jis yra viršininkas, neturi rodyti nesiorientavimo ženklų, paskui pasekmes patirsime mes, kai banga smūgiuoja į uolą, nukenčia midijos, Labai abejoju dėl šios frazės tikslumo, Kodėl, Nes midijos, man regis, būna labai patenkintos, kai per jas ritasi vanduo, Nežinau, niekad negirdėjau midijų juokiantis, Jos ne tik juokiasi, bet ir kvatoja, bangų triukšmas neleidžia mums to išgirsti, reikia įsiklausyti, Visa tai netiesa, tu tik tyčiojiesi iš antros klasės agento. Nepyk, tai nekaltas būdas stumti laiką, Manau, kad yra geresnis, Koks, Miegoti, esu pavargęs, einu atsigulti, Komisarui gali tavęs prireikti, Dar kartą eiti daužyti galva sienos, netikiu, Tikriausiai tu teisus, tarė inspektorius, paseksiu tavo pavyzdžiu, irgi eisiu truputį pailsėti, bet palieku čia raštelį, kad pašauktų mus, jei kurio nors prireiks, Gera mintis.

Komisaras išsispyrė iš batų ir išsitiesė ant lovos. Gulėjo ant nugaros, sudėjęs rankas ant sprando, ir žvelgė į lubas, tarsi tikėtųsi, kad iš ten, iš viršaus, ateis koks nors patarimas arba bent tai, ką paprastai vadiname nešališka nuomone. Galbūt todėl, kad buvo nepralaidžios garsui ir todėl kurčios, lubos neturėjo ką pasakyti, be to, didžiąją laiko dalį leisdamos vienos, beveik jau buvo praradusios kalbos dovaną. Komisaras atgaivino atmintyje pokalbį su gydytojo žmona ir juo pačiu, vieno veidą, kito veidą, šunį, kuris urgzdamas pakilo matydamas jį įeinant ir vėl atsigulė šeimininkei liepus, geltono žalvario sietyną su trimis snapais, kuris jam priminęs tokį patį, buvusį jo tėvų namuose, bet nežinia kur prapuolusį, ir pynėsi šie prisiminimai su tuo, ką neseniai išgirdo iš inspektoriaus ir agento lūpų, ir klausė jis savęs, kokį velnią jis čia veikia.

Kirto sieną gryniausiu kino detektyvo stiliumi, įtikino save, kad eina gelbėti tėvynės nuo mirtino pavojaus, dėl šio įsitikinimo davė kvailus įsakymus savo pavaldiniams ir jie malonėjo jam atleisti, stengėsi išlaikyti begriūvantį įtarimų statinį, nors su kiekviena minute jis vis labiau griuvo, o dabar nustebintas neapibrėžto krūtinę slegiančio nerimo klausė savęs, kokią daugiau mažiau vertą pasitikėjimo informaciją jis, mormonas, galėtų išgalvoti, kad perduotų ją albatrosui, kuris šiuo metu jau tikriausiai nekantriai savęs klausia, kodėl taip vėluoja jo naujienos. Ką jam pasakysiu, klausė savęs, kad pasitvirtina įtarimai dėl erelio žuvininko, kad vyras ir kiti – sąmokslininkai, tada jis klaus, kas yra tie kiti, o aš sakysiu, kad yra senis juodu raiščiu, kuriam gerai tiktų kodinis vilkžuvės vardas, ir mergina su tamsiais akiniais, kurią galėtume vadinti katžuve, ir buvusi laišką parašiusio tipo žmona, šią tiktų vadinti vėjažuve, jeigu tik sutinkate su šiais pavadinimais, albatrose. Komisaras jau buvo atsikėlęs, dabar kalbėjo raudonuoju telefonu, sakė, Taip, albatrose, šie, kuriuos ką tik minėjau, iš tikrųjų nėra riebios žuvys, jiems tik pasisekė sutikti erelį žuvininką, kuris juos saugojo, O šis erelis žuvininkas, ką apie jį manote, mormone, Man ji pasirodė padori, normali, protinga moteris, ir jei visa, ką apie ją sako kiti, yra tiesa, albatrose, o aš esu linkęs galvoti, kad taip ir yra, tai kalbama apie labai nepaprastą moterį, Tokią nepaprastą, kad sugebėjo žirklėmis nužudyti žmogų, mormone, Pasak liudytojų, tai buvo bjaurus prievartautojas, visais atžvilgiais atstumianti būtybė, albatrose, Nesileiskite apgaunamas, mormone, man aišku, kad tie žmonės susitarė, kad pateiktų vieną įvykių versiją tam atvejui, jei kada nors būtų apklausiami, turėjo ketverius metus planui sudaryti, taigi aš manau, remdamasis jūsų man pateiktais duomenimis ir savo paties dedukciniais metodais ir intuicija, ir netgi lažintis iš ko tik norite galiu, kad šie penki sudaro organizuotą ląstelę, galbūt net galvą soliterio, apie kurį seniau kalbėjome, Nei man,

nei mano bendradarbiams toks įspūdis nesusidarė, albatrose, Vadinasi, teks susidaryti, kitos išeities nėra, Mums reikėtų įrodymų, be įrodymų nieko negalime padaryti, albatrose, Raskite jų, mormone, kruopščiai apieškokite namus, Bet apieškoti galime tik leidus teisėjui, albatrose, Primenu jums, kad mieste apsiausties būvis ir visos gyventojų teisės ir laisvės sustabdytos, mormone, O ką darysime, jei nerasime įrodymų, albatrose, Neleidžiu net kalbėti apie tai, kad jų nerasite, mormone, jūs pernelyg naivus kaip komisaras, man regis, kiek aš esu vidaus reikalų ministras, įrodymai, kurių nebuvo, visada galiausiai atsirasdavo, Tai, ko manęs prašote, nėra nei lengva, nei malonu, albatrose, Ne prašau, o liepiu, mormone, Taip, albatrose, šiaip ar taip, prašau leidimo pastebėti, kad tai nėra akivaizdus nusikaltimas, nėra įrodymų, kad asmuo, kurį nuspręsta laikyti įtariamuoju, tikrai juo būtų, visi nustatyti ryšiai, visos atliktos kvotos, priešingai, liudija šio asmens nekaltumą, Kai fotografuojamas sulaikytasis, mormone, nuotrauka visada yra tariamo nekaltojo, o paskui išaiškėja, kad ten jau buvo nusikaltėlis, Ar galiu užduoti klausimą, albatrose, Užduokite, atsakysiu, mormone, visada meistriškai atsakinėju, Kas atsitiks, jei neatsiras kaltumo įrodymų, Tas pat, kas atsitiktų, jei neatsirastų nekaltumo įrodymų, Kaip turiu tai suprasti, albatrose, Kad yra bylų, kur nuosprendis būna parašytas prieš nusikaltimą, Jei taip, jei gerai suprantu, kur link sukate, prašau atšaukti mane iš šios užduoties, albatrose, Būsite atšauktas, mormone, pažadu, bet ne dabar ir ne jūsų prašymu, būsite atšauktas, kai ši byla bus užbaigta, o ši byla bus užbaigta tik dėl pagirtinų jūsų ir jūsų padėjėjų pastangų, įdėmiai manęs klausykite, duodu jums penkias dienas, gerai įsidėmėkite, penkias dienas, nė vienos daugiau, kad pristatytumėt visus šiuos sąmokslininkus surištomis rankomis ir kojomis, jūsų erelį žuvininką ir jos vyrą, kuriam, vargšui, dar nepriskirtas vardas, ir tris žuvytes, kurios tik dabar pasirodė, vilką, katę ir vėją, noriu, kad juos prislėgtų

nepaneigiamų, neapeinamų, nesugriaunamų, neatmetamų kaltumo įrodymų našta, štai ko aš noriu, mormone, Darysiu, ką galiu, albatrose, Darysite tiksliai tai, ką jums ką tik sakiau, vis dėlto, kad blogai apie mane negalvotumėte, aš, būdamas protingas žmogus, suprantu, kad jums reikalinga kokia nors pagalba, kad laiku pabaigtumėte savo darbą, Ar atsiųsite man dar vieną inspektorių, albatrose, Ne, mormone, mano pagalba bus kitokios rūšies, bet tokia pat veiksminga, o gal ir labiau, nei būtų, jei pasiųsčiau jums visą mano žinioje esančią policiją, Nesuprantu, albatrose, Suprasite iškart, kai nuskambės gongas, Gongas, Paskutinio puolimo gongas, mormone. Ryšys buvo nutrauktas.

Komisaras išėjo iš savo kambario, laikrodžiui rodant šešias valandas ir dvidešimt minučių. Perskaitė raštelį, kurį inspektorius buvo palikęs ant stalo, ir apačioje prirašė, Turiu sutvarkyti vieną reikalą, laukite manęs. Nusileido į garažą, įlipo į automobilį, užvedė ir nuvažiavo į išvykimo rampą. Ten sustojo ir davė ženklą tarnautojui, kad prieitų. Dar užsigavęs dėl apsižodžiavimo ir blogo Laimingos UAB nuomotojo elgesio su juo, vyras baikščiai priėjo prie mašinos langelio ir pasakė įprastą frazę, Klausau jūsų, Elgiausi šiurkščiai su jumis, Nesvarbu, čia mes prie visko pripratę, Nenorėjau jūsų įžeisti, Tikiuosi, juk neturėjote tam pagrindo, pone, Komisare, esu policijos komisaras, štai mano pažymėjimas, Atleiskite, pone komisare, niekad negalėčiau įsivaizduoti, o kiti ponai, Jaunesnysis yra agentas, kitas – inspektorius, Žinosiu, pone komisare, ir garantuoju, kad daugiau jums neįkyrėsiu, ne iš blogos valios tai dariau, Atlikome čia vieną tyrimą, bet jau baigėme, dabar esame tokie pat, kaip bet kas kitas, tarsi atostogautume, vis dėlto dėl jūsų paties ramybės patariu būti kuo santūresniam, atminkite, kad ir atostogaudamas policininkas vis tiek visada liks policininku, tai jam, taip sakant, įaugę į kraują, Puikiai suprantu, pone komisare, bet jei taip ir jei atleisite už atvirumą, gal būtų

buvę geriau nieko nesakyti, kai akys nemato, širdis neskauda ir kas nežino, tas tarsi nemato, Man reikėjo kam nors atsiverti, o jūs kaip tik pasitaikėte arčiausiai. Automobilis jau kilo rampa, bet komisaras dar turėjo kai ką daugiau patarti, Laikykite liežuvį už dantų, kad nebūtų taip, kad man tektų gailėtis dėl to, ką pasakiau. Tikrai būtų pasigailėjęs, jei būtų grįžęs atgal, nes rastų tarnautoją su paslaptinga mina kalbantį telefonu, galbūt pasakojantį žmonai, kad ką tik susipažino su policijos komisaru, galbūt pranešantį sargui, kas gi pagaliau yra tie trys tamsiai apsirengę vyrai, tiesiai iš garažo kylantys į aukštą, kur yra Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, galbūt tai, galbūt šitai, labiausiai tikėtina, kad tiesa apie šį telefoninį pokalbį niekada nebus žinoma. Pavažiavęs kelis metrus komisaras sustabdė automobilį prie šaligatvio, iš išorinės švarko kišenės ištraukė užrašų knygelę, pasklaidė ją iki to puslapio, kur buvo užrašyti senų skundikiško laiško autoriaus draugų vardai ir adresai, paskui pasitikrino kelionių vadove ir plane ir pamatė, kad arčiausiai gyvena buvusi skundiko žmona. Taip pat įsidėmėjo, kaip nuvykti iki senio juodu raiščiu ir merginos tamsiais akiniais namų. Nusišypsojo prisiminęs agento suglumimą, kai jam pasakė, kad šis vardas puikiai tinka senio juodu raiščiu žmonai, Bet ji nenešiojo tamsių akinių, atsakė sutrikęs vargšas antros klasės agentas. Nebuvau sąžiningas, pagalvojo komisaras, reikėjo jam parodyti tos grupės nuotrauką, mergina dešinėje nuleistoje rankoje laiko tamsius akinius, elementaru, mielasis vatsonai, taip, bet tam reikia turėti komisaro akis. Užvedė mašiną. Impulsas jį privertė išeiti iš Laimingos UAB, impulsas paskatino jį pasakyti garažo tarnautojui, kas toks yra, impulsas jį dabar veda į išsiskyrusios moters namus, impulsas jį nuves į senio juodu raiščiu namus ir tas pats impulsas vestų į gydytojo žmonos namus, argi nesakė jiems, jai ir jos vyrui, kad sugrįš rytoj, tą pačią valandą, ir tęs kvotą. Kokią kvotą, pagalvojo jis, ar pasakyti jai, pavyzdžiui, jūs, ponia, įtariama esant orga-

nizatore, atsakingąja, vyriausiąja vadove ardomojo judėjimo, statančio demokratinę sistemą į rimtą pavojų, turiu omenyje balsavimo tuščiais biuleteniais judėjimą, neapsimeskite naivuole ir negaiškite laiko klausdama, ar turiu įrodymų to, ką teigiu, tai jūs turėsite įrodyti savo nekaltumą, o mes įrodymų, galite būti tikra, tikrai turėsime, jų atsiras, kai tik prireiks, ir tik svarbu sugalvoti vieną ar du, kurie būtų nepaneigiami, ir nors tokių kol kas neturime, mums pakaks ir netiesioginių įrodymų, net ir tolimų, kaip kad nesuprantamas faktas, kad neapakote prieš ketverius metus, kai visi žmonės mieste vaikščiojo griuvinėdami ir trankydamiesi nosimi į gatvių apšvietimo stulpus, ir prieš jai man atsakant, jog viena neturi nieko bendro su kita, aš jai pasakysiu, kad padaręs pintinę padarys ir šimtinę, bent tokia, nors ir išsakyta kitais žodžiais, yra mano ministro nuomonė, kurią privalau gerbti, nors man ir skauda širdį, kad komisarams širdies neskauda, sako ji, būtent taip jūs ir manote, ponia, gal ir daug žinote apie komisarus, bet apie šį garantuotai nieko nežinote, tiesa ta, kad čia atėjau ne su sąžiningu ketinimu nustatyti tiesą, tiesa ta, kad apie ponią galima pasakyti, kad jau yra nuteista dar iki teismo, bet šiam mormonui – taip mane vadina mano ministras – skauda širdį, ir jis nežino, kaip tą skausmą numalšinti, priimkite mano patarimą, išpažinkite, prisipažinkite, net ir nebūdama kalta, vyriausybė pasakys, kad liaudis tapo anksčiau niekad neregėto kolektyvinės hipnozės atvejo auka, kad jūs, ponia, esate šio meno genijus, galbūt žmonėms net patiks, ir gyvenimas grįš į savo nuolatines vėžes, jūs praleisite kelerius metus kalėjime, jūsų draugai irgi ten paklius, jei mes to norėsime, o tuo metu, žinia, bus pataisytas rinkimų įstatymas, su balsavimu tuščiais biuleteniais bus baigta, arba paskirstys juos tolygiai visoms partijoms, kaip faktiškai išreikštus balsus, taip, kad nepasikeistų proporcija, būtent proporcija, ponia, ir yra svarbi, kai dėl neatėjusių ir nepateikusių medicininės pažymos, būtų gera mintis paskelbti jų pavardes

laikraščiuose lygiai taip, kaip seniau nusikaltėliai būdavo rodomi viešai aikštėje, pririšti prie gėdos stulpo, jei jums taip kalbu, tai todėl, kad jūs man patinkate, ir kad matytumėte, kaip toli siekia mano simpatija, tik pasakysiu, kad didžiausia mano gyvenimo laimė prieš ketverius metus, nekalbant apie tai, kad labiausiai per tą tragediją būčiau norėjęs išsaugoti savo šeimą, kurios, deja, netekau, būtų buvę vaikščioti kartu su grupe, kurią jūs globojote, tuomet dar nebuvau komisaru, buvau aklas inspektorius, tik aklas inspektorius ir nieko daugiau, o paskui, atgavęs regėjimą, būčiau buvęs nuotraukoje su tais, kuriuos jūs, ponia, išgelbėjote nuo gaisro, ir jūsų šuo nebūtų urzgęs, kai pamatė mane čia pasirodant, ir jei visa tai ir dar daug ko daugiau būtų atsitikę, aš galėčiau vidaus reikalų ministrui su garbės žodžiu pareikšti, kad jis klysta, kad tokia patirtis kaip ši ir ketveri draugystės metai leidžia gerai pažinti žmogų, o dabar štai, įžengiau į jūsų namus kaip priešas ir nežinau, kaip iš jų išeiti, ar vienam, kad pripažinčiau ministrui sužlugdęs užduotį, ar sykiu su jumis, kad palydėčiau jus į kalėjimą. Paskutinės mintys buvo jau ne komisaro, dabar labiau susirūpinusio, kur rasti vietą mašinai pastatyti, o ne greitą sprendimą dėl įtariamosios ir savo paties likimo. Vėl pasitikrino užrašų knygelėje ir paskambino skambučiu aukšto, kur gyvena buvusi laišką parašiusio vyro žmona. Paskambino dar kartą, ir dar, bet durų niekas neatidarė. Ištiesė ranką naujam bandymui, kai pamatė atidarant pirmojo aukšto langą ir pasirodant pagyvenusios moters galvą, papuoštą suktukais, o vilkėjo ji naminiu chalatu, Ko ieškote, paklausė ji, Ieškau ponios, kuri gyvena antrame aukšte po dešinei, atsakė komisaras, Jos nėra, atsitiktinai mačiau ją išeinant, Ar žinote, kada ji grįš, Neturiu supratimo, jei norite ką nors jai perduoti, tik pasakykite man, pasisiūlė moteris, Labai ačiū, neverta, sugrįšiu kitą dieną. Neatėjo komisarui į galvą, kad moteris su suktukais galėjo pagalvoti, kad, atrodo, išsiskyrusi kaimynė iš antro aukšto dešinėje dabar ėmė priiminėti vy-

rus, tas, kuris šįryt čia buvo, amžiumi jau tinka jai į tėvus. Komisaras žvilgtelėjo į planą, atverstą ant gretimos sėdynės, užvedė mašiną ir patraukė į antrąjį tikslą. Šįkart jokia kaimynė pro langus nepasirodė. Laiptinės durys buvo atviros, todėl galėjo užlipti tiesiai į trečią aukštą, ten gyvena senis juodu raiščiu ir mergina tamsiais akiniais, kokia keista pora, suprantama, kad aklumo bejėgiškumas juos suartino, bet praėjo ketveri metai, ir jei jaunai moteriai ketveri metai yra niekis, seniui jie tarsi skaičiuojami dvigubai. Ir jie vis dar kartu, pagalvojo komisaras. Paskambino ir laukė. Niekas neatėjo atidaryti. Pridėjo ausį prie durų ir paklausė. Kitoje pusėje – tyla. Paskambino dar kartą iš įpročio, o ne todėl, kad tikėtųsi, kad kas nors atsilieps. Nusileido laiptais, įlipo į automobilį ir sumurmėjo, Žinau, kur jie. Jei automobilyje būtų tiesioginis telefonas ir jis paskambintų ministrui pasakyti, kur eina, buvo įsitikinęs, kad šis jam atsakytų daugiau mažiau štai ką, Bravo, mormone, taip ir reikia dirbti, sučiupkite man tuos tipus nusikaltimo vietoje, bet būkite atsargus, geriausia būtų pasitelkti pastiprinimą, vienas vyras prieš penkis viskam pasiryžusius piktadarius – taip tik kine būna, be to, jūs nemokate karatė, nesate šiuolaikiškas, Būkite ramus, albatrose, nemoku karatė, bet žinau, ką darau, Įeikite su pistoletu rankoje, išgąsdinkite juos, priverskite apsišikti iš baimės, Taip, albatrose, Jau ruošiu jums apdovanojimą, Neskubėkite, albatrose, dar nežinia, ar liksiu gyvas po šio žygio, Ką gi, užtikrintas reikalas, mormone, visiškai jumis pasitikiu, gerai žinojau, ką darau, kai paskyriau jus šiai užduočiai, Taip, albatrose. Užsidegė gatvės žibintai, sutemos jau slydo dangaus rampa, netrukus visai sutems. Komisaras paskambino į duris, nėra čia ko stebėtis, policininkai dažniausiai skambina, ne visada laužia duris. Pasirodė gydytojo žmona, Laukiau jūsų tik rytoj, pone komisare, dabar negaliu priimti, turime svečių, Žinau, kas tokie jūsų svečiai, asmeniškai jų nepažįstu, bet žinau, kas jie, Nemanau, kad tai pakankama priežastis įsileisti

jus, Malonėkite, Mano draugai neturi nieko bendra su klausimu, kuris jus čia atvedė, Jūs, ponia, nė pati nežinote, koks klausimas mane čia atvedė, o jau metas jums sužinoti, Užeikite.

Paplitusi nuomonė, kad policijos komisaro sąžinė apskritai, pagal profesiją ir iš principo, yra gana prisitaikanti, jei ne paklūstanti neginčijamam teoriniam ir praktiškai įrodytam faktui, kad kas turi būti, tas turi būti, ir, be to, turi tiek jėgų, kiek reikia. Tačiau, tiesą sakant, gali nutikti, nors ir nedažnai pasitaiko, kad vienas iš tų vertingų visuomenės funkcionierių dėl gyvenimo atsitiktinumų ir visiškai netikėtai atsiduria tarp dviejų ugnių, tai yra to, kuo turi būti, ir to, kuo nenori būti. Komisarui iš Laimingos UAB, Draudimų ir perdraudimų, ta diena atėjo. Gydytojo žmonos namuose jis užtruko ne ilgiau kaip pusvalandį, bet šio trumpo laiko pakako, kad apstulbintai ten susirinkusiai grupei atskleistų tamsius savo užduoties užkulisius. Sakė, kad padarysiąs viską, kas jam prieinama, kad nukreiptų nuo šios vietos ir šių asmenų daugiau nei nerimastingą savo vyresniųjų dėmesį, bet kad negarantuoja, kad sugebėsiąs tai padaryti, sakė, kad jam duotas labai trumpas penkių dienų terminas pabaigti tyrimą ir kad iš anksto žino, kad iš jo priims tik kaltumo verdiktą, ir dar kreipdamasis į gydytojo žmoną pasakė, Žmogus, kurį norima padaryti atpirkimo ožiu, atleiskite už akivaizdų šio posakio nemandagumą, esate jūs, ir taip pat galbūt netiesiogiai – jūsų vyras, kai dėl likusiųjų, nemanau,

kad artimiausiu metu jiems grėstų tikras pavojus, jūsų nusikaltimas, ponia, buvo ne to vyro nužudymas, jūsų didysis nusikaltimas buvo neapakti, kai visi buvome akli, tai, kas nesuprantama, galima ignoruoti, bet to niekada nebus, jei tai galima panaudoti kaip pretekstą. Yra trečia valanda ryto, ir komisaras vartosi lovoje, negalėdamas užmigti. Mintyse kuria planus kitai dienai, lyg apsėstas juos kartoja ir grįžta prie pradžios – pasakyti inspektoriui ir agentui, kad, kaip ir buvo numatyta, jis eis į gydytojo namus tęsti jo žmonos kvotos, priminti jiems darbą, kuris jiems pavestas, tai yra sekti kitus grupės narius, bet nieko panašaus, argi tai dar turi kokią prasmę, kai viskas taip pakrypo, dabar reikia pristabdyti, suturėti įvykius, apgalvoti tyrimo žingsnius, kada pulti ir kada atsitraukti, kad tai ir atitiktų ministro planus, ir kartu kliudytų jiems, svarbu tik per daug neišsiduoti, pagaliau laukti ir pažiūrėti, kokia yra ta jo žadėtoji pagalba. Buvo beveik pusė keturių, kai suskambo raudonasis telefonas. Komisaras vienu šuoliu pašoko iš lovos, įsispyrė į šlepetes su įstaigos ženklu ir vos neklupdamas nubėgo prie stalo, kur stovėjo aparatas. Dar prieš atsisėsdamas čiupo ragelį ir klausė, Kas kalba, Čia albatrosas, atsakė jam, Laba naktis, albatrose, čia mormonas, Turiu jums instrukcijas, mormone, malonėkite pasižymėti, Klausau jūsų, albatrose, Šiandien devintą valandą ryto, ne vakaro, šeštame šiaurės pasienio punkte jūsų lauks žmogus, kariuomenė jau perspėta, problemų nebus, Ar turiu suprasti, kad šis žmogus atvyks manęs pakeisti, albatrose, Tam nėra jokios priežasties, mormone, jūs elgėtės teisingai, ir tikiuosi, kad taip elgsitės ir toliau iki bylos pabaigos, Ačiū, albatrose, ir kokie yra jūsų nurodymai, Kaip sakiau, devintą valandą ryto šeštajame šiaurės pasienio punkte jūsų lauks žmogus, Taip, albatrose, tai jau pasižymėjau, Perduosite tam žmogui nuotrauką, apie kurią man kalbėjote, grupės nuotrauką, kurioje yra pagrindinė įtariamoji, taip pat perduosite jam vardų ir adresų sąrašą, kurį gavote ir da-

bar turite. Komisaras staiga pajuto šaltį nugaroje, Bet ši nuotrauka dar reikalinga mano tyrimui, surizikavo jis ištarti, Nemanau, kad būtų reikalinga, mormone, net spėju, kad jos jums visai nereikia, nes pats ar savo pavaldinių padedamas jau susipažinote su visais gaujos nariais, Norėjote pasakyti grupės, albatrose, Gauja yra grupė, Taip, albatrose, bet ne visos grupės yra gaujos, Nežinojau, kad jums taip rūpi apibrėžimų tikslumas, matau, kad daug skaitėte žodynų, mormone, Atsiprašau, kad jus pataisiau, albatrose, dar jaučiu, kad galva šiek tiek apsvaigusi, Miegojote, Ne, albatrose, galvojau apie tai, ką turiu daryti rytoj, Taigi dabar jau žinote, žmogus, kuris lauks jūsų šeštajame šiaurės punkte, yra daugmaž jūsų amžiaus vyras, ryši mėlyną kaklaraištį su baltais žirneliais, nemanau, kad kariuomenės pasienio punktuose būtų daug tokių, Ar aš jį pažįstu, albatrose, Nepažįstate, jis nepriklauso mūsų žinybai, A, Atsakys į jūsų slaptažodį fraze O ne, laiko visada trūksta, O ką turiu sakyti aš, Laiko visada gana, Puiku, albatrose, jūsų nurodymai bus įvykdyti, devintą valandą būsiu pasienyje, Dabar grįžkite į lovą ir gerai išsimiegokite likusią nakties dalį, mormone, ką ir aš pats padarysiu, iki šiol dirbau, Ar galiu paklausti, albatrose, Klauskite, tik labai nesiplėskite, Ar nuotrauka kuo nors susijusi su pagalba, kurią man žadėjote, Sveikinu, jūs labai įžvalgus, mormone, tikrai nuo jūsų nieko nenuslėpsi, Vadinasi, ji kai kuo susijusi, Taip, viskuo susijusi, bet tik nelaukite, kad jums pasakyčiau kaip, nes tada ji prarastų netikėtumo efektą, Ar tuo norite pasakyti, kad nepasitikite manimi, albatrose, Nubraižykite ant žemės kvadratą, mormone, ir atsistokite viduryje, erdvėje, apribotoje kvadrato kraštinių, aš jumis pasitikiu, bet už jo ribų nebepasitikiu niekuo, tik savimi, jūsų tyrimas yra kvadratas, pasitenkinkite tuo, Taip, albatrose, Gerai išsimiegokite, mormone, gausite iš manęs žinių dar prieš baigiantis savaitei, Lauksiu jų čia, albatrose, Labanakt, mormone, Labanakt, albatrose.

Nepaisant įprastinių ministro palinkėjimų, tas truputis likusios nakties komisarui nedaug pasitarnavo. Miegas niekaip neatėjo, smegenų koridoriai ir durys buvo uždarytos, ir ten, viduje, kaip absoliuti karalienė ir šeimininkė, viešpatavo nemiga. Kam jis paprašė nuotraukos, šimtą kartų klausė savęs, ką norėjo jis pasakyti grasinimu, kad gausiu iš jo žinių dar prieš baigiantis savaitei, žodžiai savaime nereikštų nieko grasinančio, bet tonas – taip, tonas buvo grasinantis, jei komisaras, visą gyvenimą kvotęs įvairiausius žmones, galiausiai painiame skiemenų labirinte išmoksta skirti kelią, kuris gali jį išvesti prie išėjimo, jis pastebės ir pusšešėlio zonas, kurias kiekvienas žodis sukuria ir velka paskui save kaskart, kai būna ištariamas. Pasakykite sau garsiai, Dar prieš baigiantis savaitei gausite iš manęs žinių, ir pamatysite, kaip lengvai į šiuos žodžius įsismelkia klastingos baimės lašas, pragaištingo siaubo kvapas, valdingos tėvo šmėklos vibracijos. Komisarui būtų mieliau galvoti ką nors tokio raminančio, kaip antai, Bet aš neturiu jokios priežasties bijoti, atlieku savo darbą, vykdau gautus nurodymus, tačiau sąmonės gilumoje jis žino, kad taip nėra, kad nevykdo nurodymų, nes netiki, kad gydytojo žmona dėl to, kad neapako prieš ketverius metus, dabar yra kalta tuo, kad aštuoniasdešimt trys procentai sostinės rinkėjų balsavo tuščiais biuleteniais, tarsi pirmoji keistenybė būtų automatiškai užtraukusi antrąją. Nė jis pats netiki, galvojo, ir jam tik svarbu bet koks taikinys, į kurį būtų galima nusitaikyti, jei nepavyks su šiuo, ieškos kito, ir dar kito, ir dar kito, tiek, kiek reikės, kol pataikys iš karto arba kol žmonėms, kuriuos bando įtikinti savo nuopelnais, galiausiai neberūpės, kokiais metodais ir priemonėmis jis siekia savo tikslų. Ir vienu, ir kitu atveju bus laimėjęs partiją. Klajonių visrakčiu miegui pavyko atverti vienas duris, įslinkti koridoriumi, ir tuoj pat komisarui prisisapnavo, kad vidaus reikalų ministras paprašė jo nuotraukos todėl, kad galėtų adata išdurti gydytojo žmonai akis, sykiu pusbalsiu niūniuodamas burti-

ninko užkeikimą, Nebuvai akla, akla būsi, turėjai baltą, matysi juodą, šiuo smaigu tave smeigiu, į vidų ir į lauką. Susijaudinęs, išpiltas prakaito, jausdamas, kaip pašėlusiai šokinėja širdis, komisaras pabudo nuo gydytojo žmonos riksmų ir ministro kvatojimo, Koks siaubingas sapnas, sumurmėjo uždegdamas šviesą, kokius monstriškus dalykus gali pagimdyti smegenys. Laikrodis rodė pusę aštuonių. Primetus, kiek laiko jam reikės, kad nuvyktų iki karinio šeštojo šiaurės punkto, jam kone norėjosi dėkoti košmarui už tai, kad paslaugiai jį pažadino. Sunkiai atsikėlė, galva slėgė lyg švinas, kojos buvo dar sunkesnės už galvą, ir šiaip taip nuslinko iki vonios kambario. Po dvidešimt minučių iš dušo išėjo truputį atsigavęs, nusiskutęs, pasiruošęs darbui. Apsivilko švarius marškinius, pabaigė rengtis, Jis ryši mėlyną kaklaraištį su baltais žirneliais, pagalvojo, ir įėjo į virtuvę pašildyti kavos, likusios nuo vakar. Inspektorius ir agentas tikriausiai dar miega, jų dar nė ženklo. Nenoriai sukramtė sausainį, atsikando ir kito, paskui grįžo į vonios kambarį valytis dantų. Įėjo į kambarį, į vidutinio dydžio voką įdėjo nuotrauką ir vardų bei adresų sąrašą, pastarąjį pirma nurašęs į kitą lapą, ir eidamas per svetainę išgirdo garsus toje namo dalyje, kur miegojo pavaldiniai. Nelaukė jų ir nešaukė prie jų durų. Greitai brūkštelėjo, Turėjau išeiti anksčiau, paėmiau mašiną, o jūs ir toliau sekite tuos žmones, kaip kad vakar liepiau, sutelkite dėmesį į žmonas, senio juodu raiščiu ir laiško rašytojo buvusią, jei galėsite, papietaukite, būsiu čia pavakarę, laukiu rezultatų. Aiškūs nurodymai, tiksli informacija – taip viskas galėtų būti sunkiame šio komisaro gyvenime. Išėjo iš Laimingos UAB, nusileido į garažą. Tarnautojas jau buvo, pasisveikino ir pats buvo pasveikintas, komisaras nusistebėjo, negi tas vyras čia pat ir miega, Atrodo, kad šiame garaže nėra darbo grafiko. Buvo beveik pusė devynių, Dar turiu laiko, pagalvojo, mažiau nei per pusvalandį ten būsiu, beje, neturiu atvykti pirmas, albatrosas pasisakė labai aiškiai – tas vyras

lauks manęs devintą valandą, todėl galiu pasirodyti po minutės, arba dviejų, arba trijų, po pusės dienos, jei man patiks. Žinojo, kad taip nėra, kad jis tiesiog negali ateiti pirmiau už vyrą, su kuriuo ėjo susitikti. Galbūt todėl, kad šeštojo šiaurės punkto sargybiniai nesinervintų, matydami stovinčius žmones šioje skiriamosios linijos pusėje, pagalvojo padidindamas greitį, kad užkoptų į įkalnę. Pirmadienio rytas, bet eismas menkas, ir komisaras neužtruks nė dvidešimt minučių, kad pasiektų šeštąjį šiaurės punktą. Ir kur, po velnių, tas šeštas šiaurės punktas, staiga paklausė jis garsiai. Žinoma, šiaurėje, bet šeštas, kur pasidėjęs tas išpera šeštas. Ministras pasakė šeštas šiaurės kuo natūraliausiu tonu, tarsi būtų kalbama apie žymų sostinės paminklą ar bombos sugriautą metro stotį, apie kokią nors miesto vietą, kurią kiekvienas privalo žinoti, o jam kvailai neatėjo į galvą paklausti, O kur tai yra, albatrose. Per akimirką viršutinėje smėlio laikrodžio dalyje smėlio kiekis smarkiai sumažėjo, smulkutės smiltys greitai nuskubėjo į angą, kiekviena norėjo išeiti greičiau už kitas, laikas panašus į žmones, būna, kai jam sunku vilkti kojas, kitais kartais jis bėga lyg danielius ir šokinėja lyg ožiukas, kas, beje, jei gerai pagalvotume, nėra jau kažin kas, nes greičiausias iš gyvūnų yra gepardas, o niekam į galvą neatėjo mintis apie kitą žmogų sakyti, Bėga ir šoka kaip gepardas, galbūt todėl, kad pirmasis palyginimas atėjo iš garbingų ankstyvųjų viduramžių, kai dvariškiai medžiojo su šunimis, ir dar niekas nebuvo matęs bėgančio gepardo, o gal net išvis nežinojo tokį esant. Kalba juk konservatyvi, visada su savimi ant nugaros archyvą nešiojasi ir neapkenčia atnaujinimų. Komisaras bet kaip sustabdė mašiną, dabar buvo išskleidęs miesto planą virš vairo ir šiauriniame sostinės pakraštyje susirūpinęs ieškojo, kur yra šeštasis šiaurės punktas. Būtų tikriausia lengviau jį rasti, jei miestas būtų lygiagretainio, tik ne rombo pavidalo, kaip albatrosas apibrėžė pasitikėjimo, kurio jis nusipelno, erdvę, bet kontūrai yra netaisyklingi, o

pakraščiuose, vienoje ir kitoje pusėje, jau nežinia, ar tai dar šiaurė, ar jau rytai arba vakarai. Komisaras žvelgia į laikrodį ir jaučiasi išsigandęs lyg antros klasės agentas, laukiantis savo viršininko pylos. Jam nepavyks atvykti laiku, tai neįmanoma. Stengiasi nurimti ir mąstyti. Logika, Bet jei logika valdytų žmogaus sprendimus, punktus ji nurodytų pradėti numeruoti nuo labiausiai į vakarus nutolusio šiaurės sektoriaus taško ir toliau eiti laikrodžio rodyklės kryptimi, naudotis smėlio laikrodžiu, žinoma, tokiu atveju nepavyktų. Galbūt toks samprotavimas klaidingas, Bet kadangi žmogaus sprendimus valdo išprotavimas, nors tai ir neatsako į klausimą, bet sakykim, kad visada geriau irkluoti vienu irklu, negu neturėti visai jokio, be to, parašyta, kad stovinčiu laivu toli nenukeliausi, todėl komisaras padėjo kryžių ten, kur jam atrodė, kad turėtų būti šeštasis punktas, ir staigiai pajudėjo iš vietos. Eismas buvo menkas, o gatvėse nesimatė nė šešėlio policijos, tad pagunda prašokti kelis prieš akis pasirodžiusius raudonus šviesoforo signalus buvo didelė, ir komisaras jai nesipriešino. Ne važiavo, o skrido, beveik nekėlė kojos nuo akseleratoriaus, jei reikėjo stabdyti, tai darė kontroliuojamu šoniniu slydimu, kaip kad daro tie vairo akrobatai filmuose su persekiojimais automobiliu, verčiantys nervingesnius žiūrovus šokčioti kėdėse. Niekad komisaras taip nevairavo, niekad daugiau taip nevairuos. Kai gerokai po devynių pagaliau pasiekė šeštąjį šiaurės punktą, kareivis, atėjęs paklausti, ko nori tas susijaudinęs automobilistas, pasakė jam, jog tai penktasis šiaurės punktas. Komisaras nusikeikė, ketino suktis, bet laiku sustabdė skubotą judesį ir paklausė, į kurią pusę šeštasis. Kareivis parodė į rytų pusę ir, kad neliktų abejonių, trumpai tarstelėjo, Ten. Laimė, ta kryptimi daugiau mažiau lygiagrečiai pasienio linijai ėjo gatvė, iki ten buvo tik trys kilometrai, kelias buvo laisvas, čia nėra nė šviesoforų, automobilis truktelėjo, pagreitėjo, pristabdė, padarė kvapą užimantį staigų posūkį, sustojo beveik liesdamas geltoną kelią kertančią

liniją, antai ir jis, antai ir jis, šeštasis šiaurės punktas. Šalia užtvaro už kokių trisdešimt metrų laukė pusamžis vyras, O juk jis gerokai už mane jaunesnis, pagalvojo komisaras. Paėmė voką ir išlipo iš mašinos. Nesimatė nė vieno kariškio, tikriausiai gavo nurodymus laikytis nuošaliai arba žiūrėti į kitą pusę, kol truks atpažinimo ir įteikimo ceremonija. Komisaras žengė arčiau. Nešėsi rankoje voką ir galvojo, Neturiu teisintis dėl pavėlavimo, jei pasakyčiau, Ei, laba diena, atsiprašau, kad užtrukau, turėjau problemą ieškodamas jūsų, įsivaizduokite, albatrosas užmiršo man pranešti, kur yra šeštasis šiaurės punktas, nereikia būti labai protingam, kad suprastum, jog ši plati ir prastai sudėliota frazė gali būti suprasta kaip netikras slaptažodis, ir tuomet viena iš dviejų, arba tas vyras pašaukia kariškius, kad ateitų suimti apgaviko provokatoriaus, arba išsitraukia pistoletą ir čia pat, šalin balsavimą tuščiais biuleteniais, šalin maištą, mirtis išdavikams, savavališkai susidorotų. Komisaras priėjo prie užtvaro. Vyras žiūrėjo į jį nejudėdamas. Kairės rankos nykštį buvo užkišęs už diržo, dešinė ranka įkišta į apsiausto kišenę, viskas pernelyg natūralu, kad būtų tikra. Jis ginkluotas, turi pistoletą, pagalvojo komisaras ir tarė, Laiko visada gana. Vyriškis nenusišypsojo ir net nemirktelėjęs tarė, O ne, laiko visada trūksta, ir tada komisaras įteikė jam voką, galbūt dabar jie pasakys vienas kitam, Laba diena, galbūt kelias minutes pašnekučiuos apie tai, koks malonus pirmadienio rytas šiandien, bet anas apsiribojo tarti, Puiku, dabar galite eiti, aš pasirūpinsiu, kad šitas pasiektų adresatą. Komisaras sėdo į automobilį, pasuko atgal ir leidosi į miestą. Susikrimtęs, visiškai nusivylęs bandė pasiguosti įsivaizduodamas, kaip smagu būtų buvę įteikti tam tipui tuščią voką ir paskui laukti, kas bus. Svaidydamas pykčio žaibus ir įniršio perkūnus, ministras tuoj pat paskambintų reikalaudamas pasiaiškinimų, o jis visais dangaus dvaro šventaisiais, įskaitant ir tuos, kurie žemėje dar laukia kanonizacijos, prisiektų, kad voke buvo nuotrauka ir vardų bei

adresų sąrašas, kaip jam ir buvo įsakyta, Mano atsakomybė, albatrose, pasibaigė tą akimirką, kai jūsų pasiuntinys, paleidęs iš saujos pistoletą, taip, gerai mačiau, kad turi pistoletą, ištraukė dešinę ranką iš apsiausto kišenės ir paėmė voką, Bet vokas mane pasiekė tuščias, pats jį atplėšiau, šauktų ministras, Tai jau ne mano rūpestis, albatrose, atsakytų jis ramiai kaip tas, kuris yra visiškoje santarvėje su savo sąžine, Gerai žinau, ko jūs norite, vėl imtų šaukti ministras, jūs norite, kad aš nė pirštu nepaliesčiau jūsų globotinės plauko, Ji nėra mano globotinė, ji nekalta dėl nusikaltimo, kuriuo ją kaltinate, albatrose, Nevadinkite mane albatrosu, albatrosas buvo jūsų tėvas, albatrosas buvo jūsų motina, o aš esu vidaus reikalų ministras, Jei vidaus reikalų ministras nustojo buvęs albatrosu, tai policijos komisaras irgi nebebus mormonu, Greičiausiai mormonas nebebus komisaru, Visko gali būti, Taip, atsiųskite šiandien pat man kitą nuotrauką, ar girdite, ką jums sakau, Neturiu, Tai gaukite ją, ir net ne vieną, gali prireikti jų ir daugiau, Kaip, Labai paprasta, eikite į savo globotinės namus ir į kitus du namus, tikriausiai nenorite manęs įtikinti, kad pradingusi nuotrauka buvo vienintelis egzempliorius. Komisaras papurtė galvą, Jis nėra kvailas, bergždžia būtų įteikti jam tuščią voką. Beveik pasiekė miesto centrą, žinoma, ten buvo gyviau, nors ne pernelyg, ne per daug ir triukšminga. Buvo matyti, kad žmonės, kuriuos sutiko pakeliui, turėjo rūpesčių, bet sykiu atrodė ir ramūs. Komisarui nelabai rūpėjo tas akivaizdus prieštaravimas, tai, kad žodžiais negali paaiškinti to, ką suvokia, nereiškė, kad to nejaučia, kad nesuvokia to jausmais. Štai, pavyzdžiui, tas vyras ir ta moteris, antai einantys, matyti, kad patinka vienas kitam, kad myli vienas kitą, matyti, kad jie laimingi, net šypsosi, ir vis dėlto ne tik yra susirūpinę, bet ir, jeigu galima taip sakyti, ramiai ir aiškiai patys tai suvokia. Matyti, kad komisaras irgi susirūpinęs, galbūt ši priežastis – tai būtų tik dar vienas prieštaravimas – paskatino jį įžengti į šią kavinę ir suvalgyti tikrus

pusryčius, tai galbūt jį prablaškytų ir priverstų užmiršti pašildytą kavą ir sausą bei kietą sausainį iš Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, ir štai jis ką tik užsakė natūralių apelsino sulčių, paskrudintos duonos ir tikros kavos su pienu. Tegu į dangų eina, kas jus išrado, pamaldžiai sumurmėjo skrebučiams, kai padavėjas padėjo priešais jį lėkštę, senoviniu papročiu įvyniotiems į servetėles, kad neatvėstų. Paprašė laikraščio, visos pirmojo puslapio naujienos buvo tarptautinės, apie vietinius reikalus nieko, išskyrus užsienio reikalų ministro pareiškimą, pranešantį, kad vyriausybė ruošiasi konsultuotis su įvairiomis tarptautinėmis organizacijomis dėl anomalios buvusios sostinės situacijos, pradedant nuo jungtinių tautų ir baigiant hagos tribunolu, taip pat su europos sąjunga, ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, naftą eksportuojančių šalių organizacija, šiaurės atlanto sutarties organizacija, pasaulio banku, tarptautiniu valiutos fondu, pasaulio prekybos organizacija, tarptautine atominės energijos agentūra, tarptautine darbo organizacija, pasauline meteorologijos organizacija ir keliomis kitomis organizacijomis, antraeilėmis ar dar esančiomis ketinimų fazės, todėl nepaminėtomis. Albatrosas tikriausiai visai nepatenkintas, atrodo, kad norima jam iš burnos ištraukti šokoladą, pagalvojo komisaras. Pakėlė akis nuo laikraščio, tarsi žmogus, kuriam staiga prireikė pažvelgti į tolį, ir tarė sau pačiam, kad galbūt ši žinia ir buvo netikėto ir staigaus nuotraukos pareikalavimo priežastis, Jis niekada neleidžia, kad jam kas nors užbėgtų už akių, tikriausiai ruošiamas koks nors ėjimas, ir labiausiai tikėtina, kad tai iš purvinų ar net labai purvinų, sumurmėjo. Paskui pagalvojo, kad visą dieną yra laisvas, gali daryti, ką tik užsimanytų. Buvo davęs užduotį, visiškai beprasmišką, inspektoriui ir agentui, tad jie šiuo metu, pasislėpę tarpuvartėje ar už medžio, neabejotinai jau budi laukdami, kas pirmas išeis iš namų, inspektoriui, žinoma, labiau patiktų, kad tai būtų mergina tamsiais akiniais, kai dėl agen-

to, kadangi kito žmogaus nebuvo, jam teks tenkintis buvusia laiško autoriaus žmona. Inspektoriui labai nepasisektų, jei pasirodytų senis juodu raiščiu, ne tiek dėl to, kad, visiems aišku, sekti jauną ir dailią moterį žymiai patraukliau, negu eiti paskui senį, bet todėl, kad tie vienakiai tipai mato už du, nes antra akis jų neblaško ir atkakliai nesistengia pamatyti ką nors kita, kažką panašaus jau esame sakę anksčiau, bet tikrąsias tiesas reikia kartoti daug kartų, kad jos, vargšės, nepasimirštų. O aš ką darau, klausė savęs komisaras. Pašaukė padavėją, grąžino jam laikraštį, susimokėjo ir išėjo. Sėsdamasis į mašiną pažvelgė į laikrodį, Pusė vienuolikos, pagalvojo, geras laikas, kaip tik tas, kurį paskyrė antrajai kvotai. Galvojo, kad laikas geras, bet nemokėtų pasakyti, kodėl ir kam jis geras. Jei būtų noras, galėtų grįžti į Laimingą UAB, pailsėti iki pietų meto, galbūt net šiek tiek nusnūsti, atsigriebti už miego trūkumą tą prakeiktą naktį, kurią teko iškęsti, sunkų pokalbį su ministru, susapnuotą košmarą, gydytojo žmonos riksmus, kai albatrosas badė jai akis, bet mintis eiti užsidaryti tarp tų niūrių sienų atrodė jam atstumianti, neturi, ką ten veikti, o dar nemaloniau būtų imtis ginklų ir amunicijos sandėlio apžiūros, kaip galvojo daryti atvykęs ir kas, beje, būtinai atsiskaitant raštu, įeina į jo kaip komisaro pareigas. Rytas dar buvo šiek tiek išlaikęs aušros spindėjimo, oras buvo gaivus, geriausias metas, koks tik būna, pasivaikščioti pėsčiomis. Išlipo iš automobilio ir nužingsniavo. Nuėjo iki gatvės galo, pasuko į kairę ir atsidūrė aikštėje, perėjo ją, įžengė į kitą gatvę ir pasiekė kitą aikštę, prisiminė čia buvęs prieš ketverius metus, aklas tarp aklųjų, klausęs oratorių, kurie irgi buvo akli, Ir atrodo, dar girdisi aidai paskutinių šiose vietose rengtų politinių mitingų, dp pirmojoje aikštėje, cp antrojoje, o kai dėl kp, tarsi toks būtų jos istorinis likimas, ji neturėjo kitos išeities, kaip pasitenkinti dykviete jau beveik už miesto ribų. Komisaras ėjo ir ėjo, ir staiga nesuvokdamas, kaip čia pateko, atsidūrė gatvėje, kur gyvena gydytojas ir jo žmona,

tačiau jis negalvojo, Čia gatvė, kur jis gyvena. Sulėtino žingsnį, perėjo į kitą pusę, ir buvo galbūt už dvidešimties metrų, kai namo durys atsidarė, ir išėjo gydytojo žmona su šunimi. Komisaras akimirksniu nusisuko, priėjo prie vitrinos ir įsmeigė į ją žvilgsnį laukdamas, kad jei ji ateis į šią pusę, jis pamatys ją atsispindinčią stikle. Nepamatė. Atsargiai pažvelgė į kitą pusę – gydytojo žmona jau tolo, šuo be pavadėlio bidzeno šalia. Tada komisaras pagalvojo, kad turi ją sekti, kad nebus gėdos, jei darys tai, ką tuo metu darė antros klasės agentas ir inspektorius, kad jei jie mina po miestą paskui įtariamuosius, jis privalo daryti tą patį, nors ir yra komisaras, Dievas žino, kur dabar eis ta moteris, galbūt vedasi šunį dėl priedangos, o gal gyvulio antkaklis pasitarnauja jai nešti slaptiems pranešimams, laimingi tie laikai, kai senbernarai nešiojo ant kaklo brendžio statinaites ir tokiu mažmožiu snieguotose alpėse kiek buvo išgelbėta gyvybių tų, kurie laikė save jau pražuvusiais. Įtariamosios, jei taip norime vadinti ją ir toliau, persekiojimas buvo neilgas. Nuošalioje kvartalo vietoje, atrodančioje tarsi koks miesto viduje užmirštas kaimas, buvo gana apleistas sodas, su dideliais ūksmingais medžiais, smėlėtomis alėjomis ir gėlynais, paprastais žaliai dažytais suolais, viduryje – tvenkinys, prie jo skulptūra, vaizduojanti moters figūrą, su tuščiu ąsočiu lenkėsi semti vandens. Gydytojo žmona atsisėdo, atsidarė rankinę ir ištraukė knygą. Kol jos neatvėrė ir nepradėjo skaityti, šuo nejudėjo iš vietos. Ji pakėlė akis nuo puslapio ir liepė, Eik, ir jis tekinas pasileido ten, kur jam reikėjo, ir ten, kur, kaip kadaise sušvelnintai būdavo sakoma, niekas už jį negalėjo nueiti. Komisaras žvelgė iš tolo, prisiminė savo klausimą po pusryčių, O aš ką darau. Penkias minutes laukė po augmenijos priedanga, ir laimė, kad šuo neatbėgo į šią pusę, sugebėtų jį atpažinti ir šįkart padaryti kai ką daugiau nei urgzti. Gydytojo žmona nieko nelaukė, tiesiog išvedė šunį į lauką, kaip daugybė žmonių. Komisaras žengė tiesiai prie jos, girgždindamas smėlį, ir

sustojo per kelis žingsnius nuo jos. Lėtai, tarsi jai būtų sunku atsitraukti nuo skaitymo, gydytojo žmona pakėlė galvą ir pažvelgė. Pirmą akimirką neatrodė, kad būtų jį pažinusi, tikriausiai dėl to, kad nesitikėjo jo čia pamatyti, paskui tarė, Mes jūsų laukėme, bet kadangi jūs nepasirodėte, o šuo nekantravo išeiti, išvedžiau jį į lauką, mano vyras yra namie, galės jus priimti, kol manęs nebus, tuo atveju, jei nelabai skubate, Visai neskubu, Tada eikite, aš tuoj būsiu, tik duosiu laiko šuniui, jis nekaltas, kad žmonės balsavo tuščiais biuleteniais, Jei jūs nieko prieš, kad jau atsitiktinumas taip palankiai lėmė, norėčiau pakalbėti su jumis čia, be liudytojų, Spėju, kad ši kvota, jei taip ir toliau ją vadinsime, paskui bus atlikta ir su mano vyru, kaip buvo ir pirmoji, Tai ne kvota, užrašų knygelės iš kišenės netrauksiu, neturiu ir slapto diktofono, be to, pripažįstu, mano atmintis jau ne ta, kokia buvo, lengvai pamiršta, ypač kai jai neliepiu fiksuoti tai, ką girdi, Nežinojau, kad atmintis girdi, Tai antroji klausa, išorinė tarnauja tik tam, kad perduotų garsą į vidų, Tai ko norite, Jau sakiau jums, norėčiau su jumis pasikalbėti, Apie ką, Apie tai, kas vyksta šiame mieste, Pone komisare, esu labai dėkinga, kad vakar atėjote į mano namus ir mums, taip pat mūsų draugams, papasakojote, kad vyriausybėje yra žmonių, labai susidomėjusių gydytojo žmonos fenomenu, tos, kuri prieš ketverius metus neapako ir dabar, kaip atrodo, yra sąmokslo prieš valstybę organizatorė, taigi dabar nuoširdžiai sakau – jei daugiau neturite ką pasakyti šiuo klausimu, nemanau, kad mums verta vėl kalbėtis, Vidaus reikalų ministras pareikalavo iš manęs nuotraukos, kurioje jūs, ponia, esate su vyru ir savo draugais, šįryt vykau į pasienio punktą jos perduoti, Taigi vis turite man ką pasakyti, šiaip ar taip, nereikėjo vargti ir mane sekti, galėjote eiti tiesiai į mano namus, kelią juk žinote, Nesekiau jūsų, nebuvau pasislėpęs už medžio ir neapsimečiau skaitąs laikraštį laukdamas, kol išeisite iš namų, kad eičiau paskui, būtent tai dabar su jūsų draugais daro inspektorius ir

agentas, su manimi dalyvaujantys tyrime, bet jei liepiau jiems juos sekti, tai tik todėl, kad būtų užsiėmę, Norite pasakyti, kad esate čia atsitiktinai, Būtent, atsitiktinai ėjau gatve ir pamačiau jus išeinant, Sunku patikėti, kad paprastas ir grynas atsitiktinumas atvedė jus į gatvę, kur gyvenu, Vadinkite tai, kaip norite, Šiaip ar taip, jei norite, kad taip vadinčiau, tai buvo laimingas atsitiktinumas, jei ne jis, būčiau nesužinojusi, kad ta nuotrauka ministro rankose, Būčiau radęs kitą progą pasakyti tai, Ir vis dėlto, nepalaikykite tai pernelyg dideliu smalsumu, kam jam jos prisireikė, Nežinau, jis man to nesakė, bet esu įsitikinęs, kad nieko gero tai nežada, Vadinasi, antrąkart manęs nekvosite, paklausė gydytojo žmona, Nei šiandien, nei rytoj, išvis niekada, jei tokia būtų mano valia, jau turiu viską, ką man reikėjo žinoti apie šią istoriją, Turite geriau viską paaiškinti, sėskite, nestypsokite čia kaip ta mergina su tuščiu ąsočiu. Staiga pasirodė šuo, išniro iš už krūmų lodamas ir šuoliais pasileido tiesiai prie komisaro, jis instinktyviai atsitraukė per du žingsnius, Nebijokite, tarė gydytojo žmona sulaikydama gyvulį už antkaklio, jis jums neįkąs, Iš kur žinote, kad bijau šunų, Nesu ragana, pastebėjau tai, kai buvote mano namuose, Ar tai taip pastebima, Pakankamai, ramiai, paskutiniu žodžiu kreipėsi į šunį, šis liovėsi lojęs ir dabar iš gerklės leido kimų pratisą garsą, dar labiau gąsdinantį, panašų į blogai žemose natose suderintą vargonų urzgesį. Geriau jums būtų sėstis, kad jis suvoktų, kad nenorite man pakenkti. Komisaras labai atsargiai atsisėdo, išlaikydamas atstumą, Ar jo vardas Ramiai, paklausė, Ne, vadinasi Konstantu, bet man ir mano draugams jis yra ašarų šuo, davėme Konstanto vardą dėl trumpumo, Kodėl ašarų šuo, Nes prieš ketverius metus aš verkiau, o jis atėjo nulaižyti man veido, Baltojo aklumo metu, Taip, baltojo aklumo metu, taigi tai, ką matote, yra antras tų varganų dienų stebuklas, pirmasis – moteris, kuri neapako, kai, regis, privalėjo, paskui atjaučiantis šuo, atėjęs gerti ašarų, Ar tai tikrai buvo, ar aš sapnuoju, Tai, ką sap-

nuojame, irgi tikrai vyksta, pone komisare, Duok Dieve, kad ne viskas, Ar turite kokią nors ypatingą priežastį taip sakyti, Ne, taip tik pasisakė. Komisaras melavo, visa frazė, kuriai neleido išeiti iš lūpų, būtų buvusi kitokia, Duok Dieve, albatrosas neateis išdurti tau akių. Šuo priėjo, beveik snukiu liesdamas komisarui kelius. Žiūrėjo į jį ir jo akys sakė, Nepadarysiu tau nieko blogo, nebijok, ji irgi tą dieną nebijojo. Tuomet komisaras lėtai ištiesė ranką ir palietė jam galvą. Jam norėjosi verkti, leisti ašaroms tekėti veidu, galbūt stebuklas pasikartotų. Gydytojo žmona įsidėjo knygą į rankinę ir tarė, Eime, Kur, paklausė komisaras, Papietaukite su mumis, jei neturite nieko svarbesnio ką veikti, Ar esate įsitikinusi, Kuo, Kad norite sėsti su manimi prie stalo, Taip, esu įsitikinusi, Ir nebijote, kad galiu jus apgauti, Tik ne su šiomis ašaromis akyse.

Kai komisaras atvyko į Laimingą UAB, buvo jau po septintos vakaro, pavaldiniai jo laukė. Buvo matyti, kad nėra patenkinti. Kaip jums praėjo diena, kokias naujienas man atnešate, paklausė gyvu, beveik linksmu balsu, nuduodamas susidomėjimą, kurio, kaip geriau nei bet kas žinome, negalėjo jausti, Kai dėl dienos, labai blogai, kai dėl naujienų, dar blogiau, atsakė inspektorius, Verčiau būtume likę lovoje ir miegoję, tarė agentas, Paaiškinkite, Per visą gyvenimą neprisimenu, kad būtų kada reikėję atlikti tokį absurdišką ir kvailą tyrimą, pradėjo inspektorius. Komisaras mielai tam būtų pritaręs, Nežinai tu nė pusės, bet nusprendė patylėti. Inspektorius kalbėjo toliau, Buvo dešimta valanda, kai pasiekiau laišką parašiusio tipo moters gatvę, Atsiprašau, buvusios moters, paskubėjo pataisyti agentas, šiuo atveju neteisinga sakyti buvusios, Kodėl, Nes sakyti buvusios moters reikštų, kad ji nustojo tokia būti, O ar būtent tai ir neatsitiko, paklausė inspektorius, Ne, moteris ir toliau moteris, ji tik nebėra sutuoktinė, Tai reikėtų sakyti, kad dešimtą valandą pasiekiau laišką parašiusio tipo buvusios sutuoktinės gatvę, Būtent, Sutuoktinė skamba juokingai ir pretenzingai, kai pristatai savo moterį kitam žmogui, tikriausiai nesakysi, čia mano sutuoktinė. Komisaras nutraukė ginčą, Palikite tai kitam kartui,

eikime prie esmės, Esmė ta, kalbėjo toliau inspektorius, kad prabuvau ten beveik iki vidurdienio, ir ji neišėjo iš namų, šiaip nelabai ir stebėjausi, miesto tvarka sujaukta, yra įstaigų, kurios užsidarė arba dirba pusę dienos, yra žmonių, kuriems nereikia anksti keltis, Kad man taip, tarė agentas, Bet ar galiausiai išėjo, ar ne, paklausė ėmęs nekantrauti komisaras, Išėjo lygiai penkiolika minučių po dvylikos, Ar yra kokia ypatinga priežastis, kodėl pasakei taip tiksliai, Ne, pone komisare, kaip įprastai pasižiūrėjau į laikrodį, ir buvo penkiolika po dvylikos, Nagi, toliau, Viena akimi sekdamas pravažiuojančius taksi, kad nebūtų taip, kad ji įsėstų į vieną ir paliktų mane viduryje gatvės kaip kvailį, ėjau paskui ją, bet netrukau pastebėti, kad ten, kur nori nuvykti, ji eis pėsčiomis, Ir kur nuėjo, Dabar juoksitės, pone komisare, Abejoju, Daugiau kaip pusvalandį ėjo greitu žingsniu, tarsi mankštindamasi, sunku buvo neatsilikti, ir staiga, netikėtai, pasijutau esąs gatvėje, kur gyvena senis juodu raiščiu ir ta paukštytė tamsiais akiniais, prostitutė, Ji nėra prostitutė, inspektoriau, Jei nėra, tai buvo, vis tiek, Gal tau ir vis tiek, man ne, o kadangi kalbi su manimi, o aš tavo viršininkas, vartok žodžius taip, kad aš suprasčiau, Tai sakysiu buvusi prostitutė, Sakyk senio juodu raiščiu žmona, kaip neseniai sakei laišką parašiusio tipo žmona, kaip matai, naudoju tavo argumentaciją, Taip, pone, Atsidūrei toje gatvėje, o paskui, kas vyko paskui, Ji įėjo į namą, kur gyvena kiti, ir ten liko, O ką tu darei, paklausė komisaras agento, Buvau pasislėpęs, kai ji įėjo, ėjau su inspektoriumi aptarti bendros strategijos, Ir tuomet, Nusprendėme dirbti kartu, kol bus įmanoma, tarė inspektorius, ir sutarėme, kaip elgtis, jei teks vėl išsiskirti, O tada, Kadangi buvo pietų metas, pasinaudojome pertrauka, Ėjote pietauti, Ne, pone komisare, jis nupirko du sumuštinius ir vieną davė man, tai buvo mūsų pietūs. Komisaras pagaliau nusišypsojo, Nusipelnai medalio, tarė agentui, kuris padrąsintas atsakė, Kai kurie apdovanojami ir už mažiau, pone komisare, Net

neįsivaizduoji, koks esi teisus, Tai įtraukite mane į sąrašą. Nusišypsojo visi trys, bet netrukus komisaras vėl apsiniaukė, Kas nutiko paskui, paklausė, Buvo pusė trijų, kai išėjo visi, tame name tikriausiai visi drauge papietavo, tarė inspektorius, mes įtempėme dėmesį, nes nežinojome, ar senis turi automobilį, bet jeigu ir turi, tai juo nesinaudojo, galbūt taupė benziną, ėjome paskui juos, jei darbas buvo lengvas vienam, įsivaizduokite, koks jis dviem, Ir kur tai baigėsi, Baigėsi kine, jie nuėjo į kiną, Tikriausiai patikrinote, ar nėra kitų durų, kur jie būtų galėję išeiti jums nepastebėjus, Buvo vienos, bet jos buvo užrakintos, šiaip ar taip, atsargai liepiau jam pusvalandį jas stebėti, Per ten niekas neišėjo, paliudijo agentas. Komisaras pasijuto pavargęs nuo komedijos, Eikime prie pabaigos, apibendrinkite viską, paliepė išvargusiu balsu. Inspektorius pažvelgė į jį nustebęs, Kokia pabaiga, pone komisare, ogi nieko, išėjo kartu pasibaigus filmui, paėmė taksi, mes paėmėme kitą, vairuotojui klasikiniu būdu paliepėme, Policija, sekite paskui tą automobilį, galima sakyti, išėjo toks pasivažinėjimas, laišką parašiusio tipo žmona išlipo pirma, Kur, Gatvėje, kur gyvena, jau jums sakėme, kad neatnešėme naujienų, paskui taksi nuvežė namo kitus, O jūs ką darėte, Aš likau pirmojoje gatvėje, tarė agentas, Aš likau antrojoje, tarė inspektorius, O paskui, Paskui nieko, nė vienas iš jų nebeišėjo, pabuvau ten dar beveik valandą, galiausiai sėdau į taksi, pravažiavau pro aną gatvę paimti kolegos ir drauge grįžome čionai, ką tik atvykome, Taigi tuščias darbas, tarė komisaras, Panašu į tai, tarė inspektorius, bet įdomiausia tai, kad ši istorija prasidėjo visai neblogai, pavyzdžiui, laišką parašiusio tipo kvota buvo verta dėmesio, net pralinksmino, vargšelis nežinojo, kur slėptis, ir baigė pabrukęs uodegą, bet paskui, nežinau kaip, užklimpome, noriu pasakyti mudu, jūs, pone komisare, tikriausiai žinote ką nors daugiau, nes galite kelis kartus apklausti tiesioginius įtariamuosius, Kas tie tiesioginiai įtariamieji, paklausė komisaras, Pirmiausia gy-

dytojo žmona, paskui jos vyras, man tai labai aišku, jei dalijasi lova, turės dalytis ir kalte, Kokia kalte, Jūs, pone komisare, žinote apie ją taip pat gerai, kaip ir aš, Tarkime, nežinau, paaiškink man tu, Ji kalta dėl situacijos, kurioje esame, Kokios situacijos, Dėl balsavimo tuščiais biuleteniais, mieste yra apsiausties būvis, bomba metro stotyje, Ar nuoširdžiai tiki tuo, ką sakai, paklausė komisaras, Tam čia ir atvykome – ištirti ir suimti tą, kas kaltas, Nori pasakyti – gydytojo žmoną, Taip, pone komisare, man vidaus reikalų ministro įsakymai šiuo atžvilgiu buvo gana aiškūs, Vidaus reikalų ministras nesakė, kad gydytojo žmona kalta, Pone komisare, aš tik policijos inspektorius ir galbūt niekada netapsiu komisaru, bet tarnaudamas čia išmokau, kad kartais kai ką reikia nutylėti, kai negali pasakyti visos tiesos. Paremsiu tavo paaukštinimą į komisarus, kai tik atsiras pirma laisva vieta, bet dabar turiu tau pasakyti, nieko nenutylėdamas, kad gydytojo žmona yra nekalta. Inspektorius žvilgtelėjo į agentą prašydamas pagalbos, bet ano veide buvo apstulbusi ką tik užhipnotizuoto žmogaus mina, o tai reiškė, kad iš jo nėra ko tikėtis. Inspektorius atsargiai paklausė, Ar jūs, pone komisare, norite pasakyti, kad iš čia išeisime tuščiomis rankomis, Taip pat galime išeiti susikišę rankas į kišenes, jei tau taip labiau patinka, Ar taip ir prisistatysime ministrui, Jei kalto nėra, negalime jo išgalvoti, Norėčiau sužinoti, ar tai jūsų frazė, ar ministro, Nemanau, kad būtų ministro, bent nė karto iš jo negirdėjau, Ir aš tokių žodžių nesu girdėjęs nuo tada, kai esu policijoje, pone komisare, bet aš nieko daugiau nebesakysiu, nebepraversiu burnos. Komisaras atsistojo, pažiūrėjo į laikrodį ir tarė, Eikite vakarieniauti į restoraną, juk pietų kaip ir neturėjote, tikriausiai išalkote, tik nepamirškite parsinešti sąskaitos man vizuoti, O jūs, paklausė agentas, Aš sočiai pavalgęs, vis dėlto jei apetitas atsiras, čia visada yra arbatos ir sausainių alkiui numarinti. Inspektorius tarė, Jaučiu jums didelę pagarbą, pone komisare, ir dėl to turėčiau pasakyti, kad

man labai neramu dėl jūsų, Kodėl, Mes esame jūsų pavaldiniai, mums negali nutikti nieko blogiau, nebent pylos gautume, bet jūs, pone komisare, esate atsakingas už šio tyrimo sėkmę ir atrodo, kad nusprendėte pareikšti, kad jis sužlugo, Argi sakyti, kad kaltinamasis yra nekaltas, reiškia sužlugusį tyrimą, Taip, jei tyrimas buvo skirtas iš nekalto padaryti kaltą, Ką tik atkakliai teigei, kad gydytojo žmona kalta, dabar beveik pasiruošęs šventosiomis evangelijomis prisiekti, kad ji nekalta, Galbūt prisiekčiau šventosiomis evangelijomis, bet niekada vidaus reikalų ministro akivaizdoje, Suprantu, tu turi savo šeimą, savo karjerą, savo gyvenimą, Tikrai taip, pone komisare, taip pat, jei norite, galite prikišti mano drąsos stoką, Esu žmogiškas, kaip ir tu, ir neleisčiau sau eiti taip toli, tik patariu, kad nuo šiol paglobotum mūsų antros klasės agentą, nujaučiu, kad jums vienam kito labai reikės. Inspektorius ir agentas tarė, Tai iki greito, ir komisaras atsakė, Gero apetito, neskubėkite. Durys užsidarė.

Komisaras nuėjo į virtuvę atsigerti vandens, paskui įėjo į savo kambarį. Lova buvo neklota, ant grindų voliojosi kojinės, viena čia, kita ten, ant kėdės bet kaip numesti nešvarūs marškiniai, o kas darosi vonios kambaryje, galima tik įsivaizduoti, Šitą klausimą Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, anksčiau ar vėliau turės išspręsti – ar su natūraliu santūrumu, kuris gaubia slaptąją tarnybą, dera ar ne, kad čia atvykstantiems agentams į pagalbą būtų įkurdinta asistentė, kuri vienu metu būtų ekonomė, virėja ir kambarinė. Komisaras staigiai įtempė paklodę ir antklodę, dukart pakumščiavo pagalvę, suglamžė marškinius ir kojines ir sugrūdo juos į stalčių, nykus kambario vaizdas kiek pagerėjo, bet, žinoma, bet kuri moteriška ranka būtų susitvarkiusi geriau. Pažvelgė į laikrodį, valanda buvo tinkama, rezultatas jau bus žinomas. Atsisėdo, uždegė stalinę lempą ir surinko numerį. Sulig ketvirtuoju signalu atsiliepė, Klausau, Kalba mormonas, Čia albatrosas, klausau, Skambinu pranešti apie dienos operacijas, albatrose, Ti-

kiuosi, rezultatai mane nudžiugins, mormone, Žiūrint kas jus gali nudžiuginti, albatrose, Neturiu nei laiko, nei kantrybės tokiems subtiliems niuansavimams, mormone, eikite tiesiai prie reikalo, Pirma leiskite paklausti, albatrose, ar siuntinys pasiekė adresatą, Koks siuntinys, Devintos valandos ryto, karinis šeštasis šiaurės punktas, A, taip, pasiekė puikios būklės, man labai pravers, savo laiku sužinosite viską, mormone, dabar papasakokite, ką veikėte ten šiandien, Nėra labai ko pasakoti, albatrose, kelios sekimo operacijos ir kvota, Klokite viską iš eilės, mormone, kokių rezultatų davė tie sekimai, Beveik jokių, albatrose, Kodėl, Tie, kuriuos priskyrėme antros eilės įtariamiesiems, kiek tik buvo sekami, elgėsi visiškai normaliai, albatrose, O pirmos eilės įtariamųjų, kurie, kiek pamenu, buvo pavesti jūsų žiniai, kvota, Iš pagarbos tiesai, Ką jūs sužinojote, Iš pagarbos tiesai, albatrose, Kokiu tikslu tai dabar sakote, mormone, Tai vienas iš būdų pradėti sakinį, albatrose, Tai malonėkite liautis gerbęs tiesą ir paprastai man pasakykite, ar jau galima be apylankų ir daugžodžiavimo teigti, kad ta gydytojo žmona, kurios atvaizdą turiu čia prieš save, yra kalta, Prisipažino esanti kalta dėl nužudymo, albatrose, Jūs puikiai žinote, kad dėl daugelio priežasčių, įskaitant nusikaltimo sudėties trūkumą, mus domina ne tai, Taip, albatrose, Tuomet eikite tiesiai prie reikalo ir atsakykite man, ar galima teigti, kad gydytojo žmona atsakinga už organizuotą balsavimo tuščiais biuleteniais judėjimą, kad galbūt ji net yra visos organizacijos galva, Ne, to aš negaliu teigti, Kodėl, mormone, Nes nė vienas policininkas pasaulyje, o aš save laikau paskutiniu iš jų visų, albatrose, nerastų nė mažiausio įkalčio tokiam kaltinimui pagrįsti, Atrodo, jūs pamiršote, kad buvome susitarę, jog pateiksite reikalingus įrodymus, mormone, Ir kokie įrodymai gali būti tokiu atveju kaip šis, albatrose, jei man leisite paklausti, Tai ne mano reikalas, tai palikau spręsti jums, mormone, kai dar pasitikėjau jumis ir tikėjau, kad sugebėsite sėkmingai

užbaigti užduotį, Prieiti prie išvados, kad įtariamasis nekaltas dėl jam inkriminuojamo nusikaltimo, man atrodo sėkmingiausia policinės užduoties baigtis, albatrose, sakau tai su visa pagarba jums, Nuo šios akimirkos laikau baigtą šifruotų vardų komediją, jūs esate policijos komisaras, o aš – vidaus reikalų ministras, Taip, pone ministre, Norėdamas įsitikinti, ar vienas kitą gerai supratome, kitaip suformuluosiu ką tik užduotą klausimą, Taip, pone ministre, Ar esate pasirengęs atsiriboti nuo asmeninių įsitikinimų ir paliudyti, kad gydytojo žmona yra kalta, atsakykite taip arba ne, Ne, pone ministre, Ar suvokiate ką tik ištarto žodžio pasekmes, Taip, pone ministre, Puiku, tada susipažinkite su sprendimais, kuriuos ką tik priėmiau, Klausau, pone ministre, Pasakysite inspektoriui ir antros klasės agentui, kad jiems įsakyta grįžti rytoj ryte, kad devintą valandą turės būti pasienio šeštajame šiaurės punkte, kur jų lauks žmogus, palydėsiąs juos čionai, daugmaž jūsų amžiaus vyras mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais, tegu atvaro automobilį, kuriuo naudojosi, daugiau jis nebebus reikalingas, Taip, pone ministre, Kai dėl jūsų, Kai dėl manęs, pone ministre, Likite sostinėje iki tol, kol gausite naujų nurodymų, jie neabejotinai bus netrukus, O tyrimas, Jūs pats sakėte, kad nėra ką tirti, kad įtariamas asmuo nekaltas, Ir tuo iš tikrųjų esu įsitikinęs, pone ministre, Tai jūsų byla baigta, neturite kuo skųstis, Ir ką man daryti, kol būsiu čia, Nieko, nedarykite nieko, vaikščiokite, linksminkitės, eikite į kiną, į teatrą, lankykite muziejus, jei patinka, kvieskite vakarieniauti savo naujus draugus, ministerija moka, Nesuprantu, pone ministre, Penkios dienos, kurias daviau tyrimui, dar nesibaigė, galbūt iki to laiko jūsų galvoje dar užsidegs kitokia šviesa, Nemanau, pone ministre, Vis tiek, penkios dienos – tai penkios, o aš laikausi savo žodžio, Taip, pone ministre, Labanakt, saldžių sapnų, komisare, Labanakt, pone ministre.

Komisaras padėjo ragelį. Pakilo nuo kėdės ir nuėjo į vonios kambarį. Jam reikėjo pamatyti veidą žmogaus, kurį ką tik be ceremonijų atleido. Tas žodis nebuvo ištartas, bet buvo lengvai atspėjamas, raidė po raidės, tarp visų kitų, net tų, kuriais jam palinkėjo gero miego. Tai jo nenustebino, daugiau nei pakankamai pažinojo savo vidaus reikalų ministrą ir žinojo, kad užmokės už tai, kad nesilaikė iš jo gautų nurodymų, garsiai išsakytų, o ypač tų nutylėtų, bet dėl to tik dar aiškesnių, bet jį tikrai nustebino ramybė veido, kurį matė veidrodyje, veido, kur raukšlės, regis, išnyko, veido, kur akys tapo švarios ir skaisčios, veido penkiasdešimt septynerių metų vyro, iš profesijos policijos komisaro, kuris ką tik atlaikė ugnies išbandymą ir iš jo išėjo lyg po apsivalymo maudynių. Beje, nusimaudyti visai gera mintis. Nusirengė ir palindo po dušu. Leido vandenį laisvai, nėra ko rūpintis, ministerija apmokės sąskaitą, paskui lėtai išsimuilavo, ir dar kartą paleido vandenį, kad pašalintų nuo kūno likusį purvą, ir tuomet atmintis jį nunešė į laiką prieš ketverius metus, kai visi buvo akli ir nešvarūs bei alkani klajojo po miestą, pasiryžę viskam dėl supelijusio duonos kriaukšlio, dėl bet kokio valgomo, bent jau kramtomo daikto, kad jo varganais syvais apgautų alkį, įsivaizdavo gydytojo žmoną vedant gatvėmis po lietumi savo mažą kaimenę nelaimingųjų, šešių paklydusių avių, šešių iš lizdo iškritusių paukščiukų, šešių ką tik gimusių kačiukų, galbūt tomis dienomis kurioj nors gatvėje jis buvo susidūręs su jais, galbūt iš baimės jie jį atstūmė, galbūt iš baimės jis juos atstūmė, tai buvo metas gelbėkitės, kas gali, vok pirmiau, kol iš tavęs nepavogė, mušk pirmas, kol tavęs nesumušė, pikčiausias priešas, kaip moko aklųjų įstatymas, visada yra tas, kuris arčiausiai tavęs, Ir ne tik tada, kai neturime akių, nežinome, kur einame, pagalvojo jis. Karštas vanduo triukšmingai krito ant galvos ir pečių, žliaugė kūnu žemyn ir švarus gurgėdamas nyko nutekamajame vamzdyje. Išėjo iš dušo, nusišluostė rankšluosčiu, paženklintu policijos

herbu, pasiėmė drabužius, kuriuos buvo pakabinęs ant pakabos, ir nuėjo į kambarį. Apsivilko švariais apatiniais, paskutiniais dar likusiais, Reiks išsiversti su tais pačiais, nes išvykdamas vos penkių dienų užduočiai nenumatė, kad reikės daugiau. Pažvelgė į laikrodį, buvo beveik devynios. Nuėjo į virtuvę, užvirė vandens arbatai, įdėjo varganą popierinį pakelį ir palaukė tiek minučių, kiek prisakyta vartojimo instrukcijoje. Sausainiai, regis, buvo pagaminti iš granito su cukrumi. Per jėgą juos sulaužė, susmulkino į gabaliukus, patogesnius kramtyti, paskui lėtai įveikė. Mažais gurkšneliais gėrė arbatą, jis labiau mėgo žaliąją, bet turėjo pasitenkinti šia, juodąja ir beveik beskone, tikriausiai nuo senumo, jau ir taip per daug prabangos Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, malonėjo suteikti savo tranzitiniams svečiams. Ausyse skambėjo sarkastiški ministro žodžiai, Penkios dienos, kurias daviau tyrimui, dar nesibaigė, iki tol vaikščiokite, linksminkitės, eikite į kiną, ministerija moka, ir klausė savęs, kas bus paskui, ar jam lieps grįžti į centrinę įstaigą, remdamiesi netinkamumu aktyviai tarnybai pasodins prie rašomojo stalo tvarkyti popierių, komisaras, pažemintas iki raštininko, – ar tokia bus jo ateitis, o gal priverstinai išleis į atsargą ir pamirš, vėl ištars jo vardą tik tada, kai numirs ir jį išbrauks iš personalo registro. Pabaigė valgyti, išmetė drėgną ir šaltą popierinį pakelį į šiukšlių dėžę, išplovė puodelį ir delno kraštu sužėrė ant stalo nukritusius trupinius. Visa tai darė susitelkęs, kad atokiai nuo savęs laikytų mintis, kad įsileistų jas tik po vieną, po to, kai paklaus, ką jos atsineša, su mintimis bet koks atsargumas yra per mažas, kai kurios prisistato su veidmainiška naivumo mina ir tuoj, nė sumirksėt nesuspėsi, pasirodo, kokios yra nedoros. Dar kartą pažvelgė į laikrodį, be penkiolikos dešimt, kaip bėga laikas. Iš virtuvės nuėjo į svetainę, atsisėdo ant sofos ir laukė. Pabudino jį spynos atrakinimo garsas. Įėjo inspektorius ir agentas, buvo matyti, kad abu gerai pavalgė ir pagėrė, tačiau be kokio nors peiktino per-

dėjimo. Pasisveikino, paskui inspektorius abiejų vardu atsiprašė, kad parėjo vėlokai. Komisaras pažvelgė į laikrodį, buvo apie vienuolika, Ne, dar ne vėlu, tarė, reikalas tas, kad jums teks keltis anksčiau, negu galbūt manėte, Turime dar vieną darbą, paklausė inspektorius padėdamas ant stalo kažkokį ryšulį, Galima ir taip pavadinti, Komisaras patylėjo, vėl pažvelgė į laikrodį ir kalbėjo toliau, Devintą ryto turėsite būti kariniame šeštajame šiaurės punkte su visa manta, Kam, paklausė agentas, Jus nušalino nuo tyrimo, dėl kurio jūs čia ir atvykote, Ar taip nusprendėte jūs, pone komisare, rimtai paklausė inspektorius, Taip nusprendė ministras, Kodėl, Man to nesakė, bet nesijaudinkite, esu įsitikinęs, kad prieš jus jis nieko neturi, užduos jums galybę klausimų, jūs žinosite, kaip atsakyti, Ar tai reiškia, kad jūs, pone komisare, nevykstate su mumis, paklausė agentas, Taip, aš lieku, Tęsite tyrimą vienas, Tyrimas baigtas, Be konkrečių rezultatų, Ir be konkrečių, ir be abstrakčių, Tai nesuprantu, kodėl nevažiuojate su mumis, tarė inspektorius, Ministro įsakymas, liksiu čia iki tol, kol baigsis penkios jo duotos dienos, vadinasi, iki trečiadienio, O paskui, Galbūt jis tai pasakys jus klausinėdamas, Apie ką, Apie tai, kaip vyko tyrimas, apie tai, kaip aš jį vykdžiau, Bet juk ką tik sakėte, kad tyrimas baigtas, Taip, bet gali būti ir taip, kad jis bus tęsiamas kitais būdais, tik, aišku, be manęs, Nieko nesuprantu, tarė agentas. Komisaras atsikėlė, nuėjo į kabinetą ir grįžo su miesto planu, kurį ištiesė ant stalo, dėl to ryšulį teko stumtelti į šoną. Šeštasis šiaurės punktas yra čia, tarė besdamas į jį pirštu, nepaklyskite, jūsų lauks vyras, apie kurį ministras sako, kad yra daugmaž mano metų, bet jis gerokai jaunesnis, atpažinsite jį iš kaklaraiščio, mėlyno su baltais žirneliais, kai anąkart su juo susitikau, turėjome apsikeisti slaptažodžiu, šįkart, manau, jo nereikės, bent ministras dėl šito nieko man nesakė, Nesuprantu, tarė inspektorius, Tai gana paprasta, padėjo jam agentas, vykstame į šeštąjį šiaurės punktą, Nesuprantu

ne šito, o to, kodėl mes išvykstame, o komisaras pasilieka, Ministras tikriausiai turi savų priežasčių, Ministrai visada jų turi, Ir niekada jų nepraneša. Komisaras įsiterpė, Nevarkite ginčydamiesi, geriausia nuostata vis dėlto bus neprašyti paaiškinimų ir netikėti jais, jei vis dėlto, nors tai ir neįtikėtina, jie būtų duodami, beveik visada jie būna melagingi. Rūpestingai sulankstė planą ir, tarsi tai jam ką tik atėjo į galvą, tarė, Važiuokite automobiliu, Nepasiliekate ir mašinos, paklausė inspektorius, Mieste netrūksta autobusų ir taksi, be to, vaikščioti pėsčiomis sveika, Kuo toliau, tuo mažiau suprantu, Nėra ko suprasti, brangusis, gavau nurodymus ir juos vykdau, ir jūs darykite tą patį, jokios analizės nei svarstymai šios tiesos nepakeis nė per milimetrą. Inspektorius pastūmė ryšulį į priekį, Atnešėme šitai, tarė, Kas čia yra, Tai, ką čia duoda pusryčiams, beveik viskas taip prasta, kad nusprendėme nupirkti kitokių, šviežių sausainių, truputį sūrio, kokybiško sviesto, kumpio ir forminės duonos, Arba išsinešate, arba paliekate, tarė komisaras šypsodamasis, Rytoj, jei sutinkate, kartu papusryčiausime ir tai, ko nesuvalgysime, paliksime, nusišypsojo ir inspektorius. Nusišypsojo visi, agentas sykiu su kitais, bet tuoj visi surimtėjo, niekas nežinojo, ką kalbėti. Pagaliau komisaras atsisveikino, Einu atsigulti, praėjusią naktį blogai miegojau, diena buvo nerami, o prasidėjo tuo reikalu šeštajame šiaurės punkte, Kokiu reikalu, pone komisare, paklausė inspektorius, mes nežinome, ką veikėte šeštajame šiaurės punkte, Taip, neinformavau jūsų, neturėjau progos, ministro įsakymu vykau įteikti tos grupės nuotraukos vyrui mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais, tam pačiam, su kuriuo jūs rytoj susitiksite, Ir kam ministrui prireikė tos nuotraukos, Kaip kad jis man sakė, atėjus laikui tai sužinosime, Niekuo geru tai nekvepia. Komisaras linktelėjo galva, tarsi sutikdamas, ir kalbėjo toliau, Paskui visai atsitiktinai gatvėje sutikau gydytojo žmoną, papietavau jos namuose ir pabaigai turėjau tą pokalbį su ministru, Kad ir kaip jus gerbtume,

tarė inspektorius, vieno dalyko jums niekada neatleisime, kalbu mudviejų abiejų vardu, nes jau aptarėme tą klausimą, Tai apie ką gi kalba, Jūs niekada nenorėjote, kad eitume į tos moters namus, Tu buvai jos namuose, Taip, tam, kad tuoj pat būčiau išprašytas, Taip, tikrai, pripažino komisaras, Kodėl, Nes bijojau, Ko bijojote, mes ne kokie žvėrys, Bijojau, kad įkyri mintis bet kokia kaina rasti kaltąjį jums sutrukdys iš tikrųjų pamatyti, kas jums prieš akis, Tiek mažai pasitikėjimo nusipelnėme, pone komisare, Tai ne pasitikėjimo klausimas, ne, kas per mintis, tai nebuvo ir jausmų klausimas, nebuvo to, apie ką galbūt jūs pagalvojote, nutiko taip, kad bijojau dėl tos moters saugumo, pamaniau, kad kuo mažiau žmonių ją kvos, tuo ji galės būti saugesnė, Žodžiu, kalbant paprasčiau ir tiek daug nemalant liežuviu, atleiskite už įžūlumą, tarė agentas, jūs nepasitikėjote mumis, Taip, tai tiesa, pripažįstu, nepasitikėjau, Jums nereikės prašyti mūsų atleidimo, tarė inspektorius, jau atleidome iš anksto, ypač todėl, kad gali būti, kad jūsų baimės pagrįstos, galbūt būtume viską sugadinę, būtume ėję į priekį kaip du drambliai porceliano parduotuvėje. Komisaras atskleidė ryšulį, ištraukė dvi duonos riekutes, tarp jų įdėjo du gabalėlius kumpio ir nusišypsojo lyg teisindamasis, Prisipažįstu, esu alkanas, išgėriau tik arbatos ir kone nusilaužiau dantis į tuos prakeiktus sausainius. Agentas nuėjo į virtuvę ir atnešė skardinę alaus ir stiklinę, Štai imkite, pone komisare, taip duona geriau slys. Komisaras sėdo kramtyti skaniojo sumuštinio su kumpiu, gėrė alų, tarsi plaudamas sielą, o pabaigęs tarė, Dabar jau einu gulti, saldžių sapnų, ačiū už vakarienę. Pajudėjo link durų į savo kambarį, tarpduryje sustojo ir atsigręžė, Man jūsų trūks, tarė. Patylėjo ir pridūrė, Neužmirškite, ką jums sakiau, kai ėjote pietauti, Ką turite omenyje, pone komisare, paklausė inspektorius, Kad nujaučiu, jog jums labai vienas kito reikės, nesileiskite apgaunami švelniomis gudrybėmis nei greitos karjeros pažadais, už rezultatą, kurio pasiekta šiuo tyrimu, esu atsakingas

aš ir daugiau niekas, jūs neišduosite manęs sakydami tiesą, bet nesutikite priimti melo dėl tiesos, kuri nėra jūsų, Taip, pone komisare, pažadėjo inspektorius, Padėkite vienas kitam, tarė komisaras, o paskui pridūrė, Tai viskas, ko jums linkiu, viskas, ko iš jūsų prašau.

Komisaras nepanoro pasinaudoti ministro dosnumu. Nėjo ieškoti prasiblaškymo į teatrus ir kiną, nelankė muziejų, kai išeidavo iš Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, tai tik pietauti ir vakarieniauti ir, apmokėjęs sąskaitą restorane, sąskaitas visada palikdavo ant stalo su arbatpinigiais. Nebegrįžo į gydytojo namus ir neturėjo priežasčių grįžti į sodą, kur susitaikė su ašarų šunimi, oficialiai vadinamu Konstantu, ir kur akis į akį, siela į sielą su jo šeimininke šnekėjo apie kaltę ir nekaltumą. Taip pat nėjo sekti, ką veiks mergina tamsiais akiniais ir senis juodu raiščiu arba išsiskyrusioji su tuo, kuris buvo pirmas aklasis. Dėl šito bjauraus skundikiško laiško autoriaus, nuo kurio ir prasidėjo šios nelaimės, neabejojo – pereitų į kitą gatvės pusę, jei pakeliui sutiktų. Visą likusį laiką, valandų valandas, rytą ir vakarą, leido sėdėdamas prie telefono, laukdamas, ir net jam miegant klausa budėjo. Buvo įsitikinęs, kad vidaus reikalų ministras galiausiai vis tiek paskambins, kitaip buvo nesuprantama, kam laukti, kol iki paskutinės minutės, arba tiksliau, iki paskutinės akimirkos, iki pat dugno išseks tyrimui skirtas penkių dienų terminas. Visiškai natūralu būtų, kad lieptų jam grįžti į tarnybą, o ten iškart atvirai suvestų sąskaitas – ar tai būtų priverstinė pensija, ar atleidimas, bet patirtis jam jau parodė, kad

natūrali eiga vingiuotam vidaus reikalų ministro protui pernelyg paprasta. Prisiminė inspektoriaus žodžius, įprastus, bet išraiškingus, Nekvepia niekuo geru, pasakė šis taip, sužinojęs apie nuotrauką, kurią kariniame šeštajame šiaurės punkte įteikė vyrui mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais, ir manė, kad klausimo esmė ten, nuotraukoje, tikriausiai ir glūdi, nors nesugebėjo įsivaizduoti nei kaip, nei dėl ko. Šiame ilgame laukime, kuris, beje, turėjo savo ribas ir apie kurį neišeitų pasakyti, norint pagražinti savo pasakojimą, begalinis, ir su šiomis mintimis, kurios dažnai tebuvo nuolatinis ir nenuslopinamas snaudulys, iš kurio retkarčiais jį ištraukdavo pusiau budinti sąmonė, praėjo tos trys dienos, kurių trūko iki termino pabaigos, antradienis, trečiadienis, ketvirtadienis, trys kalendoriaus lapeliai, sunkiai atplėšiami nuo pusiau nakties audinio ir paskui tarsi prilimpantys prie pirštų, pavirtę gličia ir beforme laiko mase, minkšta siena, kuri jam priešinosi, bet sykiu siurbė jį į vidų. Pagaliau trečiadienį, pusę dvyliktos nakties, paskambino ministras. Nepasisveikino, nepasilabino, nepaklausė komisaro, kaip sveikata ir kaip susitvarkė su vienatve, nepasakė, ar jau apklausė inspektorių ir agentą, kartu ar atskirai, maloniai pakalbėjo ar smarkiai prigąsdino, tik tarsi tarp kitko mestelėjo, tarsi netyčia, Manau, kad rytoj jums bus įdomu paskaityti laikraščius, Skaitau juos kasdien, pone ministre, Sveikinu, esate informuotas žmogus, vis dėlto primygtinai patariu, kad neužmirštumėte paskaityti rytojaus laikraščių, rasite kai ką įdomaus, Taip ir padarysiu, pone ministre, Pažiūrėkite ir televizijos žinias, jokiu būdu jų nepraleiskite, Laimingoje UAB neturime televizoriaus, pone ministre, Gaila, nors gal ir gerai, taip tikrai geriau, kad neatitrauktų jūsų dėmesio nuo sudėtingų jums pavesto tyrimo problemų, šiaip ar taip, galite nueiti į svečius pas kurį nors iš tų naujųjų savo draugų, pasiūlykite, kad susirinktų visa grupė ir pasimėgautų reginiu. Komisaras neatsakė. Galėjo paklausti, kokia bus jo tarnybinė padėtis nuo rytojaus

dienos, bet buvo labiau linkęs patylėti, buvo aišku, kad jo likimas – ministro rankose, tai tegu jis ir ištaria nuosprendį, be to, buvo įsitikinęs, kad vietoj atsakymo sulauktų sausos frazės, Neskubėkite, rytoj sužinosite. Staiga komisaras suvokė, kad tyla trunka jau ilgiau nei ta, kurią galima laikyti natūralia kalbant telefonu, šis komunikacijos būdas reikalauja, kad pauzės, arba poilsis tarp sakinių, būtų trumpos arba labai trumpos. Nesureagavo į nelabą vidaus reikalų ministro pasiūlymą, o šis, regis, neatkreipė dėmesio, tylėjo, tarsi duodamas laiko pašnekovui apgalvoti atsakymui. Komisaras atsargiai ištarė, Pone ministre. Elektriniai impulsai nunešė tuodu žodžius išilgai linijos, bet iš kitos pusės neatėjo gyvybės signalas. Albatrosas buvo atsijungęs. Komisaras padėjo ragelį ir išėjo iš kambario. Nuėjo į virtuvę, išgėrė stiklinę vandens, jis jau ne pirmą kartą pastebėjo, kad pokalbis su vidaus reikalų ministru kelia jam beveik skausmingą troškulį, tarsi viso pokalbio metu būtų degęs iš vidaus ir dabar skubėtų gesinti savo gaisrą. Nuėjo ir atsisėdo ant sofos svetainėje, bet ilgai ten nebuvo, pusiau letargo būsena, su kuria gyveno šias tris dienas, buvo išnykusi, tarsi išsisklaidė sulig pirmu ministro žodžiu, dabar reikalai, šis neapibrėžtumas, kurį esame įpratę apibendrintai ir tingiai vadinti reikalais, kai per ilgai užtruktų ir per daug vietos užimtų viską aiškinti ar tiesiog apibrėžti, įgavo pagreitį ir dabar jau nebesustos iki galo – tačiau kokio galo ir kada, ir kaip, ir kur. Dėl kai ko buvo tikras – nereikia būti megrė, puaro ar šerloku holmsu, kad numanytum, ką kitą dieną skelbs laikraščiai. Laukimas baigėsi, vidaus reikalų ministras nebeskambins, koks nors įsakymas, jeigu toks bus, pasieks jį per sekretorių ar tiesiogiai iš policijos vadovybės, tik penkių dienų ir penkių naktų užteko, kad komisarą, kuriam pavestas sunkus tyrimas, paverstų marionete, nuo kurios nutraukė virvelę ir kurią išmetė į šiukšlių dėžę. Tada pamanė, kad dar turi įvykdyti vieną įsipareigojimą. Telefonų knygoje susirado vardą, mintyse pasitikrino adresą

ir surinko numerį. Atsiliepė gydytojo žmona, Klausau, Labas vakaras, tai aš, komisaras, atsiprašau, kad skambinu taip vėlai, Nieko tokio, mes niekad anksti nesigulame, Ar atsimenate, kad kai kalbėjomės sode, jums sakiau, kad vidaus reikalų ministras pareikalavo jūsų grupės nuotraukos, Atsimenu, Taigi labai pagrįstai galiu manyti, kad ta nuotrauka rytoj bus išspausdinta laikraščiuose ir parodyta per televiziją, Neklausiu jūsų kodėl, bet prisimenu, kad man sakėte – nieko gero iš to, kad ministras jos praprašė, Taip, bet vis tiek nesitikėjau, kad panaudos ją šitaip, Ko jis tuo siekia, Rytoj pamatysime, kas laikraščiuose dar bus be to, kad pateiks nuotrauką, bet manau, kad viešai jus pasmerks, Už tai, kad neapakau prieš ketverius metus, Gerai žinote, kad ministrui labai įtartina, kad neapakote tada, kai visi neteko regėjimo, dabar šitai tapo daugiau nei pakankama priežastimi laikyti jus atsakinga, visiškai ar iš dalies, dėl to, kas vyksta šalyje šiomis dienomis, Turite galvoje balsavimą tuščiais biuleteniais, Taip, būtent, Tai absurdas, visiškas absurdas, Šioje tarnyboje patyriau, kad tie, kas įsakinėja, ne tik nesustoja prieš tai, ką mes vadiname absurdu, bet naudojasi juo, kad atbukintų sąmonę ir sunaikintų protą, Ką, jūsų manymu, mes turime daryti, Dinkite, pasislėpkite, bet tik ne savo draugų namuose, ten nebūsite saugūs, neilgai trukus juos ims sekti, jei dar to nedaro, Jūs teisus, bet kad ir kaip būtų, niekada neleisime, kad iškiltų grėsmė kieno nors, kas nusprendė mus priglausti, saugumui, net dabar, pavyzdžiui, galvoju, ar nebūsite sau pakenkęs mums skambindamas, Nesijaudinkite, linija saugi, šalyje nėra daug tokių saugių, kaip ši, Pone komisare, Klausau, Norėčiau kai ko jūsų paklausti, bet nežinau, ar išdrįsiu, Klauskite, nedvejokite, Kodėl tai darote dėl mūsų, kodėl mums padedate, Tiesiog dėl vienos trumpos frazės, kurią prieš daugelį metų radau vienoje knygoje ir kurią buvau užmiršęs, bet šiomis dienomis vėl ją prisiminiau, Kokia ta frazė, Gimstame ir tą akimirką tarsi pasirašome sutartį visam gyvenimui, bet gali

ateiti diena, kai paklausime savęs, Kas pasirašė už mane, Tikrai, tai gražūs žodžiai, iš tų, kurie verčia pagalvoti, o kaip vadinasi knyga, Gėda prisipažinti, bet neprisimenu, Liaukitės, nejaugi negalite prisiminti nieko daugiau, net pavadinimo, Net ir autoriaus, Galbūt šių žodžių tokiu pavidalu niekas nebuvo pasakęs anksčiau, šiems žodžiams pasisekė nepasimesti tarp kitų, jie turėjo, kas juos sujungia, kas žino, ar pasaulis nebūtų šiek tiek padoresnis, jei mokėtume sujungti kai kuriuos pavieniui čia vaikštančius žodžius, Abejoju, kad vargšai paniekintieji kada nors galėtų susitikti, Aš irgi, bet svajoti lengva, nieko nekainuoja, Žiūrėsime, ką tie laikraščiai rytoj parašys, Žiūrėsime, esu pasirengusi blogiausiam, Kad ir kas būtų, pagalvokite apie tai, ką sakiau – pasislėpkite, dinkite, Pakalbėsiu su savo vyru, Duok Dieve, kad jums pavyktų jį įtikinti, Labanakt, ir ačiū už viską, Nėra už ką, Būkite atsargus. Padėjęs ragelį, komisaras paklausė savęs, ar nebuvo kvaila teigti, tarsi tai būtų jo reikalas, kad linija yra saugi, kad visoje šalyje nėra daug tokių saugių kaip ši. Patraukė pečiais, sumurmėjo, Na ir kas, niekas nėra saugu, niekas nėra saugus.

Miegojo prastai, sapnavo, kad su tinkleliu drugeliams gaudyti jis vaikėsi debesį iš žodžių, o jie spruko ir sklaidėsi, o jis juos vaikė ir meldė, Sustokite, prašau, nejudėkite, palaukite manęs. Tada žodžiai staiga sustojo ir susimetė į krūvą, lipo vieni ant kitų, tarsi bičių spiečius, laukiantis avilio, kur galėtų nutūpti, ir jis su džiaugsmo šūksniu užmetė tinklelį. Pagavo laikraštį. Tai buvo blogas sapnas, bet būtų blogiau, jei albatrosas vėl imtų badyti gydytojo žmonos akis. Pabudo anksti. Greitai apsitvarkė ir nusileido žemyn. Jau nebėjo per garažą, per riterių vartus, dabar išėjo per bendrą išėjimą, kurį būtų galima vadinti prastuomenės, galvos linktelėjimu pasveikino sargą, pamatęs jį sėdintį savo būdelėje, tartų jam kokį žodį, jei jis būtų išorėje, bet nebuvo būtina, tam tikra prasme jis čia buvo skolon – komisaras, o ne sargas. Gatvių žibintai dar

degė, parduotuvės atsidarys dar daugiau kaip po dviejų valandų. Paieškojo ir rado spaudos kioską, iš didesniųjų, tų, kurie gauna visus laikraščius, ir liko ten laukti. Laimė, nelijo. Žibintai užgeso, palikdami miestą kelioms akimirkoms panirusį paskutinėje tamsoje, ji greitai išsisklaidė, akys priprato prie permainos ir į gatves nusileido melsva ankstyvo ryto šviesa. Atvyko spaudą pristatantis furgonas, iškrovė paketus ir tęsė savo maršrutą. Kioskininkas ėmė atidarinėti paketus ir dėstyti laikraščius pagal gautų egzempliorių skaičių, iš kairės į dešinę mažėjančia tvarka. Komisaras priėjo, pasilabino, tarė, Duokite man visus. Kol kioskininkas krovė juos į plastikinį maišelį, jis peržvelgė visą eilę, išskyrus du paskutinius, visuose pirmajame puslapyje po didžiuliais pavadinimais buvo toji nuotrauka. Rytas kioskui prasidėjo gerai, smalsus ir pasiturintis klientas, ir visa diena, užbėgdami įvykiams už akių sakome, nebus kitokia, visi laikraščiai bus išparduoti, išskyrus tas dvi krūveles dešinėje, tos tai bus perkamos kaip įprastai. Komisaro ten jau nebuvo, buvo nubėgęs gaudyti taksi, kuris pasirodė prie artimiausio kampo, ir dabar, pasakęs Laimingos UAB adresą ir atsiprašęs dėl to, kad taip netoli važiuoja, nervingai traukė laikraščius iš maišelio, sklaidė juos. Šalia grupės nuotraukos, su strėliuke, rodančia į gydytojo žmoną, apskritime buvo išdidintas jos veidas. Antraštės buvo juodos ir raudonos spalvos, **Pagaliau atskleistas sąmokslo veidas, Ši moteris neapako prieš ketverius metus, Įminta balsavimo tuščiais biuleteniais mįslė, Policijos tyrimas duoda pirmus vaisius**. Šviesa dar buvo menka, automobilis kratėsi grįstu grindiniu, ir tai trukdė skaityti tekstą smulkiu šriftu. Mažiau kaip po penkių minučių taksi sustojo prie namo durų. Komisaras sumokėjo, paliko grąžą vairuotojui ir greitai įėjo į vidų. Netaręs nė žodžio lyg šešėlis prasmuko pro sargą, įšoko į liftą, jaudulys kone vertė trypti kojomis iš nekantrumo, nagi greičiau, greičiau, bet įrenginys, visą gyvenimą kėlęs ir nuleidinėjęs žmones, girdė-

jęs jų pokalbius, nepabaigiamus monologus, nusidainuojamų dainų fragmentus, kai kada nesulaikytą atodūsį, sujaudintą murmesį, dėjosi, kad jo tai neliečia, tiek laiko kilti į viršų, tiek laiko leistis žemyn tai tarsi likimas, jei kas labai skuba, telipa laiptais. Komisaras pagaliau įkišo raktą, atrakino Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, duris, uždegė šviesą ir nuskubėjo prie stalo, kur turėjo išskleistą miesto planą ir kur paskutinįkart pusryčiavo su savo čia nebesančiais padėjėjais. Jam drebėjo rankos. Prisiversdamas neskubėti ir neperšokinėti per eilutes, žodis po žodžio vieną po kitos perskaitė keturių nuotrauką skelbusių laikraščių naujienas. Su mažais stiliaus pakeitimais ir menkais žodyno skirtumais informacija visuose buvo vienoda, ir, atlikus tam tikrus aritmetinius veiksmus, buvo galima rasti pirminį tekstą, sukurtą vidaus reikalų ministerijos kalbų rašytojų. Pirminis kūrinys skambėjo daugmaž taip, Kai jau pamanėme, kad vyriausybė viską paliko laikui išspręsti, laikui, kuris viską griauna ir viską gydo, ir nusprendė nesiimti jokių priemonių, kad pašalintų ir išpjautų tą piktybinį auglį, netikėtai išvešėjusį šalies sostinėje neaiškiu ir iškrypusiu balsavimo tuščiais biuleteniais pavidalu, kuris, kaip mūsų skaitytojams žinoma, smarkiai viršijo balsavimą už visas demokratines politines partijas kartu sudėjus, mūsų redakciją pasiekė labai netikėta ir maloni žinia. Policijos žinybos tiriamajam genijui ir atkaklumui, įsikūnijusiam komisaro, inspektoriaus ir antros klasės agento asmenyse, kurių vardų dėl saugumo sumetimų nesame įgalioti atskleisti, pavyko, ir to tikimybė labai didelė, į dienos šviesą ištempti galvą soliterio, kuris savo žiedais apsivijęs paralyžiavo ir pavojingi atrofavo daugumos šio miesto balsavimo teisę turinčių gyventojų pilietinę sąmonę. Viena tokia moteris, susituokusi su gydytoju oftalmologu ir – stebuklų stebuklas – pagal pasitikėjimo vertus liudijimus buvusi vienintelis žmogus, prieš ketverius metus išsisukęs nuo baisios epidemijos, kuri mūsų tėvynę pavertė aklųjų šalimi,

ši moteris policijos laikoma kaip galimai kalta dėl naujo aklumo, laimė, šįkart apriboto buvusios sostinės sritimi, į politinį gyvenimą ir į mūsų demokratinę sistemą įnešusio iškrypimo ir sugedimo gemalą. Tik velniškos smegenys, tokios kaip pačių didžiausių visų laikų nusikaltėlių, galėjo sumanyti tai, ką, patikimų šaltinių teigimu, jo ekscelencija ponas respublikos prezidentas taip išraiškingai palygino su torpeda, iššauta į didingą demokratijos laivą žemiau vaterlinijos. Taip ir yra. Jei bus įrodyta, o sprendžiant iš visko, dėl to nėra nė menkiausios abejonės, kad toji gydytojo žmona yra kalta, tada piliečiai, gerbiantys tvarką ir teisę, pareikalaus, kad ant jos galvos su visu griežtumu kristų aukščiausiasis teisingumas. Ir štai kokie yra reikalai. Ši moteris, kuri dėl savo prieš ketverius metus pasireiškusio atvejo ypatingumo galėtų būti labai svarbus tyrimų šaltinis mūsų mokslinei bendruomenei ir galėtų pelnytai užimti reikšmingą vietą klinikinės oftalmologijos istorijoje, dabar bus atiduota viešam pasmerkimui kaip savo tėvynės ir tautos priešė. Norėtųsi pasakyti, kad geriau ji tada būtų apakusi.

Paskutinė frazė, aiškiai grasinanti, skambėjo kaip nuosprendis, tas pat, jei būtų parašyta, Verčiau būtum negimusi. Pirmas komisaro impulsas buvo skambinti gydytojo žmonai, paklausti, ar skaitė laikraščius, paguosti, kiek tai įmanoma, bet sulaikė mintis, kad tikimybė, jog jos telefono pasiklausoma, per naktį tapo šimtaprocentinė. Apie Laimingos UAB telefonus, raudonąjį ir pilkąjį, neverta nė kalbėti, jie tiesiogiai prijungti prie ypatingo valstybės tinklo. Pavartė kitus du laikraščius – šiuo klausimu jie neskelbė nė vieno žodžio. Ką dabar man daryti, paklausė garsiai. Grįžo prie naujienos, dar kartą ją perskaitė, jam pasirodė keista, kad neatskleista nuotraukoje pasirodžiusių žmonių tapatybė, ypač gydytojo ir jo žmonos. Tada pastebėjo paaiškinimą po nuotrauka, perteiktą taip, Įtariamoji pažymėta strėliuke. Atrodo, nors šitai dar ne visiškai patvirtinta, kad gydytojo žmona per aklumo epidemiją globojo

šią grupę. Pasak oficialių šaltinių, šių žmonių tapatybė jau beveik atskleista, ir rytoj jų vardai tikriausiai bus paskelbti. Komisaras sumurmėjo, Jei neskelbia, vadinasi, ieškos, kur gyvena berniukas, tarsi tai kuo nors būtų jiems naudinga. Paskui mąsliai pridūrė, Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad publikuoti nuotrauką, netaikant daugiau jokių kitų priemonių, neturi prasmės, tuo labiau kad jie visi, kaip aš pats patariau, gali pasinaudoti proga ir dingti iš akiračio, bet ministras dievina reginį, sėkminga žmogaus medžioklė suteiktų jam didesnį politinį svorį, daugiau įtakos vyriausybėje ir partijoje, o kai dėl kitų priemonių, labiausiai tikėtina, kad šių žmonių namai jau sekami dvidešimt keturias valandas per parą, ministerija turėjo pakankamai laiko agentams į miestą infiltruoti ir atitinkamai scenai inscenizuoti. Tačiau niekas iš to, kad ir kiek tiesos čia būtų, jam nedavė atsakymo į klausimą, Ką man dabar daryti. Galėjo skambinti į vidaus reikalų ministeriją su pretekstu pasiteirauti, kadangi jau ketvirtadienis, koks sprendimas priimtas dėl jo tarnybinės padėties, bet tai būtų beprasmiška, buvo įsitikinęs, kad jam atsilieptų ne ministras, o koks nors sekretorius pasakytų, kad susisiektų su policijos vadovybe, albatroso ir mormono plepėjimo laikai baigėsi, pone komisare. Ką daryti, vėl klausė savęs, likti čia pūti, kol kas nors prisimins mane ir lieps pašalinti lavoną, bandyti išeiti iš miesto, kai daugiau nei tikėtina, kad visiems pasienio punktams duoti griežti nurodymai nepraleisti manęs, ką daryti. Vėl pažvelgė į nuotrauką, gydytojas ir jo žmona centre, mergina tamsiais akiniais ir senis juodu raiščiu kairėje, laišką parašęs tipas ir jo žmona dešinėje, žvairasis berniukas atsiklaupęs lyg futbolininkas, šuo atsitūpęs prie šeimininkės kojų. Vėl perskaitė parašą po nuotrauka, Rytoj jų vardai tikriausiai bus paskelbti, tikriausiai bus paskelbti, rytoj, rytoj, rytoj. Šią akimirką jį užvaldė staigus ryžtas, bet jau kitą akimirką atsargumas paprieštaravo, kad tai būtų beviltiška beprotybė, Protinga nežadinti miegančio slibino,

sakė atsargumas, kvaila artintis prie jo, kai jis pabudęs. Komisaras pakilo nuo kėdės, dukart perėjo kambarį, grįžo prie stalo, kur buvo laikraščiai, dar kartą pažvelgė į gydytojo žmonos galvą, apvestą baltu apskritimu, tarsi tai būtų jau kartuvių kilpa, šią valandą pusė miesto skaito laikraščius, o kita pusė atsisėdo prie televizorių paklausyti, ką sakys pirmųjų žinių diktorius, arba klauso radijo, pranešančio, kad moters vardas bus paviešintas rytoj, ir ne tik vardas, bet ir adresas, kad visi gyventojai žinotų, kur lizdą susisuko blogis. Tada komisaras nuėjo rašomosios mašinėlės, atsinešęs pastatė ją ant stalo. Sulankstė laikraščius, nustūmė juos į šoną ir sėdo dirbti. Naudojamas popierius buvo su Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, ženklu, ir galėtų, dar ne rytoj, bet tikriausiai poryt, būti Valstybės kaltintojų pateiktas kaip įrodymas jo antrojo nusikaltimo, tai yra naudoti viešosios administracijos rašymo reikmenis savo tikslams, sunkinančios aplinkybės būtų tai, kad šių reikmenų paskirtis iš anksto numatyta, o toks jų naudojimas turi konspiracinių ypatybių. Tai, ką komisaras ten rašė, buvo ne kas kita, kaip smulkmeniškas pasakojimas apie pastarųjų penkių dienų įvykius, pradedant nuo ankstyvo šeštadienio ryto, kai su dviem padėjėjais slapta perėjo sostinės apsiausto miesto sieną, iki šios dienos, iki tos akimirkos, kai rašė. Akivaizdu, kad Laimingoje UAB yra kopijavimo aparatas, bet komisarui atrodo nemandagu vienam žmogui įteikti originalų laišką, o kitam – paprastą ir nepatvirtintą kopiją, kad ir kaip moderniausios reprodukavimo technikos mus užtikrintų, kad net sakalo akys nesugebėtų pastebėti skirtumo tarp vieno ir kito. Komisaras priklauso antrai vyriausiai kartai tų, kurie dar valgo šio pasaulio duoną, todėl dar išlaiko pagarbos likutį formoms, o tai reiškia, kad, pabaigęs pirmą laišką, ant naujo popieriaus lapo ėmė atidžiai jį perrašinėti. Be jokios abejonės, tai bus kopija, bet ne visai tas pat. Pabaigęs darbą, kiekvieną laišką sulenkė ir įdėjo į tokiu pat ženklu paženklintą voką, užklijavo ir parašė atitinkamus

adresus. Žinoma, šiuos laiškus jis pats ir įteiks, bet adresatai vien iš santūrios šio gesto elegancijos supras, kad laiškai, atėję iš firmos Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, nagrinėja svarbius klausimus ir nusipelno viso žiniasklaidos dėmesio.

Dabar komisaras ruošiasi vėl išeiti. Įsidėjo abu laiškus į vidines švarko kišenes, apsivilko lietpaltį, nors prognozė buvo iš maloniausių, kokių galima norėti šiuo metų laiku, be to, gali įsitikinti *de visu** atidaręs langą ir pažvelgęs į retus baltus debesis, lėtai plaukiančius viršuje. Gali būti, kad nusvėrė ir kita svarbi priežastis, iš tiesų lietpaltis, ypač milinės fasono, su diržu, yra savotiškas skiriamasis klasikinės eros detektyvų ženklas, bent nuo tada, kai raimondas čandleris sukūrė marlou personažą, tiek, kad matyti praeinant tipą su skrybėle nuleistu kraštu ir pakelta lietpalčio apykakle ir tuoj pat paskelbti, kad ten eina hamfris bogartas, tarp apykaklės krašto ir skrybėlės krašto metantis suktą skvarbų žvilgsnį, – lengvai pasiekiamas mokslas bet kokiam skaitytojui knygų apie vagis ir policininkus. Šis komisaras nenešioja skrybėlės, vaikšto atvira galva, taip jį suformavo šiuolaikinė mada, kuri bjaurisi išraiškingumu ir, kaip įprasta sakyti, pirma šauna prisitaikiusi, o paskui klausia, ar dar kas gyvas. Jau nusileido liftu, jau praėjo pro sargą, kuris linkteli jam iš savo lizdelio, būdelės, ir dabar yra gatvėje, pasirengęs įvykdyti tris ryto užduotis, tai yra pavėluotai papusryčiauti, nueiti į gatvę, kur gyvena gydytojo žmona, ir nunešti laiškus adresatams. Pirmoji išsprendžiama šioje kavinėje, puodelis kavos su pienu, keli skrebučiai su sviestu, ne tokie minkšti ir riebūs, kaip anos dienos, bet nesistebėkime, gyvenimas yra toks, kai ką laimi, kai ką prarandi, ir skrebučių su sviestu gerbėjų jau yra labai nedaug, tiek gamintojų, tiek vartotojų gretose. Tebūnie atleisti šie itin banalūs gastronominiai pasvarstymai vyrui, kuris

* *De visu* (lot.) – akivaizdžiai.

kišenėje nešasi bombą. Jau pavalgė, jau užmokėjo, dabar plačiu žingsniu žengia savo antrojo tikslo link. Ten nukakti užtruko beveik dvidešimt minučių. Sulėtino žingsnį, kai įžengė į gatvę, nutaisė vaikščiotojo miną, žino, kad jei čia yra budinčių policininkų, labai tikėtina, kad jį atpažins, bet tai jam nesvarbu. Jei kas nors iš jų jį pamatys ir praneš, ką matė, savo tiesioginiam viršininkui, o šis perduos informaciją savo, o šis – policijos vadovui, o šis – vidaus reikalų ministrui, neabejotina, kad albatrosas sukarksės savo šaižiausiu balso tonu, Nesivarginkit man pasakoti tai, ką jau žinau, sakykite, ką man reikia žinoti, tai yra ką tas niekingas komisaras rezga. Gatvė gyvesnė nei įprastai. Priešais namą, kur gyvena gydytojo žmona, yra mažų grupelių, yra žmonių, kurie gyvena šiame rajone ir kurie paskatinti smalsumo, kai kuriais atvejais nekalto, bet kitais piktdžiugiško, atėjo, su laikraščiu rankoje, į vietą, kur gyvena kaltinamoji, kurią daugiau mažiau pažįsta iš matymo ar yra atsitiktinai pabendravę, juk neišvengiamai turėjo taip nutikti, kad kai kurių jų akimis savo išmanymu pasirūpino jos vyras oftalmologas. Komisaras jau mato, kur yra sekliai, vienas jų prisijungė prie vienos iš gausiausių grupių, kitas, su dirbtiniu atsainumu atsirėmęs į sieną, skaito sporto žurnalą, tarsi rašto pasaulyje jam nebūtų nieko svarbesnio. Kad skaito žurnalą, o ne laikraštį, lengva paaiškinti, žurnalas, būdamas pakankama priedanga, iš sekėjo atima daug mažiau regėjimo lauko erdvės ir jį galima greitai įsikišti į kišenę, jei staiga reikėtų eiti paskui ką nors. Policininkai žino šiuos dalykus, jų juos moko nuo vaikų darželio. Na, gali būti, kad šie, čia esantys, nesusipažinę su audringais komisaro, kurį mato, ir ministerijos, kuriai priklauso, santykiais, todėl mano, kad jis irgi dalyvauja operacijoje ir atėjo patikrinti, ar viskas vyksta pagal planą. Taigi nėra ko stebėtis. Nors kai kuriuose žinybos lygmenyse jau imta apkalbėti, kad ministras nepatenkintas komisaro darbu ir kaip to įrodymas liepta grįžti padėjėjams, paliekant komisarą

be veiklos, kiti sako *on stand by**, tos apkalbos dar nepasiekė žemesniųjų sluoksnių, kuriems priklauso šie agentai. Vis dėlto reikia paaiškinti, kol dar nepamiršome, kad minėti paskalų nešiotojai neturi jokio supratimo apie tai, ką komisaras veikia sostinėje, o tai įrodo, kad inspektorius ir agentas ten, kur dabar yra, nieko neišplepėjo. Įdomu, bet visai ne smagu, buvo matyti, kaip policininkai su suokalbiška mina prieina prie komisaro ir pro sučiauptas lūpas sukužda, Nieko naujo. Komisaras pritariamai linktelėjo, pažvelgė į penkto aukšto langus ir pasišalino galvodamas, Rytoj, kai bus paskelbti vardai ir adresai, čia bus daug daugiau žmonių. Netoli priekyje pamatė važiuojantį taksi ir sustabdė. Įlipo, pasisveikino ir, ištraukęs iš kišenės vokus, perskaitė adresus ir paklausė vairuotojo, Kuris iš šių arčiau, Antrasis, Tai prašom mane ten nuvežti. Ant priekinės sėdynės šalia vairuotojo buvo sulankstytas laikraštis, tas, kuris virš naujienos kraujo spalvos raidėmis įdėjo efektingą pavadinimą **Pagaliau atskleistas sąmokslo veidas**. Komisarui knietėjo vairuotojo paklausti, kokia jo nuomonė apie sensacingą žinią, paskelbtą šios dienos laikraščiuose, bet atsisakė tos minties iš baimės, kad pernelyg smalsus balso tonas išduos jo profesiją, Tai vadinama, galvojo, kentėti nuo to, kad pernelyg aiškiai suvoki, koks esi sudarkytas savo amato. Tą temą palietė pats vairuotojas, Nežinau, ką manote jūs, bet ši istorija apie moterį, kuri, kaip sako, neapako, man atrodo yra aukščiausios rūšies apgaulė, sugalvota tam, kad geriau pirktų laikraščius, jei aš buvau aklas, jei visi buvome akli, kaip atsitiko, kad ta moteris tebematė, šitas melas niekam netelpa galvoje, Ir sako, kad ji paskatino balsuoti tuščiais biuleteniais, Tai dar viena apgaulė, moteris yra moteris, nesikiša į tuos reikalus, dar jei būtų vyras, galbūt ir galėtų, dabar moteris – kur jau ten, Pažiūrėsime, kaip šitai baigsis, Kai ši istorija išseks, tuoj

* *On stand by* (angl.) – atsargoje, parengtyje.

išgalvos kitą, taip visada būna, jūs, pone, nė neįsivaizduojate, kiek daug sužinai sukinėdamas šį vairą, ir dar jums pasakysiu viena, Nagi, nagi, Priešingai nei visi mano, atgalinio vaizdo veidrodėlis naudingas ne tik paskui važiuojantiems automobiliams stebėti, bet ir keleivių sielai pamatyti, lažinuosi, kad niekad apie tai nepagalvojote, Nustebinote mane, tikrai niekad nepagalvojau, Taip ir yra, kaip sakau, šis vairas daug ko išmoko. Po tokio prisipažinimo komisaras pamanė, kad protingiau bus leisti pokalbiui nurimti. Tik kai vairuotojas sustabdė mašiną ir tarė, Atvažiavome, įsidrąsino paklausti, ar tie žodžiai dėl atgalinio vaizdo veidrodėlio ir sielos tinka visiems automobiliams ir visiems vairuotojams, bet vairuotojas buvo griežtas, Tik taksi, brangusis pone, tik taksi.

Komisaras įžengė į pastatą, patraukė prie priėmimo staliuko ir tarė, Laba diena, atstovauju firmai Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, norėčiau pakalbėti su ponu direktoriumi, Jei jūs čia dėl draudimo, galbūt geriau būtų kreiptis į administratorių, Iš principo taip, jūs visiškai teisus, bet tai, kas mane atvedė į jūsų laikraštį, nėra tik techninis dalykas, todėl man būtina kalbėti tiesiogiai su ponu direktoriumi, Pono direktoriaus nėra redakcijoje, spėju, kad ateis ne anksčiau nei po pietų, Su kuo tada, jūsų manymu, turėčiau kalbėtis, koks asmuo būtų tinkamiausias, Manau, kad vyriausiasis redaktorius, Jei taip, prašau, malonėkite pranešti apie mane, atminkite, firma Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, Ar nenorite pasakyti savo pavardės, Laimingos užteks, A, suprantu, firma turi savo vardą, Būtent, Priimamojo sekretorius paskambino, paaiškino reikalą ir padėjęs ragelį tarė, Jau ateina jūsų pasitikti, pone Laimingas UAB. Po kelių minučių pasirodė moteris, Esu vyriausiojo redaktoriaus sekretorė, malonėkite sekti paskui mane. Nusekė koridoriumi, ėjo ramus, nejautė jokio nerimo, bet staiga, ūmai drąsaus žingsnio, kurį ruošėsi žengti, suvokimas užgniaužė jam kvapą, tarsi būtų gavęs smūgį tiesiai į paširdžius. Dar ne

vėlu buvo grįžti atgal, kokia nors dingstimi atsiprašyti, kaip gaila, užmiršau labai svarbų dokumentą, be kurio negalėsiu kalbėti su ponu vyriausiuoju redaktoriumi, bet juk tai buvo netiesa, dokumentas buvo čia, vidinėje švarko kišenėje, vynas patiektas, komisare, dabar nelieka nieko kito, kaip jį išgerti. Sekretorė nuvedė jį į kukliai apstatytą salytę, kelios naudotos sofos, kurios čia pateko su tuo tikslu, kad gana ramiai pabaigtų savo ilgą gyvenimą, ant stalo centre keli laikraščiai, lentyna su bet kaip sustatytomis knygomis, Malonėkite sėsti, ponas vyriausiasis redaktorius prašo, kad truputį palauktumėte, šiuo metu jis užsiėmęs, Gerai, palauksiu, tarė komisaras. Tai buvo antroji proga. Jei išeitų iš čia, jei grįžtų tuo pačiu keliu, kuriuo jį atvedė į šiuos spąstus, liktų sveikas, kaip tas, kuris pamatęs savo sielą atgalinio vaizdo veidrodėlyje pamano, kad ji yra beprotė, kad sielos negali čia vaikščioti ir užtraukti žmonėms blogiausias nelaimes, bet, priešingai, turėtų nuo jų saugoti ir gerai elgtis, nes sielos, jei išeina iš kūno, beveik visada paklysta, nežino, kur eiti – šitai suprantama ne tik prie taksi vairo sėdint. Komisaras neišėjo, jau nebe laikas, kai vynas patiektas ir t. t. Įėjo vyriausiasis redaktorius, Atsiprašau, kad priverčiau tiek laukti, bet turėjau skubų reikalą ir negalėjau palikti jį pusiau atliktą, Nieko tokio, ačiū, kad mane priėmėte, Taigi sakykite, pone Laimingas, kuo galiu būti naudingas, nors man atrodo, kiek man pranešė, kad klausimas labiau administracijos kompetencijos. Komisaras įkišo ranką į kišenę ir ištraukė pirmąjį voką, Būčiau dėkingas, kad perskaitytumėte viduje esantį laišką, Dabar, paklausė vyriausiasis redaktorius, Taip, prašyčiau, bet pirma mano pareiga pranešti, kad nesivadinu Laimingu, Vis dėlto vardas, Kai perskaitysite, suprasite. Vyriausiasis redaktorius atplėšė voką, išskleidė popieriaus lapą ir ėmė skaityti. Ties pirmomis eilutėmis sustojo, sutrikęs pažvelgė į priešais save stovintį vyrą, tarsi klaustų, ar nebūtų protingiau čia ir sustoti. Komisaras mostelėjo jam, kad skaitytų toliau. Iki pat galo vyriausiasis

redaktorius nebepakėlė galvos, priešingai, atrodė, kad sulig kiekvienu žodžiu grimzta vis gilyn, kad po to, kai pamatė baisingas būtybes, kurios gyvena bedugnėje gelmėje, negali grįžti į paviršių su tuo pačiu vyriausiojo redaktoriaus veidu. Tai buvo persimainęs žmogus, kai pagaliau pažvelgė į komisarą ir tarė, Atsiprašau už nemandagų klausimą – kas jūs toks, Mano vardu pasirašytas šis laiškas, Taip, gerai matau, čia yra vardas, bet vardas – ne daugiau kaip žodis, jis nieko nepaaiškina apie asmenį, Meilyčiau, kad nereikėtų to sakyti, bet puikiai suprantu, kad jums reikia tai žinoti, Tai pasakykite, Pirma duokite garbės žodį, kad laiškas bus publikuotas, Nesant direktoriaus nesu įgaliotas prisiimti šio įsipareigojimo, Priimamajame man sakė, kad direktorius bus po pietų, Iš tikrųjų taip, apie ketvirtą, Tai grįšiu tą valandą, vis dėlto noriu, kad žinotumėte, kad kišenėje turiu visiškai tokį pat kaip šis laišką ir kad įteiksiu jį atitinkamam adresatui tuo atveju, jei klausimas jūsų nesudomins, Spėju, kad tai laiškas, adresuotas kitam laikraščiui, Taip, bet nė vienam iš tų, kurie išspausdino nuotrauką, Suprantu, šiaip ar taip, negalite būti tikras, kad tas kitas laikraštis sutiks prisiimti riziką, kuri neišvengiamai kils išplatinus jūsų aprašomus faktus, Dėl nieko nesu tikras, statau ant dviejų žirgų ir rizikuoju pralošti dėl abiejų, Manau, kad išlošimo atveju rizikuosite daug daugiau, Kaip ir jūs, jei nuspręsite jį skelbti. Komisaras atsistojo, Ateisiu pusę penkių, Štai jūsų laiškas, kadangi dar nieko nesutarėme, negaliu jo pasilikti, Ačiū, kad išgelbėjote mane nuo reikalo to paprašyti. Vyriausiasis redaktorius pasinaudojo salytės telefonu ir pakvietė sekretorę, Palydėk poną iki išėjimo, tarė, ir įsidėmėk, kad jis grįš penkiolika po keturių, turėsi jį pasitikti ir palydėti iki direktoriaus kabineto, Taip, pone. Komisaras tarė, Tai iki pasimatymo, anas atsakė, Iki pasimatymo, paspaudė vienas kitam ranką. Sekretorė atidarė duris praleisdama komisarą, Prašom sekti paskui mane, pone Laimingai, tarė, ir jau koridoriuje, Jei leisite pastebėti, pirmąkart

sutinku žmogų tokiu vardu, net neįsivaizdavau, kad toks gali būti, Dabar jau žinote, Tikriausiai smagu vadintis laimingu, Kodėl, Dėl to paties – kad būtum laimingas, Tai tikrai pats geriausias atsakymas. Atėjo į priimamąjį, Būsiu čia sutartą valandą, Ačiū, Iki pasimatymo, pone Laimingai, Iki pasimatymo.

Komisaras pažiūrėjo į laikrodį, dar nebuvo nė pirmos, per anksti pietauti, be to, visai nesinorėjo, skrebučiai su sviestu ir kava tebedžiugino skrandį. Sustabdė taksi ir paprašė nuvežti į sodą, kur pirmadienį susitiko su gydytojo žmona, nebūtina visada paraidžiui laikytis pirminio plano. Nemanė grįžti į sodą, bet štai jis čia. Paskui apeis jį pėsčiomis kaip policijos komisaras, kuris ramiai apeina savo ratą, pažiūrės, kiek gatvėje prisirinkę žmonių, ir galbūt su dviem sekliais persimes keliais profesiniais įspūdžiais. Perėjo sodą, akimirką stabtelėjo pažiūrėti į moterį su tuščiu ąsočiu, Paliko mane čia, tarytum sakė ji, ir šiandien daugiau niekam netinku, tik stebėti šiuos negyvus vandenis, buvo laikai, kai akmuo, iš kurio esu padaryta, buvo baltas, kai dieną naktį iš šio ąsočio tekėjo upelis, niekad man nesakė, iš kur tiek vandens, aš čia tik tam, kad palenkčiau ąsotį, dabar iš jo neišteka nė lašo, ir niekas man neateina pasakyti, kodėl vanduo baigėsi. Komisaras sumurmėjo, Tai kaip gyvenimas, mano mergaite, prasideda nežinia kam ir baigiasi nežinia kodėl. Sušlapino dešinės rankos pirštų galiukus ir prinešė prie burnos. Nepagalvojo, kad šis gestas galėtų ką nors reikšti, bet kas nors stebįs jį iš šono galėtų prisiekti, kad pabučiavo tą vandenį, kuris net nebuvo tyras, o žalias nuo purvo, su dumblu tvenkinio dugne, nešvarus kaip ir gyvenimas. Laikrodžio rodyklės nedaug pasistūmėjo, laiko daug, galėtų atsisėsti kur nors pavėsyje, bet to nepadarė. Tuo pačiu keliu, kuriuo anuomet ėjo su gydytojo žmona, išėjo į gatvę, vaizdas pasikeitė visiškai, dabar sunku prasibrauti, ten jau nebe mažos grupelės, bet didžiulis sambūris, kuris užkimšo automobilių eismą, atrodo, tarsi visi aplinkiniai gyventojai išėjo

iš savo namų ir atėjo savo akimis pamatyti kažkokio pažadėto apsireiškimo. Komisaras pasišaukė du agentus prie vieno namo įėjimo ir paklausė, ar jo nesant nutiko kas nors nauja. Atsakė, kad ne, kad niekas neišėjo, kad langai buvo visą laiką uždaryti, ir pridūrė, kad du nepažįstami asmenys, vyras ir moteris, buvo pakilę į penktą aukštą paklausti, ar ten esantiems ko nors reikia, bet iš vidaus jiems atsakė, kad ne, ir padėkojo už rūpinimąsi. Nieko daugiau, paklausė komisaras, Kiek mes žinome, nieko daugiau, atsakė vienas agentų, ataskaitą bus lengva rašyti. Pasakė tai laiku, pakirpo sparnus komisaro vaizduotei, jau išskleistus, kad neštų jį laiptais aukštyn, paskambintų į duris, praneštų apie save, Tai aš, ir tuoj įeitų, papasakotų paskutinius įvykius, apie savo parašytus laiškus, pokalbį su laikraščio vyriausiuoju redaktoriumi, ir gydytojo žmona pasakytų, Pietaukite su mumis, ir jis pietautų, ir pasaulis būtų ramus. Taip, ramus, o agentai raporte rašytų, Su mumis buvo komisaras, jis pakilo į penktą aukštą ir išėjo tik po valandos, nieko mums nesakė, kas ten vyko, mums susidarė įspūdis, kad išėjo jau papietavęs. Komisaras nuėjo valgyti į kitą vietą, valgė mažai ir visai nekreipdamas dėmesio į patiekalą, kurį pastatė prieš jį, trečią valandą vėl buvo sode ir žiūrėjo į moterį su palenktu ąsočiu, tarsi tas, kuris vis dar laukia vandenų atsigavimo stebuklo. Pusę keturių pakilo nuo suolo, kur sėdėjo, ir pėsčias patraukė į redakciją. Turėjo laiko, nereikėjo nė taksi, tuo labiau kad ten negalėtų susilaikyti ir nevalingai pažvelgtų į atgalinio vaizdo veidrodėlį, to, ką žinojo apie savo sielą, jam jau užteko, ir nebuvo tikras, ar nepamatys veidrodėlyje ko nors, kas jam nepatiktų. Kai įžengė į laikraščio pastatą, dar nebuvo penkiolika po keturių. Sekretorė jau buvo priimamajame, Ponas direktorius laukia jūsų, tarė. Nepabrėžė žodžių pone Laimingai, galbūt jai pasakė, kad vardas ne tas, ir dabar jaučiasi įžeista dėl spąstų, į kuriuos ji buvo įklampinta per savo patiklumą. Ėjo tuo pačiu koridoriumi, kaip ir aną kartą, tik šįkart iki galo, ten

pasuko, ant antrų durų dešinėje kabo nedidelė lentelė su užrašu Direkcija. Sekretorė negarsiai pabeldė, iš vidaus atsakė, Įeikite. Ji įėjo pirma ir palaikė duris, įleisdama komisarą. Ačiū, kol kas mums jūsų nebereikia, tarė vyriausiasis redaktorius sekretorei, ir ji tučtuojau pasišalino. Dėkoju, kad sutikote pasikalbėti su manimi, pone direktoriau, pradėjo komisaras, Visiškai nuoširdžiai iškart pripažįstu jums, kad numatau didžiulius sunkumus veiksmingam jūsų laiško, kurį ponas vyriausiasis redaktorius man reziumavo, paskleidimui, šiaip ar taip, nereikia nė sakyti, kad su didžiausiu malonumu susipažinčiau su visu dokumentu, Štai jis, pone direktoriau, tarė komisaras paduodamas jam voką, Sėskimės, tarė direktorius, ir prašom man duoti porą minučių. Skaitymas tiek nenulenkė jam galvos, kaip buvo su vyriausiuoju redaktorium, bet kai pakėlė akis, tai, be abejonės, buvo sutrikęs ir susirūpinęs žmogus, Kas jūs esate, paklausė nežinodamas, kad vyriausiasis redaktorius uždavė tą patį klausimą, Jei jūsų laikraštis sutiks paviešinti tai, kas čia yra, sužinosite, kas esu, jei nesutiks, atsiimsiu laišką ir padėkojęs jums už sugaištą laiką eisiu sau daugiau netaręs nė žodžio, Informavau poną direktorių, kad jūs turite tokį pat laišką, kaip šis, ir ketinate įteikti jį kitam laikraščiui, tarė vyriausiasis redaktorius, Būtent, atsiliepė komisaras, turiu jį čia, ir jis bus įteiktas dar šiandien, jei nesutarsime, jį žūtbūt reikia išspausdinti rytoj, Kodėl, Kadangi galbūt rytoj dar galima spėti sutrukdyti, kad būtų padaryta neteisybė, Turite omenyje gydytojo žmoną, Taip, pone direktoriau, tam tikra prasme iš jos norima padaryti atpirkimo ožį už politinę situaciją, kurioje yra šalis, Bet tai yra nesąmonė, Nesakykite to man, pasakykite tai pirma vyriausybei, pasakykite vidaus reikalų ministrui ir savo kolegoms, kurie rašo, ką jiems liepia. Direktorius susižvalgė su vyriausiuoju redaktoriumi ir tarė, Kaip tikriausiai numanote, mums bus neįmanoma paskelbti jūsų deklaraciją tokią, kaip ji surašyta, su visomis tomis smulkmenomis, Kodėl,

Nepamirškite, kad gyvename apsiausties būvio sąlygomis, cenzūra įsmeigusi akis į spaudą, ypač į tokį laikraštį kaip mūsų, Paskelbti tai būtų tolygu uždaryti laikraštį tą pačią dieną, tarė vyriausiasis redaktorius, Vadinasi, nieko negalima padaryti, paklausė komisaras, Galime pabandyti, bet nesame įsitikinę dėl rezultato, Kaip, vėl paklausė komisaras, Vėl greitai susižvalgęs su vyriausiuoju redaktoriumi, direktorius tarė, Dabar pats laikas, kad jūs pagaliau mums pasakytumėte, kas esate, žinoma, laiškas pasirašytas vardu ir pavarde, bet mes nežinome, ar jie nėra išgalvoti, jūs galite būti tiesiog provokatorius, pasiųstas čionai policijos mūsų patikrinti ir sukompromituoti, įsidėmėkite, nesakau, kad jūs toks ir esate, noriu, kad būtų aišku, kad negalime tęsti šio pokalbio, jei jūs dabar pat neatskleisite savo tapatybės. Komisaras įkišo ranką į kišenę, ištraukė piniginę, Štai, tarė ir padavė direktoriui savo policijos komisaro pažymėjimą. Direktoriaus veido išraiška tuoj pat iš atsargios virto apstulbusia, Ką, jūs – policijos komisaras, paklausė, Policijos komisaras, priblokštas pakartojo vyriausiasis redaktorius, kuriam direktorius perdavė dokumentą, Taip, ramiai atsakė komisaras, o dabar manau, kad jau galime tęsti pokalbį, Ar leisite pasmalsauti, paklausė direktorius, kas jus paskatino žengti tokį žingsnį, Savos priežastys, Pasakykite bent vieną, kad įtikinčiau save, jog nesapnuoju, Kai gimstame, kai įžengiame į šį pasaulį, tarsi pasirašome sutartį visam gyvenimui, bet gali būti, kad vieną dieną turime savęs klausti, Kas tai pasirašė už mane, aš paklausiau ir kaip atsakymas atsirado šis tekstas, Ar suvokiate, kas jums gali atsitikti, Taip, turėjau pakankamai laiko pagalvoti apie tai. Stojo tyla, kurią nutraukė komisaras, Sakėte, kad galite pabandyti, Sugalvojome nedidelį triuką, tarė direktorius, ir davė ženklą vyriausiajam redaktoriui, kad jis pratęstų, Mintis, tarė šis, būtų paskelbti, kitokiais žodžiais, žinoma, be tos neskoningos retorikos, tai, kas čia išėjo šiandien, o pabaigoje prikergti informaciją, kurią mums atnešėte, nebus lengva,

šiaip ar taip, man neatrodo, kad būtų neįmanoma, tai meistriškumo ir sėkmės klausimas, Kitaip tariant, sudėti viltis į cenzūros darbuotojo išsiblaškymą ar net tingumą, pridūrė direktorius, ir melstis, kad jis pamanytų, jog jau tai žino, todėl neverta žinios skaityti iki galo, Kokia sėkmės galimybė, paklausė komisaras, Nuoširdžiai kalbant, nedidelė, pripažino vyriausiasis redaktorius, bet vilties yra, O jei vidaus reikalų ministerija norės sužinoti, koks buvo jūsų informacijos šaltinis, Iš pradžių dengsimės profesine paslaptimi, nors tai mums mažai padės apsiausties būvio situacijoje, O jei neatstos, jei grasins, Tada, kad ir kiek mums tai kainuotų, neturėsime kitos išeities, kaip jus išduoti, būsime nubausti, žinoma, bet sunkiausia padarinių našta kris ant jūsų galvos, tarė direktorius, Puiku, atsakė komisaras, dabar, kai jau visi žinome, ko galime tikėtis, eikime pirmyn, ir jei melstis kam nors tinka, tai aš melsiuosi, kad skaitytojai nepadarytų to paties, ko tikimės iš cenzoriaus, tai yra kad jie perskaitytų žinią iki galo, Amen, choru tarė direktorius ir vyriausiasis redaktorius.

Kai komisaras išėjo, buvo šiek tiek po penkių. Būtų galėjęs pasinaudoti taksi, kuris kaip tik tuo metu išleido keleivį prie redakcijos pastato durų, bet meilijo eiti pėsčiomis. Keista, jautėsi lengvas, išsigiedrijęs, tarsi iš kokio nors gyvybinio organo jam būtų ištraukę kokį svetimkūnį, kuris iš lėto jį sekino, kaip ašaka gerklėje, vinis skrandyje, nuodai kepenyse. Rytoj visos kortos bus ant stalo, pasibaigs slėpynės, nes nė kiek neabejoja, kad ministras, tuo atveju, jei ši žinia išeis į dienos šviesą, o net ir neišėjus jam bus viskas pranešta, iškart žinos, į ką nukreipti kaltinantį pirštą. Vaizduotė, regis, buvo nusiteikusi eiti dar toliau, jai net pavyko žengti pirmą ir nerimą keliantį žingsnį, bet komisaras nutvėrė ją už apykaklės, Šiandien yra šiandien, brangioji, o rytoj jau matysim, tarė. Buvo nusprendęs grįžti į Laimingą UAB, nes pajautė, kad kojos staiga apsunko, o nervai suglebo kaip guma, kuri pernelyg ilgai buvo įtempta,

jautė neatidėliotiną poreikį užmerkti akis ir miegoti. Susistabdysiu pirmą pasirodžiusį taksi, pagalvojo. Bet teko dar ganėtinai paeiti, taksi pravažiuodavo užimti, vienas net nematė, kad jį stabdo, ir pagaliau, kai jau vos vilko kojas, patyrusį laivo sudužimą ir jau beveik skęstantį komisarą paėmė gelbėjimo valtis. Liftas maloningai užkėlė į penkioliktą aukštą, durys atsidarė be pasipriešinimo, sofa priėmė jį lyg mylimą draugą, ir po kelių minučių komisaras ištieses kojas miegojo kietai, arba teisuolių miegu, kaip buvo įprasta sakyti tais laikais, kai tikėta, kad tokių yra. Jaukiai įsitaisęs motiniškame Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, prieglobstyje, kurio ramybė atitiko jam suteiktus vardus ir apibūdinimus, komisaras miegojo gerą valandą, po kurios pabudo, bent taip jam atrodė, atsigavęs ir kupinas jėgų. Pasirąžęs vidinėje švarko kišenėje pajuto antrąjį voką, tą, kurio neteko įteikti adresatui, Galbūt padariau klaidą viską statydamas ant vieno žirgo, pagalvojo, bet greitai suprato, kad būtų neištvėręs dviejų tokių pokalbių, nesugebėtų eiti iš vieno laikraščio į kitą ir pasakoti tą pačią istoriją, be to, nuo pasikartojimo nukentėtų įtikinamumas, Kaip yra, taip yra, pagalvojo, beprasmiška vėl apie tai galvoti. Įėjo į svetainę ir pamatė mirksint telefono atsakiklį. Kažkas skambino ir paliko pranešimą. Paspaudė mygtuką, pirmiausia pasigirdo telefonininkės, paskui – policijos viršininko balsas, Prašom įsidėmėti, kad rytoj devintą valandą, kartoju, devintą, o ne dvidešimt pirmą, šeštajame šiaurės punkte jūsų lauks inspektorius ir antros klasės agentas, kurie dirbo su jumis, turiu pasakyti, kad dėl to, kad jūsų misija sužlugo dėl techninės ir profesinės atsakingo asmens nekompetencijos, jūsų buvimą sostinėje tiek vidaus reikalų ministerija, tiek aš pats ėmėme laikyti netikslingu, man belieka pridurti, kad inspektoriui ir agentui yra oficialiai pavesta pristatyti jus pas mane ir jie įgalioti suimti jus, jei priešinsitės. Komisaras stovėjo ir įdėmiai žiūrėjo į atsakiklį, o paskui pamažu, kaip tas, kuris atsisveikina su kuo nors, kas jau

toli, ištiesė ranką ir paspaudė ištrynimo mygtuką. Paskui nuėjo į virtuvę, ištraukė iš kišenės voką, sumirkė jį alkoholiu ir, kriauklėje sulenkęs jį apversta V raide, uždegė. Vandens srovė nunešė pelenus nuotaku žemyn. Taip padaręs grįžo į svetainę, uždegė visas šviesas ir ėmė lėtai skaityti laikraščius, ypatingą dėmesį skirdamas tam, kuriam tam tikra prasme patikėjo savo likimą. Atėjus metui, nuėjo pažiūrėti į šaldytuvą, ar galėtų paruošti ką nors panašaus į vakarienę, bet atsižadėjo tos minties, retenybė čia nebuvo nei šviežumo, nei kokybės sinonimas, Turėtų čia pastatyti naują šaldytuvą, pagalvojo, šis jau davė, ką turėjo duoti. Išėjo į gatvę, greitai pavalgė pirmame pasitaikiusiame restorane ir grįžo į Laimingą UAB. Kitą dieną jam anksti keltis.

Komisaras pabudo skambant telefonui. Nesikėlė ir nėjo atsiliepti, buvo įsitikinęs, kad tai kas nors iš policijos vadovybės skambina priminti apie įsakymą devintą valandą – o ne dvidešimt pirmą – prisistatyti šeštajame šiaurės punkte. Labiausiai tikėtina, kad daugiau neskambins, ir lengvai suprantama kodėl – savo profesiniame, o gal ir asmeniniame gyvenime policininkai dažnai naudojasi tokiu mąstymo procesu, kurį vadiname dedukcija, taip pat žinomu kaip išvadų darymas, Jei jis neatsiliepia, sakytų jie, vadinasi, jis jau kelyje. Kaip jie klysta. Tikrai komisaras jau atsikėlė iš lovos, tikrai įėjo į vonios kambarį deramiems kūno palengvinimo ir švaros veiksmams, tikrai apsirengė ir ketina išeiti, bet ne todėl, kad susistabdytų pirmą pasitaikiusį taksi ir laukiamai per atgalinio vaizdo veidrodėlį žiūrinčiam vairuotojui tartų, Vežkite mane į šeštąjį šiaurės punktą, Atsiprašau, šeštasis šiaurės punktas, nenumanau, kur tai yra, tikriausiai kokia nauja gatvė, Tai karinis punktas, galiu jį parodyti, jei čia turite planą. Ne, šis pokalbis niekada neįvyks, nei dabar, nei vėliau, komisaras eina pirkti spaudos, galvodamas apie tai vakar anksti atsigulė, o ne todėl, kad ilsėtųsi tiek, kiek reikia, kad laiku nuvyktų į susitikimą šeštajame šiaurės punkte. Gatvės žibintai uždegti, kioskininkas ką tik pakėlė langines, ima dėlioti savaitinius žurnalus, o kai baigia šį

darbą, lyg koks ženklas užgęsta žibintai ir pasirodo spaudą išvežiojantis furgonas. Komisaras prieina, kai kioskininkas dar dėsto laikraščius mums jau žinoma tvarka, bet šįkart vieno iš tų, kurių mažiausiai parduodama, matyti beveik tiek pat egzempliorių, kaip tų, kurių įprastinis tiražas didžiausias. Komisarui tai atrodo geras ženklas, tačiau šį malonų vilties pojūtį tuoj pat pakeitė smarkus šokas, pirmųjų iš eilės laikraščių antraštės buvo grėsmingos, neramios, ir visos – ryškiai raudonos, **Žudikė – ta moteris nužudė žmogų, Kitas įtariamos moters nusikaltimas, Nužudymas prieš ketverius metus**, Kitame kiosko krašte laikraštis, kurio redakcijoje komisaras buvo vakar, klausė, **Ką dar mums reikia sužinoti**. Pavadinimas buvo dviprasmiškas, galėjo reikšti ir tai, ir tai, ir lygiai taip ką nors visiškai priešingai, bet komisaras meilijo matyti jį taip, tarsi tai būtų mažas žibintas, padėtas prie išėjimo iš šešėlių slėnio, kad nukreiptų jo nerimastingus žingsnius. Duokite man visus, tarė. Kioskininkas nusišypsojo sykiu galvodamas, kad, regis, įsigijo gerą klientą ateičiai, ir įteikė jam plastikinį maišelį su laikraščiais viduje. Komisaras apsižvalgė aplinkui ieškodamas taksi, veltui laukė beveik penkias minutes, galiausiai nusprendė eiti pėsčiomis iki Laimingos UAB, jau žinome, kad ji netoli nuo čia, bet jis nešė sunkų nešulį, plastikinį maišelį, prigrūstą žodžių, jau lengviau būtų ant pečių nešti visą pasaulį. Laimė, kad, įėjus į siaurą gatvę, ketinant sutrumpinti kelią, jam pasitaikė kukli senamadiška kavinė, iš tų, kurios atsidaro anksti, nes savininkas neturi ką veikti, ir kur klientai užeina, kad įsitikintų, kad daiktai ten savo vietose kaip visada, o ryžių pyragaičio skonis kyla iš amžinybės. Atsisėdo prie stalo, užsisakė kavos su pienu, paklausė, ar skrudina duoną, žinoma, su sviestu, margarino kad nė kvapo. Atnešė kavą su pienu, ir ji buvo tik pakenčiama, bet skrebučiai atėjo tiesiai iš alchemiko rankų, to, kuris neatrado filosofinio akmens tik todėl, kad jam nepavyko įveikti puvimo fazės. Jau buvo atsivertęs laikraštį, kuris šiandien labiausiai jį domino, padarė tai vos atsisėdęs,

ir vieno žvilgtelėjimo pakako, kad suprastų, jog gudrybė suveikė, cenzorius apsigavo manydamas patvirtinąs tai, ką jau žinojo, jam neatėjo į galvą, kad reikia būti itin atsargiam su tuo, ką manaisi žinąs, nes už to slypi nesibaigianti virtinė nežinomų dalykų, kai kurių iš jų net neįmanoma paaiškinti. Buvo kaip buvo, nevertėjo puoselėti didelių iliuzijų, laikraštis visą dieną kioskuose neišbus, galėjo net įsivaizduoti juo mosikuojantį ministrą, apimtą įniršio ir šaukiantį, Tučtuojau konfiskuokite šį mėšlą, ištirkite, kas paskleidė šią informaciją, paskutinė frazės dalis buvo pasakyta visiškai automatiškai, pernelyg gerai jis žinojo, kad ta išdavystė galėjo kilti tik iš vieno žmogaus. Tada komisaras nusprendė, kiek pajėgs, apeis kioskus ir tikrins, ar laikraščio parduodama daug, ar mažai, žiūrės į jį perkančių žmonių veidus ir stebės, ar iškart ima skaityti tą žinią, ar gaišta prie menkniekių. Greitai peržvelgė keturis didžiuosius laikraščius. Begėdiškai paprastas, bet veiksmingas publikos nuodijimo darbas buvo tęsiamas, du ir du yra keturi ir visada bus keturi, jei vakar darei tai, šiandien darysi tai, o kas išdrįs abejoti, kad vienas būtinai veda prie kito, tas yra prieš teisėtumą ir tvarką. Komisaras padėkojo, užmokėjo ir išėjo. Pradėjo nuo kiosko, kur pats pirko laikraščius, ir su pasitenkinimu pastebėjo, kad jį dominusi krūvelė jau ganėtinai žemesnė. Įdomu, ar ne, paklausė kioskininko, šitas gerai perkamas, Atrodo, kažkuris radijas kalbėjo apie čia esantį straipsnį, Viena ranka plauna kitą, o jos abi plauna veidą, paslaptingai tarė komisaras, Jūs teisus, atsakė kioskininkas nematydamas sąryšio. Kad negaištų laiko ieškodamas kioskų, komisaras kiekviename paklausdavo, kur yra kitas artimiausias, ir galbūt dėl jo respektabilios išvaizdos jam visada tokią informaciją suteikdavo, bet aiškiai matėsi, kad kiekvienam iš kioskininkų norėjosi jo paklausti, Ką turi ten kitas, ko aš neturiu čia. Laikas ėjo, inspektorius ir agentas šeštajame šiaurės punkte jau pavargo laukti ir policijos vadovybės paprašė instrukcijų, jau policijos viršininkas informavo ministrą, jau ministras supažin-

dino su situacija vyriausybės vadovą, vyriausybės vadovas jau jam atsakė, Tai ne mano, o jūsų problema, jūs ir spręskite. Tada atsitiko tai, ko tikėtasi – priėjęs dešimtą kioską komisaras nerado laikraščio. Paprašė jo dėdamasis pirkėju, bet kioskininkas pasakė, Pavėlavote, išvežė visus mažiau kaip prieš penkias minutes, Išvežė, kodėl, Renka juos iš visur, Renka, Kitaip sakant, konfiskuoja, Ir kodėl, kas tame laikraštyje buvo, kad jį konfiskuotų, Buvo kažkas susijusio su sąmokslo moterimi, pažiūrėkite čia į šiuos, atrodo, kad nužudė dar ir žmogų, Ar negalėtumėte sukombinuoti man egzempliorių, būčiau labai dėkingas, Neturiu, o jei ir turėčiau, neparduočiau, Kodėl, Iš kur aš žinau, ar nesate policininkas, vaikščiojantis čia pažiūrėti, ar neužkibsime ant kabliuko, Jūs visiškai teisus, šiame pasaulyje nieko gero negali laukti, tarė komisaras ir pasišalino. Nesinorėjo eiti į Laimingą UAB, Draudimai ir perdraudimai, ir klausyti rytinio skambučio ir tikriausiai kitų, klausiančių, kur, po velnių, trankosi, kodėl neatsiliepia į skambučius, kodėl neįvykdė duoto įsakymo – devintą valandą būti šeštajame šiaurės punkte, bet tiesa ta, kad neturi kur eiti, priešais gydytojo žmonos namus tikriausiai dabar jūra žmonių, vieni šaukia už, kiti prieš, bet labiausiai tikėtina, kad beveik visi yra už, kiti yra mažuma ir tikriausiai nenorės rizikuoti būti įžeidinėjami ar dar blogiau. Negali eiti ir į laikraštį, kuris paskelbė tą žinią, jei prie įėjimo nėra civiliais drabužiais apsirengusių policininkų, tai sukiojasi netoliese, jis negali nė paskambinti, nes telefonų, be abejo, pasiklausoma, ir tai pagalvojęs pagaliau suprato, kad ir Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, tikriausiai sekama, kad viešbučiai perspėti, kad šiame mieste nėra nė vieno žmogaus, kuris galėtų jį priglausti, net jei norėtų. Spėja, kad laikraštyje apsilankė policija, spėja, kad direktorius buvo priverstas geruoju ar piktuoju atskleisti tapatybę asmens, kuris pateikė paskelbtą ardomąją informaciją, galbūt net pasidavė silpnybei ir parodė paties bėglio komisaro rašytą ir pasirašytą laišką su Laimingos UAB ženklu. Jautėsi

pavargęs, vos vilko kojas, buvo apsipylęs prakaitu, nors ir nebuvo labai karšta. Negalėjo visą dieną vaikščioti šiomis gatvėmis taip be jokio tikslo, staiga pajuto didžiulį norą eiti į moters su palenktu ąsočiu sodą, atsisėsti ant tvenkinio krašto, pirštų galais paglostyti žalią vandenį ir pakelti juos prie lūpų. O paskui, ką darysiu paskui, paklausė. Paskui nieko, grįžti į gatvių labirintą, pasiklysti, pasimesti ir grįžti atgal, žingsniuoti, žingsniuoti, valgyti be apetito, tik kad kojos išlaikytų kūną, dviem valandoms užeiti į kiną, prasiblaškyti ir pažiūrėti ekspedicijos į marsą nuotykius tais laikais, kai dar egzistavo žali žmogeliukai, išeiti markstantis nuo skaisčios pavakarės šviesos, galvoti, ar nenueiti į kitą filmą praleisti dar dviejų valandų, plaukiojant dvidešimt tūkstančių mylių po vandeniu kapitono nemo laivu, ir tuoj atsižadėti tos minties, nes mieste atsitiko kažkas keisto, tie vyrai ir tos moterys, dalijantys lapelius, žmonės sustoja jų perskaityti ir dedasi į kišenę, ką tik vieną įteikė komisarui, ir tai yra konfiskuotojo laikraščio straipsnio fotokopija, to, kurio pavadinimas yra Ką dar mums reikia žinoti, to, kur tarp eilučių pasakojama tikroji penkių dienų istorija, tada komisarui nepavyksta susivaldyti ir čia pat įsirauda lyg vaikas, traukomas konvulsijų, jo amžiaus moteris prieina ir klausia, ar jis blogai jaučiasi, ar jam nereikia pagalbos, ir jis tegali ženklu parodyti, kad ne, kad viskas gerai, nesijaudinkite, labai ačiū, ir, kadangi atsitiktinumas kartais gerai sutvarko reikalus, kažkas iš viršutinio namo aukšto sviedžia saują popierių, ir dar vieną, ir dar vieną, o čia, apačioje, žmonės kelia rankas ir gaudo juos, o lapeliai leidžiasi, sklendžia lyg balandžiai, vienas jų akimirkai nutūpė komisarui ant peties ir nuslydo ant žemės. Galų gale niekas neprarasta, miestas paėmė tą reikalą į savo rankas, paleido šimtus kopijavimo aparatų, ir dabar guvios merginų ir vaikinų grupės vaikšto ir mėto lapelius į pašto dėžutes arba įteikia juos prie durų, kažkas klausia, ar tai reklama, ir jie atsako, taip, pone, ir viena iš pačių geriausių. Šie laimingi įvykiai suteikia komisarui naujos gy-

vybės, tarsi magišku mostu – baltosios, o ne juodosios magijos – pamojus dingsta nuovargis, dabar tomis gatvėmis vaikšto kitas žmogus, galvoja kita galva, matydama aiškiai tai, kas anksčiau buvo miglota, taisydama išvadas, kurios anksčiau atrodė geležinės, o dabar byra tarp jas čiupinėjančių ir sveriančių pirštų, pavyzdžiui, kad visai neįtikėtina, kad Laiminga UAB, Draudimai ir perdraudimai, būdama slapta baze, imta sekti, seklių pastatymas ten galėtų sukelti įtarimus dėl tos vietos svarbos ir reikšmės, kita vertus, jei tai nebūtų taip rimta, Laimingą UAB perkeltų į kitą vietą ir reikalas būtų išspręstas. Ši nauja ir neigiama išvada ant komisaro dvasios vėl metė audros šešėlius, bet kita išvada, nors nebuvo raminanti jokiu atžvilgiu, bent pasitarnavo tuo, kad jis išspręstų rimtą apsigyvenimo problemą arba, kitaip tariant, abejonę dėl to, kur eis šiąnakt miegoti. Viskas paaiškinama keliais žodžiais. Tai, kad vidaus reikalų ministerija ir policijos vadovybė su daugiau nei pateisinamu nepasitenkinimu matė, kaip jų darbuotojas vienašališkai nutraukė visus kontaktus, nereiškia, kad jų nebedomina, kur jis vaikšto ir kur būtinu atveju jį galima rasti. Jei komisaras būtų nusprendęs pasimesti šiame mieste, pasislėpti kokioje tamsioje lindynėje, kaip paprastai daro besislapstantys nuo persekiojimo ir teisingumo, būtų tikrai sunku jį rasti, ypač jei jam pavyktų užmegzti ryšius su maištininkais, kita vertus, tokia operacija dėl savo sudėtingumo per pustuzinį dienų neatliekama. Taigi nėra ko liepti sekti du įėjimus į Laimingą UAB, priešingai, palikti kelią laisvą, kad natūrali trauka, būdinga ne tik buliams, priverstų vilką grįžti į irštvą, mormoną – į lizdą ant uolos. Todėl komisaras galės mėgautis žinoma ir jaukia lova, tariant, kad jo nepažadins vidury nakties, atidarę duris visrakčiu ir privertę pasiduoti grasindami trimis į jį nutaikytais pistoletais. Tikrai tiesa tai, kad kaip jau kelis kartus sakėme, būna gyvenime tokių nelemtų dienų, kai iš vieno šono lyja, iš kito pučia vėjas, būtent šioje padėtyje dabar yra komisaras, priverstas pasirinkti, ar lyg valkatai blogai praleisti naktį po

sodo medžiu, moters su ąsočiu akivaizdoje, ar patogiai įsitaisius tarp jau nebenaujų Laimingos UAB, Draudimai ir perdraudimai, antklodžių ir suglamžytų paklodžių. Galiausiai paaiškinimas išėjo ilgesnis nei žadėjome aukščiau, tačiau tikimės, kad būsime suprasti, negalėtume tinkamai neapsvarstę atmesti nė vieno kintamojo, nešališkai ir kruopščiau ištyrėme įvairius ir prieštaringus saugumo ir rizikos veiksnius, kad pagaliau padarytume išvadą dėl to, ką turėjome žinoti jau nuo pradžių – neverta bėgti į Bagdadą, kad išvengtum Samaroje paskirto susitikimo. Viską padėjęs ant svarstyklių ir nusprendęs nebegaišti laiko kalibruodamas svorius iki paskutinio miligramo, iki paskutinės galimybės, iki paskutinės hipotezės, komisaras paėmė taksi nuvažiuoti į Laimingą UAB, buvo jau pavakarys, kai šešėliai vėsina kelią, o tvenkiniuose krintančio vandens garsas įsidrąsina ir, praeivio nuostabai, staiga tampa girdimas. Gatvėse nematyti nė vieno palikto lapelio. Vis dėlto pastebima, kad komisaras šiek tiek nerimauja, ir iš tiesų jam netrūksta tam priežasčių. Tai, kad jo paties protas ir per ilgus metus įgytos žinios apie policijos gudrybes paskatino padaryti išvadą, kad Laimingoje UAB jo netyko joks pavojus ir kad jo šiąnakt neužpuls, nereiškia, kad Samara ne ten, kur turi būti. Šis samprotavimas paskatino komisarą ranka siektelėti pistoleto ir pagalvoti, Šiaip ar taip, kildamas liftu užlaušiu gaiduką. Taksi sustojo, Atvykome, tarė vairuotojas, ir šią akimirką komisaras išvydo prie priekinio stiklo prilipintą straipsnio kopiją. Vadinasi, viskas buvo ne veltui, nerimauti ir jaudintis vertėjo. Namo vestibiulis buvo tuščias, sargo nebuvo, scena buvo tobula tobulam nusikaltimui, peilio smūgis tiesiai į širdį, duslus ant koklinių grindų krintančio kūno garsas, užsidarančios durys, automobilis su netikru numeriu privažiuoja ir nusiveža žudiką, nėra nieko paprastesnio kaip žudyti ir būti nužudytam. Liftas buvo apačioje, kviesti jo nereikėjo. Dabar jis kyla, paliks savo naštą penkioliktame aukšte, Metalinis spragtelėjimas, kurio su niekuo nesupainiosi, praneša, kad ginklas parengtas šauti.

Koridoriuje nematyti nė gyvos dvasios, šiuo metu biurai jau uždaryti. Raktas švelniai įslydo į spyną, durys atsidarė beveik be triukšmo. Komisaras atsirėmė į jas nugara, uždegė šviesą ir dabar apžiūrės visas patalpas, atidarys spintas, kur gali tilpti žmogus, pažiūrės po lova, atitrauks užuolaidas. Nieko. Pasijuto šiek tiek juokingas, drąsuolis su pistoletu rankoje, nutaikytu į nieką, bet apsidraudžiantis, sakoma, miršta nuo senatvės, ši Laiminga UAB turi gerai tai žinoti, nes užsiima ne tik draudimais, bet ir perdraudimais. Svetainėje dega atsakiklio lemputė, rodo, kad skambino du kartus, vieną galbūt inspektorius, prašydamas pasisaugoti, kitą tikriausiai albatroso sekretorius arba abu kartus policijos viršininkas, nusiminęs dėl patikimo žmogaus išdavystės ir susirūpinęs dėl savo paties ateities, nors atsakomybė už jo parinkimą tenka ne jam. Komisaras priešais save pasidėjo lapelį su grupės vardais ir adresais, kur buvo prirašęs gydytojo telefono numerį, ir jį surinko. Niekas neatsiliepė. Vėl pasuko. Pasuko trečią kartą, bet dabar, tarsi tai būtų ženklas, leido nuskambėti trims signalams ir atsijungė. Surinko numerį ketvirtą kartą ir pagaliau atsiliepė, Klausau, sausai tarė gydytojo žmona, Tai aš, komisaras, Ak, labas vakaras, mes laukėme, kad mums paskambinsite, Kaip sekėsi, Nieko gero, per dvidešimt keturias valandas iš manęs pavyko padaryti didžiausią visuomenės priešą, Apgailestauju dėl savo vaidmens tame, kas atsitiko, Ne jūs parašėte tai, kas spausdinama laikraščiuose, Taip, iki to nepriėjau, Galbūt tai, kas buvo išspausdinta viename iš jų ir tūkstančiuose kopijų, kurios dabar platinamos, padės išsklaidyti tą nesąmonę, Duok Dieve, Neatrodo, kad tai teiktų daug vilčių, Vilčių turiu, žinoma, bet tai užtruks, situacija neišsispręs akimoju, Negalime taip toliau gyventi, uždaryti šiuose namuose, esame kaip kalėjime, Padariau, kas nuo manęs priklausė, tai viskas, ką galiu pasakyti, Ar čia nebeateisite, Man pavesta užduotis pasibaigė, gavau įsakymą grįžti, Tikiuosi, kad kada nors vėl pasimatysime ir laimingesnėmis dienomis, jei tokių bus, Regis, pakeliui

pasiklydo, Kas, Laimingosios dienos, Jūs mane paliksite dar labiau nusiminusią, negu buvau, Yra žmonių, kurie lieka stovėti net parmušti, ir jūs viena iš jų, Na, šiuo metu man labai norėtųsi, kad kas nors man padėtų atsikelti, Apgailestauju, kad negaliu suteikti jums tokios pagalbos, Įtariu, kad padėjote daug daugiau, negu pasisakėte, Tai tik toks jums susidaro įspūdis, nepamirškite, kad kalbatės su policininku, Nepamiršau, bet tiesa ta, kad lioviausi jus tokiu laikiusi, Ačiū už šiuos žodžius, dabar man belieka atsisveikinti iki kada nors, Iki kada nors, Būkite atsargi, Tą patį sakau ir jums, Labanakt, Labanakt. Komisaras padėjo ragelį. Jo laukė ilga naktis, ir niekaip kitaip kaip tik miegodamas jos nepraleisi, nebent į jo lovą įsitaisytų nemiga. Rytoj tikriausiai jo ateis. Neprisistatė į šeštąjį šiaurės punktą, kaip jam buvo įsakyta, todėl jo ateis. Galbūt vienas iš ištrintų skambučių sakė tą patį, galbūt jį perspėjo, kad pasiųstieji jo suimti bus čia septintą ryto ir kad bet koks bandymas priešintis jau padarytą blogį pavers nepataisomu. Ir, aišku, jiems nereikės visrakčių, kad įeitų, nes atsineš raktą. Komisaras fantazuoja. Po ranka turi parengtų šaudyti ginklų arsenalą, galėtų priešintis iki paskutinio šovinio, arba, na, bent iki pirmos ašarinių dujų kapsulės, kurią įmestų vidun į tvirtovę. Komisaras fantazuoja. Atsisėdo lovoje, paskui nugriuvo atgal, užsimerkė ir meldė miegą, kad neužtruktų, Gerai žinau, kad naktis dar vos tik prasidėjo, galvojo, kad dangus dar ne visai aptemo, bet noriu miegoti taip, kaip gali miegoti tik akmuo, be sapnų apgaulės, amžiams įmūrytas į juodų akmenų sieną, prašau, jei kitaip negalima, bent iki ryto, kai septintą ateis manęs žadinti. Miegas išgirdo jo sielvartingą prašymą, atbėgo bėgte ir pasiliko ten kelias akimirkas, paskui pasišalino, kad jis nusirengtų ir atsigultų, bet tuoj sugrįžo, niekur neužtruko, kad visą naktį būtų šalia, baidydamas sapnus tolyn, į šmėklų šalį, ten, kur jungdami ugnį su vandeniu jie gimsta ir dauginasi.

Buvo devynios valandos, kai komisaras pabudo. Jis neverkė – ženklas, kad įsiveržėliai nesinaudojo ašarinėmis dujomis, riešai nebuvo

surakinti antrankiais, o į galvą nebuvo nutaikyti pistoletai, o kaip dažnai būna, kad baimės, apkartinusios mums gyvenimą, pasirodo, visiškai neturėjo tam jokio pagrindo. Atsikėlė, nusiskuto, apsirengė kaip įprasta ir išėjo galvodamas apie kavinę, kurioje vakar pusryčiavo. Pakeliui nusipirko laikraščių, Jau galvojau, kad šiandien neateisite, tarė kioskininkas su pažįstamo nuoširdumu, Vieno čia trūksta, pastebėjo komisaras, Šiandien neišėjo, išvežiotojas nežino, kada vėl išeis, galbūt kitą savaitę, atrodo, jį užgriuvo didelė bauda, Už ką, Dėl to straipsnio, to, iš kurio padarė tas kopijas, A, štai kaip, Štai jūsų krepšys, šiandien jame tik penki, mažiau turėsite ką skaityti. Komisaras padėkojo ir nuėjo ieškoti kavinės. Jau neprisiminė, kur buvo ta gatvė, o apetitas didėjo su kiekvienu žingsniu, pagalvojus apie skrebučius burna prisipildė seilių, atleiskime šiam vyrui tai, kas iš pirmo žvilgsnio panašu į apgailėtiną rajumą, nederamą jo amžiui ir padėčiai, bet reikia prisiminti, kad vakar jis atsigulė tuščiu skrandžiu. Pagaliau rado tą gatvę ir kavinę, dabar sėdi prie stalo, laukdamas peržvelgia laikraščius, štai antraštės, juodai ir raudonai, kad suprastume, koks maždaug jų turinys, **Nauja ardomoji tėvynės priešų akcija, Kas paleido kopijavimo mašinas, Dviprasmiškos informacijos pavojai, Iš kokių pinigų apmokamos fotokopijos**. Komisaras valgė lėtai, mėgaudamasis iki paskutinio trupinio, net kava su pienu šiandien geresnė už vakarykščią, ir kai baigė valgyti, kūnui jau atsigavus, dvasia jam priminė, kad nuo vakar yra įsipareigojęs sodui ir tvenkiniui su žaliu vandeniu ir moteriai su paverstu ąsočiu, Taip norėjai ten nueiti ir nenuėjai, Na, dabar pat ir nueisiu, atsakė komisaras. Užmokėjo, susirinko laikraščius ir leidosi į kelią. Galėjo paimti taksi, bet buvo labiau linkęs eiti pėsčiomis. Nebuvo daugiau ką veikti ir tai buvo būdas praleisti laiką. Atėjęs į sodą atsisėdo ant suolo, kur andai sėdėjo su gydytojo žmona ir iš tikrųjų susipažino su ašarų šunimi. Iš ten matė tvenkinį ir moterį su paverstu ąsočiu. Po medžiu dar buvo šiek tiek vėsumos. Užsiklojo kojas

lietpalčio skvernais ir įsitaisė su pasitenkinimu atsidusdamas. Vyras mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais priėjo iš nugaros ir iššovė jam į galvą.

Po dviejų valandų vidaus reikalų ministras surengė spaudos konferenciją. Atėjo baltais marškiniais ir juodu kaklaraiščiu, o veide buvo didžiulio liūdesio išraiška. Stalas buvo apstatytas mikrofonais ir vienintelis jo papuošalas buvo stiklinė vandens. Už nugaros, kaip visada, mąsliai kabojo tėvynės vėliava. Ponios ir ponai, labas vakaras, tarė ministras, sušaukiau jus čia pranešti nelemtą žinią apie mirtį komisaro, kuriam buvau pavedęs tirti konspiracinį tinklą, kurio organizatorė, kaip žinote, jau buvo demaskuota. Deja, kalbama ne apie natūralią mirtį, bet apie tyčinę iš anksto suplanuotą žmogžudystę, be abejo, tai blogiausio kriminalinio profesionalo darbas, turint omeny, kad užteko vienos kulkos pasikėsinimui įvykdyti. Nereikia nė sakyti, kad iškart visi ženklai rodė, kad kalbama apie naują nusikalstamą ardomųjų elementų akciją, tų elementų, kurie mūsų senojoje ir nelaimingoje sostinėje toliau griauna mūsų teisingos ir gerai funkcionuojančios demokratinės sistemos pagrindus ir šaltakraujiškai ardo politinį, socialinį ir moralinį mūsų tėvynės vientisumą. Nemanau, kad reikia pabrėžti, jog aukščiausio orumo pavyzdys, kurį ką tik davė nužudytasis komisaras, turi visiems laikams tapti ne tik mūsų pagarbos, bet ir didžiausio garbinimo objektu, nes jo auka nuo šiandien, šios visokeriopai nelemtos dienos, suteikė jam garbingą vietą panteone mūsų tėvynės kankinių, kurie iš anapus, kur dabar yra, nenuleidžia nuo mūsų akių. Nacijos vyriausybė, kuriai čia atstovauju, gedi ir liūdi drauge su daugeliu, pažinojusių šį nepaprastą žmogų, kurio ką tik netekome, ir sykiu visus šios šalies piliečius ir pilietes užtikrina, kad nepristigs drąsos kovoje su sąmokslininkų piktybe ir jų rėmėjų neatsakingumu. Dar pora žodžių, pirma, noriu pasakyti, kad inspektorius ir antros klasės agentas, kartu su nužudytuoju komisaru dalyvavę tyrime, jam prašant atšaukti iš užduo-

ties, kad būtų išsaugotos jų gyvybės, antra, galiu pranešti, kai dėl šio doro vyro, pavyzdingo tėvynės tarno, kurio, deja, ką tik netekome, vyriausybė išnagrinės visas teisines galimybes, kad labai greitai dėl išskirtinių nuopelnų jam po mirties būtų suteiktas pats aukščiausias apdovanojimas, kuriais tėvynė pažymi savo labiausiai ją pašlovinusius sūnus ir dukras. Šiandien, ponios ir ponai, yra liūdna diena padoriems žmonėms, bet mūsų atsakomybė reikalauja, kad šauktume *sursum corda*, tai yra aukštyn širdis. Vienas žurnalistas pakėlė ranką norėdamas užduoti klausimą, bet vidaus reikalų ministras jau pasišalino, ant stalo liko nepaliesta stiklinė vandens, mikrofonai įrašinėjo pagarbią tylą, kuri pridera velioniams, o vėliava ten užnugaryje nenuilstamai meditavo toliau. Dvi kitas valandas ministras praleido su savo artimiausiais padėjėjais rengdamas skubių veiksmų planą, daugiausia dėl to, kaip apgaule grąžinti į miestą reikšmingą dalį policijos pajėgų, kuriose nuo šiol dirbtų apsirengę civiliais drabužiais, be jokio išorinio ženklo, kuris išduotų, kokiai žinybai priklauso. Taip netiesiogiai pripažinta, kad palikti buvusią sostinę be priežiūros buvo didžiulė klaida. Nėra per vėlu klaidą ištaisyti, tarė ministras. Kaip tik šią akimirką jėjo sekretorius, atėjo pranešti, kad ministras pirmininkas nori tučtuojau pakalbėti su vidaus reikalų ministru ir kviečia į savo kabinetą. Ministras sumurmėjo, kad vyriausybės vadovas galėjo pasirinkti tinkamesnį laiką, bet neturėjo kitos išeities, kaip paklusti įsakymui. Paliko padėjėjams išdailinti plano strategiją ir išėjo. Automobilis su apsaugos mašinomis iš priekio ir iš galo išleido jį prie pastato, kur buvo ministro pirmininko būstinė, tam prireikė dešimties minučių, per penkiolika ministras įžengė į vyriausybės vadovo kabinetą, Laba diena, pone ministre pirmininke, Laba diena, malonėkite sėstis, Pakvietėte mane kaip tik tada, kai dirbau prie plano, kaip pataisyti mūsų sprendimą atitraukti policiją iš sostinės, manau, kad galėsiu jį atnešti rytoj, Neneškite, Kodėl, pone ministre pirmininke, Nes nespėsite, Planas beveik pabaigtas, trūksta

tik kelių smulkmenų, Bijau, kad jūs nesupratote, sakydamas, kad nespėsite, noriu pasakyti, kad rytoj nebebūsite vidaus reikalų ministras, Ką, įvardis buvo pasakytas kaip tik taip, tarsi šaute iššautas ir nelabai pagarbiai, Puikiai girdėjote, ką pasakiau, nėra ko kartoti, Bet, pone ministre pirmininke, Pataupykime bereikalingą dialogą, jūsų įgaliojimai baigiasi nuo šios akimirkos, Aš to nenusipelniau, pone ministre pirmininke, ir, leiskite pasakyti, tai savotiškas ir neteisingas būdas atsilyginti už paslaugas, kurias suteikiau šaliai, turi būti priežastis, ir tikiuosi, kad man ją nurodysite, šito brutalaus, taip, brutalaus, neatsiimu to žodžio, atstatydinimo, Jūsų paslaugos per krizę buvo nenutrūkstama virtinė klaidų, kurių apsieisiu nevardinęs, sugebu suprasti, kad būtinybė kuria įstatymą, kad tikslai pateisina priemones, bet visada su sąlyga, kad tikslai būtų pasiekti, o iš būtinybės priimto įstatymo būtų laikomasi, o jūs nesilaikėte ir nieko nepasiekėte, o dabar dar ta komisaro žūtis, Jį nužudė mūsų priešai, Prašau čia man be operos arijų, pernelyg ilgai su tuo esu susijęs, kad tikėčiau tokiomis pasakaitėmis, tie priešai, apie kuriuos kalbate, priešingai, turėjo visas priežastis padaryti komisarą savo didvyriu ir nė vienos – jį nužudyti, Pone ministre pirmininke, nebuvo kitos išeities, tas vyras kėlė rimtą pavojų, Būtume suvedę su juo sąskaitas vėliau, ne dabar, ši mirtis buvo neatleistina kvailystė, ir dabar, tarsi dar būtų maža, gatvėse turime tas manifestacijas, Mano žiniomis, nereikšmingas, pone ministre pirmininke, Jūsų žinios nieko vertos, pusė gyventojų išėjo į gatves, o kita pusė išeis netrukus, Esu įsitikinęs, kad ateitis mane išteisins, pone ministre pirmininke, Mažai jums ji padės, jei dabartis ją neigia, o dabar – viskas, taškas, prašau pasišalinti, šis pokalbis baigtas, Turiu perduoti einamuosius reikalus savo įpėdiniui, Kam nors liepsiu tuo užsiimti, Bet mano įpėdinis, Jūsų įpėdinis – tai aš, kas tapo teisingumo ministru, gali būti ir vidaus reikalų ministru, viskas lieka šeimoje, aš tuo pasirūpinsiu.

Dešimtą valandą ryto tos dienos, apie kurią kalbame, du policininkai civiliniais drabužiais pakilo į penktą aukštą ir paskambino į duris. Jas atidariusi gydytojo žmona paklausė, Kas jūs, ko norite, Esame policijos agentai ir atsinešame įsakymą atvesdinti jūsų vyrą į kvotą, neverta vargti ir sakyti, kad jis išėjo, namas sekamas, todėl neabejojame, kad jis čia, Nėra jokios dingsties jį kvosti, visais nusikaltimais, bent iki šiol, buvau kaltinama aš, Šis klausimas ne nuo mūsų priklauso, mūsų gauti nurodymai griežti – atvesti gydytoją, o ne jo žmoną, todėl, jei nenorite, kad įsibrautume jėga, pakvieskite jį, ir jau dabar paimkite šį šunį, kad jam nieko nenutiktų. Moteris uždarė duris. Netrukus vėl jas atidarė, su ja atėjo vyras, Ko norite, Nuvesti jus į kvotą, jau sakėme tai jūsų žmonai, nekartosime to visą likusią dieną, Ar turite įgaliojimus, orderį, Orderis nebūtinas, mieste yra apsiaustis, kai dėl įgaliojimų, štai mūsų pažymėjimai, pažiūrėkite, ar jums tinka, Pirma turėsiu persirengti, Vienas iš mūsų jus palydės, Bijote, kad pabėgsiu, kad nusižudysiu, Tik vykdome nurodymus, nieko daugiau. Vienas iš policininkų įėjo, ilgai jie ten neužtruko. Aš eisiu su savo vyru, kur tik jis eis, tarė moteris, Jau sakiau, kad jūs neinate, jūs liekate, neverskite manęs elgtis šiukščiai, Nemalonesnis būti, nei esate, jau negalite, O, patikėkit

manim, galiu, jūs net neįsivaizduojate, koks aš galiu būti, o gydytojui, Eisite su antrankiais, ištieskite rankas, Prašau, nedėkite man jų, duodu garbės žodį, kad nebandysiu pabėgti, Nagi, ištieskite rankas ir palikite garbės žodžius, puiku, taip geriau, bus saugiau. Žmona apkabino vyrą, pabučiavo verkdama, Neleidžia man eiti su tavimi, Būk rami, pamatysi, prieš naktį būsiu namie, Greičiau grįžk, Grįšiu, mieloji, grįšiu. Liftas pajudėjo žemyn.

Vienuoliktą valandą vyras mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais pakilo į terasą pastato, esančio beveik tiesiai už to, kuriame gyvena gydytojas ir žmona. Nešasi medinę lakuotą stačiakampio formos dėžę. Viduje – išardytas ginklas, automatinis šautuvas su optiniu taikikliu, kuris nebus naudojamas, nes neįmanoma, kad iš tokio atstumo geras šaulys galėtų nepataikyti į taikinį. Taip pat nenaudos ir garso slopintuvo, bet šiuo atveju dėl etinio pobūdžio motyvų, vyrui mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais visada atrodė, kad naudoti tokį aparatą – didžiai nepagarbu aukos atžvilgiu. Ginklas jau surinktas ir užtaisytas, kiekviena dalis savo vietoje, tobulas instrumentas tam tikslui, kuriam skiriamas. Vyras mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais pasirenka vietą, iš kur šaus, ir ima laukti. Jis žmogus kantrus, šituo užsiima daug metų ir visada gerai atlieka savo darbą. Anksčiau ar vėliau gydytojo žmona turės išeiti į balkoną. Vis dėlto tam atvejui, jei laukimas per ilgai užtruktų, vyras mėlynu kaklaraiščiu su baltais žirneliais turi kitą ginklą – paprastą laidyklę, tą, kuria svaidomi akmenys, o ypač daužomi langų stiklai. Nėra tokio žmogaus, kuris girdėdamas dūžtant stiklą neatbėgtų pažiūrėti, kas tas mažametis vandalas. Praėjo valanda, gydytojo žmona dar nepasirodė, tikriausiai, vargšė, verkia, bet dabar ateis įkvėpti gryno oro, neatidaro lango, išeinančio į gatvę, nes ten vis matyti žmonių, geriau tie, kurie išeina į kiemą, ten daug ramiau nuo tada, kai atsirado televizija. Moteris prieina prie geležinių turėklų, uždeda ant jo rankas ir jaučia metalo vėsą. Negalime

jos paklausti, ar girdėjo vieną po kito du šūvius, guli negyva ant grindų, o kraujas teka ir laša į balkoną apačioje. Iš kambario atbėga šuo, uostinėja ir laižo moters veidą, paskui pakelia snukį aukštyn ir baisiai sukaukia, bet dar vienas šūvis tuoj pat tą kauksmą nutraukia. Tada vienas aklasis paklausė, Ar ką nors girdėjote, Tris šūvius, atsakė kitas, Bet ar nekaukė šuo, Jau nutilo, tikriausiai po trečio šūvio, Na ir puiku, nepakenčiu kaukiančių šunų.

José Saramago
Praregėjimas

Iš portugalų k. vertė Zigmantas Ardickas
Redaktorė Vilija Jarutienė

Tiražas 1 700 egz.

Išleido
kitos knygos
A. Vivulskio g. 10A-10, LT-03221 Vilnius
www.kitosknygos.lt

Knygos dizainas
vario burnos | idėjų dirbtuvės
www.varioburnos.com

Spausdino AB „Spauda"
Laisvės pr. 60, Vilnius
www.spauda.com

CAMÕES
INSTITUTO
DA COOPERAÇÃO
E DA LÍNGUA
PORTUGAL
MINISTÉRIO DOS NEGÓCIOS ESTRANGEIROS

Obra publicada com o apoio do Instituto Camões-Portugal
Knygos leidimą remia Portugalijos Camõeso institutas

José Saramago (1922–2010) – vienas svarbiausių šiuolaikinių rašytojų, Nobelio premijos laureatas – groteskiškai pašiepia dabarties gyvenimo principus ir įžvalgiai svarsto būsimas žmonijos gyvenimo formas.

„Praregėjimas“ tęsia žymiausio José Saramago romano „Aklumas“ (liet. 2007) temas. Neįvardytame mieste vyksta rinkimai, po kurių paaiškėja, kad dauguma biuletenių – nepažymėti. Valdžia siekia sustabdyti šį pavojingą reiškinį ir izoliuoja miestą paskelbdama apsiaustį. Tai metaforiškas filosofinis romanas apie pokyčių baimės ir inertiškos prigimties apakintą, tačiau tvarkos išsiilgusią visuomenę, kuri staiga praregi, bet taip ir nepašalina aklumą sukėlusių priežasčių.

• • •

Nuo to laiko nebuvo nė vieno politinio įvykio, kuris nebūtų aprašytas „Praregėjime“. *The Guardian*, 2014

Romanas būtinai sukels skandalą, jei tik mūsų visuomenė nėra pernelyg kietai įmigusi. José Saramago, 2004

ISBN 978-609-427-196-0